

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a církevního práva

ThLic. Vít Němec

**Vznik a průběh zápasu
o katolický charakter školství na Moravě
před rokem 1918
na příkladu činnosti ThDr. Augustina Štancla**

Disertační práce

Školitel: prof. PhDr. František X. Halas, CSc.

2017

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně a použil jsem přitom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 5. dubna 2017

.....
Podpis autora práce

Rád bych poděkoval především prof. PhDr. Františku X. Halasovi, CSc., svému školiteli, který se v průběhu loňského roku ujal odborného vedení mé disertační práce a nahradil tak zesnulého prof. PhDr. Miloslava Pojsla, jemuž chci rovněž vyjádřit velké poděkování za předchozí léta, během nichž mne svými odbornými i otcovskými radami doprovázel v mém doktorandském studiu. Děkuji také všem ostatním, kteří vznik mé disertace podpořili cennými informacemi, poznatky a doporučeními nebo k jejímu zdárnému dokončení přispěli jakýmkoliv jiným způsobem. Jmenovitě bych chtěl své poděkování vyjádřit Mgr. Haně Černé, Mgr. Janě Hajdové a Mgr. Petru Fojtíkovi a také vyučujícím z Katedry církevních dějin a církevního práva na CMTF, především vedoucímu katedry doc. lic. Damiánu Němcovi, dr., a také PhDr. Jitce Jonové, Th.D. V neposlední řadě můj velký dík patří mé ženě Aniče za její všestrannou podporu a velkou trpělivost, zvláště v době dokončování celé práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 SEKULARIZACE STÁTNÍHO ŠKOLSTVÍ V OBLASTI PŘEDLITAVSKA OD DRUHÉ POLOVINY 19. STOLETÍ, REAKCE KATOLICKÉ CÍRKVE	13
1.1 Obecný kontext právního, politického a společenského vývoje	13
1.2 Formy zápasu o katolickou školu v českých zemích před rokem 1918	20
2 OSOBNOSTNÍ A PROFESNÍ PROFIL AUGUSTINA ŠTANCLA A JEHO ŽIVOTNÍ OSUDY	28
2.1 Rodina Augustina Štancla	28
2.2 Dětství a doba studií	30
2.3 První kněžská léta, působení v Olomouci, Kroměříži a Prostějově	33
2.4 Profesionální a soukromý život od konce první světové války až do smrti	35
3 ŠTANCLOVA ROLE V OBLASTI PROPAGACE KATOLICKÉ ŠKOLY PŘED ROKEM 1918	39
3.1 Katolický školský spolek Matice cyrilometodějská	39
3.1.1 Okolnosti vzniku spolku	40
3.1.2 Založení MCM	44
3.1.3 Kritika	48
3.1.4 Organizace, cíle a činnost spolku před první světovou válkou	54
3.2 Štanclovovy kontroverze v rámci Matice cyrilometodějské	63
3.2.1 Neúspěšný pokus o vybudování učitelského ústavu, otázka zřízení sekretariátu	64
3.2.1.1 Katolické pedagogium	64
3.2.1.2 Exkurz: Osobnost Františka Dolanského a jeho minulost před vstupem do MCM	71
3.2.1.3 Vývoj konfliktu s Josefem Kachníkem	74
3.2.1.4 Boj o pedagogium v tisku	80
3.2.2 Spor o kompetence a pracovní náplň sekretáře MCM	86
3.2.2.1 Nevyjasněná krádež spolkových peněz	87
3.2.2.2 „Zápalková aféra“	89
3.2.2.3 Soudní spory s Dolanským a Václavkem, polemika s Ladislavem Zamykalem	93
3.2.3 Pád a opětovný vzestup Štanclovovy kariéry v Matici cyrilometodějské	99
3.2.3.1 Rozruch kolem článků v „Proudech“	99
3.2.3.2 Soud bez verdiktu	105
3.2.3.3 Vyloučení a návrat do MCM	112

3.2.3.4 Pozadí a příčiny celého konfliktu	115
4 ŠKOLSKÁ OTÁZKA V KONTEXTU ŠTANCLOVÝCH VZTAHŮ S NĚKTERÝMI OSOBNOSTMI KATOLICKÉHO ŽIVOTA NA MORAVĚ.....	118
4.1 Na kroměřížské faře u Panny Marie	118
4.1.1 Kněží Světlík, Urban a Pavlík.....	119
4.1.2 Vznik týdeníku <i>Pozorovatel</i> , kauza kolem listu <i>Mír</i>	122
4.1.3 Dozvuky Judovy aféry v Kroměříži.....	126
4.1.3.1 Násilný střet při přednášce redaktora Svozila.....	128
4.1.3.2 Reakce na incident v tisku	131
4.2 Konflikt s prostějovským farářem Karlem Dostálem-Lutinovem.....	137
4.2.1 Období svorné spolupráce	138
4.2.2 Plán na zbudování nového Katolického domu, Spolek katolických tovaryšů	140
4.2.3 Kauza „Lutinov contra Štancl“	146
4.2.4 Příčiny sporů	154
4.3 Olomoučtí arcibiskupové a jejich postoj ke katolické škole z pohledu Augustina Štancla ..	159
4.3.1 Theodor Kohn	160
4.3.1.1 Variabilita Štanclových dobových pohledů na arcibiskupa Kohna.....	161
4.3.1.2 Návštěva v Ehrenhausenu.....	162
4.3.1.3 Spor o význam arcibiskupa Kohna	166
4.3.2 František Bauer a Lev Skrbenský	170
4.3.3 Antonín Cyril Stojan.....	175
4.3.3.1 Korespondence do začátku první světové války	175
4.3.3.2 Další dopisy od roku 1918.....	178
ZÁVĚR	183
SEZNAM PRAMENŮ, LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ.....	187
SEZNAM ZKRATEK	199
ANOTACE	200
ABSTRACT.....	201
PŘÍLOHY	203

ÚVOD

Školská otázka byla v českých zemích na přelomu 19. a 20. století ovlivňována primárně nacionálním aspektem. Především tento úhel pohledu většinou také reflektují historické práce, které se tímto tématem zabývají. Už méně se však zmiňuje aspekt konfesní. A to navzdory tomu, že se obě tato hlediska (a zároveň vlastně i pojetí charakteru školství) v kontextu národnostního boje o školství obvykle prolínala, a neméně často na sebe i narážela. Je totiž známo, že učitelstvo jako reprezentant národní inteligence se velmi záhy ocitlo v předních řadách nacionálního zápasu o českou identitu. Vlivem nejrůznějších okolností však u této profese postupně docházelo ke stále větší sekularizaci, takže na počátku nového století se velmi často kladlo rovnítko mezi učitelem národovce, učitelem pokrokáře a bezvěrcem.

Hovoříme-li konkrétně o římskokatolické církvi, školství bylo jednou z prioritních oblastí jejího zájmu, neboť si byla dobře vědoma toho, že právě zde se nachází jeden z klíčů ke konfesionalizaci, nebo sekularizaci dalších generací společnosti. Proto byla této otázce ze strany církve věnována zvláštní pozornost a byly též vyvíjeny nejrůznější aktivity ve prospěch obnovy výchovy a vzdělávání dětí a mládeže na státních školách v duchu katolicko-věroučných, morálních a etických zásad. Jde o záměr, který byl někdy označován jako tzv. ideál katolické školy.

S tímto tématem úzce souvisí také problematika činnosti nejrůznějších katolických školských spolků a s nimi spojených osobností, jež se ve školské otázce dlouhodobě aktivně angažovaly. Právě touto oblastí se zabývá předkládaná disertační práce, která si předsevzala ji reflektovat především na základě analýzy pramenů vypovídajících o životě, pastorační, publicistické činnosti a spolkových aktivitách jednoho z předních moravských pracovníků v oblasti ideového zápasu o katolickou školu – ThDr. Augustina Štancla.

Štanclovo působení v roli tzv. školského pracovníka bylo spjato především s Maticí cyrilometodějskou, katolickým školským spolkem založeným v roce 1900 v Olomouci, který si předsevzal vybudovat v tomto městě soukromé školy, které by vedla řeholní společnost školských bratrů. Později Matice rozšířila své aktivity na celou Moravu i do okolních oblastí.

Nabízí se tak otázka, proč jsme v této práci nepojali celou problematiku obecněji a nevěnovali jsme se spíše činnosti celého výše uvedeného spolku. Zdá se nám, že v tomto případě bylo vhodnější zaměřit svou pozornost právě na Štancla jako jednoho z hlavních

matických funkcionářů, a to z více důvodů. Předně je známo, že dějiny Matice cyrilometodějské se potýkají s absencí pramenné základny, protože celý její archiv byl zničen poté, kdy byl spolek v roce 1950 komunistickým režimem zrušen a rozpouštěn. Ke Štanclovi bylo naopak možné dohledat prameny v dalších zdrojích a dochovaly se i některé části jeho korespondence a osobní vzpomínky. Navíc jsme se v této práci spíše než dějinám instituce chtěli věnovat určité reflexi činnosti a školských aktivit konkrétní osoby, díky čemuž získává celá problematika také jistý antropologický a psychologický rozměr. Domníváme se totiž, že existence všech školských (a samozřejmě i jiných) korporací byly odvislé od práce jejich konkrétních členů, jejich povah, názorů, způsobu myšlení atd. Všechny tyto osobnostní prvky jednotlivých aktérů byly pro tato uskupení jistě obohacujícím, nezřídka však přinášely i značné problémy, charakteristické různými osobními spory, ideovými rozepřemi i banálními rozmlívkami, které byly v konečném důsledku příčinou destabilizace každého uskupení, v němž probíhaly, a rovněž snížení jeho kreditu před veřejností. I této problematice je v naší práci věnován značný prostor.

Máme-li reflektovat aktuální stav historického bádání věnujícího se oblasti, v jejímž rámci je vymezena i tato práce, musíme konstatovat, že se jeho úroveň odvíjí především od obecnosti roviny, na níž se pohybujeme. Přitom přirozeně platí, že pro časové období od poloviny 19. století po začátek první světové války v rakouské monarchii je školská otázka nejlépe zpracována v rámci souborných prací zabývajících se obecnými politickými dějinami tohoto soustátí. Mezi zahraničními studiemi můžeme např. uvést rozsáhlé vícesvazkové dílo kolektivu autorů *Die Habsburgermonarchie 1848–1918*, v němž je otázce katolického školství věnován prostor ve čtvrtém svazku s podnázvem *Die Konfessionen*.¹ Z českých zdrojů pak nesmíme opomenout sice starší, ale stále citovanou dvoudílnou práci univerzitního profesora Františka Xavera Kryštůfka *Dějiny církve katolické ve státech Rakousko-Uherských. S obzvláštním zřetelem k zemím Koruny České*, vydanou na konci 19. století,² z nejnovějších prací pak např. obsáhlé dílo Iva Cermana a jeho autorského kolektivu s názvem *Habsburkové 1740–1918. Vznikání občanské společnosti*, které vyšlo v průběhu loňského roku a z něhož zde také hojně čerpáme.³

Co se však týká odborných prací, které by podrobněji reflektovaly školskou otázku v uvedeném období přímo v českých zemích, byla až donedávna patrná absence bádání

---

¹ WANDRUSZKA, Adam a kol. *Die Habsburgermonarchie 1848–1918, Band IV: Die Konfessionen*. Wien 1995.

² KRYŠTŮFEK, František Xaver. *Dějiny církve katolické ve státech Rakousko-Uherských: s obzvláštním zřetelem k zemím Koruny České Díl 2*. Praha 1899.

³ CERMAN, Ivo (ed.). *Habsburkové 1740–1918: vznikání občanské společnosti*. Praha 2016.

v této oblasti, přičemž odborná veřejnost se této problematice věnovala spíše okrajově. Jedinou obecnou a obsáhlou studií k tomuto tématu je tak pouze nedávno vydaná práce autorů S. Balíka, L. Fasory, J. Hanuše a M. Vlhy *Český antiklerikalismus*, jíž lze k dobru přičíst i to, že se v této oblasti zároveň také pokouší o kvalitní historickou syntézu.⁴ Nutno však doplnit, že tato studie (již podle svého názvu) reflektuje školskou otázku především s ohledem na učitelský stav a dějiny pokrokového hnutí v českých zemích. Otázkou aktivit katolického tábora souvisejících se zápasem o katolickou školu se však zabývá spíše menšinově. Jedinou prací, která se obecně této problematice věnuje, je tak publikace R. Cigánka *Politický zápas o jednotnou státní školu 1945–1949*.⁵ Tato studie se však pohybuje ve zcela jiném časovém rámci, než je ten, který ohraničuje téma naší práce. Obecně však můžeme konstatovat, že odborná literatura zaměřená přímo na problematiku zápasu o katolickou školu v českých zemích, zahrnující také dějiny českých a moravských katolických školských a učitelských spolků, absentuje téměř úplně.

Tento stav nás natolik nepřekvapí, pokud uvedeme, že příliš mnoho moderních odborných studií nevzniklo ani k dějinám českých školských spolků jako takových, tzn. bez konfesního zaměření. V podobě odborné monografie tak doposud nejsou zpracovány např. dějiny Ústřední matice školské, která byla založena v Praze v roce 1880 a působila na obranu našeho školství v celých českých zemích.⁶ Pokud budeme hovořit o českých školských spolcích v Olomouci a jejím okolí, zpracování ze strany historiků se doposud nedočkaly ani dějiny zdejší Matice školské, která byla založena již osm let před pražským centrálním spolkem a patří tak historicky vůbec mezi nejstarší školské spolky u nás. Její historie je zevrubně popsána (avšak značně pozitivistickým stylem) pouze v díle někdejšího olomouckého starosty Richarda Fischera *České školství a Matice školská v Olomouci od r. 1872–1918* z roku 1938.⁷ Pokud se týká dějin katolických spolků v českých zemích, které byly zaměřeny přímo na školskou otázku, můžeme patrně odkázat jen na monografii Pavla Marka *Český katolicismus 1890–1914*, která historii těchto uskupení alespoň v základních bodech mapuje.⁸ Protože předmětem zájmu Markovy

---

⁴ BALÍK, Stanislav a kol. *Český antiklerikalismus: zdroje, témata a podoba českého antiklerikalismu v letech 1848–1938*. Praha 2015.

⁵ CIGÁNEK, Radim. *Politický zápas o jednotnou státní školu 1945–1949*. Praha 2009.

⁶ K dějinám Ústřední matice školské byly doposud publikovány pouze tyto dvě studie: ŠPIRITOVÁ, Alexandra. *Ústřední matice školská v letech 1880–1919*. In: *Paginae historiae: Sborník Národního archivu I*, 1993, s. 178–195; LUKEŠOVÁ, Eva. *Ústřední matice školská* (diplomová práce). Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2013.

⁷ FISCHER, Richard. *České školství a Matice školská v Olomouci od r. 1872–1918. II*. Olomouc 1938.

⁸ MAREK, Pavel. *Český katolicismus 1890–1914. Kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století*. Rosice 2003.

publikace jsou především katolické učitelské spolky, je i zde pouze okrajově zmíněna činnost dvou nejvýznamnějších českých korporací zaměřujících se na zakládání katolických škol a učitelských ústavů: Svatováclavské matice školské v Praze a již zmiňované Matice cyrilometodějské v Olomouci, jejíž historie úzce souvisí s tématem této disertační práce.

V případě Matice cyrilometodějské i samotné osobnosti ThDr. Augustina Štancla jsme se tedy museli obejít bez odborné literatury, která by se těmto tématům alespoň částečně věnovala. V případě publikačních zdrojů jsme zde byli odkázáni pouze na naše vlastní dříve uveřejněné studie, v nichž jsme se Štanclovými životními osudy a jeho činností v Matici sami zabývali.⁹ Primárním podkladem při zpracovávání této naší práce byla pak především životopisná kniha *Augustin Štancl – kněz, katecheta, školský pracovník a průkopník salesiánského díla na Moravě*, vydaná v roce 2014.¹⁰ Šlo o naši publikovanou licenciátní práci, která se věnovala především Štanclovým školským aktivitám v době první Československé republiky. Tato monografie byla však zároveň rozšířena také o některé další kapitoly podrobněji mapující Štanclovu činnost i před první světovou válkou, což je oblast, které se věnujeme právě v této práci. Při následném zpracovávání tématu jsme pak využili např. výsledky výzkumu dobového tisku zahrnujícího celou řadu tehdejších periodik vydávaných především na Olomoucku, Prostějovsku a Kroměřížsku, dále např. dokumenty z archivního fondu Katolicko-politické jednoty v Kroměříži,¹¹ obsáhlou Štanclovu korespondenci s Antonínem Cyrilem Stojanem atd.¹²

Základními prameny, z nichž bylo možné čerpat informace o životních osudech ThDr. Augustina Štancla, jsou především zaznamenané Štanclovy osobní vzpomínky (včetně krátkého životopisu, který sám nadiktoval nedlouho před svou smrtí) uložené v pozůstalosti církevního historika Bohumila Zlámala (1904–1984).¹³ Samostatnou autobiografii Štancl patrně nenapsal, tudíž pokud se týká např. vzpomínek na politickou,

---

⁹ NĚMEC, Vít. Sbližování mezi katolíky a evangelíky v období první ČSR v oblasti politiky a křesťanské výchovy. In: MAREK, Pavel a kol. *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno 2011 (příspěvek v rámci kolektivní monografie, s. 461–473); NĚMEC, V. Působení lidoveckých politiků v Matici cyrilometodějské v Olomouci. In: MAREK, Pavel (ed.). *Bílá místa v dějinách Československé strany lidové*. Olomouc, Rosice 2009, s. 127–135; NĚMEC, V. Moravský školský spolek Matice cyrilometodějská. In: KUBATKOVÁ, Monika – GREGOROVÁ, Martina (ed.). *Konferencia z praktické teologie a religionistiky IV*. Ružomberok 2010, s. 197–218.

¹⁰ NĚMEC, V. *Augustin Štancl: kněz, katecheta, školský pracovník a průkopník salesiánského díla na Moravě*. Uherské Hradiště 2014.

¹¹ Tento archivní fond je uložen v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě.

¹² Uvedená korespondence se nachází zde: Zemský v archiv Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, Arcibiskup A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi dožadujícími se intervencí u státních a církevních úřadů (1875–1922), písmeno „Šr–Št“, soubor dopisů od A. Štancla.

¹³ Viz ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámala, inv. č. 938, karton č. 57 a inv. č. 1001, karton č. 63.

společenskou a náboženskou situaci v Olomouci z pohledu jednotlivých pracovníků Matice cyrilometodějské, jsme odkázáni např. na známé memoáry prvního předsedy uvedeného spolku JUDr. Mořice Hrubana, vydané pod názvem *Z časů nedlouho zašlých*.¹⁴ Velmi podrobně popsal situaci tehdejší Olomouce také již jednou zmiňovaný bývalý olomoucký starosta R. Fischer ve svém několikasvazkovém autobiografickém díle *Cesta mého života*.¹⁵ Autor byl však stoupencem liberálně-pokrokového tábora, proto se ve svém díle dotýká dějin olomouckého katolicismu spíše okrajově.

Pokud jde o prameny pojednávající o historii samotné Matice cyrilometodějské, základním zdrojem informací nám byla útlá brožura vydaná v roce 1930 pod názvem *Třicet let Matice cyrilometodějské v práci za křesťanskou výchovu a školu*.¹⁶ Jde o nevelký spisek vydaný k jubilejnímu výročí založení tohoto spolku, v němž je možné najít dvě pojednání o historii Matice od jejího založení až do zmíněného roku 1930, včetně vyličení nejdůležitějších událostí v dějinách tohoto spolku. Ještě detailnější vhled do fungování Matice přibližně v prvním desetiletí po jejím založení pak umožnil podrobný zápis z valné hromady spolku konané v roce 1912, který byl publikován v prvním čísle tiskového matičního orgánu *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*.¹⁷ Celý článek totiž nabídl obširnou retrospektivu činnosti spolku od jeho založení až do uvedené valné hromady. Vhodnými zdroji informací byly také zápisy z dalších valných hromad uveřejňované v tisku atd.

Strukturu celé práce, která je rozdělena do čtyř základních kapitol, jsme koncipovali v klasické linii postupující od obecného ke konkrétnímu. V první kapitole tedy představujeme celkový kontext právního, politického a společenského vývoje v habsburské monarchii se zvláštním zřetelem k oblasti školství a vedle toho také nejrůznější iniciativy katolické církve mající za cíl uchránit katolického ducha na státních školách. Druhá část představuje osobnost kněze a školského pracovníka Augustina Štancla. Tato biografická stať obsahuje základní údaje a také některé zajímavosti o jeho rodině, životních osudech i kněžské a katechetické práci.

Jádrem a rozsahově nejdelší částí celé této disertační práce je pak třetí kapitola, která se podrobně věnuje Štanclově činnosti v rámci spolku Matice cyrilometodějská, u jehož zrodu tento kněz stál. Zabýváme se zde okolnostmi vzniku této korporace, jejím

---

¹⁴ DRÁBEK, Jan (ed.). *Z časů nedlouho zašlých. Vzpomínky dr. Mořice Hrubana*. Řím – Los Angeles 1967.

¹⁵ FISCHER, Richard. *Cesta mého života. III. díl, Olomouc od r. 1896–1918. Část první*. Olomouc 1936; též. *Cesta mého života. III. díl, Olomouc od r. 1896–1918. Část druhá*. Olomouc 1937.

¹⁶ *Třicet let Matice cyrilometodějské v práci za křesťanskou výchovu a školu*. Olomouc 1930.

¹⁷ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 1–10.

ideovým směřováním, projekty, které se Matice snažila realizovat, a především Štanclovou rolí v celém tomto díle. V uvedené kapitole předkládáme také podrobnou analýzu příčin, průběhu a projevů hlubokého ideového rozkolu, který postupně vznikl mezi Štanclem a dalšími funkcionáři spolku a vrcholil těsně před začátkem první světové války.

Závěrečnou čtvrtou kapitolu jsme do práce zařadili se záměrem rozšířit pohled na celé uvedené téma o kontext Štanclových aktivit mimo půdu Matice cyrilometodějské a jeho vztahů s některými dalšími představiteli katolického života na Moravě, kteří často výrazně ovlivňovali jeho další životní směřování, práci i kontroverze v oblasti propagace katolické školy. Tato část se tedy většinou nezabývá přímo Štanclovými školskými aktivitami, nabízí však jakési doplnění pohledu na předchozí problematiku. Ačkoliv nejde o hlavní úsek této práce, nevyhýbáme se ani zde podrobné analýze některých témat, neboť se domníváme, že existovaly jisté vnější okolnosti, které velmi významně ovlivnily Štanclovy aktivity v samotné Matici cyrilometodějské. Například v době Štanclova kaplanského působení v Kroměříži to byly boje tamního katolického tábora s pokrokovými profesory z kroměřížského českého reálného gymnázia, jejichž projevem byl dokonce násilný střet mezi oběma frakcemi. Domníváme se, že i tyto zkušenosti mohly výrazně ovlivnit pozdější Štanclovu snahu o jakousi rekatolizaci učitelského stavu projevenou především jeho záměrem zřídit katolický učitelský ústav v Olomouci. Také Štanclovy vyhrocené spory s prostějovským farářem Karlem Dostálem-Lutinovem, jimiž se v této části také zabýváme, byly nejspíše velmi úzce propojeny s již dříve popsáním velkým rozkolem ve výboru Matice cyrilometodějské, který měl za důsledek dokonce Štanclovův vynucený odchod z tohoto spolku.

K výše nastíněnému obsahu naší práce můžeme ještě doplnit, že nám při zpracovávání tohoto tématu primárně nešlo o zevrubný teoretický ideový rozbor celé problematiky ani o nějakou obsáhlou obecnou syntézu. Tohoto cíle je dle našeho názoru nyní obtížné dosáhnout, neboť uvedená oblast není dostatečně badatelsky zpracovaná, a chybí zde tak (až na výjimky) základní odborná literatura. Naším záměrem bylo tedy učinit spíše jakousi historickou sondu, na kterou by snad v budoucnu mohli navázat další badatelé. Zaměřili jsme se tak především na popis a analýzu konkrétní praktické činnosti ve prospěch ideálu katolické školy demonstrované na příkladu Augustina Štancla. Jak bude patrné, celá tato organizační práce se často neobešla bez značných kontroverzí a nezdarů, jejichž líčení se zde nevyhýbáme. Na druhou stranu i tento rozměr dodává celé problematice určitý dynamický prvek, který také iniciuje kladení nejrůznějších otázek po

smyslu a významu celého tehdejšího agitačního a organizačního díla prezentovaného jako „zápas o katolickou školu“.

1 SEKULARIZACE STÁTNÍHO ŠKOLSTVÍ V OBLASTI PŘEDLITAVSKA OD DRUHÉ POLOVINY 19. STOLETÍ, REAKCE KATOLICKÉ CÍRKVE

Období druhé poloviny 19. století a počátek 20. století lze z hlediska vztahu státu a katolické církve v habsburské monarchii definovat jako dobu definitivního opouštění josefinského modelu státní církve, doplněného skupinou vybraných a do určité míry tolerovaných náboženských konfesí. Již po roce 1848 byla totiž tato koncepce postupně nahrazována modelem světského kooperačního státu, který si však u církví a náboženských společností stále udržoval kontrolu především nad těmi oblastmi, kde docházelo k prolínání světských a duchovních zájmů. Takovými sférami byla např. oblast financování církví, otázka uzavírání manželství a vedle toho i nezanedbatelná a široká oblast školství, představující především charakter výchovy a vzdělávání budoucích generací.¹⁸

Je přitom patrné, že katolická církev stála v průběhu 19. století v habsburské monarchii před dvěma základními otázkami: Zda je vliv na školství ze strany post-tridentského katolicismu – vyznačujícího se značnou nedůvěrou k vymoženostem moderní vědy – slučitelný s vizí státu jako instituce reagující na aktuální dobové trendy a schopné tak konkurovat okolním státům v nejrůznějších oblastech (např. hospodářství, podnikání, správy atd.). Druhou podstatnou otázkou byla pak schopnost církve akceptovat probuzený nacionalismus 19. století, který se vyznačoval do značné míry demokratickými prvky, silným liberalismem a rovněž nároky na univerzální platnost svých principů. Je totiž patrné, že v případě církevního a nacionálního universalismu šlo o dva zcela odlišné koncepty, u nichž nutně muselo docházet ke střetům.¹⁹

1.1 Obecný kontext právního, politického a společenského vývoje

Jak již bylo naznačeno, trend druhé poloviny 19. století v otázce vztahu státu a církve byl trendem postupné sekularizace. Na druhou stranu však nikdy nedospěl do tak vyhrčené podoby, jako tomu bylo například v případě Německého císařství, kde v letech 1871–1887 probíhal tzv. Kulturkampf, nebo francouzské radikální odluky církve od státu, která se uskutečnila v letech 1905–1908. Naopak, navzdory některým sekularizačním

---

¹⁸ CERMAN, I. *Habsburkové*, s. 489.

¹⁹ BALÍK, S. *Český antiklerikalismus*, s. 114–115.

krokům, které byly v monarchii uzákoněny především v letech 1867–1874, zde zůstávala pozice katolické církve relativně silná. Jednou z příčin tohoto stavu byla snad slabá politická vůle po vydání jediného souhrnného zákona, který by komplexně upravoval právní postavení církví a náboženských společností v celé monarchii. Namísto toho zde existoval (s výjimkou několika souborů právních předpisů z let 1867 a 1868) pouze roztržštěný a nesystematický soubor nejrůznějších norem, které byly vydávány s velkými časovými rozestupy a navíc řešily pouze dílčí problémy v otázce vztahu k některé z církví či náboženských společností. Díky tomu dlouhodobě „přežívala“ celá řada podzákoných norem, které však ve věci postavení církví upravovaly některé zásadní otázky. Podstatné je však především to, že až do svého zániku monarchie nikdy nebyla nábožensky zcela neutrálním státem.²⁰

Až do revolučního roku 1848 byl silný vliv katolického církve na školství odvozován od pojmu „Staatskirchentum“ vzniklého v době osvícenského absolutismu, který lze definovat jako náboženskou organizovanost veřejného života za součinnosti představitelů katolické církve, kteří však v této věci byli podřízeni zájmům státu.²¹ Samotné postavení církve ve školství bylo však od dob tereziánských reforem postupně oslabováno a tento trend pozvolné laicizace školství pokračoval až do poloviny 19. století.²² Svobodomyšlný vývoj pak ještě uspil zmiňovaný rok 1848 a vydávání nových právních úprav školských předpisů.²³

Jistým „zbrzděním“ tohoto sekularizačního procesu, jehož prvky můžeme sledovat např. již v tzv. Březnové ústavě z roku 1849, byl konkordát uzavřený mezi Rakouským císařstvím a Svatým stolcem v roce 1855, který upravoval právní vztahy mezi katolickou církví a státní mocí.²⁴ Tento stěžejní dokument bachovského neoabsolutismu totiž jednoznačně posiloval vliv římskokatolické církve na důležité oblasti života společnosti. Primárním účelem konkordátu však patrně nebylo upevňování církevních pozic ve státě; šlo spíš o jakýsi politický pokus císaře Františka Josefa I. o uklidnění situace v severoitalských částech monarchie, které usilovaly o odtržení od Rakouska. Můžeme však předeslat, že předpoklad, že katolická církev, která měla v oblasti Lombardie

---

²⁰ CERMAN, I. *Habsburkové*, s. 489–490.

²¹ HORÁK, Z. *Žáboj. Církev a české školství. Právní zajištění působení církve a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha 2011, s. 22.

²² BALÍK, S. *Český antiklerikalismus*, s. 116.

²³ HORÁK, Z. *Církev a české školství. Právní zajištění působení církve*, s. 22.

²⁴ Konkordát obsahoval celkem 36 článků. Biskupům zajišťoval plné vykonávání jurisdikce v jejich diecézích, rozsáhlé kompetence v oblasti manželského práva apod. Naopak císař získal právo jmenovat jednotlivé biskupy. JONOVÁ, Jitka. Školské zákony v souvislosti s postupným rušením konkordátu z roku 1855. In: *E-Pedagogium*, 3, 2010, s. 20.

a Benátska silnou podporu tamního obyvatelstva, zajistí díky konkordátu omezení všech desintegračních tendencí, se již brzy ukázal jako zcela mylný. Naznačovaly to jak nepříznivé výsledky válek Rakouska s Francií a Sardinským královstvím (1859) a s Pruskem a Itálií (1866), tak i politický vývoj na samotném Apeninském poloostrově, završený v roce 1870 sjednocením Itálie a zánikem Papežského státu.²⁵

Vraťme se však ještě k samotnému konkordátu. Jeho obsah totiž velmi výrazně ovlivnil oblast školství, kde církve získala rozhodující vliv,²⁶ a také vyučování náboženství. Za zcela klíčový pro pochopení významu tohoto dokumentu lze považovat článek pátý: „*Veškeré vyučování mládeže katolické ve školách jak veřejných tak i soukromých má se s učením náboženství katolického srovnávat; biskupové pak budou dle úřadu svého pastýřského náboženské výchování mládeže ve všech učilištích, veřejných i soukromých, řídit a bedlivě k tomu přihlížeti, aby v nižádném předmětu vyučování ničeho nebylo, coby proti víře katolické a mravopoctnosti směřovalo.*“²⁷ Kromě posílení vlivu na vyučování získala církve také značné kompetence ve školské personální oblasti,²⁸ což se projevilo např. v obsahu osmého článku konkordátu, v němž se uvádí: „*Učitelové na školách národních pro katolíky určených postaveni budou vesměs pod dozorstvím církevním. Vrchního dozorce školního každé diecése jmenovati bude Jeho císařské Veličenstvo z mužů od biskupa navržených.*“²⁹ Konkordát také dále stanovoval, že všichni středoškolské učitelé museli být katolického vyznání,³⁰ každý ustanovený učitel měl být bezúhonný ve víře a mravech.³¹ Diecézní ordináři měli také vykonávat dohled nad vydanou literaturou, zda není nábožensky nebo mravně závadná.³²

Z hlediska fungování školství lze obecně konstatovat, že se rakouská škola opět stala školou konfesní, což samozřejmě budilo nevoli, především mezi liberálně smýšlejícími učiteli.³³ Období po roce 1855 bývá také někdy označováno jako tzv. éra konkordátních škol. Lze přitom předpokládat, že tento systém, v němž byly všechny jeho nedostatky (ať už právem nebo neprávem) přičítány katolické církvi, ovlivnil později vznik

---

²⁵ CERMAN, I. *Habsburkové*, s. 501.

²⁶ Církve vykonávala dozor nad školstvím již v dřívějších desetiletích, avšak pouze jako pověřenec státu. Dohled nad školami z moc církevní získali rakouští biskupové již v roce 1850, konkordát tedy tento právní stav jen legislativně ukotvil. KRYŠTŮFEK, F. X. *Dějiny církve katolické*, s. 165.

²⁷ *Věstník vlády zemské v markrabství Moravském. Ročník 1955. Oddělení první*. Brno 1855, s. 532 (v elektronické podobě dostupné na <https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/ms.html>, citováno 1. 4. 2017).

²⁸ WANDRUSZKA, A. *Die Habsburgermonarchie*, s. 173.

²⁹ *Věstník vlády zemské v markrabství Moravském. Ročník 1955*, s. 533.

³⁰ Tamtéž, s. 533 (článek 7).

³¹ Tamtéž, s. 533 (článek 8).

³² Tamtéž, s. 533 (článek 9).

³³ JONOVÁ, J. *Školské zákony*, s. 21.

výrazných antiklerikálních postojů u některých českých intelektuálů, kteří tímto školstvím jako děti prošli (např. u T. G. Masaryka).³⁴

Ve druhé polovině 19. století proběhly v oblasti Předlitavska dvě sekularizační vlny (v roce 1868 a 1874) představované vydáním několika právních předpisů, které říšský sněm přijal shodou okolností vždy v květnu daného roku. Proto se označují jako první a druhá série květnových zákonů.³⁵

Změny v otázce vlivu církve na školství předznamenávala již prohraná válka s Pruskem v roce 1866 a pád konzervativního Belcrediho kabinetu. Poté se totiž dostali k vládě liberálové, kteří záhy začali jednat o změnách znění některých článků konkordátu a posléze již také o vydání zcela nových školských zákonů.³⁶ Ty však pochopitelně silnému postavení církve v této oblasti nepřály. První předzvěstí byla již tzv. prosincová ústava z roku 1867,³⁷ svou silnou pozici ve školství pak církev definitivně pozbyla schválením liberálních, tzv. Hasnerových školských zákonů s jejich prováděcími předpisy, které byly vydány postupně v letech 1868–1870.³⁸ Důležitým byl např. zákon č. 48/1868 ř. z., který určoval konkrétní pravidla pro postavení školství ve vztahu k státu a církvi. Hned jeho první paragraf totiž stanovil, že *„nejvyšší řízení veškerého vyučování a vychovávání a dohlížení k němu přísluší státu a vykonáváno bude orgány zákonem k tomu ustanovenými.“*³⁹ Církvi byl odňat také dozor nad obsahem učebnic, a jak již bylo naznačeno, zásadní změnou prošla především oblast kontroly škol: Napříště již neměly být nadřazenými institucemi nad školstvím orgány katolické církve, ale zemské, okresní a místní školní rady jakožto státní instituce. Jejich složení upravovaly zákony jednotlivých zemí předlitavské části habsburské monarchie. V případě Království českého, Moravy a Slezska se i nadále s jistým vlivem církve počítalo, neboť v zemských školních radách zasedali dva katoličtí duchovní a v okresních radách bylo zákonem jedno místo pro kněze

---

³⁴ HORÁK, Z. *Církev a české školství. Právní zajištění působení církvi*, s. 23.

³⁵ CERMÁN, I. *Habsburkové*, s. 501.

³⁶ JONOVÁ, J. *Školské zákony*, s. 21.

³⁷ V čl. 17 prosincové ústavy se např. výslovně uvádělo: *„Státu náleží nad veškerým vyučováním a vychováváním právo nejvyššího řízení a dozoru.“* KRYŠTŮFEK, F. X. *Dějiny církve katolické*, s. 361.

³⁸ BALÍK, S. *Český antiklerikalismus*, s. 116.

³⁹ *Překlady zákonův a nařízení ze Zákonníka říšského na rok 1868 pro Markrabství Moravské otiských.* Brno 1868, s. 93. (v elektronické podobě dostupné na <https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>, citováno 1. 4. 2017).

rovněž zajištěno.⁴⁰ V místních školních radách se členství katolických duchovních také předpokládalo a ve většině případů v těchto radách kněží skutečně i zasedali.⁴¹

Důležitou změnou byl také fakt, že církvi zůstala na školách nadále v kompetenci pouze výuka náboženství. Školský zákon z roku 1869 (č. 62/1869 ř. z.) a ministerské nařízení č. 6549 z 18. května 1874 ustanovovaly náboženství jako povinný předmět na všech obecných a měšťanských školách a dále také na učitelských ústavech s povinnou dotací dvě hodiny týdně.⁴² Jakousi „nástavbou“ k předmětu náboženství byla také účast na náboženských cvičeních, což byla škála nejrůznějších náboženských úkonů (v případě katolické církve účast na některých mších sv., hromadné přistupování ke svátosti smíření, oslavy církevních svátků, příprava na svátost biřmování atd.). Ačkoliv podle nařízení ministerstva školství z roku 1870 (č. 3264) nebyla účast na těchto akcích ze zákona závaznou a neměla ani vliv na známku z mravů a náboženství, tato náboženská cvičení měla do budoucna víceméně povinný charakter, takže se jich účastnila drtivá většina žáků dané konfese.⁴³ V praxi tedy nebyl vliv církve na školství zatlačen do pozadí až do takové míry, jak si od školských zákonů slibovala liberální část společnosti. V legislativní oblasti to dosvědčuje např. § 1 školského zákona 62/1869 ř. z., který definuje účel obecných škol: „Školy obecné zřízeny jsou k tomu, aby děti v mravnosti a nábožnosti vychovávaly, ducha jejich vyvíjely, znalostí a zručností, jichž mají k dalšímu vzdělání v životě zapotřebí, jim poskytovaly a byly základem, by se z nich stali hodní lidé a občané.“⁴⁴ Příčinou zatímního udržení určitého katolického ducha na školách byla patrně skutečnost, že většina aktérů vzdělávacího procesu neměla na úplné laicizaci školství zájem a s jistým náboženským prvkem ve školství i nadále počítala.⁴⁵

Sekularizace školského systému (a vedle něj rovněž manželského práva) byla v roce 1868 uzákoněna navzdory skutečnosti, že předlitavská část monarchie byla tehdy stále ještě vázána konkordátem se Svatým stolcem. Proti tomuto postupu se proto ostře ohradil papež Pius IX. a také biskupové české církevní provincie, kteří se rozhodli vydat

---

⁴⁰ Příčinou bylo zákonem stanovené povinné místo v okresních školních radách pro ty duchovní, k jejichž náboženství se v příslušném okrese hlásilo minimálně 2000 obyvatel. CERMAN, I. *Habsburkové*, s. 501–502.

⁴¹ Duchovenstvo v těchto radách nezdávka tvořilo dokonce většinu členů. WANDRUSZKA, A. *Die Habsburgermonarchie*, s. 174.

⁴² Např. vyučování náboženství na obecných školách definoval školský zákon (č. 62/1869 ř. z. ve znění zákona č. 53/1883 ř. z.) v § 5. Srov. HORÁK, Zboj. *Církev a školství. Vybrané dokumenty ke studiu českého konfesního práva*. Praha 2012, s. 40–41.

⁴³ CERMAN, I. *Habsburkové*, s. 502–503.

⁴⁴ *Překlady zákonů a nařízení ze Zákonníka říšského na rok 1869 pro Markrabství Moravské otištěných*. Brno 1869, s. 201. (v elektronické podobě dostupné na <https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>, citováno 1. 4. 2017).

⁴⁵ BALÍK, S. *Český antiklerikalismus*, s. 116–117.

pastýřský list, v němž sice doporučili věřícím nové právní normy respektovat, ale jen v těch případech, kdy nebudou v rozporu s kanonickým právem. Jejich krok se však obratem setkal s důraznou protireakcí ze strany vládních míst. Na pokyn ministra spravedlnosti Eduarda Herbsta totiž státní zastupitelství v Praze podalo k zemskému soudu podnět ke zjištění, zda biskupové neporušili tímto opatřením zákon. Soud skutečně shledal, že byla naplněna skutková podstata zločinu rušení veřejného pokoje, nicméně biskupy nijak nepotrestal, ale zakázal jim distribuci uvedeného pastýřského listu mezi věřící. Stát tedy zřetelně ukázal, že toto ani jakékoliv jiné relativizování svých platných legislativních norem nehodlá akceptovat a vystoupí vždy rozhodně vůči komukoliv, kdo by se vydané zákony pokoušel zpochybňovat. Čeští biskupové se proto později o takové protesty již ani nepokoušeli a na další soubor sekularizačních zákonů vydaný v roce 1874⁴⁶ reagovali pouze formálně, a to zřejmě z obavy, že by otevřeným vzdorem mohli situaci církve naopak ještě zhoršit.⁴⁷

Hasnerovy školské zákony však v některých bodech s obsahem konkordátu evidentně kolidovaly. Vhodná příležitost k vyřešení této právní dvojkolejnosti a zbavení se závazků daných Svatému stolci se však naskytla již v roce 1870, a to prohlášením dogmatu o papežské neomylnosti na I. vatikánském koncilu. Na tuto skutečnost totiž vídeňská vláda reagovala mj. tím, že konkordát jednostranně vypověděla s odůvodněním, že se dogmatem o neomylnosti papež jakožto smluvní protistrana změnil.⁴⁸

Zrušení konkordátu sice nemělo na dosavadní vnímání církve ve školství tak dramatický dopad, jak by se mohlo zdát. Přijetí nových liberálních školských zákonů bylo totiž všeobecně považováno spíše za krok ke zrovnoprávnění kněží a učitelů jako hlavních činitelů vzdělávacího a výchovného procesu.⁴⁹ Faktem však zůstává, že po roce 1868 církev definitivně přišla o výsadu hlavního vlivu na výchovu a vzdělávání ve státním školském systému v rakouské monarchii. Nešlo sice o úplné vytlačení z tohoto prostoru: navíc jisté posílení církevního vlivu na školství přinesla katolicko-konzervativní školská reforma vyjádřená novelou platného školského zákona, která byla vydána v roce 1883.

---

⁴⁶ V tomto případě se jednalo o zákon č. 50/1874 ř. z., který nově definoval rozsáhlá práva státu vůči katolické církvi, zákon č. 51/1874 ř. z., který stanovoval povinné příspěvky církve do náboženského fondu, a také zákon č. 68/1874 ř. z., který umožňoval zákonné uznání nových náboženských společností.

⁴⁷ CERMAN, I. *Habsburkové*, s. 504.

⁴⁸ Ministr kultu a vyučování Dr. Karel Stremayr před císařem 25. 7. 1870 prohlásil: „*Poměr mezi státem a církví změnil se nově prohlášeným dogmatem podstatně: »Compaciscent stal se jiným.« Na místo staré obmezené církevní moci vstoupila moc nová, neobmezená a neobmezitelná.*“ KRYŠTŮFEK, F. X. *Dějiny církve katolické*, s. 449. Rozhodnutí o vypovězení konkordátu odeslal depeší do Říma (30. 7. 1870) se svolením císaře předseda vlády Friedrich Ferdinand von Beust. JONOVÁ, J. *Školské zákony*, s. 23.

⁴⁹ BALÍK, S. *Český antiklerikalismus*, s. 122.

Podle § 48 byla totiž stanovena jako jedno z hlavních kritérií při zastávání funkce ředitele školy způsobilost vyučovat náboženství toho vyznání, k němuž se hlásí většina žáků školy.⁵⁰ To v případě českých zemí v praxi znamenalo, že se řediteli škol většinou mohli stát jen římsí katolíci.⁵¹

Jednalo se však pouze o dílčí úpravy, které neměly na případné znovuposílení rozhodujícího vlivu katolické církve na školství významný dopad. Školské zákony z konce 60. let 19. století tedy předznamenávaly výrazné (i když pozvolně) posilování liberálních a sekularizačních tendencí v této oblasti. Nová legislativa sice přímo nevyvolala vznik zásadního a otevřeného konfliktu mezi učiteli a kněžími, „*základy učitelské vzpoury proti autoritě duchovního ve škole již ale byly položeny*“.⁵²

Projevilo se to již v roce 1888, kdy se konzervativní poslanci Aloys Lichtenstein a Georg Lienbacher pokusili znovu nastolit jakousi „rekonfesionalizaci“ rakouského školství. Jejich návrh na další novelu školského zákona totiž mj. zahrnoval snížení povinné školní docházky z osmi na šest let, žádal omezení přírodovědných předmětů, tělocviku a kreslení, posiloval pravomoci katechetů a pravděpodobně by znamenal i pozdější rušení stávajících učitelských ústavů. Tento návrh však vyvolal razantní odpor a protesty části české liberální veřejnosti (včetně učitelstva), takže nakonec nebyl přijat.⁵³ Je však nutné dodat, že hlavním cílem antiklerikalismu tehdejšího učitelstva a dalších kritiků konfesionalizace školy nebyl ani tak boj proti zájmům církve (která ostatně na tyto ambice postupně rezignovala), jako spíše podpora národního hnutí ve školství jako takovém a rovněž odpor vůči „starým pořádkům“ ztělesněným tradiční a stále uznávanou autoritou duchovních v prostředí škol.⁵⁴ Je třeba si také přiznat, že hlavní těžiště českého nacionálního boje se na přelomu 19. a 20. století nenacházelo ve sporech o konfesní či nekonfesní charakter školství, ale především v zápasech jazykových, v nichž stály proti sobě české a německé školy různých stupňů.⁵⁵

Vliv církve na státní školství zůstal každopádně v dalších letech značně oslaben. Dosvědčuje to např. rozložení politických sil ve školních radách na vyšších i nižších úrovních, v nichž převažovaly (především v Čechách) hlasy liberálního tábora, podporované socialisty a postupem času také agrárním hnutím.⁵⁶ Ze strany katolické církve

---

⁵⁰ KRYŠTŮFEK, F. X. *Dějiny církve katolické*, s. 636.

⁵¹ CERMAN, I. *Habsburkové*, s. 503; BALÍK, S. *Český antiklerikalismus*, s. 124–125.

⁵² BALÍK, S. *Český antiklerikalismus*, s. 123.

⁵³ Tamtéž, s. 126–127.

⁵⁴ Tamtéž, s. 129.

⁵⁵ HORÁK, Z. *Církve a české školství. Právní zajištění působení církvi*, s. 22

⁵⁶ BALÍK, S. *Český antiklerikalismus*, s. 129.

tak bylo třeba hledat jiné způsoby a cesty, jak zabraňovat vlivu postupující sekularizace, která se na státních školách šířila, především prostřednictvím pokrokově orientovaných učitelů.

1.2 Formy zápasu o katolickou školu v českých zemích před rokem 1918

Ačkoliv vztahy mezi habsburským státem a katolickou církví byly v období 1860–1914 korektní, vývoj v monarchii byl ovlivněn západoevropskými trendy postupného vytěsňování náboženských prvků do soukromého sektoru a zdůrazňování nadřazenosti světského právního řádu nad církevním, přičemž oblast školství v tomto trendu nebyla výjimkou. V českých zemích nenarazily tyto procesy na výraznější odpor ze strany představitelů katolické církve, kteří zůstali spíše na úrovni písemných nebo ústních prohlášení.⁵⁷

Základní formou odporu byly protestní nóty vydávané českými ordináři, které adresovali vládním představitelům monarchie. Nejznámější z nich byl např. pamětní spis z 27. prosince 1879 zasláný ministerstvu kultu a vyučování, v němž biskupové poukazovali mj. na to, že rakouské zákonodárství prohlásilo mravní a náboženské vychování dětí za jeden z hlavních úkolů obecného školství, avšak současné zákony jsou postaveny tak, že uskutečnění tohoto cíle spíše komplikují.⁵⁸ Nutno doplnit, že uvedený dokument vzbudil bouřlivou protireakci v českém liberálním táboře. Důležitou formou, jak dát najevo svůj souhlas či nesouhlas s vládní politikou, nebo jak prezentovat svůj postoj např. právě ke školské otázce, byly pro biskupy také pastýřské listy. V olomoucké arcidiecézi se výchově, vzdělávání a školám ve svých pastýřských listech vícekrát věnoval např. arcibiskup Theodor Kohn.⁵⁹ Tohoto tématu se dotkl již ve svém druhém pastýřském listu z 28. ledna 1894.⁶⁰ Školskou otázku reflektoval také Kohnův nástupce František Saleský Bauer, který

---

⁵⁷ CERMAN, I. *Habsburkové*, s. 501.

⁵⁸ Srov. KRYŠTŮFEK, F. X. *Dějiny církve katolické*, s. 611n. Dokument byl podepsán pražským arcibiskupem Bedřichem Schwarzenbergem, budějovickým biskupem Janem Valeriánem Jirsíkem, biskupem královéhradeckým Josefem Janem Evangelistou Haisem a litoměřickým biskupem Antonínem Ludvíkem Frindem.

⁵⁹ JONOVÁ, Jitka. *Theodor Kohn (1845–1915). Kniže-arcibiskup olomoucký, titulární arcibiskup pelusijský*. Brno 2015, s. 116–121.

⁶⁰ Archiv Arcibiskupství olomouckého, Currenda constitutorialis, anni 1894.

např. na jaře 1906 vydal pastýřský list věnovaný boji proti aktivitám pokrokového spolku Volná škola.⁶¹

Církev však na vzniklou situaci reagovala nejen protesty a výzvami, ale i aktivní cestou. K nábožensky indiferentnímu státnímu školství se tak např. snažila nabídnout alternativu ve formě soukromých církevních škol, které v českých zemích sice existovaly již před květnovými zákony, avšak od konce šedesátých let 19. století se jejich počet začal výrazně zvyšovat. Nové školy budovaly především některé církevní řády a kongregace. Další příčinou zakládání těchto škol (v tomto případě dívčích) byl v průběhu 19. století také vznik značného počtu nových ženských školských kongregací. Jedním z vysvětlení tohoto fenoménu byla vedle konkurence státnímu sekulárnímu školství také ta skutečnost, že v tehdejší před-emancipační době bylo členství v takové kongregaci jednou z mála možností, jak mohla žena dosáhnout učitelského povolání.⁶²

Zakládání soukromých církevních škol však mělo pro katolickou část veřejnosti svůj význam především kvůli prohlubujícím se disproporcím mezi obsahem výuky katechety a (pokrokového) učitele na státních školách. Docházelo zde totiž k jistému paradoxnímu jevu: Naprostá většina žáků na školách sice příslušela k římskokatolické církvi, avšak v celé řadě případů zde byli vyučováni v duchu liberálních a antiklerikálních zásad, podle tehdejších nejmodernějších vědeckých poznatků a v důsledku toho často v rozporu s učením katolické církve, podle něhož se naopak řídila výuka náboženství. Katolické děti tedy navštěvovaly většinou školy, jejichž duch byl v lepším případě konfesijně neutrální, v horším případě antiklerikálně vyhraněný. Tato skutečnost se začala markantně projevovat především v druhé polovině devadesátých let 19. století, patrně v souvislosti s tehdejší generační výměnou učitelstva na školách. Hlavními konfliktními oblastmi byly například interpretace husitství, české reformace a rekatolizace, Darwinova teorie, výklad dějinného vývoje v duchu socialistického názoru apod. Katoličtí žáci se tak dvojím výkladem stejné tematiky postupně dostávali do určité „schizofrenní“ situace, která navíc mohla zavdávat příčiny k různým konfliktům mezi laickými učiteli a duchovními.⁶³

Část konzervativních katolických kruhů však zápas o restauraci katolického profilu školského systému nevzdávala. Jejich zvýšenou aktivitu lze zaznamenat v poslední dekádě před první světovou válkou, přičemž důležitou roli hrál především velký a vlivný „Katholischer Schulverein in Österreich“ (Katolický školský spolek v Rakousku), v rámci

---

⁶¹ Srov. Archiv Arcibiskupství olomouckého, Currenda constitutorialis, anni 1906; Pastýřský list. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 23, 8. 6. 1906, s. 2.

⁶² HORÁK, Z. *Církev a české školství. Právní zajištění působení církvi*, s. 24.

⁶³ BALÍK, S. *Český antiklerikalismus*, s. 131–132.

monarchie nejvýznamnější spolek svého druhu založený již v roce 1886,⁶⁴ který byl hojně podporován samotnými Habsburky a jehož protektorem byl dokonce následník trůnu František Ferdinand d'Este.⁶⁵ Tato korporace, k jejímž příznivcům patřil také rakouský ministerský předseda Max Wladimir von Beck nebo ministr zahraničí Alois Lexa von Aehrenthal, usilovala o opětovnou konfesionalizaci veřejného rakouského školství a patřila také k nejsilnějším protivníkům tehdejšího pokrokového hnutí Volná škola. Cílem Katholischer Schulvereinu bylo opětovné ustavení církevního dozoru nad školami a prosazení výchovy v katolickém duchu,⁶⁶ spolek však své radikální ambice kvůli komplikované legislativě a složité politické situaci v předválečném období nakonec neprosadil. Očekávaným „bodem obratu“ ve směřování školství se tak měla stát až změna na rakouském trůně.⁶⁷ Jak je však obecně známo, zmiňovaný protektor spolku byl v roce 1914 zavražděn a k pozdější výměně panovníka došlo za situace, v níž na jakékoliv systémové změny ve školství už nebylo ani pomyslení.

Patrně v návaznosti na fungování velkého rakouského školského spolku, zesilování ideového zápasu o katolický charakter školství a v neposlední řadě také na celkový rozvoj spolkového života na sklonku 19. století byly zakládány dobrovolné korporace na podporu katolické školy rovněž v českých zemích. Právě tyto spolky byly patrně hlavním aktivními činiteli v boji za udržení katolického ducha na státních školách.

Zřejmě vůbec prvním uskupením katolického charakteru, které mělo ryze školské záměry, byl Spolek přátel katolických českých škol bratrských, který vznikl již v roce 1894 v Praze. Tento spolek, jehož předsedou byl univerzitní profesor František Xaver Kryštůfek (1842–1916), byl založen za účelem propagace kongregace školských bratrů a rovněž s cílem jejich přivedení do Prahy, aby se ujali učitelského ústavu, který zde spolek hodlal

---

⁶⁴ Tento spolek, který založil lékař Kašpar Schwarz, vydržoval přes třicet soukromých obecných škol a učitelských ústavů a vydával časopis *Die christliche Familie*. Svou centrálu měl ve Vídni a disponoval také diecézními radami v jednotlivých diecézích. V roce 1909 měla tato organizace již 94 000 členů. WANDRUSZKA, A. *Die Habsburgermonarchie*, s. 179; KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní soustava školství. Díl I*. Praha 1929, s. 155.

⁶⁵ BALÍK, S. *Český antiklerikalismus*, s. 129.

⁶⁶ WANDRUSZKA, A. *Die Habsburgermonarchie*, s. 179.

⁶⁷ BALÍK, S. *Český antiklerikalismus*, s. 138–139. Zápas o charakter školství probíhající mezi klerikálním a pokrokovým táborem však narážel na jedno podstatné úskalí, které jeho aktéry značně frustrovalo: nezáměr a laxnost většinové české veřejnosti, zejména u mladší generace. Absence idealismu, materialismu či dokonce nihilismu způsobovaly, že do uvedeného konfliktu, který probíhal zejména na stránkách tisku, byly zainteresovány spíše malé skupiny intelektuálů či jen jednotlivci. Většinovou společností však spory o náboženská témata, husitství nebo tzv. pokrokové tradice v českém národě nechávaly vlažnou. Otázkou bylo, kdo nese za tento stav odpovědnost. Každá z obou zúčastněných stran totiž pochopitelně svalovala vinu na tu druhou. Tamtéž, s. 135–136.

zřídit.⁶⁸ O tomto sdružení se obsírně zmíníme ještě později, a to v souvislosti s jeho moravskou alternativou, školským spolkem Matice cyrilometodějská, který byl založen v Olomouci v roce 1900.

Vedle těchto školských spolků usilujících o založení nových katolických řeholních škol existovala také organizovaná sdružení katolických pedagogů vyučujících na státních školách. V Předlitavsku byl prvním takovým spolkem „Katholische Lehrerbund Österreichs“, založený v roce 1893,⁶⁹ po něm pak „Katholische Lehrerverin Dr. Lorenz Kellner“, který vznikl v roce 1897.⁷⁰ Prvním českým spolkem tohoto charakteru byla Jednota českého katolického učitelstva v Království českém, založená 23. srpna 1897, se sídlem v Hradci Králové. Velkou zásluhu na jejím vzniku měl především královéhradecký biskup Edvard Jan Brynych (1846–1902), který tento spolek významně podporoval. Ani Brynychova záštita však nezabránila tomu, že se Jednota již záhy rozhodla pro přenesení centra své činnosti do Prahy,⁷¹ kde se stala v podstatě odborem křesťansko-sociálně orientovaného družstva Vlast, spolku zaměřeného mj. na osvětovou a vydavatelskou činnost, v jehož čele stál agilní kněz Tomáš Škrdle (1853–1913). Vlast vytvořila Jednotě zázemí a finanční podporu a v roce 1904 přispěla také k transformaci tohoto učitelského sdružení v Jednotu českého katolického učitelstva a přátel křesťanské výchovy.⁷²

Tato korporace, v jejímž čele stál určitou dobu také profesor na bohoslovecké fakultě František Kordač (pozdější pražský arcibiskup), měla velkou podporu vyšších církevních kruhů a stejně jako Katholischer Schulverein se soustředila primárně na boj o udržení katolické školy. Vytvořila především přednáškovou a také editorskou činnost: zaštiťovala vydávání časopisů *Vychovatel* a *Vzdělávací četba katolické mládeže*, editovala kalendář *Štítný* a vydávala řadu propagačních a vzdělávacích tiskovin. Usilovala také o zkvalitnění skladby fondů školních, farních a lidových knihoven. Protože vedení spolku zastávalo názor, že klíčovým činitelem celého charakteru školství je osobnost učitele, věnovalo zvláštní pozornost otázce budování nových katolických učitelských ústavů,

⁶⁸ ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin. IX. Doba probuzenského katolicismu. 1.–2. část.* Olomouc 1970, s. 59.

⁶⁹ Tento spolek měl v roce 1908 celkem 25 odborů (z toho 19 německých). WANDRUSZKA, A. *Die Habsburgermonarchie*, s. 180.

⁷⁰ V roce 1908 bylo v rakouských katolických učitelských spolecích organizováno celkem 8510 učitelů (z toho 6910 patřilo k zmíněnému spolku Katholische Lehrerbund). Vliv katolických učitelských organizací byl však relativní, srovnáme-li počty katolického učitelstva v poměru ke všem učitelům. V uvedeném roce totiž vyučovalo na všech státních školách celkem 99 658 učitelů, na soukromých školách pak 5712. Tamtéž.

⁷¹ O přesunu spolku do Prahy se rozhodlo již několik měsíců po jeho založení – na mimořádné valné hromadě konané 27. 12. 1897. Nově byly zřízeny odbory Jednoty v Hradci Králové, Turnově, Mladé Boleslavi a Mnichově Hradišti. KRYŠTŮFEK, F. X. *Dějiny církve katolické*, s. 631.

⁷² MAREK, Pavel. *Český katolicismus 1890–1914. Kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století.* Rosice 2003, s. 202.

z nichž by vzešla nová generace pedagogů s katolickým smýšlením. Proto spolek intenzivně podporoval myšlenku založení katolického pedagogia v Praze, v jehož prospěch pořádal také finanční sbírky. V této věci nejspíše spolupracoval s již dříve uvedeným spolkem podporujícím školské bratry, kterému se skutečně v roce 1909 podařilo v Praze katolický učitelský ústav založit.⁷³

Pražská učitelská jednota se také aktivně podílela na tiskovém boji katolického tábora s antiklerikálním hnutím Volná myšlenka, zapojila se do polemiky s prof. Tomášem G. Masarykem a kritizovala také básníka a publicistu Josefa Svatopluka Machara (1864–1942), zvláště jeho kontroverzní čítanku obsahující zpochybňování katolické věrouky. Jedním z největších úspěchů činnosti Jednoty bylo sjednocení všech korporací hájících katolické vzdělávání a výchovu v Čechách (vzdělávacích ústavů, učitelských a katechetských spolků, školských kongregací), ke kterému došlo v roce 1908 v rámci tzv. Pedagogického svazu, rovněž za účasti české bohoslovecké fakulty v Praze.⁷⁴

Prakticky ve stejné době, kdy vznikla Jednota katolického učitelstva v Čechách, byly zahájeny přípravy na založení korporace podobného druhu také na Moravě.⁷⁵ I v tomto případě nově získané uskupení získalo podporu církevních i politických kruhů: Za Katolickým spolkem českého učitelstva na Moravě, který byl založen v dubnu 1898 v Brně a disponoval 140 členy, totiž stáli oba moravští biskupové a také katolicko-národní strana, reprezentovaná např. poslanci Antonínem Cyrilem Stojanem, Františkem Weberem a dalšími. Členové spolku se věnovali obdobným aktivitám jako jejich kolegové v Čechách, s nimiž také udržovali kontakty. Vedle agitační činnosti sdružení mj. pořádalo duchovní cvičení pro učitele a podílelo se také na vydávání dvou časopisů: *Vychovatele* a *Vychovatelských listů*. I přesto se spolek již brzy po svém založení potýkal s trvalým úbytkem členstva, přičemž stagnace dostoupila vrcholu v roce 1906. Zdá se však, že právě v tomto roce se odrazil od pomyslného dna, neboť po dalších osmi letech již vykazoval více než 800 členů. Hlavní příčinou tohoto vzestupu bylo paradoxně nejspíše ostré antiklerikální vymezení Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě, jehož předsedou byl pedagog Josef Úlehla, a to právě v roce 1906 na olomouckém sjezdu tohoto pokrokově orientovaného sdružení. Vedení spolku, jehož členy zřejmě byli do té doby i katoličtí učitelé a které spíše názorově taktizovalo, totiž tehdy vyhlásilo otevřený ideový boj katolickému táboru se snahou odstranit náboženství ze škol, reformovat školství v duchu

---

⁷³ MAREK, P. *Český katolicismus*, s. 203–204.

⁷⁴ Tamtéž, s. 204.

⁷⁵ Přípravy na založení katolického učitelského spolku byly zahájeny na sjezdu katolických učitelů, který se konal na Velehradě v srpnu 1897.

zásad Volné školy atd. Právě tato jednoznačná polarizace patrně nejvíce přispěla k přechodu katolické části učitelstva do zmíněného katolického učitelského spolku a také k značnému rozšíření jeho dalších aktivit. V šesti moravských městech vznikly jeho pobočky, spolek rozšířil svou činnost i do Slezska, získal do vlastnictví tiskárnu ve Strážnici a stal se také členem centrálního svazu katolických učitelských korporací (Katholische Lehrerbund für Österreich), který sídlil ve Vídni. Moravské učitelské sdružení získalo prostřednictvím prof. Josefa Kachníka – stejně jako v Praze prostřednictvím prof. Kordače – vazbu také na bohosloveckou fakultu, v tomto případě v Olomouci. Jak uvádí P. Marek, „spolek se v průběhu druhého desetiletí své existence stal jednou z neaktivnějších katolických organizací rozdělující svou činnost na práci na poli náboženském, kulturním a stavovském“.⁷⁶

Vedle spolků katolických učitelů v Čechách a na Moravě se do začátku první světové války zformovala také korporace hájící speciálně zájmy středoškolských katolických pedagogů. Jednalo se o Sdružení českých profesorů katolických v Olomouci, které se ustavilo v dubnu 1912. Podobně jako v případě moravských katolických učitelů se i tento spolek, k němuž se v době jeho založení hlásilo asi 130 profesorů z Čech, Moravy a Slezska, stavěl do opozice vůči pokrokově laděným kolegům soustředěným do Spolku českých profesorů v Praze. Předsedou sdružení katolických profesorů se stal školní rada PhDr. František Nábělek (1852–1915) z Kroměříže, členská základna byla tvořena ze dvou třetin laiky, z jedné třetiny katechety. Sdružení mělo podobnou náplň činnosti jako prezentovaný Katolický spolek českého učitelstva na Moravě, přičemž i zde existovala inklinace ke katolicko-národní straně a podpora ze strany církevní hierarchie. Tiskovým orgánem sdružení se staly *Vychovatelské listy*, jako další tiskové tribuny pak jeho členové využívali také *Hlídku* a *Vychovatele*.

Všechny dříve uvedené spolky sdružující katolické pedagogy, kteří působili na nižších i vyšších typech škol, zahrnovaly také další specifické skupiny učitelů, z nichž část se organizovala rovněž ve svých vlastních korporacích. Jednalo se především o katechety, kteří se soustřeďovali do Spolku katechetů v království Českém (od roku 1897) a do moravského Katechetského spolku pod ochranou sv. Cyrila a Metoděje (od roku 1906).⁷⁷ Tiskovým orgánem českého spolku byl *Věstník katechetský*, moravští

---

⁷⁶ MAREK, P. *Český katolicismus*, s. 205.

⁷⁷ Tamtéž, s. 207–208. Spolek byl však založen jen pro olomouckou arcidiecézi, protože tehdejší brněnský biskup Pavel Huyn si přál vytvoření vlastního katechetského spolku. Olomoucký spolek měl asi 40 členů a jeho předsedou byl profesor přerovského gymnázia ThDr. Metoděj Kubíček (1867–1919). Tamtéž, s. 208, pozn. 868.

katecheté publikovali ve *Vychovatelských listech*. Nutno také doplnit, že obě tyto skupiny se zaměřovaly především na stavovské hledisko své praxe a zabývaly se tak tématy, která s tím souvisela: tzn. hledáním optimálního postavení katechety v učitelském sboru, řešením celkové koncepce výuky náboženství atd.⁷⁸

Další úzce profilovanou skupinou byly také ženské učitelské spolky. Rovněž ženy-učitelky totiž patřily do velkých katolických učitelských spolků, avšak paralelně se sdružovaly také ve svých vlastních korporacích. V Čechách tak v roce 1912 vznikla Jednota katolických učitelek (pod vedením Augusty Rozsypalové) a na Moravě vyvíjela činnost Katolická jednota českých učitelek v Olomouci (předsedkyně Marie Hoffmannová), která navazovala na ženský učitelský spolek v Řepčíně u Olomouce, který vznikl pod patronací sester dominikánek provozujících v tamní obci velký dívčí vzdělávací ústav. Tiskovým orgánem tohoto spolku se stal časopis *Eva* a jeho příloha *Katolická učitelka*.⁷⁹

V neposlední řadě je třeba zmínit ještě jeden významný prvek zápasu o katolickou školu, který byl typický především pro poslední období před první světovou válkou. Byly jím snahy o zakládání katolických učitelských ústavů (pedagogií). Po neúspěšných pokusech o novelizaci školských zákonů v druhé polovině 90. let 19. století totiž české konzervativně-katolické kruhy víceméně rezignovaly na snahu o dosažení rekonfesionalizace celého školského systému a rozhodly se své další aktivity vést mimoparlamentní cestou, přičemž se zaměřily především na formaci a vzdělávání učitelů. Jak jsme již dříve naznačili, právě učitelé (a také vzdělávací zařízení, z nichž vyšli) byli totiž v očích katolického tábora jednou z hlavních příčin postupné sekularizace školství, a proto zde začal stále více sílit názor, že právě tuto otázku je třeba řešit primárně.⁸⁰

Zakládání nových učitelských ústavů bylo z hlediska schvalovacích procesů ze strany státních orgánů také daleko jednodušší než snahy o schvalování nových školských zákonů ve vídeňském parlamentu. Katolická strana měla před válkou v této oblasti poměrně silnou pozici, především co se týká vzdělávání dívek: V roce 1910 bylo totiž 67 % ze všech dívčích ústavů v soukromém vlastnictví, především církevních institucí, což dávalo výhodné výchozí podmínky pro zřizování nových školských zařízení za účelem vzdělávání učitelů v katolickém duchu. Obecně platilo, že v letech 1900–1906 došlo v habsburské monarchii ke zdvojnásobení počtu církevních učitelských ústavů, přičemž

⁷⁸ MAREK, P. *Český katolicismus*, s. 208–209.

⁷⁹ Tamtéž, s. 207.

⁸⁰ BALÍK, S. *Český antiklerikalismus*, s. 141.

v českých zemích bylo celkem 40 % ze všech učitelských ústavů s českou vyučovací řečí v katolických rukou. Proto se v posledních letech před válkou přenesly spory mezi katolickým a pokrokovým táborem i do této oblasti.⁸¹

---

⁸¹ BALÍK, S. *Český antiklerikalismus*, s. 141.

2 OSOBNOSTNÍ A PROFESNÍ PROFIL AUGUSTINA ŠTANCLA A JEHO ŽIVOTNÍ OSUDY

Zápas o katolickou školu tedy nebyl ani zdaleka pouze záležitostí episkopátu a vrcholných politiků, ale podílely se na něm také nejrůznější korporace složené z učitelů, duchovních a dalších lidí, jimž nebyla školská otázka lhostejná. Intenzivní činnost těchto spolků tak byla možná především díky iniciativě těchto jednotlivců nadšených pro školskou otázku, kteří se jí věnovali ve volném čase, nad rámec své profese. Tito tzv. školští pracovníci pocházeli převážně z řad inteligence a část z nich tvořili také kněží, z nichž někteří se intenzivně věnovali pedagogické činnosti na různých typech škol. Propagace katolické školy však nebyla ani tak jejich pastorační povinností jako spíše dobrovolnou činností vycházející z bytostného přesvědčení o nutnosti ochránit katolickou mládež a rodiny před nezadržitelně postupujícím trendem sekularizace, který se v uvedeném období projevoval velmi markantně právě na školách. Mezi tyto horlivé školské pracovníky patřil bezpochyby i Augustin Štancl.

Kdo však vlastně byl tento katolický kněz a agilní zastánce katolické školy a jaké byly jeho životní osudy? Jaký byl jeho původ, rodinné zázemí, kde studoval, jaká byla jeho kněžská působiště a kterým dalším aktivitám se věnoval mimo běžnou pastorační a pedagogickou činnost? Všem těmto otázkám se bude věnovat následující kapitola, a to nejen z toho důvodu, že Štanclův životní příběh je vskutku originální, zajímavý a někdy až neobvyklý, ale i proto, aby byla alespoň v základních rysech nastíněna některá podstatná východiska jeho školské práce, které zasvětil prakticky celý svůj život.

2.1 Rodina Augustina Štancla

Dříve než se budeme zabývat základními momenty ze života Augustina Štancla, zmíníme se alespoň krátce o rodině, ze které pocházel. Charakter postavení a profesí členů jeho širokého příbuzenstva totiž ve své době viditelně nezapadal do širokého průměru běžného obyvatelstva a do jisté míry možná i předurčil budoucí životní dráhu samotného Augustina. Řeč je zde o příbuzných ze strany otce, neboť u Augustinovy matky jsou známy pouze její rodiště, rodné příjmení a jména rodičů.

Předci Augustinova otce byli českého původu a pocházeli z Vysokého Mýta. Nutno předeslat, že celá široká rodina Štanclů byla poměrně dobře finančně i společensky situovaná. Augustinův dědeček Vojtěch Štancl (1818–1877), který je v matrikách uváděn jako soukenický mistr a měšťan ve Vysokém Mýtě, byl v tomto městě majitelem velkoobchodu s látkami.⁸² Jeho manželkou byla Marie, rozená Hammerová, která pocházela taktéž z Vysokého Mýta.⁸³ Rovněž Augustinův pradědeček Jan Štancl (1792–1877, otec Vojtěcha Štancla) byl měšťanem ve Vysokém Mýtě a provozoval soukenickou živnost.⁸⁴

Zajímavé posty a druhy obživy pak měli především Augustinovi strýcové a tety (sourozenci jeho otce). Strýc Jan Štancl (1843–1914) studoval na Tereziánu (vojenské akademii ve Vídni), stal se vojenským lékařem a pracoval na válečných lodích. Dostal se tak do nejrůznějších koutů světa a byl mj. svědkem i tzv. boxerského povstání v Číně (1899–1901).⁸⁵ Teta Antonie (1845–1913) se provdala za Gustava Rieba (1840–1890), městského radního, člena okresního zastupitelstva a obchodníka s živou zvěří v Čáslavi;⁸⁶ o další tetě Marii (1849–1909) není nic bližšího známo, kromě toho, že byla provdána Podhajská.⁸⁷ Nejvýznamnějšího společenského postavení pak dosáhl nejmladší Augustinův

---

⁸² Státní oblastní archiv v Zámrsku, Sběrka matrik Východočeského kraje, Farní úřad římskokatolické církve Vysoké Mýto, sign. 2285, matrika N, 1816–1826 (v digitalizované podobě přístupná na <https://familysearch.org/pal:/MM9.3.1/TH-1-19467-4179-29?cc=1804263&wc=13977949>, citováno 12. 3. 2012).

⁸³ Marie byla dcerou Václava a Magdalény Hammerových z Vysokého Mýta. Srov. např. záznam o křtu Antonína Štancla – SOA Zámrsk, Sběrka matrik Východočeského kraje, Farní úřad římskokatolické církve Vysoké Mýto, sign. 2287, matrika N, 1837–1848 (v digitalizované podobě přístupná na <https://familysearch.org/pal:/MM9.3.1/TH-1-19466-15441-14?cc=1804263&wc=13977951>, citováno 12. 3. 2012).

⁸⁴ Manželkou Jana Štancla byla Barbora, dcera Václava Motele, ševce a měšťana ve Vysokém Mýtě. Augustin Štancl ve svých vzpomínkách uvádí, že rod Štanclů pocházel z Ústí nad Orlicí, odkud se jeho prarodiče Vojtěch a Marie Štanclovi přistěhovali do Vysokého Mýta. Podle matrik se ale jeho dědeček ve Vysokém Mýtě narodil. Pokud se sem rodina skutečně přistěhovala z Ústí nad Orlicí, musel to být už někdo z dřívějších předků. ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 1; SOA Zámrsk, Sběrka matrik Východočeského kraje, Farní úřad římskokatolické církve Vysoké Mýto, sign. 2285, matrika N, 1816–1826 (v digitalizované podobě přístupná na <https://familysearch.org/pal:/MM9.3.1/TH-1-19467-4179-29?cc=1804263&wc=13977949>, citováno 12. 3. 2012).

⁸⁵ Zvukový záznam vzpomínek MUDr. Igora Stancla (příbuzného od ThDr. Augustina Štancla), pořízený 21. 3. 2012 v jeho bytě v Uherském Hradišti, ve vlastnictví autora. Cílem čínské boxerské povstání byla snaha tamního obyvatelstva zastavit mocenskou expanzi několika světových velmocí na území Číny. Podle vzpomínek MUDr. Stancla žil Jan Štancl po návratu z cest na penzi ve Vysokém Mýtě, kde se také věnoval lékařské praxi. Údajně se mu říkalo „doktor voda“, protože každému, kdo k němu přišel se zdravotním problémem, doporučoval pití sodovky.

⁸⁶ Gustav Rieb měl údajně také pronajato honební právo od knížete Auersperga. Srov. ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 2.

⁸⁷ JILÍK, Jiří a kol. *U Zlaté koruny: Příběh lékárny a lékárníka Josefa Stancla*. Uherské Hradiště 2007, s. 175. Autor této práce objevil ještě další dvě sestry: obě se jménem Barbora (narozeny v letech 1846 a 1852). První z těchto sester zemřela zcela jistě již v dětském věku. Je možné, že sourozenců bylo ještě více, s největší pravděpodobností se však nedožili dospělosti. SOA Zámrsk, Sběrka matrik Východočeského kraje,

strýc Josef Štancl (1851–1924),⁸⁸ lékárník v lékárně „U Zlaté koruny“ v Uherském Hradišti. V roce 1886 se stal poslancem zemského sněmu a svou politickou kariéru pak završil o deset let později, když byl v roce 1896 zvolen prvním českým starostou Uherského Hradiště. V roce 1894 založil keramický, kamnářský a cihlářský závod v nedalekých Mařaticích a zasloužil se také o vznik Zemské rolnické a vinařské školy v Bzenci.⁸⁹

Stejně tak i Augustinův otec Antonín Ferdinand (1842–1931), který byl nejstarším ze sourozenců, si zvolil zajímavou životní dráhu. Vystudoval reálku v Liberci a poté techniku v Praze. Po dokončení studií se stal zeměměřičem a dostal pracovní místo v Mostě nad Murou (Bruck an der Mur) ve Štýrsku. Zde se seznámil s Marií Mauthnerovou (narozenu v roce 1843), služebnou v místním hostinci, pocházející z Dolních Rakous, s níž se oženil 16. května 1871.⁹⁰

2.2 Dětství a doba studií

Augustin byl prvorozeným synem manželů Štanclových. Narodil se 5. října 1871 ve zmiňovaném Mostě nad Murou. Z tamní farní matriky pokřtěných se dozvídáme, že chlapec byl v souladu s tehdejší praxí pokřtěn již záhy – hned následujícího dne po narození – a dostal jméno Augustin Vojtěch Antonín Štancl.⁹¹ Křest vykonal vikář Ignác

---

Farní úřad římskokatolické církve Vysoké Mýto, sign. 2287, matrika N, 1837–1848 a sign. 2288, matrika N, 1848–1860 (v digitalizované podobě přístupné na <https://familysearch.org/pal:MM9.3.1/TH-1-19466-15441-14?cc=1804263&wc=13977951> a <https://familysearch.org/pal:MM9.3.1/TH-1-19467-2294-19?cc=1804263&wc=13977952>, citováno 12. 3. 2012).

⁸⁸ Častěji se uváděl s variantou příjmení Stancl – bez háčku.

⁸⁹ JILÍK, J., *U Zlaté koruny*, s. 38–47, 83–92. Pozn.: Jak autoři této publikace uvádějí, vinou nepřesných prepisů pramenů se příjmení Josefa Stancla objevuje ve dvou variantách Stancl – Štancl. Josef Stancl používal sice za svého života variantu bez háčku, avšak původní rodové příjmení této rodiny bylo „Štancl“ – i sám Josef je takto zapsán v matrice pokřtěných ve Vysokém Mýtě. SOA Zámorsk, Sběrka matrik Východočeského kraje, Farní úřad římskokatolické církve Vysoké Mýto, sign. 2288, matrika N, 1848–1860 (v digitalizované podobě přístupná na <https://familysearch.org/pal:MM9.3.1/TH-1-19467-2294-19?cc=1804263&wc=13977952>, citováno 12. 3. 2012).

⁹⁰ Samotný Augustin Štancl později uváděl jako rodiště své matky Waidhofen nad Dyjí. V matrice oddaných je uvedeno, že rodiče jeho matky žili v obci Diemschlag, která je od Waidhofenu vzdálena asi 15 km. Srov. Matrika oddaných (Trauungsbuch) farnosti Bruck an den Mur, 1862–1892, fol. 145 (v digitalizované podobě přístupná na <http://matriken.graz-seckau.at/flashbook?id=8815&currentPage=145>, citováno 5. 3. 2016); ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 1.

⁹¹ V originálním zápisu *Augustin Adalbert Anton Stanzel*. Jména Antonín a Vojtěch byla nejspíše po otci a dědečkovi. Zdejší matrika pokřtěných byla vedena skutečně pečlivě, takže je v zápisu např. uvedeno, že se chlapec narodil v Mostě nad Murou č. p. 61 dne 5. října 1871 ve tři čtvrtě na osm ráno, pokřtěn byl pak 6. října ve čtvrt na pět odpoledne. Matrika pokřtěných (Taufbuch) farnosti Bruck an den Mur, 1869–1880, fol. 88 (v digitalizované podobě přístupná na <http://matriken.graz-seckau.at/flashbook?id=8808&currentPage=88>, citováno 5. 3. 2016).

Schell na neuvedeném místě, s největší pravděpodobností však ve zdejší farní kostele Narození Panny Marie. Kmotry při křtu byli manželé Gustav a Antonie Riebovi z Čáslavi (Augustinova teta a strýc) a Margareta Grillová, manželka učitele v tomto městě.⁹²

Antonínovi a Marii Štanclovým se o něco později narodila ještě dcera Josefa (1873–1967). Rodina pobyla ve Štýrsku jen rok a půl a poté se přestěhovala do Černovic v Bukovině (dnes na Ukrajině), kde Augustinův otec působil jako geometr až do své smrti. Údajně zde byl vyhledávaným zeměměřičem a na vyměřování si ho zvala i místní pravoslavná církev.⁹³

Augustinova matka však zemřela již po osmi letech manželství. Po její smrti se Antonín Štancl oženil ještě třikrát. Ze všech jeho čtyř manželství vzešlo nejméně devět dětí. Doposud jsou známá tato jména: Augustin, František, Bedřich, Konstantin, Josefa, Marie,⁹⁴ Pavla,⁹⁵ Aglaja⁹⁶ a Eugenie.⁹⁷

Augustin nepobyl příliš dlouho ani v Černovicích. Ve věku šesti let (pravděpodobně ihned po smrti matky) si jej vzali do opatrovnictví do Čáslavi v Čechách již zmiňovaní příbuzní a křestní kmotři – manželé Gustav a Antonie Riebovi, kteří byli bezdětní. Během svého pobytu u tety a strýce vychodil Augustin v Čáslavi obecnou školu a v letech 1881–1885 i nižší gymnázium.⁹⁸ Poté se přestěhoval do Vysokého Mýta, kde bydlel u své babičky (otcovy matky) Marie Štanclové a zároveň studoval na vyšším gymnáziu (1885–1889). Dne 19. července 1889 zde s vyznamenáním složil maturitní

---

⁹² Matrika pokřtěných (Taufbuch) farnosti Bruck an den Mur, 1869–1880, fol. 88; výpis z matriky pokřtěných uložen též zde: ZAO, pob. Olomouc, Dostál – Lutinov Karel, inv. č. 983, karton č. 17.

⁹³ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 1.

⁹⁴ Marie Štanclová zemřela na podzim roku 1961 v německém Neustadtu an der Orla (spolková země Durynsko). Tamtéž, s. 1.

⁹⁵ Pavla Štanclová (30. 6. 1890 – 7. 5. 1979, psala se též Stanclová) byla Augustinovou mladší sestrou. Provdala se za Václava Zimu (1870–1928), který byl správcem cihelny JUC. Josefa Tomáška ve Vysokém Mýtě. V pozdějších letech žila s bratrem Augustinem v kněžském domově v Senohrabech, kde se o něj starala až do jeho smrti. Srov. informace od Daniela Ramby z Letohradu o rodině jeho prababičky Pavly Štanclové, provdané Zimové, sestře Augustina Štancla, zaslané autorovi v elektronické podobě 8. 8. 2014; zvukový záznam vzpomínek MUDr. Igora Stancla, 8. 8. 2013; ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 1.

⁹⁶ Jedna z Augustinových sester měla údajně za manžela rumunského důstojníka. Podle MUDr. Stancla to mohla být snad Aglaja. Kontakty s ní udržovala dcera Augustinovy sestry Josefy (prov. Sobotkové) Olga, kterou Aglaja v roce 1968 pozvala i k sobě na návštěvu. Obě příbuzné si také vzájemně dopisovaly. Srov. zvukový záznam vzpomínek MUDr. Igora Stancla, 8. 8. 2013.

⁹⁷ Přesný počet sourozenců Štanclových není znám. V životopisu A. Štancla (dokončeném v srpnu 1963) je sice uvedeno, že jeho otec měl celkem devět dětí, a vedle toho je zde také zmíněno, že tři sestry již zemřely. Na úmrtním oznámení A. Štancla (z prosince 1962) je však uvedeno sedm žijících sourozenců. Celkem by tak mohlo být sourozenců až 11, podle informací rodiny Rambovy z Letohradu jich mělo být dokonce 16. ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 1; Farní úřad Fryšták, úmrtní oznámení – Mons. Augustin Štancl.

⁹⁸ ZAO, pob. Olomouc, Univerzita Olomouc, kniha č. 163 – hlavní seznam posluchačů teologie.

zkoušku.⁹⁹ Podle jeho osobních vzpomínek se z 24 maturantů v ročníku 15 rozhodlo pro bohoslovecká studia. Z těchto patnácti jich dvanáct odešlo studovat do Hradce Králové, dva do Prahy a jediný Štancl se přihlásil na bohosloví do Olomouce.¹⁰⁰ Učinil tak údajně na přání svého strýce, již zmiňovaného lékárníka v Uherském Hradišti Josefa Stancla, který chtěl mít svého synovce na Moravě.¹⁰¹

Protože po absolvování čtyřletého studia bohosloví nemohl být kvůli svému nízkému věku vysvěcen na kněze, přihlásil se (asi na podzim roku 1893) jako podjáhen do noviciátu k benediktinům v pražských Emauzích.¹⁰² Zdejší řeholní komunita však byla německá a Štancl, který se během bohosloveckých studií nadchl pro ideu slovanského unionismu, se s ní, jak se zdá, příliš nesžil. Proto mu již po roce tamní opat sdělil, že se pro život v Emauzích nehodí, a vyzval ho, aby klášter opustil. Ze zdejšího pobytu si však Štancl podle vlastních vzpomínek přece jen odnesl jeden velký vklad do života – dobrou znalost němčiny.¹⁰³ Nejspíše však musel umět slušně německy již mnohem dříve. Vždyť se narodil ve Štýrsku do jazykově smíšeného manželství, takže němčina byla s velkou pravděpodobností jeho rodným jazykem.

Po návratu do Olomouce byl poslán do německé farnosti Liebental u Třemešné (dnes Liptaň, okr. Bruntál), kde měl vyučovat náboženství na tamní škole (od 1. 11. 1894). Na kněze byl vysvěcen spolu s dalšími čtyřmi kandidáty 25. listopadu 1894¹⁰⁴

---

⁹⁹ ZAO, pob. Olomouc, Univerzita Olomouc, kniha č. 163 – hlavní seznam posluchačů teologie.

¹⁰⁰ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámál, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 2.

¹⁰¹ Zvukový záznam vzpomínek MUDr. Igora Stancla, 21. 3. 2012.

¹⁰² Podle osobního učitelského výkazu studoval Štancl na olomoucké bohoslovecké fakultě v letech 1889–1894. Je tedy možné, že pobyt v klášteře absolvoval v rámci svých bohosloveckých studií. Moravský zemský archiv Brno, Zemská školní rada – Brno (B22), karton č. 4837, osobní spisy 1880–1934, ThDr. Augustin Štancl.

¹⁰³ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámál, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 2.

¹⁰⁴ Šlo o svěcení v mimořádném termínu (obvykle totiž bývalo začátkem července), v příslušné knize svěcenců olomoucké arcidiecéze však není uvedeno, za jakého důvodu se toto kněžské svěcení konalo právě v listopadu. ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupská konsistoř Olomouc, kniha č. 115, Seznam ordinovaných kněží, 1848–1911 (2. díl), f. 134. Na úmrtním oznámení Mons. Augustina Štancla je chybně uveden rok 1895. Tento nesprávný letopočet svěcení se objevuje rovněž v konceptu článku sepsaného k příležitosti 90. narozenin Mons. Štancla v roce 1961, uloženém ve fondu B. Zlámál v olomoucké pobožce ZAO. V upomínkovém textu vydaném při pohřbu tohoto kněze se zase objevuje chybné datum svěcení: 24. 12. 1894. Rovněž datum Štanclova narození je zde chybně posunuto o měsíc později: 5. 11. 1871. Je tedy patrné, že dostupné zdroje s životopisnými informacemi o A. Štanclovi obsahují často nepřesné údaje. Srov. FÚ Fryšták, upomínkový text s fotografií vydaný k pohřbu Mons. Augustina Štancla (1962); tamtéž, úmrtní oznámení – Mons. Augustin Štancl; ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámál, inv. č. 1001, karton č. 63, *Jubileum let a práce (90 let Msgre dr. Augustina Štancla)*. Správné datum Štanclova kněžského svěcení (25. 11. 1894) je však potvrzeno i v rukopise katalogu kněží olomoucké arcidiecéze vysvěcených do roku 1895, který sloužil jako předloha pro vydávání tištěných forem těchto katalogů. ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupská konsistoř Olomouc, kniha č. 105, Katalog kněžstva diecéze z let 1884–1895, fol. 411.

olomouckým arcibiskupem ThDr. Theodorem Kohnem v kapli sv. Šebestiána na arcibiskupském zámku v Kroměříži.¹⁰⁵

2.3 První kněžská léta, působení v Olomouci, Kroměříži a Prostějově

Po vysvěcení působil Štancl jako kaplan a katecheta nadále v Liebentalu, a to až do 16. května 1897, kdy byl na žádost bohoslovecké fakulty v Olomouci ustanoven vyučujícím na této škole.¹⁰⁶ Tři roky zde působil jako adjunkt (1897–1900) a dva roky jako suplent morální teologie a poté Starého zákona (1899–1901).¹⁰⁷ Zároveň v letech 1897–1900 vyučoval Písmo svaté (*Lector S. Scripturae*) přímo v olomouckém kněžském semináři,¹⁰⁸ kde také bydlel.¹⁰⁹ Nejspíše ve stejné době vykonával Štancl také službu exhortátora v olomouckém dívčím vzdělávacím ústavu Pöttingeum.¹¹⁰

Pro Štancla nejdůležitějším mezníkem této olomoucké kapitoly jeho života byl především rok 1900, kdy spolu s dalšími angažovanými duchovními a intelektuály stanul u zrodu katolického školského spolku Matice cyrilometodějská, který si předsevzal pečovat o rozvoj katolického školství a výchovu a vzdělávání v katolickém duchu.¹¹¹ O této důležité Štanclově životní etapě pojednáme podrobně ještě později, nyní jen uvedeme, že činnost Matice po krátké době poněkud ochabla, k čemuž bezpochyby

---

¹⁰⁵ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupská konsistoř Olomouc, kniha č. 115, Seznam ordinovaných kněží, 1848–1911 (2. díl), f. 134. Stručný životopis A. Štancla uvádí, že svěcení bylo uděleno v kroměřížské seminární kapli. ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 2.

¹⁰⁶ Ustanovení za vyučujícího na teologické fakultě je v pramenech datováno buď hned na 17., nebo 19. 5. 1897. MZA v Brně, Zemská školní rada – Brno (B22), karton č. 4837, osobní spisy 1880–1934, ThDr. Augustin Štancl; ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupská konsistoř Olomouc, kniha č. 105, Katalog kněžstva diecéze z let 1884–1895, fol. 411. Stejně tak i další data ustanovení A. Štancla na jeho následujících působištích se v obou výše uvedených pramenech rozcházejí, většinou však v řádu několika dnů.

¹⁰⁷ V akademickém roce 1899–1900 jako adjunkt i suplent zároveň. ZAO, pob. Olomouc, Univerzita Olomouc, kniha č. 71 – matrika profesorů a posluchačů bohoslovecké fakulty.

¹⁰⁸ Srov. např. *Catalogus venerabilis cleri archidioecesis Olomucensis 1898*. Olomouc 1898, s. 220.

¹⁰⁹ Štanclovým předchůdcem ve funkci lektora v kněžském semináři byl P. Leopold Prečan (1866–1947), pozdější olomoucký arcibiskup. Prečan v semináři vyučoval Písmo svaté v letech 1894–1897. Výuka probíhala vždy v úterý a ve čtvrtek odpoledne, kdy měli bohoslovci na fakultě volno. Stejně jako Štancl i Prečan vyučoval do roku 1897 jako adjunkt na bohoslovecké fakultě. Jeho církevní kariéra pak pokračovala na nejrůznějších postech v arcibiskupské konsistoři a od roku 1902 také opět učil na fakultě. Štancl byl naopak poslán zpět do farní pastorace. Akademickou praxi však později bohatě zúročil jako dlouholetý katecheta na různých středních školách. DOKOUPIL, Antonín. *Dr. Leopold Prečan, arcibiskup olomoucký*. Olomouc 1934, s. 33–34.

¹¹⁰ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, Arcibiskup A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi dožadujícími se intervencí u státních a církevních úřadů (1875–1922), písmeno „Šr–Št“, dopis od A. Štancla, 13. 8. 1920, Kroměříž. Exhortátor měl na starosti duchovní promluvy určené chovankám ústavu.

¹¹¹ Více viz v kap. 3.1.2.

přispělo i ukončení Štanclova učitelského působení na bohoslovecké fakultě k 31. srpnu 1901 a jeho přeložení do farnosti Lubojaty (dnes v okrese Nový Jičín), kde byl ustanoven administrátorem. Štancl zde působil jen krátce – od 1. září 1901 do 28. února 1902. Za tu dobu však stihl dokončit a úspěšně obhájit svou disertační práci¹¹² a 23. ledna 1902 byl v Olomouci promován doktorem teologie.¹¹³

Od 1. března 1902 byl ustanoven kaplanem při kostele Nanebevzetí Panny Marie v Kroměříži, kde působil až do 15. září 1907.¹¹⁴ V Kroměříži vykonával i funkci katechety – náboženství vyučoval na místní obecné a měšťanské dívčí škole, dále na obecné škole v nedalekých Skašticích a ve školním roce 1906–1907 navíc ještě i jako zatímní profesor na kroměřížské zemské německé reálce.¹¹⁵ Nejpozději v roce 1905 se Štancl zapojil také do skupiny kněží olomoucké arcidiecéze, která hodlala vést boj proti neoprávněným šlechtickým privilegiím v olomoucké kapitule. Štancl v té době patřil vedle kojetínského děkana Josefa Kubánka a prostějovského faráře Karla Dostála-Lutinova k předním mluvčím této skupiny.¹¹⁶

Z Kroměříže byl v roce 1907 přeložen do Prostějova, kde působil až do roku 1914 jako katecheta. Vyučoval nejprve jako zatímní profesor a od roku 1908 jako řádný profesor náboženství na prostějovské státní německé reálce.¹¹⁷ Od roku 1912 zde působil také jako duchovní správce (confessarius ordinarius) nově zřízeného filiálního domu kongregace

---

¹¹² Název této práce zní *Critica liberalismi* (Kritika liberalismu) a jde o latinský rukopis o rozsahu 58 stran. ZAO, pob. Olomouc, Univerzita Olomouc, kniha č. 555 – disertační práce A. Štanclova *Critica liberalismi*. Rigorózní zkoušku složil ještě za svého působení na bohoslovecké fakultě 21. 3. 1899. Tamtéž, kniha č. 320 – protokoly o vykonaných rigorózních zkouškách.

¹¹³ O této slavnosti, která se uskutečnila v promoční síni olomoucké bohoslovecké fakulty za účasti řady významných osobností tehdejšího moravského katolicismu – Štanclových příbuzných a přátel –, referoval i dobový tisk, konkrétně list *Hlas*. Ten uvedl, že při této promoci zastupoval olomouckého arcibiskupa generální vikář a probošt Jan Weinlich, dále byli přítomní kanovníci Dr. Karel Wisnar, rytíř Max Mayer a řada kněží. Z představitelů veřejného života se promoce účastnil zemský poslanec z Uherského Hradiště Josef Stancl (strýc A. Štanclova), říšský poslanec Mořic Hruban a také ředitel olomouckého dívčího ústavu „Pöttingeum“ Isidor Kahlig. *Hlas* svou zprávu uzavírá tímto sdělením: „Po skončeném aktu, při němž promotorem byl vdp. pr. Dr. Kachnik, zapěli pp. bohoslovci pěkný slavnostní sbor český a na konec »dlouho bud' zdráv!«“ Promoce. In: *Hlas*, roč. 54, č. 20, 25. 1. 1902, s. 3.

¹¹⁴ Více o Štanclově politickém a spolkovém působení v Kroměříži viz kap. 4.1.

¹¹⁵ MZA v Brně, Zemská školní rada – Brno (B22), karton č. 4837, osobní spisy 1880–1934, ThDr. Augustin Štancl. Dnes se v budově této školy nachází Justiční akademie.

¹¹⁶ Olomoucké kanonikáty. In: *Selské listy*, roč. 23, č. 103, 16. 7. 1905, s. 4. Jak vyplývá z korespondence zaslané A. C. Stojanovi, angažoval se Štancl v této věci ještě v roce 1918, několik měsíců před pádem rakouské monarchie: „Na desátého července (1918 – pozn. a.) se měla vypraviti deputace ku Jeho Em. (arcibiskupu olomouckému – pozn. a.) ohledně šlechtického privilegia. Tak rád bych zhroutil zase jeden pilíř, na němž spočívá hniloba Rakouska.“ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi (1875–1922), dopis od A. Štanclova, 5. 7. 1918, Sepsiszentgyörgy (Sedmíhradsko); srov. tamtéž, dopis od A. Štanclova, 24. 6. 1918, Kroměříž.

¹¹⁷ MZA v Brně, Zemská školní rada – Brno (B22), karton č. 4837, osobní spisy 1880–1934, ThDr. Augustin Štancl.

školských sester III. řádu sv. Františka.¹¹⁸ Štancl se dostal do Prostějova v době, kdy zde byl farářem P. Karel Dostál-Lutinov, jeden z vůdčích představitelů české katolické moderny. Postupem času se však ukázalo, že Štanclův přesun do Prostějova nebyl šťastnou volbou, protože jeho společná kooperace s farářem Dostálem se stala z více příčin značně problematickou až nemožnou.¹¹⁹ Jejich vzájemné neshody nakonec přerostly ve vyhraněný konflikt, který byl vyřešen až Štanclovým přeložením z Prostějova zpět do Kroměříže, k němuž došlo v prosinci 1914.

Kroměříž se tak již podruhé stala Štanclovým kněžským i učitelským působištěm. S výjimkou období od dubna do listopadu 1918, kdy sloužil jako polní kurát (kaplan) u vojska,¹²⁰ zde Štancl vyučoval jako katecheta až do roku 1920 na místním Státním německém gymnáziu (dřívější piaristické gymnázium, od roku 1919 Německé reformované reálné gymnázium). Štancl v této době také uvažoval o odchodu do františkánského řádu.¹²¹ V druhé polovině roku 1919 se dokonce objevila v tisku zpráva, že byl do františkánského řádu skutečně přijat a dle rozhodnutí řádových představených prožije noviciát v Uherském Hradišti.¹²² S největší pravděpodobností šlo však nejspíše o mylnou informaci, neboť Štancl až do druhé poloviny roku 1920 zůstal v Kroměříži.¹²³

2.4 Profesní a soukromý život od konce první světové války až do smrti

Dalším Štanclovým působištěm se po Kroměříži stala Moravská Ostrava, kam nastoupil v září roku 1920 jako katecheta na Státní německé gymnázium.¹²⁴ V Ostravě se začal věnovat osvětové činnosti mezi tamními dělníky – jezdil po okolí a pořádal pro ně

---

¹¹⁸ *Catalogus venerabilis cleri archidioecesis Olomucensis 1913*, s. 290.

¹¹⁹ Více viz kap. 4.2.

¹²⁰ Tato služba je konkrétně datována od 26. 4. do 15. 11. 1918. ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupská konsistoř Olomouc, kniha č. 105, Katalog kněžstva diecéze z let 1884–1895, fol. 411. Ve fondu olomoucké arcibiskupské konsistoře se nachází také celý spis týkající se Štanclovy vojenské služby. Obsahuje např. jeho žádost o službu vojenského kuráta, jednání o zastoupení výuky na gymnáziu v době jeho nepřítomnosti atd. Srov. tamtéž, sign. F3, karton 4395, Vojenské záležitosti, 1917–1922.

¹²¹ Dosvědčuje to obsah dopisů, které tehdy psal olomouckému kanovníkovi A. C. Stojanovi. Viz kap. 4.3.3.2.

¹²² Srov. např. Dává se na pokání? In: *Haná*, roč. 11, č. 153, 2. 9. 1919, s. 2.

¹²³ Kromě toho se Štancl o možnosti vstoupit k františkánům zmiňuje Stojanovi ještě v srpnu 1920, přičemž jde pouze o hypotetickou možnost. ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi (1875–1922), dopis od A. Štancla, 13. 8. 1920, Kroměříž. Štancl se možná během roku 1919 odebral do kláštera jen na nějaký krátkodobý pobyt.

¹²⁴ MZA v Brně, Zemská školní rada – Brno (B22), karton č. 4837, osobní spisy 1880–1934, ThDr. Augustin Štancl.

přednášky.¹²⁵ V roce 1921 podal žádost o místo kanovníka kroměřížské kolegiální kapituly, avšak nebylo mu vyhověno, snad i kvůli nízkému věku.¹²⁶ V Ostravě Štancl příliš dlouho nezůstal – již v únoru 1922 byl na vlastní žádost přeložen na Státní reálné gymnázium do Hranic. Na tuto školu nastoupil od 1. března 1922 a vyučoval zde většinou náboženství, ale také latinu a němčinu až do konce kalendářního roku 1930, kdy odešel na trvalý odpočinek.¹²⁷

Právě do doby Štanclova učitelského působení v Hranicích spadá jeho rozsáhlá aktivní činnost související s propagací salesiánů na Moravě. Se salesiánskou řeholní společností založenou ve druhé polovině 19. století italským knězem Janem Boskem, která se věnovala především výchově chlapecké mládeže ve větších městech, se Štancl seznámil již v roce 1919. Salesiáni jej natolik nadchli, že je v dalších letech začal všestranně podporovat – ať už články v tisku a přednáškami, tak i sháněním peněz a hledáním vhodných kandidátů pro studia v české salesiánské komunitě, která od roku 1924 sídlila v italské Perose Argentině. Štancl se tak stal na Moravě neformálním představitelem kampaně na podporu salesiánů a jejich činnosti, která byla v tisku nazývána jako tzv. salesiánské dílo. Salesiánům byl příznivě nakloněn i tehdejší olomoucký arcibiskup Leopold Prečan a Štanclovi se postupně dařilo získat řadu dobrodinců, kteří tyto řeholníky podporovali. Mezi ně patřil také významný představitel českých přistěhovalců v USA JUDr. Hynek Dostál (1881–1943), jehož prostřednictvím získal Štancl možnost agitovat pro salesiánské dílo i v zámoří. V roce 1927 se Štanclovi podařilo v malém městečku Fryšták (u Zlína) zakoupit pro salesiány jejich první dům v českých zemích. Salesiáni se zde pod vedením vůbec prvního českého salesiána P. Ignáce Stuchlého (1869–1953) usadili se svými studenty v září téhož roku.¹²⁸ Samotnému Štanclovi pak jako odměnu za jeho úsilí o přivedení salesiánů na Moravu udělil papež Pius XI. na žádost arcibiskupa Prečana čestný titul papežský komoří s právem užívat titulaturu monsignore.

V meziválečném období se Štancl významně angažoval také v již dříve zmiňovaném školském spolku Matici cyrilometodějské. V letech 1923–1935 např. vedl

---

¹²⁵ Možná právě tato pastorační činnost v dělnickém prostředí vzbudila u Štanclova zájem o sociální otázku z křesťanského pohledu a vůbec o celou oblast hospodářství a ekonomie, jíž se později věnoval v některých svých pracích a člancích. Kromě toho je známo, že Štancl zde při svých přednáškách mluvil i o salesiánech a jejich činnosti a že se toto téma setkal u posluchačů s velkým zájmem. ŠTANCL, Augustin. Česká salesiánská práce u nás za prvních 20 let. In: *Kalendář Matice cyrilometodějské na rok 1948*. Olomouc 1947, s. 62.

¹²⁶ Viz kap. 4.3.3.2.

¹²⁷ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štanclova*, s. 3–4.

¹²⁸ NĚMEC, Vít. Před padesáti lety zemřel Mons. ThDr. Augustin Štancl. In: *OLDIN – Olomoucký arcidiecézní informátor*, roč. 22, č. 12, prosinec 2012, s. 9.

jako šéfredaktor tiskový matiční orgán s názvem *Rodina a škola*. V roce 1938 byl pak zvolen předsedou MCM a do její činnosti se aktivně zapojoval i po druhé světové válce, prakticky až do zrušení této korporace v roce 1950.¹²⁹

Z výše uvedeného je zjevné, že ani po ukončení aktivní učitelské služby na hranickém gymnáziu a odchodu do penze v roce 1930 se Štancl neuchýlil do ústraní k zaslouženému odpočinku. Svědčí o tom i ten fakt, že sice ještě nějakou dobu bydlel v Hranicích, odtamtud se však již v roce 1933 přestěhoval do Olomouce,¹³⁰ kde byl přece jen blíže svým dosavadním aktivitám na poli všestranné propagace katolické školy. V Olomouci si koupil dům v Cyrilské ulici v Hejčíně (č. p. 7) poblíž nově vybudovaného kostela sv. Cyrila a Metoděje.¹³¹ Ačkoliv se o jeho činnosti v tomto období příliš mnoho zpráv nedochovalo, je známo, že se během třicátých a čtyřicátých let věnoval převážně publicistické činnosti a vedle toho také aktivní práci v MCM v různých funkcích.

V Olomouci prožil Štancl i únorový převrat v roce 1948 a bydlel zde také v průběhu padesátých let. Koncem čtyřicátých let zajížděl do Litoměřic za tamním novým biskupem Štěpánem Trochou, vysvěceným v dubnu 1947 a od října 1948 též novým předsedou Matice cyrilometodějské, aby jej mj. povzbudil ve složité politické situaci, která pro církve nastala po únoru 1948.¹³² Ve svých vzpomínkách se Štancl zmiňuje také o tom, že po násilné likvidaci olomoucké komunity dominikánů v roce 1950 kázával v jejich kostele (v dnešní Slovenské ulici).¹³³ Podle ústní výpovědi některých jeho příbuzných měl být sice na nějakou dobu odvezen do internačního kláštera na Hoře Matky Boží v Králíkách, jinak ale během padesátých let žil v Olomouci.

V roce 1958 Štancl odešel z Olomouce do Charitního domova pro kněze v Senohrabech u Prahy,¹³⁴ kde 21. prosince 1962¹³⁵ ve věku 91 let zemřel. Pohřben byl

---

¹²⁹ NĚMEC, V. Před padesáti lety zemřel Mons. ThDr. Augustin Štancl, s. 9.

¹³⁰ FÚ Fryšták, upomínkový text s fotografií vydaný k pohřbu Mons. Augustina Štancla (1962).

¹³¹ O Štanclově životě v Hejčíně, kde bydlel 25 let, se ví jen málo. Kromě toho, že vypomáhal v místním kostele s duchovní správou, je známo, že ve svém domě na Cyrilské ulici bydlel v prvním poschodí, zatímco v přízemí měl podnájemníka, údajně nějakého komunistu, kterého nazýval „můj hvězdár“ (podle rudé hvězdy). Tento podnájemník prý Štancla občas provokoval. Srov. zvukový záznam vzpomínek MUDr. Igora Stancla, 8. 8. 2013.

¹³² JILÍK, J. *U Zlaté koruny*, s. 153, 155.

¹³³ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 4.

¹³⁴ Srov. tamtéž. Kněžský domov v Senohrabech sídlil v objektu bývalého hotelu „Valencia“, jenž byl postaven v roce 1896. Od počátku třicátých let jej vlastnil plk. Josef Roja, přítel známého herce Vlasty Buriana, který sem často jezdil na návštěvy. Po únoru 1948 byla na objekt uvalena národní správa a v následujícím roce 1949 přešla budova do správy krajského výboru KSČ, který zde zřídil politickou školu. Kněžský domov zde začal fungovat od poloviny padesátých let, správu nad ním měla Katolická charita. Na přelomu 50. a 60. let, kdy zde žil A. Štancl, bylo v domově asi 20 kněží, o které pečovaly řeholnice z Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka. Ne všichni kněží zde však byli zcela dobrovolně. Komunistický režim totiž využíval tento domov také k ubytování jemu nepohodlných duchovních, kteří neměli být veřejnosti na očích. Bylo tomu tak např. v případě slovenského biskupa Jána Vojtašáka (†1965),

podle svého přání na hřbitově ve Fryštáku do společného hrobu se svým někdejším velkým přítelem, prvním českým salesiánem P. Ignácem Stuchlým, který zemřel o necelých deset let dříve (17. ledna 1953).¹³⁶

---

který do Senohrab přišel v říjnu roku 1963 a žil zde až do své smrti v roce 1965. Kněžský domov v Senohrabech fungoval až do roku 1992, kdy byl objekt restituován. Srov. <http://www.obec-hrusice.cz/index.php?nid=840&lid=CZ&oid=48454>, citováno 19. 2. 2014; OLEXÁK, Peter – CHALUPECKÝ, Ivan. Životopis biskupa Jána Vojtaššáka. In: *Studia Theologica Scepusiensia VI*. Spišské Podhradie 2003, s. 202–205.

¹³⁵ Na Štanclově pomníku je uvedeno nesprávné datum úmrtí 19. 12. 1962.

¹³⁶ FÚ Fryšták, úmrtní oznámení – Mons. Augustin Štancl.

3 ŠTANCLOVA ROLE V OBLASTI PROPAGACE KATOLICKÉ ŠKOLY PŘED ROKEM 1918

Přelom 19. a 20. století je obdobím, v němž začínáme detailně sledovat problematiku této práce. Jde totiž zároveň také o období, během něhož se zřejmě odehrál i zásadní přelom ideový, a to v dosavadním životě sledované osobnosti P. Augustina Štancla. Tento mladý energií nabitý duchovní, který byl v uvedené době mimo svou pedagogickou činnost na olomoucké bohoslovecké fakultě účasten i na kulturních a společenských aktivitách české části Olomouce, se totiž právě tehdy rozhodl zaměřit svůj zájem a energii na zápas o zachování charakteru katolického školství. Co přesně v případě Štancla tento zápas obnášel a jaká přinesl úskalí a nesnáze jak jemu, tak i dalším zainteresovaným aktérům, bude vylíčeno v dalších kapitolách tohoto textu.

3.1 Katolický školský spolek Matice cyrilometodějská

Idea „katolické školy“ – tj. znovuoživení ztraceného katolického ducha na státních školách – byla skutečným celoživotním programovým heslem Augustina Štancla a zároveň také hlavním impulzem pro založení Matice cyrilometodějské, která byla de facto východiskem Štanclovy školské činnosti. Štancla navíc můžeme označit bez nadsázky za někdejšího nestora MCM, a to zcela právem. Vždyť tento kněz se na činnosti Matice s přestávkami aktivně podílel již od jejího založení až do násilného zrušení komunistickým režimem v roce 1950, měl na její aktivity značný vliv, a je tak neodmyslitelně spjat s celou její historií až do poloviny 20. století. Pro lepší pochopení pozdějších velkých názorových rozbrojů ve spolku, které úzce souvisely právě s osobou A. Štancla a o nichž bude v této části také řeč, je třeba nejprve charakterizovat historii, organizační vývoj a ideovou náplň tohoto spolku jako takového.¹³⁷

---

¹³⁷ Část textů z kapitoly 3.1 publikoval autor již dříve v těchto svých studiích: NĚMEC, V. Moravský školský spolek Matice cyrilometodějská. In: KUBATKOVÁ, Monika – GREGOROVÁ, Martina (ed.). *Konferencia z praktické teologie a religionistiky IV*. Ružomberok 2010, s. 197–218; týž. Působení lidoveckých politiků v Matici cyrilometodějské v Olomouci. In: MAREK, Pavel (ed.). *Bílá místa v dějinách Československé strany lidové*. Olomouc, Rosice 2009, s. 127–135.

3.1.1 Okolnosti vzniku spolku

Jak už bylo dříve uvedeno, MCM byla založena v Olomouci roku 1900. Je zřejmé, že doba a místo vzniku tohoto spolku nebyly náhodné, ale naopak byly logickým výsledkem dobového klimatu v Olomouci vyznačujícího se soupeřením českého a německého vlivu a stejně tak i snah postavit se na odpor pokračující sekularizaci školského systému. Jaká byla tedy tehdejší národnostní, politická a společenská situace v Olomouci?

Olomouc podobně jako jiná velká moravská města byla německým jazykovým ostrovem uprostřed českého venkova. K německé národnosti se zde až do roku 1918 hlásily přibližně dvě třetiny obyvatel. K horní vrstvě společnosti patřili zdejší němečtí velkoobchodníci, finančníci a průmyslníci, dále také nejvyšší úředníci a představitelé důstojnického sboru. Největší část německé populace ve městě pak tvořili střední a menší živnostníci, k této národnosti se hlásili také téměř všichni místní Židé. Česká menšina byla tvořena převážně nižšími vrstvami: drobnými živnostníky, řemeslníky, služebnictvem a nádeníky z venkova. Zámožnější čeští měšťané zde byli zastoupeni jen úzkou skupinou. S národními zájmy české menšiny se postupně identifikovala také část místních kněží i někteří významní církevní hodnostáři. Vedení města však zůstalo až do roku 1918 plně v držení Němců a Čechům se do něj v podstatě nepodařilo proniknout.¹³⁸ V důsledku této skutečnosti proto místní německý politický tábor, který byl dlouhodobě jednotný, ovládal radnici a navíc byl provázán s místními bohatými průmyslníky, záměrně komplikoval a brzdil realizaci jakýchkoliv projektů s českým národnostním podtextem přímo ve městě.¹³⁹

Český živel však z Olomouce navzdory těmto skutečnostem nevyvymizel. K rozvoji českého politického hnutí ve městě docházelo především od druhé poloviny sedmdesátých let 19. století, a to paralelně s opouštěním politiky pasivní rezistence v monarchii ze strany představitelů českého politického tábora. Tehdejší mladočeský směr reprezentoval v Olomouci liberálně orientovaný deník *Našinec*, zatímco tiskovým orgánem křídla staročechů se stal konzervativně založený list *Pozor*. Oba listy, které spolu prakticky stále soupeřily, však od poloviny osmdesátých let změnily zcela diametrálním způsobem své pozice, a to zejména vlivem přeskupování české politické scény: Zatímco *Pozor* se stal

---

¹³⁸ Jedinou výjimkou byl František Stejskal (1821–1901), olomoucký mecenáš místních spolkových aktivit, který byl členem zdejšího městského zastupitelstva 14 let. SCHULZ, Jindřich a kol. *Dějiny Olomouce*. Sv. 2. Olomouc 2009, s. 52.

¹³⁹ Tamtéž.

listem liberálně orientované Moravské pokrokové strany, *Našinec* přešel do konzervativní linie a stal se oficiálním listem místního politického katolicismu, konkrétně Katolické strany národní na Moravě, která začala působit od druhé poloviny devadesátých let 20. století a za níž stály organizačně schopné a politicky agilní osobnosti, jako byl např. její předseda, olomoucký právník JUDr. Mořic Hruban (1862–1945), nebo tehdejší farář v Dražovicích P. Antonín Cyril Stojan (1851–1923). (Nutno doplnit, že oba tyto muži dosáhli v následujících letech také významných politických funkcí, neboť byli zvoleni za poslance v Říšské radě a členy Moravského zemského sněmu.) Katolická strana národní měla také podporu olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna a získávala své stoupence především mezi konzervativně orientovanými rolníky a živnostníky. V tehdejší Olomouci spolupracovala s místním křesťansko-sociálním hnutím (reprezentovaným např. Janem Šrámkem nebo Františkem Valouškem) a své středisko měla ve zdejších Katolickém domě, při němž aktivně pracovaly také některé nově vzniklé spolky, včetně Matice cyrilometodějské.¹⁴⁰

Máme-li hovořit o českém školství v Olomouci, situace zde byla podobně svízelná jako u jiných českých podniků. A to navzdory tomu, že se v roce 1869 novým školským zákonem otevřela možnost zřizovat školy s vyučovacím jazykem češtinou a v Olomouci byl v návaznosti na tuto skutečnost již v roce 1872 založen český vlastenecký spolek Matice školská, který se za podpory dalších českých uskupení všemožně snažil o zřízení, vydržování a podporu česko-jazyčných škol v městě.¹⁴¹ Ačkoliv první česká obecná škola byla tímto spolkem otevřena již ve školním roce 1873/1874 v pronajatých prostorách Občanské besedy (dnes již neexistující budova na Dolním náměstí v Olomouci),¹⁴² realizace dalších snah v této oblasti byla značně obtížná a vyžadovala enormní úsilí, neboť vedení města tyto záměry považovalo za pokus o oslabení pozic německé většiny v Olomouci, a snažilo se je proto všemožně komplikovat a blokovat. I zde tedy existovaly

---

¹⁴⁰ SCHULZ, J. *Dějiny Olomouce*, s. 53.

¹⁴¹ Matice školská byla jedním z nejstarších českých spolků založených v Olomouci v průběhu druhé poloviny 19. století. Jejím vzniku předcházelo založení Matice školské v nedalekém Prostějově (činnost zahájila v polovině července 1872), podle jejíhož příkladu byla ustavena také olomoucká školská Matice, a to již během srpna a září 1872. Spolkové stanovy byly schváleny 20. 9. a první valná hromada se uskutečnila 23. 10. 1872 v místnostech Občanské besedy na Dolním náměstí v Olomouci. Předsedou spolku byl zvolen Jan Evangelista Kosina (1827–1899), první ředitel českého Slovanského gymnázia v Olomouci. Dne 16. 11. 1872 pak Matice zveřejnila provolání adresované „Příznivcům národního školství československého.“ Hlavním cílem, který si tento spolek na počátku vytýčil, bylo zřízení veřejné obecné školy v Olomouci s českou vyučovací řečí, která ve městě do té doby nebyla. FISCHER, Richard. *České školství a Matice školská v Olomouci od r. 1872–1918. (2. díl)*. Olomouc 1938, s. 226n.

¹⁴² Kromě této školy fungovala v Olomouci ještě trojtřídní dívčí škola při klášteře voršilek. MINAŘÍKOVÁ, Heda. Přehled vývoje olomouckého nižšího a středního školství od poloviny 19. století do roku 1960. I. část (1850–1918). In: KAŇÁK, Bohdan (ed.). *Olomoucký archivní sborník 7*, Olomouc 2009, s. 114.

dlouholeté nacionální averze, které rovněž zavdávaly příčinu k neustálým národnostním rozmlíškám mezi oběma tábory.¹⁴³

Pokud jde o nacionální orientaci samotného Štancla, ač rodák ze Štýrska, jehož mateřským jazykem byla zřejmě němčina,¹⁴⁴ co do inklinace k jednomu z tehdejších dvou hlavních národnostních proudů v Olomouci se řadil k podporovatelům a sympatizantům českého katolického tábora.¹⁴⁵ Zároveň se však v té době nijak příliš radikálně národnostně nevyhraňoval. Je totiž známo, že od ledna 1900 začal pracovat v redakci německého prokatolického deníku *Olmützer Zeitung*,¹⁴⁶ na druhou stranu však již dříve zmiňovaný JUDr. Mořic Hruban ve svých pamětech vzpomíná, že Štancla potkával na nedělních debatách v olomouckém kněžském semináři, kde se u kávy setkával se skupinkou pročesky smýšlejících kněží: „*Byl-li jsem v neděli přece doma, docházel jsem po obědě do kněžského semináře na šálek černé kávy. ‚Kávovou společnost‘ zde tvořili dr. Karel Wisnar, P. Jan Kořistka, P. Cyril Sládeček, Msgr. dr. Ignác Panák, P. Augustin Štancl a P. Leopold Prečan, vesměs kněží vysoké kultury ducha i srdce a velmi milí a příjemní společníci. Hovor se točil převážně kolem politiky a veřejných zájmů vůbec a často jsme narazili i na otázku národní.*“¹⁴⁷ Je však třeba zdůraznit, že nešlo jen o „akademické“ debaty, ale naopak že výsledkem těchto setkání byly některé významné impulzy pro posílení českého ducha v tehdejší převážně německé Olomouci: Z iniciativy těchto katolických intelektuálů byly od roku 1902 do olomouckých kostelů postupně zaváděny některé pobožnosti v českém jazyce, a uvedený kroužek přispěl také k založení první české reálky v Olomouci v září 1902.¹⁴⁸

Co však vlastně bylo vůbec první příčinou Štanclovy pozdější velké horlivosti pro katolickou školu, která byla pro něj příznačná nejen v předválečném, ale i meziválečném období, a která rovněž zavdala podnět ke vzniku školského spolku MCM, jenž o uskutečňování ideálu katolické školy usiloval? Oním počátečním impulzem bylo údajně

---

¹⁴³ Srov. SCHULZ, J. *Dějiny Olomouce*, s. 66–67.

¹⁴⁴ Česky se ale Štancl naučil pravděpodobně velmi záhy, protože dětství prožíval u českých příbuzných.

¹⁴⁵ Stejně jako např. někdejší olomoucký generální vikář hrabě Emanuel Pötting-Persing (1819–1898), který ač byl německého původu po obou svých rodičích, sám preferoval češtinu a podporoval řadu pročeských aktivit v tehdejší Olomouci, kde tehdy ještě převládal německý živel.

¹⁴⁶ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupská konsistoř Olomouc, kniha č. 105, Katalog kněžstva diecéze z let 1884–1895, fol. 411. Německý *Olmützer Zeitung* a také český *Moravan* byly dvěma olomouckými listy, které vycházely za podpory arcibiskupa T. Kohna. DRÁBEK, J. *Z časů nedlouho zašlých*, s. 71. Štancl v redakci působil sedm měsíců. ŠTANCL, Augustin. Životopis arcibiskupa Kohna. In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 1, 5. 1. 1917, s. 1–2.

¹⁴⁷ DRÁBEK, J. *Z časů nedlouho zašlých*, s. 154.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 154–155.

Štanclovo setkání s angažovaným jezuitským knězem P. Aloisem Jemelkou,¹⁴⁹ ke kterému došlo z jara roku 1900 v Olomouci, nejspíše na olomoucké faře při kostele sv. Michala, kde Jemelka právě vedl duchovní cvičení. Tento jezuita, který se v Praze aktivně podílel na činnosti spolku podporujícího kongregaci školských bratrů, se podle Štanclových vzpomínek rozhovořil o mravním stavu českého národa: „*Jeho získané dojmy byly velmi ponuré a otevřeně mi tehdy věstil náboženskou katastrofu u nás.*“ Jemelka tehdy Štanclovi mj. řekl: „*Znám dosti poměry mezi kněžími, a ty jsou smutné; na 70 kněží znám, kteří čekají jen na vhodnou příležitost, aby odpadli. [...] Naše jediná naděje je škola! Tady zasáhněte! V Praze začali. Zavedli tam školské bratry a budou-li podporováni, od těch čekám obrat. Zaveďte je do Olomouce! Zaříd'te si za tím účelem spolek.*“¹⁵⁰

Zdá se, že Jemelkova vize budoucnosti českého národa, která se ostatně po roce 1918 do jisté míry skutečně naplnila, na Štanclova zapůsobila velmi silně a znamenala do jisté míry určitý myšlenkový obrat v jeho životě. Je také patrné, že i samotné založení MCM bylo v tehdejší rakousko-uherské monarchii, kde stále ještě přetrvávala představa, že je veškeré státní školství realizováno v katolickém duchu a církev má na tuto oblast značný vliv, do určité míry „vizionářským“ činem, jehož opodstatněnost se plně projevila až v prvním období po vzniku ČSR.

P. Jemelka se tedy stal hlavním iniciátorem vzniku MCM. A nejen to. Podle Štanclových vzpomínek totiž projevy tohoto oblíbeného a charismatického kazatele – jezuita, který v tehdejší převážně německé Olomouci kázal v českém jazyce, údajně vyburcovaly českou část olomouckého katolického tábora z náboženské lhostejnosti a probudily ji k novému životu. Ve městě totiž sice již působila Katolicko-politická jednota pro Olomouc a Šternbersko, ta však svou činnost orientovala spíše na venkov. V samotném městě Olomouci pak sice existovaly i ryze české katolické spolky, zaměřovaly se však spíše na duchovní formaci a neangažovaly se veřejné sféře ve smyslu boje o postavení českých katolíků ve zdejší společnosti. Podle Štanclova mínění tak Jemelkova kazatelská činnost předznamenávala nejen duchovní obrodu místních věřících, ale i počátek českého veřejného katolického hnutí v Olomouci. A MCM byla prvním z jeho projevů.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ P. Jemelka (1862–1917) byl rodákem z Kozlovic (dnes v okr. Frýdek-Místek). Působil v Praze, v Hradci Králové, později přešel do Vídně, kde se stal zakladatelem prvního tamního českého spolku katolických tovaryšů. Organizaci katolických tovaryšů a práci s mládeží se zde Jemelka věnoval až do své smrti. Štanclovi ho v nekrologu uveřejněném v roce 1917 v *Pozorovateli* nazval dokonce „českým Kolpingem“. ŠTANCL, A. Za jesuitou P. Jemelkou. In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 33, 17. 8. 1917, s. 1–2; týž, Za jesuitou P. Jemelkou. (pokračování) In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 34, 24. 8. 1917, s. 2.

¹⁵⁰ *Tricet let Matice cyrilometodějské*, s. 11–12, srov. též ŠTANCL, A. Už 29. rok. In: *Rodina a škola*, roč. 7, č. 1, 1929, s. 8.

¹⁵¹ ŠTANCL, A. Za jesuitou P. Jemelkou. In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 33, 17. 8. 1917, s. 1.

3.1.2 Založení MCM

Je zjevné, že dříve zmiňovaná Štanclova návštěva u P. Jemelky v dubnu roku 1900 skutečně bezprostředně předcházela vzniku MCM, neboť hned po ní se daly věci rychle do pohybu. Byl vytvořen přípravný výbor spolku ve složení: JUDr. Mořic Hruban, P. Jindřich Geisler, P. Augustin Štancl, P. Jindřich Skácel a Josef Suchan. Text stanov nese datum 2. března 1900, schválení c. k. zemského místodržitelského úřadu získal již 26. března téhož roku.¹⁵² Oficiální ustavení tohoto nového školského spolku v Olomouci bylo tedy po poměrně krátkých přípravách naplánováno již na červen téhož roku.¹⁵³ V přípravných jednáních a při samotném založení Matice se vedle A. Štancle angažovali také dva kněží z tehdejšího olomouckého kněžského semináře: vicesuperior P. Jan Kořistka (1871–1927) a ekonom P. Cyril Sládeček (1864–1910). Právě tato trojice duchovních je považována za oficiální zakladatele MCM.

Ustavující valná hromada Matice se konala 25. června 1900 v propůjčených prostorách vlasteneckého spolku Česká beseda v Národním domě v Olomouci.¹⁵⁴ Podle dobových zpráv měla schůze spíše komorní charakter – zúčastnilo se jí jen asi 40 osob.¹⁵⁵ Mimo ostatní obecnostvo bylo přítomno 28 členů spolku, celkem se jich ještě před oficiálním založením Matice přihlásilo 42.¹⁵⁶ Protože se nedochoval archiv MCM, a tedy ani protokolární knihy se záznamy o spolkových schůzích, patrně jediným přímým a obsírným svědectvím o této valné hromadě obsahujícím podrobný popis jednání je obsáhlý článek uveřejněný na titulní olomouckého pro-katolického listu *Našinec* z 27. června 1900. Text začíná úvodím provoláním: „*Pomoc naše ve jménu Páně! Dne 25. června t. r. večer v národním domě v Olomouci byl položen základ k dílu velikému,*

---

¹⁵² ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3718, sign. ST101, kart. 1702, Arcibiskup A. C. Stojan – dokumenty náboženských a obecně prospěšných spolků (1895–1923), *Stanovy Matice Cyrillo-Methodějské*, 1907 (tisk), s. 8.

¹⁵³ Přípravný výbor MCM vydal 9. června 1900 pozvánku na ustavující schůzi spolku, která byla de facto i jakýmsi programovým prohlášením této nové korporace. Přepis dokumentu viz v *Tricet let Matice cyrilometodějské*, s. 21–24.

¹⁵⁴ Tento dům stojí v dnešní ulici 8. května v Olomouci, naproti obchodního centra Galerie Moritz.

¹⁵⁵ Ustavující valná hromada Cyrillo-Methodějské Matice. In: *Pozor*, roč. 7, č. 73, 28. 6. 1900, s. 2.

¹⁵⁶ Ustavující valná hromada „Matice Cyrillo-Methodějské“ v Olomouci. In: *Našinec*, roč. 36, č. 71, 27. 6. 1900, s. 1. Podle informací listu *Pozor* údajně došlo v úvodu schůze k nedorozumění. Zahajovatel jednání JUDr. Mořic Hruban totiž na začátku vnesl dotaz, zda mají být všichni ti, kteří se po příchodu zapsali na prezenční listinu, automaticky považováni za nové členy spolku, což prý způsobilo jistou rozmrzelost u mnoha přítomných, kteří se zapsali, aniž by o této skutečnosti věděli. Ustavující valná hromada Cyrillo-Methodějské Matice. In: *Pozor*, roč. 7, č. 73, 28. 6. 1900, s. 2.

*přikročeno k práci, jež dalekosáhlého jest významu nejen pro Olomouc a okolí, nýbrž i pro celou Moravu a Slezsko.*¹⁵⁷

Dále byl pak uveřejněn přibližný přepis úvodního projevu JUDr. Mořice Hrubana, který byl k tomu delegován přípravným výborem spolku. Hruban především prezentoval hlavní účel, kvůli němuž byl spolek zakládán: Primárně mělo jít o doplnění pomyslné mezery v systému českých chlapeckých škol v Olomouci, která zde v té době existovala. Zatímco vzdělávání českých dívek bylo vedle obecné a pokračovací školy zajištěno českým dívčím ústavem Pöttingeum (založeným v roce 1895) a také celým komplexem několika dívčích škol umístěných v ústavu sester dominikánek v nedalekém Řepčíně (včetně učitelského pedagogia),¹⁵⁸ v případě chlapecké mládeže existovaly v Olomouci a nejbližším okolí kromě několika českých obecných škol pouze dvě odborné školy: rolnická hospodářská škola v Klášterním Hradisku (od roku 1876)¹⁵⁹ a pokračovací škola pro učně a tovaryše na Bělidlech (od roku 1883),¹⁶⁰ vydržovaná Ústřední maticí školskou,¹⁶¹ a dále již jen Slovanské gymnázium pro nejtalentovanější studenty (od roku 1867). Zcela zde však chyběly chlapecké měšťanské školy a také větší počet pokračovacích škol.¹⁶² Podle Hrubana sice mělo být zřízení a vydržování chybějících škol úkolem především olomoucké Matice školské, zmíněný záměr však tato korporace nebyla schopna uskutečnit, protože výrazně přesahovaly jeho tehdejší finanční možnosti. Z toho důvodu se chtěla vytýčeného cíle chopit právě Matice cyrilometodějská, která zároveň měla v plánu vtisknout svým školám hlubší smysl, jak uvádí Hruban, „*aby dívky naše byly nejen vyučovány, ale byly zachovány nejen národu, ale také víře a náboženství*“.¹⁶³ Tento záměr hodlala Matice realizovat tak, že do Olomouce přivede kongregaci školských bratrů, původem z Francie,¹⁶⁴ aby se zde ujala vedení chlapecké měšťanské školy, jejíž

¹⁵⁷ Ustavující valná hromada „Matice Cyrillo-Methodějské“ v Olomouci. In: *Našinec*, roč. 36, č. 71, 27. 6. 1900, s. 1.

¹⁵⁸ Ústav pro výchovu učitelek pod názvem „Fürsterzbischöfliche Privat-Lehrerinnenbildungsanstalt“ provozovaly v Olomouci také sestry voršilky. Výuka v něm však byla vedena dvojjazyčně – německy a česky. SCHULZ, J. *Dějiny Olomouce*, s. 65.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 66.

¹⁶⁰ Tato škola byla zřízena výnosem Zemské školní rady z 18. 12. 1882, vyučovat se začalo od ledna 1883. MINAŘÍKOVÁ, H. *Přehled vývoje olomouckého nižšího a středního školství*, s. 127, pozn. 94.

¹⁶¹ Státní subvence začala škola dostávat od roku 1888, následujícího roku byla pak zatímně (od roku 1894 pak definitivně) připojena ke Slovanskému gymnáziu. Později byla ještě rozšířena o další oddělení. Tamtéž, s. 117.

¹⁶² Srov. např. *Velký Olomouc: informace o jeho přítomném stavu a jeho významu*. Olomouc 1924, s. 40–42.

¹⁶³ Ustavující valná hromada „Matice Cyrillo-Methodějské“ v Olomouci. In: *Našinec*, roč. 36, č. 71, 27. 6. 1900, s. 1.

¹⁶⁴ Školští bratři – oficiálně bratři křesťanských škol (FSC), jsou kongregací, kterou založil ve Francii v druhé polovině 17. století sv. Jan de la Salle (1651–1719). Jejich posláním je křesťanská výchova a vzdělávání. V roce 1898 byli z rakouské provincie (v té době bylo v kongregaci 16 Čechů) uvedeni do pražské arcidiecéze (od roku 1898 Praha-Bubeneč, od roku 1911 Praha-Joanneum a od roku 1915 Svatý

vybudování spolek plánoval v tehdejší Úřední čtvrti.¹⁶⁵ Zároveň měly při této měšťanské škole vzniknout odborné školy, na nichž se měla „křesťanskou výchovou výrobních tříd jako základu národa“¹⁶⁶ postavit pomyslná hráz ateistickému sociálně demokratickému proudu, který se v té době těšil v Olomouci velké popularitě.¹⁶⁷

Uvažovalo se také o pozdějším vybudování konviktu školských bratrů pro jejich dorost. To však byly plány do vzdálené budoucnosti, protože, jak sdělil Hruban, zatím nebylo možné do Olomouce školské bratry získat. Neměli totiž tehdy ještě dostatečný počet českých členů kongregace, aby s nimi mohli obsadit nové působiště. Další z priorit spolku na nejbližší dobu však každopádně zůstávalo pokusit se sehnat pro školské bratry v Olomouci dům, kde by se mohli do budoucna usadit.¹⁶⁸

V další části programu schůze pak následovala volba prvního dvanáctičlenného výboru MCM a poté volná debata. Schůze byla zakončena volbou předsednictva spolku: Prvním předsedou MCM byl zvolen JUDr. Hruban, post místopředsedy obsadil A. Štanc¹⁶⁹ a do funkce jednatele byl zvolen dómský vikář P. Alois Ležák (1866–1904).¹⁷⁰

Matrice cyrilometodějská byla tedy založena jako katolický školský spolek prosazující tzv. ideu katolické školy ve školském systému Rakousko-Uherska. V hájení katolické školy nejspíše ideově navázala na starší a již dříve zmiňovaný spolek Katholischer Schulverein für Österreich. Je však třeba si přiznat, že MCM se rozsahem své činnosti a společenským vlivem nemohla se svým rakouským protějškem vůbec srovnávat. A to nejen proto, že toto sdružení mělo zpočátku pouze regionální charakter a vzniklo v podstatě z dobrovolné iniciativy několika kněží.¹⁷¹ Zatímco totiž již dříve zmiňovaný Katholischer Schulverein měl přinejmenším morální podporu přímo ze strany vládnoucí habsburské dynastie, MCM se v tomto ohledu nacházela ve zcela jiné situaci. Olomouc, kde tento spolek vznikl, byla totiž na počátku 20. století dějištěm česko-německých

---

Jan pod Skalou) a v roce 1899 ještě do Litoměřic, kde vedli studentský konvikt. ZLÁMAL, B. *Příručka českých církevních dějin*. IX., s. 59; Naše katolické ústavy. In: *Rodina a škola*, roč. 7, č. 1, 1929, s. 13.

¹⁶⁵ Úřední čtvrt' se nacházela na území katastru olomoucké městské části Nová Ulice, přibližně v oblasti mezi dnešní ulicí Litovelskou a Foerstrovou a Čechovými sady.

¹⁶⁶ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 1.

¹⁶⁷ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 2710, karton č. 1511, *Zprávy o Matici CM z let 1927 až 1949*, stručný přehled dějin MCM; IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 1.

¹⁶⁸ Ustavující valná hromada „Matice Cyrillo-Methodějské“ v Olomouci. In: *Našinec*, roč. 36, č. 71, 27. 6. 1900, s. 1.

¹⁶⁹ Mimo post místopředsedy (v roce 1900) Štanc zastával ve spolku před první světovou válkou ještě funkci jednatele (v roce 1909). *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 56.

¹⁷⁰ Ustavující valná hromada „Matice Cyrillo-Methodějské“ v Olomouci. In: *Našinec*, roč. 36, č. 71, 27. 6. 1900, s. 2.

¹⁷¹ V říjnu 1900 měl spolek jen něco přes 80 členů. *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 25.

národnostních bojů a v otázce školství zde na prvním místě nešlo o konfesní vymezení (jak chtěla MCM), ale o rozdělení jazykové. Aby si nově vznikající spolek získal podporu stoupců některého ze dvou soupeřících táborů, musel cíl činnosti MCM dostat alespoň trochu národnostní podtext. Proto bylo ve všech projevech představitelů spolku, slovních i písemných, opakovaně zdůrazňováno, že Matici jde o budování chlapeckých škol v Olomouci s českým vyučovacím jazykem.¹⁷²

Máme-li charakterizovat koncept celého spolku, lze stručně konstatovat, že svým zaměřením, účelem a organizací do značné míry „kopíroval“ podobný již dříve zmiňovaný „Spolek přátel katolických českých škol bratrských“, který byl založen v roce 1894 v Praze. MCM nejen že prostřednictvím dříve zmiňovaného jezuita P. Jemelky převzala stanovy tohoto spolku, které Štancl pouze přepracoval pro potřeby Olomouce,¹⁷³ ale inspirovala se také jeho stanovenými cíli a dokonce i jeho názvem. Nejpozději do roku 1898 se totiž uvedený pražský spolek přejmenoval na „Svatováclavskou matici školskou“,¹⁷⁴ zatímco olomoucké sdružení v roce 1900 přijalo název „Matice cyrilometodějská“. Oba spolky usilovaly o přivedení kongregace školských bratrů do svých sídelních měst, což se Svatováclavské matici školské podařilo již v roce 1898.¹⁷⁵ Když pak byla v roce 1908 v Praze zahájena jednání o zřízení učitelského ústavu vedeného školskými bratry, začal se tento plán, v tomto případě pro Olomouc, intenzivně řešit také na schůzích MCM a zprávy o něm se objevovaly i v místním tisku.¹⁷⁶

Nutno dodat, že tento záměr se v Praze (na rozdíl od Olomouce) podařilo nakonec zrealizovat. Svatováclavská matice školská záhy zakoupila pro nový ústav vilu v Praze-Bubenči, k níž byla přistavena nová školní budova. V objektu byl zřízen „Svatováclavský penzionát“ a chlapecká pětiletá obecná škola. Učitelský ústav byl pak otevřen již v roce 1909. Kvůli finančním problémům však Svatováclavská matice celý ústav již po pěti letech prodala jezuitům, kteří v něm zřídili své gymnázium. Učitelský ústav školských bratrů se přestěhoval do obce Svätý Jan pod Skalou nedaleko Prahy, kde spolek zakoupil místní

---

¹⁷² Viz např. svolání přípravného výboru MCM z 9. června 1900. *Tricet let Matice cyrilometodějské*, s. 21–24.

¹⁷³ ŠTANCL, A. Už 29. rok. In: *Rodina a škola*, roč. 7, č. 1, 1929, s. 9.

¹⁷⁴ VALENTOVÁ, Radka. *Pedagogický přínos učitelského ústavu kongregace Školských bratrů ve Svatém Janu pod Skalou*. Bakalářská práce, Praha 2009 (UK – Katolická teologická fakulta), s. 12.

¹⁷⁵ Velkou zásluhu na přivedení této kongregace do Čech měl P. František Žák (1862–1934) tehdejší kaplan v Praze na Královských Vinohradech. Žák totiž v 90. letech 19. století podnikl studijní cestu do Francie, kde se s touto kongregací seznámil a nadchl se její činností. Srov. P. František Žák – životopisný medailon. Dostupný na: <http://www.jesuit.cz/vzpominka.php?id=167>, citováno 26. 3. 2017.

¹⁷⁶ Srov. např. V záležitosti Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Našinec*, roč. 44, č. 90, 26. 7. 1908, s. 4.

zámek i s parkem. Ústav zde fungoval od roku 1915 až do roku 1942, po druhé světové válce zde již svou činnost neobnovil.¹⁷⁷

Ačkoliv by bylo možné předpokládat, že mezi oběma uvedenými spolky probíhala (zvláště s ohledem na jejich společné cíle) svorná spolupráce, pravdou byl nejspíše opak. V archivních pramenech ani v dobovém tisku se totiž neobjevuje žádná zmínka, která by uvedený předpoklad dosvědčovala.¹⁷⁸ Zcela výmluvným je pak svědectví pozdějšího sekretáře MCM J. Papici, který v roce 1930 v souvislosti s dřívějšími plány MCM na vybudování učitelského ústavu napsal: „*Jelikož význam pedagogia byl vlastně celonárodní, hledány cesty ke spojení s Čechami. Ale ty s veškerou rozhodností odmítly jakoukoliv spolupráci s Maticí.*“¹⁷⁹ Je tedy zřejmé, že neochota k součinnosti panovala především na straně Prahy. Příčinou mohla být snad ta skutečnost, že pražští spolkoví funkcionáři neviděli v MCM partnera, ale spíše konkurenta, který by mohl ohrožovat (nebo alespoň brzdit) realizaci jejich vlastních školských záměrů v Čechách.¹⁸⁰

3.1.3 Kritika

Jak se dalo očekávat, založení Matice cyrilometodějské se nesetkalo jen s chválou, ale i s pochybnostmi. Např. *Selské listy* ke vzniku nového spolku poznamenaly: „*V obecnstvu smýšlení o potřebě nové Matice se velmi rozchází. Třeba vyčkati výsledku.*“¹⁸¹ Nechyběla však ani ostrá protireakce ze strany antiklerikálního tábora, v oblasti tisku reprezentovaného především olomouckým deníkem *Pozor*. Ten ještě před založením Matice spustil agitační kampaň proti jejímu vzniku, zjevně motivovanou především katolickým charakterem nové korporace, při níž tento list hrál především

---

¹⁷⁷ Po válce však školští bratři obnovili penzionát v Praze-Bubenči a také svůj studentský útulek Jaonneum v Salmovské ulici v Praze. Ve Svatém Janu pod Skalou byl umístěn domov pro přestárlé. Někteří školští bratři v objektu zůstali jako pečovatelé. V roce 1946 zřídila kongregace nový dům i s juvenátem v Kroměříži. Již po únoru 1948 byl však její majetek v Československu komunistickým režimem zabaven. V dubnu 1950 (v rámci likvidace klášterů) byla řeholní komunita zlikvidována, řeholníci byli většinou internováni v pracovních táborech a kongregaci byla znemožněna jakákoliv další veřejná činnost. VALENTOVÁ, R. *Pedagogický přínos učitelského ústavu*, s. 12–15; MRÁZKOVÁ, Ludmila. *Provincialát školských bratří Praha*. Praha 1958. Digitalizovaná kopie inventáře k fondu „Školští bratři – provincialát, Praha“ uloženém v Národním archivu v Praze. Dostupná na:

<http://badatelna.eu/fond/298/reprodukce/?zaznamId=387183&reproId=546900>, citováno 10. 3. 2017.

¹⁷⁸ Žádné zmínky o pramenech dokumentujících kontakty s MCM se neobjevují ani v inventáři dochovaného archivního fondu „Školští bratři – provincialát, Praha“ uloženém v Národním archivu v Praze. Srov. tamtéž.

¹⁷⁹ *Tricet let Matice cyrilometodějské*, s. 28.

¹⁸⁰ Srov. též IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 3.

¹⁸¹ Matice cyrilometodějská. In: *Selské listy*, roč. 18, č. 71, 28. 6. 1900, s. 4.

na nacionální notu. Např. ve vydání z 23. června 1900 vyšel článek s příznačným názvem „Nebezpečí na obzoru“, v němž pisatel varoval, že chystaný nový spolek je prý pouhým odvětvím „německého“ řádu školských bratrů, kteří na různých místech zřizují klášterní školy: „*Jaký duch ve školách těch vládne, není třeba vykládat. Že není to duch národní, může si každý myslet. Po nějaké výchově v duchu národním ve školách klášterních není vůbec ani stopy, tím méně ve školách německým řádem zřizovaných, ba naopak lze předvídati, že na školách těch, jež nový spolek tento v Olomouci zříditi hodlá, bude duch národ. duchu rozhodně se přičítati.*“¹⁸² List dále poukazyval i na to, že zřizování nového spolku je „*holou zbytečností a čirým nerozumem*“, protože v Olomouci byl v té době již jeden spolek, který si vytkl zde zřizovat české školy – Matice školská. P. Jindřich Geisler, kterého deník (mylně) považoval za budoucího předsedu MCM, tak měl podle *Pozoru* dostatečné možnosti realizovat záměry nového spolku přímo v Matici školské.¹⁸³ V podobném duchu pak vyzněl i obsah dalšího článku sepsaného ještě v den oficiálního založení MCM, jímž *Pozor* opět varoval před vznikem tohoto spolku.¹⁸⁴

Série kritických článků pokračovala i po ustavující valné hromadě MCM. Dne 28. června 1900 vyšel v *Pozoru* další příspěvek k tomuto tématu, který se tentokrát mj. zaměřil na otázku založení české reálky v Olomouci, které bude údajně zřízením soukromých matičních škol zmařeno. *Pozor* si také naříkal nad tím, že ačkoliv již dávno varoval, že ustavením MCM bude české věci v Olomouci uštědřena nebezpečná rána, a ačkoliv s tím údajně každý souhlasil, „*nikdo – a to bud' Bohu žalováno (sic!) – nikdo z našich lidí nepostaral se o to, aby tato rána od českého života v Olomouci byla odvrácena. Dostavil se pouze předseda polit. spolku Dr. Svěrák, kterýž uvedl důvody proti zřízení tohoto spolku a před jeho záměry v zájmu české věci vystříhal. Ostatní naši pohlaváři všichni se vyhnuli.*“¹⁸⁵ List se také opět odvolával na neznalost češtiny u školských bratrů, kteří prý provozují českou školu již ve Valašském Meziříčí a pouze jeden z bratrů zde umí česky, ostatní se teprve učí, protože „*vesměs jsou Němci jazyka českého úplně neznalí. [...] Jak to vyučování jejich potom vypadá, může se každý*

---

¹⁸² Nebezpečí na obzoru. In: *Pozor*, roč. 7, č. 71, 23. 6. 1900, s. 2.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Před ustavující valnou hromadou „Cyrillo-Methodějské Matice“. In: *Pozor*, roč. 7, č. 72, 26. 6. 1900, s. 3.

¹⁸⁵ K poměrům olomouckým. In: *Pozor*, roč. 7, č. 73, 28. 6. 1900, s. 2. Štancl sice později ve svých vzpomínkách na začátky MCM tvrdil, že vůči novému spolku vystoupila na ustavující schůzi silná opozice („*Tehdejší svobodomyšlný Olomouc dostavil se ve svých zástupcích úplně...*“), výše citovaný dobový článek z *Pozoru* však dosvědčuje, že Štanclovo tvrzení bylo přehnané a účast opozice na uvedené schůzi byla naopak velmi slabá. *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 15.

domyslit.“¹⁸⁶ Tato informace však byla nepravdivá, protože ve Valašském Meziříčí ve skutečnosti nepůsobili školští bratři, ale salvatoriáni.

I této skutečnosti využil následně olomoucký *Našinec*, který se stal hlavním mediálním obhájcem nově vzniklého spolku, a ve svém vydání z 29. června 1900 vyrazil do protiútoků, při němž podrobil *Pozor* tvrdé kritice. Je přitom zjevné, že si tento list v ostré rétorice se svým protivníkem nezadal. Vyzýval totiž např. autora mylné informace o školských bratrech ve Valašském Meziříčí a o jejich německém původu, aby uvedl informace na pravou míru, jinak jej *Našinec* veřejně označí za „*prostého lháře*“.¹⁸⁷ Bouření *Pozoru* proti MCM označil za „*padoušské rýpání*“ a vznesl také otázku, zda právě *Pozor* nekritizuje úroveň zdejší obecné školy a neschopnost jednotlivých učitelů a co s těmito zlořády sám tento list doposud udělal? „*Na radnici olomoucké se mu jen smějí, poněvadž mají jistotu, že dokud dnešní otcové města u vesla budou, zdejší škola česká se nikdy nevyšine nad úroveň každé čtyřtřídní školy na dědině, a stav ten má dle ‚Pozora‘ trvati ještě desetiletí, jen když do Olomouce nepřijdou školští bratři. Nebo by snad na radnici nastala nějaká změna, to nebere jistě ani ‚Pozor‘ vážně, vždyť ‚pracuje‘ už dost dlouho v Olomouci, ale ještě ani jednou nesestavil listiny voličů českých. Hubou snad, nu, to ještě připustíme, nikdy však skutkem!*“¹⁸⁸

Nešlo však jen o kritiku ze strany pokrokářů a liberálního tisku. Vznik MCM se totiž stal i nacionálním problémem pro zdejší německé duchovenstvo, které vidělo ve vytvoření takové korporace ohrožení svých pozic. Přesvědčit se o tom mohl i sám Štancl, když navštívil s prosbou o poskytnutí hmotné podpory pro MCM zdejší německé církevní představené: generálního vikáře Jana Weinlicha a kanovníka Viléma Blažka.¹⁸⁹ Štancl totiž uvádí, že u jinak mírného Weinlicha se „se zlou potázal“, a pokračuje: „*Vytýkal mi počestující snahy a prohlásil se vši rozhodností, že spolek takový je provokací a že nikdy jej podporovati nebude.*“ Ještě hůř pak Štancl dopadl u kanovníka Blažka, který „*[...] prudkými slovy prohlásil spolek tento za zbytečnost.*“¹⁹⁰ Vznik Matice reflektovaly i místní německé noviny, které přebíraly zprávy nejspíše z českého tisku. Např. jeden

¹⁸⁶ K poměrům olomouckým. In: *Pozor*, roč. 7, č. 73, 28. 6. 1900, s. 2.

¹⁸⁷ Rozum Pozoristů. In: *Našinec*, roč. 36, č. 72, 29. 6. 1900, s. 3.

¹⁸⁸ Opět Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Našinec*, roč. 36, č. 72, 29. 6. 1900, s. 2.

¹⁸⁹ Oba tyto němečtí duchovní se stali olomouckými světicími biskupy: Weinlich v roce 1904 a Blažek v roce 1906 (jmenován v prosinci, vysvěcen v lednu 1907). Štancl je takto tituluje i ve svých vzpomínkách na začátky MCM. Je však pravděpodobné, že je s prosbou o podporu navštívil již brzy po založení spolku, tedy někdy během roku 1900, kdy tyto funkce ještě nezastávali. *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 15–16.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 15. Je s podivem, že ačkoliv K. Dostál-Lutinov vznik MCM spolu s dalšími modernisty kritizoval, po Štanclově příchodu do Prostějova, kde byl Dostál od roku 1904 farářem, oba tyto kněží spolu velmi dobře vycházeli. Na druhou stranu právě olomoucké katolické pedagogium se později stalo jednou z příčin jejich dlouhodobých rozbrojů. Viz kap. 4.2.

z nerozšířenějších německých listů ve městě, deník *Mährisches Tagblatt* přinesl zprávu o založení MCM již 27. června 1907,¹⁹¹ znovu pak o ní referoval následujícího dne.¹⁹² Ačkoliv nezastával tak vyhraněnou pozici jako dříve zmiňovaný *Pozor*, byl i v jeho člancích cítit jistý kritický tón. O průběhu jednání na ustavující schůzi spolku např. tento list posměšně poznamenal: „*Bei der constituirenden Versammlung waren, wie ein tschechisches Blatt selbst meldet, bloß an 40 Personen, darunter die Hälfte Cleriker anwesend. Die übrigen seien, so meint dieses Blatt, zumeist aus Neugierde gekommen und das seien jene bekannten Gestalten gewesen, die stets die Hände in die Höhe heben, sobald die hochw. Herren das Schnürchen ziehen.*“¹⁹³

Poněkud překvapující byla však kritika ze strany listu české katolické moderny *Rozvoj*, který vycházel v letech 1900–1902 a jehož zakladatelem byl již dříve zmiňovaný Karel Dostál-Lutinov, tehdejší duchovní správce zemské polepšovny v Novém Jičíně. Pisatelům *Rozvoje* se totiž nelíbil záměr pozvat do Olomouce školské bratry, protože v souvislosti s jejich případným příchodem se obávali posilování francouzských nacionálních tendencí,¹⁹⁴ avšak podle Štancla zde hrála roli spíše zaujatost modernistů proti katolickým řádům jako takovým.¹⁹⁵

S ohledem na tyto skutečnosti byla velmi důležitá podpora některé z významných olomouckých církevních i společenských autorit, která by činnost Matice nejen ze začátku obhájila, ale později také zaštiťovala. Není zcela jasné, jaký postoj zaujal ke vzniku nového českého školského spolku tehdejší olomoucký arcibiskup Theodor Kohn. V olomouckých pokrokových kruzích se spekulovalo o tom, že založení Matice bylo součástí Kohnova promyšleného tajného plánu, jehož prostřednictvím chtěl získat kontrolu nad vzděláváním české mládeže. Arcibiskup prý hodlal v Olomouci za tím účelem vybudovat učitelský ústav, a proto byl založen zvláštní spolek, jenž měl tento projekt zajišťovat.¹⁹⁶ Jednalo se však nejspíše o pouhou domněnku, pro kterou doposud neexistují žádné přímé důkazy v pramenech.¹⁹⁷ Samotný Štancl pak ve svých vzpomínkách

---

¹⁹¹ Der Cyrill- und Methudverein. In: *Mährisches Tagblatt*, roč. 21, č. 146, 27. 6. 1900, s. 4.

¹⁹² Die neugegründete Cyrill und Methud-Matice. In: *Mährisches Tagblatt*, roč. 21, č. 147, 28. 6. 1900, s. 4.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ ŠTANCL, A. Už 29. rok. In: *Rodina a škola*, roč. 7, č. 1, 1929, s. 9.

¹⁹⁵ *Tricet let Matice cyrilometodějské*, s. 15. K této záležitosti Štancl ještě v době první světové války v tisku uvedl, že příčina toho nezdaru, že školští bratři doposud nepřišli do Olomouce, spočívá v nepochopení katolických řádů. „*Je to zbytek liberalisující katolické moderny, která se také nešetrně postavila proti školským bratřím.*“ ŠTANCL, A. Za jesuitou P. Jemelkou. In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 33, 17. 8. 1917, s. 1.

¹⁹⁶ FISCHER, Richard. *České školství a Matice školská v Olomouci od r. 1872–1918. (1. díl)*. Olomouc 1937, s. 97.

¹⁹⁷ O této myšlence se nezmiňuje ani nedávno publikovaná podrobná životopisná kniha o arcibiskupu Kohnovi od J. Jonové *Theodor Kohn (1845–1915): kníže-arcibiskup olomoucký, titulární arcibiskup*

na založení MCM uvedl, že arcibiskup Kohn k novému spolku nezaujal žádné stanovisko.¹⁹⁸ Je však možné, že arcibiskup podporoval nově vznikající spolek ne veřejně, ve skrytosti. Nepřímo to dosvědčují dochované výkazy finančních darů a příspěvků, které Kohn každoročně věnoval nejrozličnějším spolkům i potřebným jednotlivcům v arcidiecézi. Podle těchto záznamů totiž arcibiskup 26. července 1900, tedy měsíc po založení MCM, poslal Štanclovi poměrně štědrý finanční dar ve výši 350 zlatých, v následujícím roce pak Štancl opět obdržel finanční příspěvek 35 zlatých.¹⁹⁹ Že se jednalo o finance určené právě Matici, nelze přesvědčivě dokázat, nicméně jeví se to jako velmi pravděpodobné. Důvodem této arcibiskupovy skryté podpory byla nejspíše jeho složitá pozice v době probíhajících národnostních třenic a konfrontací ve společnosti, kdy byl z české i německé strany opakovaně obviňován z nadržování opačnému táboru. Ilustrativním příkladem za všechny může být např. otevřený list spolku Deutscher Verein in Olmütz sepsaný v červenci 1899 (tedy necelý rok přede založením MCM), který arcibiskupa mj. obviňoval z protiněmeckého smýšlení a ze zjevně nepřátelských postojů vůči (německému) zastupitelstvu města Olomouc. Členové spolku Kohna také žádali, aby nepodporoval vznik nové české školy v Olomouci, a hrozili hnutím Los von Rom.²⁰⁰ Jak již bylo dříve zmíněno, do podobných konfrontací byla zatažena již při svém vzniku i MCM, a arcibiskup tak svou otevřenou podporou tomuto českému spolku patrně nechtěl „přilévat olej do ohně“.

Ani tato Kohnova zdrženlivost však nezabránila tiskovým útokům na jeho osobu, a to právě v souvislosti s Maticí cyrilometodějskou, kdy byl naopak paradoxně kritizován za údajné nepřátelství vůči Čechům. Na celé záležitosti je přitom patrné, že v národnostně svářené Olomouci se arcibiskup nacházel v nezáviděníhodné situaci a tak říkájíc „mezi dvěma mlýnskými kameny“. V únoru 1903 byl totiž v *Pozoru* obviněn, že prý cíleně pracuje proti českému živlu v Olomouci. MCM údajně vznikla na jeho přímý rozkaz, a to jako „vzdoropodnik“ vůči Matici školské. Dosvědčovat to měl dar 12 000 korun, kterým Kohn spolek obdaroval ve výroční den své arcibiskupské instalace.²⁰¹ Matice podle *Pozoru* měla z českých dětí na svých školách vychovat „jen němý a slepý brav, jakého naši

---

pelusijský – viz bibliografii. Navíc výstavba učitelského ústavu nebyla ani prvotním záměrem MCM a vážně se o ní začalo uvažovat až dlouho po Kohnově rezignaci. Viz kap. 3.2.1.1.

¹⁹⁸ ŠTANCL, A. Už 29. rok. In: *Rodina a škola*, roč. 7, č. 1, 1929, s. 9.

¹⁹⁹ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3503, sign. KH22, karton č. 1528, Žádosti jednotlivců a institucí o udělení podpor a darů od arcibiskupského sekretariátu, 1900–1903, f. 94, 176. V letech 1902–1903 arcibiskup Štanclovi dle uvedených záznamů žádné další příspěvky neposlal, což mohlo souviset s ochabnutím činnosti MCM.

²⁰⁰ FISCHER, R. *Cesta mého života. III. díl. Olomouc od r. 1896–1918. Část první*, s. 126.

²⁰¹ Tamtéž, s. 133.

němečtí nepřátelé ku úplnému domožení se panství nad námi potřebují“. A list pokračuje: „Proto pozor na tuto Matici, která lstivě dala si jméno našich věrozvěstců, aby tím lid ošálila a v důvěru jeho se veřela! Jen tak nadarmo dr. Kohn těch 12.000 K ze své kapsy nevytáhl! A co on podporuje, to nikdy nebude národu našemu prospěšným, nýbrž naopak vždy jen ku škodě!“²⁰² Je pravdou, že spolek nejspíše skutečně uvedenou částku obdržel, nikoliv však od Kohna, ale od jiného dárce.²⁰³ V přehledech arcibiskupových finančních příspěvků institucím i jednotlivcům, které byly vedeny v podstatě až do jeho rezignace, totiž žádný takový dar nefiguruje.²⁰⁴ Nepřímo to potvrdil v následné reakci i olomoucký *Našinec*, který jméno tajného dárce sice neprozradil, avšak popřel, že by jím byl arcibiskup Kohn, a rovněž dementoval informaci, že by byl spolek založen na arcibiskupův rozkaz: „Zakladatelé ‚Maticy Cyrillo-Methodějské‘ řídili se sice rozkazem, ne však rozkazem svého velepastýře, poněvadž žádného nedostali, nýbrž rozkazem svědomí, které jim bylo vodítkem při založení spolku, jemuž ‚Pozor‘ nemůže přijíti na jméno.“²⁰⁵ Obvinění, že MCM byla založena proti Matici školské, pak *Našinec* označil za „bídne darebáctví“ a vypočítával všechna fakta, která mluvila v neprospěch tohoto obvinění: Připomněl mj. některé české vlastence, kteří byli podporovateli obou spolků zároveň a neviděli v tom žádný konflikt zájmů, a zmínil se i o té skutečnosti, že MCM byla jedním ze zakládajících členů Matice školské a také podporovatelem zbudování české reálky v Olomouci.²⁰⁶ Zdá se tedy, že v tomto případě byla kritika *Pozoru* ve skutečnosti jen jednou z dezinformací, jichž se v období předcházejícímu Kohnově rezignaci na olomoucký arcibiskupský stolec vynořovala (vedle objektivní a pravdivé kritiky) celá řada.

Arcibiskup Kohn tedy Matici cyrilometodějské oficiální podporu navenek nevyjádřil, nicméně našly se významné osobnosti, které ve prospěch MCM intervenovaly zcela veřejně. Na podporu spolku a proti kritice zástupce tehdejšího olomouckého liberálního tábora Dr. Svěráka vystoupil již při ustanovující schůzi tehdejší předseda hudebního spolku Žerotín a přítel skladatele Antonína Dvořáka pater Jindřich Geisler (1849–1927), který měl v tehdejších českých vlasteneckých kruzích v Olomouci značnou

---

²⁰² O účelu a záměrech Cyrillo-Methodějské matice v Olomouci. In: *Pozor*, roč. 7, č. 23, 13. 2. 1903, s. 2.

²⁰³ Mezi léty 1902–1903 totiž vzrostlo jmění spolku téměř o 16 000 korun, což byl skokový nárůst jak ve srovnání s předchozím obdobím (1901–1902 o cca 3400 korun), tak i s následující periodou (1903–1904 o cca 3400, 1904–1905 o cca 1500 korun). IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 6.

²⁰⁴ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3503, sign. KH22, karton č. 1528, Žádosti jednotlivců a institucí o udělení podpor a darů od arcibiskupského sekretariátu, 1900–1903.

²⁰⁵ Šlechtná osoba nejmenovaného dárce 12.000 korun „Matici Cyrillo-Methodějské“. In: *Našinec*, roč. 39, č. 20, 15. 2. 1903, s. 3.

²⁰⁶ Tamtéž.

autoritu a navíc také působil v předsednictvu všeobecně uznávané Matice školské v Olomouci.²⁰⁷ Z vlivných duchovních podpořili založení Matice cyrilometodějské také tehdejší superior olomouckého kněžského semináře Dr. Karel Wisnar a kancléř konzistoře Dr. František Popp.²⁰⁸ Trvalou záštitu činnosti spolku pak získali jeho zakladatelé v osobě již zmiňovaného JUDr. Hrubana, který byl předsedou Matice až do roku 1909. Lze předpokládat, že v tomto případě šlo spíše o čestný úřad a že se Dr. Hruban kvůli značnému množství dalších politických a spolkových funkcí na organizační práci MCM výrazněji nepodílel. Pro spolek bylo však jeho předsednictví důležité, protože již v té době byl Hruban v Olomouci výraznou politickou autoritou, a jeho jméno tak do jisté míry mohlo Matici posloužit jako ochrana vůči kritickým výpadům odpůrců. Zároveň mohl být Hruban i jistou zárukou uznání oprávněnosti existence MCM. Brzy se ukázalo, že získání této osobnosti pro předsednický post v Matici bylo velmi prozíravým tahem. Cíle spolku totiž získaly díky Hrubanovi podporu i ve vysokých katolických kruzích, kde měl tento politik své přátele. MCM tak za několik let disponovala poměrně slušným kapitálem i pozemky vhodnými ke stavbě zamýšlených školských zařízení.²⁰⁹

3.1.4 Organizace, cíle a činnost spolku před první světovou válkou

Celková koncepce, organizace a smysl činnosti spolku byly na počátku definovány především jeho stanovami, které na jaře 1900 připravil ke schválení právě A. Štancl.²¹⁰ Podle obsahu nejstaršího doposud známého vydání z roku 1907 byla hned na začátku těchto stanov zdůrazněna nacionální identifikace nově vzniklého sdružení: Matice cyrilometodějská měla být českým spolkem s češtinou jakožto jedinou jednacím řečí. Účelem činnosti spolku bylo primárně shromažďování finančních prostředků na jeho cíle,

²⁰⁷ *Tricet let Matice cyrilometodějské*, s. 14–15. P. Jindřich Geisler se později stal olomouckým kanovníkem a v letech 1916–1920 byl také generálním vikářem.

²⁰⁸ ŠTANCL, A. Už 29. rok. In: *Rodina a škola*, roč. 7, č. 1, 1929, s. 9.

²⁰⁹ PAPICA, Josef. K sedmdesátinám Dr. Mořice Hrubana, spoluzakladatele a protektora Matice CM. In: *Rodina a škola*, roč. 10, č. 10, 1932, s. 147. Poněkud rozporuplným se jeví hodnocení Hrubanova předsednictví ze strany A. Štancla. V roce 1930 při příležitosti 30. výročí založení spolku sice napsal, že se Hruban stal pro MCM „spásnou záchranou“. *Tricet let Matice cyrilometodějské*, s. 14. Ve svých pamětech zaznamenaných kolem roku 1960 ale Štancl uvedl, že Dr. Hruban byl do čela spolku zvolen v naději, že bude usilovat o české školství v Olomouci, avšak nevěnoval tomu žádnou péči, a proto byl již za čtyři roky přinucen, aby se předsednictví vzdal. ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karta č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 4. Zakladatelé spolku však museli vědět, že Hrubanova funkce v MCM bude spíše formální a že se v činnosti spolku větší měrou nebude moci z časových důvodů angažovat. Navíc Hruban opustil předsednický post v roce 1909, tedy až po devíti letech, a ne již za čtyři roky, jak uvádí Štancl. Lze tedy tvrdit, že výše uvedené Štanclovo hodnocení je přehnaně kritické.

²¹⁰ ŠTANCL, A. Už 29. rok. In: *Rodina a škola*, roč. 7, č. 1, 1929, s. 9.

a to např. prostřednictvím přednášek, vydávání tiskových materiálů, veřejných shromáždění nebo kulturních akcí. Vedle členských příspěvků mohly být zdroji příjmů také dary, nadace, odkazy a rovněž výnosy z pořádaných sbírek. Členství v MCM se dělilo do čtyř kategorií: Zakládajícími členy spolku se mohli stát ti jednotlivci, kteří Matici věnovali dar 200 korun, příp. korporace, které složily 500 korun. Skuteční členové spolku pravidelně přispívali 10 korun ročně, přispívající členové pak platili méně než 10 korun za rok. Poslední variantou bylo čestné členství, které mohlo být nabyto volbou valné hromady. Duchovní výsadou všech členů a dobrodinců MCM, zanesenou taktéž do stanov, byl slib, že budou všichni zahrnuti do modliteb kongregace (patrně myšleno školských bratrů) a za ty z nich, kteří zemřou, bude každoročně v Olomouci sloužena jedna mše svatá.²¹¹

V další části stanov byla pak řešena organizace vedení spolku: V čele MCM stál dvanáctičlenný výbor volený valnou hromadou. Výbor měl ze svého středu zvolit starostu spolku (předsedu), náměstka starosty (místopředsedu), jednatele, pokladníka a revizory účtů. Jistým specifikem Matice byla skutečnost, že stanovy do budoucna počítaly s možným rozšířením výboru až na 16 členů, a to v souvislosti s plánovaným příchodem školských bratrů do Olomouce a převzetím matičních školských zařízení. Představený těchto řeholníků²¹² měl mít totiž právo jmenovat do výboru MCM nejvýše čtyři tzv. virilisty²¹³ z kongregace nebo ze členů,²¹⁴ kteří pak měli požívat všech práv a povinností členů výboru. Výbor spolku měl být složen výhradně z mužů. Na ženskou část členstva Matice však bylo také pamatováno. Stanovy totiž zřizovaly tzv. dámský komitét pomocný. Mělo jít o jakýsi integrální výbor spolku složený výhradně z žen, v počtu nejméně osmi, nejvíce 24 členek, který se měl věnovat především sbírkové činnosti. Struktura vedení tohoto komitétu v podstatě kopírovala strukturu vedení MCM: v čele byla starostka, dalšími funkcemi byla náměstkyně, dvě jednatelky, zapisovatelka a pokladní. Komitét však neměl mít možnosti zasahovat přímo do řízení celého spolku.²¹⁵

---

²¹¹ ZAO, pob. Olomouc, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3718, sign. ST101, kart. 1702, Arcibiskup A. C. Stojan – dokumenty náboženských a obecně prospěšných spolků (1895–1923), *Stanovy Matice Cyrillo-Methodějské*, 1907 (tisk), s. 3–4 (§ 1–5, 8).

²¹² Nejspíše mělo jít o představeného místní komunity.

²¹³ Šlo o nevolené členy, jejichž status měl vyplývat z jejich církevní funkce. Nejspíše se počítalo s tím, že by šlo většinou přímo o školské bratry.

²¹⁴ Pravděpodobně řadových členů spolku.

²¹⁵ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3718, sign. ST101, kart. 1702, Arcibiskup A. C. Stojan – dokumenty náboženských a obecně prospěšných spolků (1895–1923), *Stanovy Matice Cyrillo-Methodějské*, 1907 (tisk), s. 4–6 (§ 10–14, 16). O činnosti tohoto uskupení však nejsou během dalších let v pramenech téměř žádné zprávy, ačkoliv je zřejmé, že komitét ve spolku fungoval. Dosvědčuje to např. obsah pokladní zprávy MCM za rok 1912, kde je jedna z příjmových položek označena názvem „sběratelky“.

Stanovy počítaly také s funkcí protektora spolku, což byl doživotní titul rovnající se v podstatě čestnému předsednictví nebo patronátu. O tomto pojetí svědčí ta skutečnost, že tento titul byl později udělován olomouckým arcibiskupům.²¹⁶ Dále stanovy samozřejmě definovaly i valnou hromadu spolku, její pravomoci a pravidla jednání. Zvláštní institucí byl smírčí soud, který měl řešit případné spory mezi členy vzešlé ze spolkových závazků. Důležitou částí stanov byl § 20, v němž se uvádělo, že pokud by se spolek rozešel nebo byl rozpuštěn, případně jeho jmění Vlasteneckému muzejnímu spolku v Olomouci, který je má použít pro vzdělávací účely, především pak pro ty, které si dříve vytkla samotná Maticе cyrilometodějská. V posledním článku stanov se pak uvádí, že spolek se zasvěcuje ochraně sv. Cyrila a Metoděje.²¹⁷

O činnosti nově založeného spolku v prvních měsících a letech existují spíše kusé zprávy. Je známo, že MCM měla v říjnu 1900 celkem 84 členů.²¹⁸ V dochovaných pramenech existuje víceméně jen několik stručných informací o činnosti spolku v roce 1901: Dne 25. března 1901 uspořádal spolek přednáškovou schůzi, na níž mluvil prof. Dr. František Nábělek (na téma: „O významu Tomáše ze Štítného“) a vikář v Kroměříži P. Josef Olšina („O sv. Janu z La Sally a novodobém školství“),²¹⁹ 5. července se pak uskutečnilo v rámci valné hromady MCM konané v klášteře u kapucínů první a na dlouhou dobu také poslední školské kázání.²²⁰ V souladu se stanovami byla pak ještě 7. července téhož roku sloužena mše sv. za členy spolku. Celebrantem byl olomoucký kanovník Max Mayer, kázal Dr. Štancl.²²¹

Z tiskové zprávy o výroční valné hromadě MCM v roce 1902 se však zdá, že MCM hrála v té době spíše marginální roli, a to i v rámci samotné Olomouce.²²² Spolek měl tehdy sice již 151 členů, vyššími finančními obnosy na jeho činnost však přispívala jen větší polovina. Ani celková nasbíraná částka, která od roku 1900 činila necelých 7500

IX. valná hromada Maticе Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Maticе Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 5.

²¹⁶ Kromě arcibiskupů byl tento titul již v roce 1909 udělen prvnímu předsedovi spolku – JUDr. Mořici Hrubanovi.

²¹⁷ ZAO, pob. Olomouc, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3718, sign. ST101, kart. 11702, Arcibiskup A. C. Stojan – dokumenty náboženských a obecně prospěšných spolků (1895–1923), *Stanovy Maticе Cyrillo-Methodějské*, 1907 (tisk), s. 6–8 (§ 17–20, 22).

²¹⁸ *Třicet let Maticе cyrilometodějské*, s. 25.

²¹⁹ Valná hromada Cyrillo-Methodějské Maticе Školské v Olomouci. In: *Hanácký kraj*, roč. 3, č. 8, 19. 7. 1902, s. 2.

²²⁰ *Třicet let Maticе cyrilometodějské*, s. 17–18.

²²¹ Valná hromada Cyrillo-Methodějské Maticе Školské v Olomouci. In: *Hanácký kraj*, roč. 3, č. 8, 19. 7. 1902, s. 2.

²²² Svědčí o tom i poněkud protichůdný obsah provolání v závěru tiskové zprávy o valné hromadě, kde se uvádí: „*Význam Maticе Cyrillo-Methodějské jest širší, důležitý pro celou Českou katolickou Moravu a doufáme proto, že najde příznivce i v okolí prostějovském.*“ Tamtéž.

korun, nebyla příliš vysoká, přihlédneme-li k tomu, že již při založení spolku věnovali olomoučtí bohoslovci Matici výhru z velehradské loterie ve výši 2000 korun.²²³ Příčina menší sbírkové aktivity spolku tkvěla mj. v tom, že právě v té době vrcholily přípravy na založení české reálky v Olomouci, přičemž hlavním iniciátorem této akce byl olomoucký odbor Matice školské, který na tento účel shromažďoval také finanční prostředky. Předseda Hruban proto navrhl, aby se MCM stala členem Matice školské v Olomouci s příspěvkem 200 korun, a pomohla jí tak v uskutečnění jejího finančně náročného projektu. Tento návrh byl valnou hromadou jednomyslně schválen.²²⁴

Již v té době bylo ale patrné, že po nadějném počátečním rozvoji MCM přichází období stagnace. Spolek sice oficiálně omezoval své aktivity kvůli tomu, aby se vyhnul střetu zájmů s Maticí školskou, ochabnutí činnosti, které se projevovalo absencí spolkových akcí, včetně výročních valných hromad,²²⁵ však mělo více příčin. Údajně bylo způsobeno především velkým pracovním zaneprázdněním vůdčích osobností spolku, dále úmrtím některých kněží, kteří stáli u zrodu Matice (olomoučtí dómští vikáři P. Bedřich Bednář a P. Alois Ležák), a také přeložením některých podporovatelů a aktivních pracovníků v MCM, mezi něž patřil i A. Štancl, na jiná kněžská působiště.²²⁶ Sám Štancl považoval „vyhoštění“ z Olomouce za důsledek své horlivé propagace zřízení českých katolických škol v tomto městě, což byl v převážně německém prostředí tehdejší Olomouce velmi odvážný a ne všemi nadšeně vítaný projekt.²²⁷ Důvodem Štanclova odsunu však mohlo být také jeho hájení olomouckých seminaristů tíhnoucích ke katolické moderně před výtkami představených.²²⁸

---

²²³ Podle zprávy pokladníka získala MCM také příslib pravidelného ročního příspěvku od Podporovacího spolku arcidiecéze olomoucké ve výši 1000 korun. Velké finanční dary věnovaly Matici také tyto instituce: Ústřední rolnická záložna v Olomouci, Občanská záložna v Olomouci, záložna v Neplachovicích, správa Hanáckého pivovaru a správa pojišťovacího spolku „Praha“. Spolek také přijal dar ve formě aktuálního výtěžku z prodeje spisu prof. Františka Pinkavy *Úryvky z paedagogiky a methodiky* ve výši 113 zlatých. Valná hromada Cyrillo-Methodějské Matice Školské v Olomouci. In: *Hanácký kraj*, roč. 3, č. 8, 19. 7. 1902, s. 2.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Další valná hromada po roce 1902 se konala až 17. října 1906, tedy po čtyřech letech. Valná hromada Matice cyrillo-methodějské. In: *Našinec*, roč. 42, č. 123, 19. 10. 1906, s. 3.

²²⁶ Valná hromada MCM v roce 1906 konstatovala, že Štanclovým odchodem z Olomouce činnost spolku utrpěla. Tamtéž.

²²⁷ V roce 1930 Štancl uvedl, že jeho odsun z Olomouce v roce 1901 byl první větší odměnou za založenou MCM. *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 18. V dopise, který psal Štancl v listopadu 1911 A. C. Stojanovi, jej zdravil „ze svého Lubojatského vyhnanství“. ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, Arcibiskup A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi dožadujícími se intervencí u státních a církevních úřadů (1875–1922), písmeno „Šr–Št“, dopis od A. Štancla, 2. 11. 1901, Lubojaty.

²²⁸ MAREK, Pavel – TRAPL, Miloš. *Mons. František Světlík*. Olomouc – Rosice, 2001, s. 11.

Činnost MCM byla opět více oživena až po roce 1907, kdy Štancl zveřejnil v olomouckém *Našinci* pro MCM nový jasný cíl: Katolické pedagogium – mužský ústav pro výchovu katolických učitelů v Olomouci, který by řídili právě školští bratři.²²⁹ Přestože se tento záměr jevil zpočátku nadějně, vlivem různých komplikací, o nichž se ještě obšírněji zmíníme, byla tato stavební akce až do roku 1911 prakticky neuskutečnitelná a v roce 1913 pak byla dokonce odložena na neurčito.

Už v době stagnace výše zmiňovaného projektu se vedení spolku rozhodlo přeorientovat a rozšířit svou činnost na „*celou zemi moravskou, slezskou a dolnorakouskou v její české části*“.²³⁰ Iniciátorem této rozsáhlé reformy Matice byl P. František Světlík (1875–1949), pozdější významný představitel Československé strany lidové, který přišel do spolku v roce 1910 a stal se jeho jednatelem. Světlík navrhl, aby se Matice začala věnovat organizační a buditelské činnosti v oblasti katolického vzdělávání a výchovy a aby rozšířila své působení po celé Moravě, případně i dál. Pro uskutečnění celé této reformy bylo třeba přepracovat dosavadní stanovy spolku a vedle toho také zakládat jeho místní odbory. Tyto odbory měly podporovat a šířit ideu katolické školy v regionech a zároveň udržovat kontakt se spolkovým ústředím v Olomouci. Takové rozšíření činnosti ale už pracovně nemohli zvládnout pouze čestní členové MCM. Proto Světlík a také Štancl navrhovali, aby byl zřízen ústřední sekretariát MCM, který by vykonával usnesení jejího ústředního výboru a zároveň byl organizačním pojítkem mezi tímto výborem a místními odbory.²³¹ Tento sekretariát byl natrvalo zřízen v roce 1911 a do jeho čela byl dosazen František Dolanský, bývalý sociální demokrat a redaktor listu *Pozorovatel* v Kroměříži.²³² Při sekretariátu vzniklo také obchodní oddělení s názvem „Ústředna katolických firem českých“, které postupně zajišťovalo prodej sirek, svíček, kadidla, parament a veškerých kostelních potřeb, korouhví a praporů, šicích strojů, bicyklů, látek, dopisního papíru a obálek, navštívenek, vstupenek na různé kulturní akce, pohlednic a krému na boty. Díky tomuto prodeji plynul do spolkové pokladny jistý zisk. Navíc byl touto činností sledován také národnostně zaměřený cíl – zprostředkovávat nákup výrobků od českých výrobců českým zákazníkům.²³³

---

²²⁹ *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 18.

²³⁰ Tamtéž, s. 30.

²³¹ ŘEZNÍČEK, Josef (ed.). *František Světlík šedesátníkem*. Olomouc 1935, s. 88.

²³² Podle *Věstníku MCM* byl sekretariát provizorně zřízen již od roku 1908. Funkci sekretáře vykonával tehdejší student filozofie František Drobny a po něm právník Červenka. IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 2; *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 29.

²³³ Katolickým organisacím! In: *Našinec*, roč. 48, č. 40, 18. 2. 1912, s. 4. V případě obchodního oddělení MCM šlo zčásti o zprostředkovatelské služby, za něž sekretariát inkasoval od výrobců provize. Bylo tomu

Po vzniku sekretariátu mohl být uskutečněn Světlíkův plán na zřizování místních odborů MCM. K jeho realizaci došlo na počátku roku 1911, kdy členové spolku během jednoho měsíce uspořádali 70 propagačních schůzí, jejichž výsledkem bylo 6000 získaných členů odborů.²³⁴ A počet těchto členů dále stoupal. Zatímco v prvním desetiletí trvání Matice neměl tento spolek ani 800 členů,²³⁵ v březnu 1913 jich bylo v zhruba 80 založených odborech již 10 886²³⁶ a v roce 1915 pak dokonce téměř 21 000. Za účelem lepší organizace jednotlivých odborů zakládala Matice od roku 1913 navíc také krajské výbory, které měly spolu s předsednictvem spolku tvořit širší výbor spolku.²³⁷ Nové odbory vznikaly i po válce – v roce 1922 vzniklo 27 odborů, v roce 1923 dalších 13 atd.²³⁸ V dalších letech ale začala činnost odborů stagnovat a některé z nich zanikaly. Proto F. Světlík v roce 1930 navrhl, aby byly zaniklé odbory nahrazovány důvěrníky především z řad katolických učitelů, kteří by dále pokračovali v práci pro Matici tam, kde působí.²³⁹

Zmiňovaná Světlíkova reforma z roku 1911 předurčila zaměření činnosti spolku až do roku 1950. Smyslem práce MCM tak už zdaleka nebylo jen úsilí o vybudování školské instituce v Olomouci, ale její další cíle spočívaly v obraně a podpoře školy v katolickém duchu po celé Moravě, kulturní a náboženské osvětě nejen žáků, ale především jejich rodičů. Cílem MCM se tak ještě před první světovou válkou stalo „*veliké dílo národního a náboženského uvědomování*“.²⁴⁰ Prvním z vrcholů této kampaně se měl stát rok 1914, kdy Matice mj. plánovala uspořádat velký vědecko-historický kurz, dále sjezd katolické inteligence Moravy a Slezska a vytvoření cyrilometodějské jednoty všech katolických

---

tak např. u prodeje kostelních parament, který Matice zprostředkovávala olomoucké firmě Stádník. Tento prodejce pak odváděl spolku provizi ve výši 5 % z prodeje svého zboží na všech českých farách. IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 8.

²³⁴ *Tricet let Matice cyrilometodějské*, s. 30. Zakládání odborů se ale neobešlo bez administrativních komplikací. Poté, co bylo v roce 1911 založeno 50 nových odborů, byly politickými úřady prohlášeny za neplatné. Proto musel být každý odbor formálně zřízen znovu a pro každý zvlášť musely být předloženy nové stanovy. Trvalo téměř pět měsíců, než byly schváleny stanovy ústředí Matice, což se nakonec podařilo i díky intervencím poslance Antonína Cyrila Stojana (pozdějšího olomouckého arcibiskupa), který tyto stanovy předložil ke schválení. IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 6.

²³⁵ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 6.

²³⁶ Tamtéž, s. 6. Za účelem evidence členů MCM byla nejpозději od roku 1912 vedena členská matrika. Tamtéž, s. 7.

²³⁷ Tamtéž, s. 1.

²³⁸ Odkaz ř předsedy MCM P. Ladisl. Zamykala. In: *Rodina a škola*, roč. 15, č. 7, 1937, s. 79.

²³⁹ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 2710, karton č. 1511, *Zprávy o Matici CM z let 1927 až 1949*, zpráva pro arcibiskupa L. Prečana z 19. 5. 1930 o konání valné hromady MCM, kterou podal kanovník Ignác Janák. O tom, že bylo řešení tohoto problému skutečně aktuální, svědčí např. zpráva kanovníka Janáka arcibiskupovi Prečanovi z roku 1932, ve které uvádí, že MCM má sice již 192 odborů, z toho však jen 15 činných. Srov. tamtéž, zpráva pro arcibiskupa L. Prečana z 31. 3. 1932 o konání valné hromady MCM, kterou podal kanovník Ignác Janák.

²⁴⁰ *Tricet let Matice cyrilometodějské*, s. 34.

kulturních spolků z těchto dvou zemí. Tato mohutná kampaň měla být namířena především proti velkým „pokrokovým“ oslavám 500 let od upálení mistra Jana Husa, které byly naplánovány na rok 1915.²⁴¹ V souvislosti s blížícím se Husovým výročím v roce 1915 zřídila MCM již v roce 1913 také tzv. kulturní odbor, který byl složen převážně z vysokoškolských a středoškolských pedagogů a formou osvětové činnosti se měl zaměřit na boj proti „novodobému husitismu“. Zmiňovaný sjezd katolické inteligence se sice ještě v červenci 1914 uskutečnil, avšak vypuknutí války další plány Matice zcela zhatilo (stejně tak ale válka překazila i oslavy Husova výročí).²⁴²

Předválečná reforma spolku však nespočívala jen v pořádání velkolepých shromáždění a hromadných nábořech nového členstva. Matice totiž začala postupně realizovat také některé finanční projekty pro obnovu katolické školy. Mezi ně patřilo např. vysílání katolických kandidátů učitelství na studia ke školským bratrům do Prahy-Bubenče a jejich podpora formou stipendií. Bylo stanoveno, že spolek bude na studiích vydržovat celkem 10 stipendistů s příspěvkem 500 korun na osobu. Matice tedy na všechna stipendia dohromady věnovala každý rok poměrně vysokou částku – 5000 korun předválečné měny. Výběr adeptů na přidělení měl přitom probíhat velmi pečlivě. Podle stanovených kritérií měli stipendia získat pouze chlapci z uvědomělých katolických rodin a navíc tito studenti i jejich otcové museli podepsat revers, že po absolvování ústavu se nový učitel stane členem Spolku katolických učitelů a bude působit v duchu MCM. V opačném případě museli získané stipendium vrátit.²⁴³

Bohužel se ale tento projekt později ukázal jako problematický, protože většina podporovaných studentů v době tzv. církevní krize, která nastala po první světové válce, odpadla od katolictví, a investovaná část na podporu stipendistů, která dosáhla asi 50 000 korun, tak přišla vniveč.²⁴⁴ Sám A. Štancl dokonce později vyslovil podezření, že v případě podpory těchto stipendistů údajně docházelo ve výboru MCM dokonce k jakémusi protekcionismu a zneužívání spolkových peněz k bezplatnému vystudování těchto kandidátů, aniž byla nějaká naděje, že se z nich stanou učitelé s katolickými zásadami.

---

²⁴¹ *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 34; srov. *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 4, 1913, s. 8.

²⁴² *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 36.

²⁴³ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 4. V roce 1912 však neměla Matice 10 stipendistů, ale hned 13. Deset studentů získalo řádnou podporu MCM, dva další pak mimořádnou a jeden obdržel stipendium od neznámého dárce. Jedenáct stipendistů nastoupilo ke školským bratrům do Bubenče. Dva zmiňovaní studenti, kteří získali mimořádnou podporu, dokončovali svá studia v Brně a ve Slezské Ostravě. Tamtéž, s. 4, 8.

²⁴⁴ Je přitom zřejmé, že tito bývalí absolventi, navzdory porušení uvedených podmínek stanovených Maticí, svá stipendia spolku nevraceli.

Když totiž školští bratři v Bubenči odmítali tyto studenty na jejich ústavu dále ponechat, protože nejevili žádný zájem o katolického ducha jejich školy, prosadili někteří funkcionáři v MCM, aby tito stipendisté nadále pokračovali ve studiu za spolkové peníze na světských školách.²⁴⁵ Každopádně výsledky celého záměru byly mizivé, a proto MCM s vydáváním těchto stipendií později přestala.²⁴⁶

Vedle udělování studentských podpor se Matice věnovala také zřizování lokálních katolických škol různého druhu na Moravě i ve Slezsku. V roce 1913 otevřela svou první mateřskou školu v Třebčíně na Prostějovsku, kterou předala do vedení školským sestřám III. řádu sv. Františka z Přerova.²⁴⁷ Ve stejném roce spolek otevřel také živnostenskou školu se zámečnickým, krejčovským a stolařským kurzem v Olomouci. Jednalo se vůbec o první živnostenskou školu na území rakouské části monarchie, na které se povinně vyučovalo náboženství.²⁴⁸ Škola ale měla pouze krátké trvání – zanikla totiž po vypuknutí první světové války. Hned následujícího roku zřídil spolek další mateřskou školu ve Vlastovičkách u Opavy (byla svěřena sestřám dominikánkám) a těsně po převratu v roce 1918 mateřskou školu ve Velké Bystřici na Olomoucku. V roce 1921 pak ještě přibyla nová měšťanská škola u Voršilek v Olomouci.²⁴⁹ Matice však neinvestovala jen do svých výchovných zařízení, ale finančně podporovala i stávající katolické školy.²⁵⁰ Po pozdějším zrušení školek v Třebčíně a Velké Bystřici tak převzala na žádost olomoucké konzistoře katolické školy na Valašsku – v Hošťálkově, Pržně a Jasenné.²⁵¹

Důležitou složkou aktivní činnosti reformované Matice cyrilometodějské a zároveň vlivným nástrojem pro propagaci myšlenek tohoto spolku byl bezpochyby tisk. Z toho důvodu byla publikační a tisková činnost jednou z hlavních aktivit MCM již před první světovou válkou. Už tehdy byla pod patronátem tohoto spolku založena tzv. Pedagogická

---

²⁴⁵ Po 25 letech. In: *Rodina a škola*, roč. 3, č. 5, 1925, s. 56–57. (U tohoto článku sice není uveden žádný autor, Štanclovo autorství je však vzhledem k tématu a obsahu tohoto příspěvku téměř jisté.)

²⁴⁶ ŘEZNIČEK, J. *František Světlík šedesátníkem*, s. 88.

²⁴⁷ *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 31. Mateřská škola vznikla především díky velkorysosti a podpoře cholinského faráře a děkana P. Jana Vychodila (1848–1926). Tento kněz byl patrně největším dobrodincem Matice cyrilometodějské za celou její starší historii (1900–1950). Již v roce 1908 věnoval spolku finanční dar 2000 korun, v následujících letech na něj přispíval dalšími vysokými částkami. V letech 1911–1912 daroval Matici celý svůj rodný statek v Třebčíně, jehož hodnota byla vyčíslena na 25 000 korun, a rovněž spořitelní knížku na 10 000 korun. V roce 1913 pak učinil spolek svým univerzálním dědicem. Protože se trebčínský statek pro zřízení školy nehodil, nechala jej Matice zbourat a na jeho místě byla postavena nová školní budova. Rozpočet na stavbu byl vyčíslen na 18 616 korun 95 haléřů. IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 4, 7.

²⁴⁸ *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 34.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 44.

²⁵⁰ ŘEZNIČEK, J. *František Světlík šedesátníkem*, s. 88–89.

²⁵¹ Všechny tyto školy pak spolek vydržoval za podpory olomoucké konzistoře. Dále MCM podporovala také školy v Lukově, Holešově, Slavkově, Malenovicích, Napajedlech, Nezamyslicích, Strážnici atd. *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 45, 49.

akademie, sdružení věnující se odborné formaci vychovatelů, která v roce 1916 převzala od dříve založeného Spolku katolických učitelů na Moravě²⁵² odborné periodikum pro pedagogy *Vychovatelské listy*, jež vydávala až do roku 1947. Matice však nevěnovala zájem pouze odborné veřejnosti, ale i dětem, pro které od roku 1913 vydávala měsíčník *Pán přichází* (vydáván až do roku 1941).

Hlavním tiskovým orgánem MCM určeným především členům jednotlivých matičních odborů byl *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské*, který vycházel v letech 1913–1920. Věstník se začal vydávat na základě rozhodnutí 9. valné hromady MCM, konané asi začátkem roku 1913. Měl být distribuován jak samostatně pro členy odborů, tak také jako příloha katolického listu *Našinec*. Přestože bylo v hlavičce Věstníku uvedeno, že jde o měsíčník, vycházel spíše jako dvouměsíčník a od druhé poloviny roku 1914 (nejspíše vlivem vypuknutí první světové války) už jen nepravidelně. V prvním ročníku, od března 1913 do června 1914, vyšlo 12 čísel, ve druhém ročníku od července 1914 vyšla už jen tři čísla – v červenci 1914, březnu a červnu 1915. Poté bylo vydávání časopisu zcela zastaveno a obnoveno bylo až v květnu 1919, kdy začal vycházet oficiálně třetí ročník tohoto periodika. V té době jej redigoval známý publicista a tehdejší sekretář Matice P. Dr. František Hrachovský (1879–1943).²⁵³ Vydávání Věstníku pak již pravidelně pokračovalo do konce roku 1920. Definitivně bylo ukončeno od začátku roku 1921, kdy se v rámci seskupení několika katolických spolků stal na krátkou dobu oficiálním tiskovým orgánem Matice časopis *Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje*.²⁵⁴ Protože se však společný spolkový projekt neosvědčil, začala MCM již od počátku roku 1923 opět vydávat svůj vlastní měsíčník pod novým názvem *Rodina a škola*, který vycházel nepřetržitě až do roku 1941. Nutno doplnit, že kromě výše uvedených periodik vydávala MCM mj. svaté obrázky, své vlastní kalendáře a také velké množství literatury pro děti, mládež i dospělé.

---

²⁵² MCM s tímto spolkem navázala spolupráci již kolem roku 1906. *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 26.

²⁵³ Během vycházení tohoto periodika se gramaticky upravoval i jeho název. Původní *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské* byl od dubna 1914 (roč. 1, č. 10) upraven na *Věstník Matice cyrilo-metodějské* a opět za rok, od dubna 1915 (roč. 2, č. 2), byl pak ustálen konečný název *Věstník Matice cyrilometodějské*.

²⁵⁴ Již ve druhé polovině roku 1920 totiž došlo ke sdružení čtyř katolických spolků: Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje, Matice cyrilometodějské, Apoštolátu arcidiecéze olomoucké a Cyrilometodějského tiskového spolku. Tyto spolky pak vystupovaly pod společným názvem „Apoštolát“ a sdružily se za účelem společné koordinace činnosti, efektivnější spolkové práce, misijní činnosti doma i mezi Slovaný za hranicemi, podpory katolické školy a katolického tisku. Spolky měly mít společný sekretariát a společný výbor, jehož členy budou vždy dva delegáti z každého spolku, a jejich společným tiskovým orgánem se měl stát časopis *Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje*. Spolky však měly i nadále zůstat samostatnými subjekty a měly si své jmění obhospodařovat samy. Dělit se měly pouze společně vybrané členské příspěvky. HRACHOVSKÝ, František. Každý katolík má být členem Apoštolátu. In: *Věstník Matice cyrilometodějské*, roč. 4, č. 10–11, 1920, s. 2. Toto společné seskupení se však zřejmě nakonec neosvědčilo, protože se rozpadlo již asi po dvou letech.

V intenzivní práci pro katolickou školu Matice neustala ani po roce 1918. Její význam spočíval především v tom, že byla v období první republiky ojedinělým dobře organizovaným katolickým školským spolkem, který se mohl prokázat v oblasti propagace katolické školy konkrétními výsledky. Matice např. organizovala různé petiční akce nebo od roku 1920 každoročně pořádala takzvané školské neděle, což byly různorodé aktivity zahrnující konference, manifestace, přednášky a kázání, jejichž smyslem byla osvěta veřejnosti v otázce potřeby katolické školy. Spolek organizoval ve dvacátých letech také rozličné kurzy, sjezdy a konference, kterých se účastnili odborníci, učitelé i vychovatelé. Z podnětu jednoho z těchto sjezdů pedagogických odborníků konaného v roce 1925 byla vytvořena zvláštní komise, která provedla revizi školních učebnic z hlediska náboženského i vědeckého. Výsledky celé revize byly zaslány na ministerstvo škol a národní osvěty, episkopátu a zástupcům stran, které hájily náboženskou školu a výchovu.²⁵⁵ I díky požadavkům vzneseným na setkáních pořádaných MCM bylo v roce 1932 docíleno vytvoření Ústředního výboru katolického školství v ČSR, který byl na návrh MCM sestaven podle přání československých biskupů.²⁵⁶ Spolek ve svých aktivitách pokračoval i ve třicátých letech a v rámci možností také během druhé světové války. Jeho činnost byla nuceně ukončena až komunistickým režimem v roce 1950.

Obecně lze říci, že zatímco během prvního desetiletí své existence byla Matice spíše malým a nijak významným regionálním uskupením, již před první světovou válkou zažila velký rozmach své činnosti, díky němuž se stala korporací, jejíž aktivity v následujících desetiletích zabíraly nejen území Moravy a Slezska, ale zasahovaly částečně i do Čech a také do zahraničí.

3.2 Štanclovy kontroverze v rámci Matice cyrilometodějské

Stejně jako u řady jiných spolků, ani v případě Matice cyrilometodějské však nemohla být její činnost během téměř pěti desítek let existence této korporace považována vždy za zcela úspěšnou, bezproblémovou nebo dokonce ideální. Léta aktivní, přínosné a svorné práce byla občas vystřídána obdobím stagnace a ekonomických problémů nebo i prudkých sporů mezi jednotlivými představiteli o samotný charakter spolku, jeho věrnost počátečním cílům a také o ideovou orientaci do dalších let. Za dobu svého trvání se Matice

---

²⁵⁵ *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 46.

²⁵⁶ ŘEZNÍČEK, J. *František Světlík šedesátníkem*, s. 90.

do tohoto stavu nejviditelněji dostala přibližně na rozhraní první a druhé dekády své činnosti, tedy někdy kolem roku 1910, tedy v přelomovém období velkých organizačních reforem v tomto uskupení.

Přímým účastníkem i aktérem této krize hodnot, cílů a ideálů v Matici cyrilometodějské byl i Augustin Štancl, který navíc sám stál u zrodu tohoto spolku a byl jedním z těch, kteří MCM v jejích počátcích udávali směr činnosti a zároveň do ní vkládali velké naděje na poli budoucí obhajoby katolické školy.

3.2.1 Neúspěšný pokus o vybudování učitelského ústavu, otázka zřízení sekretariátu

Hlavní příčinou zmíněné první vážnější ideové nestability v MCM se stal odvážný plán tohoto spolku: zbudování katolického pedagogia – ústavu pro vzdělávání a formaci katolických učitelů v Olomouci pod vedením školských bratří. Ačkoliv šlo původně o ušlechtilý záměr a jistě i dobrý úmysl – vždyť právě toto pedagogium se mělo stát prvním velkým krokem k obnově katolického ducha ve školství na Moravě –, celá akce se z více důvodů později ukázala jako značně problémová a paradoxně spíše přispěla k destabilizaci vedení MCM.

V souvislosti s plánem na založení pedagogia Matice později zřídila také vlastní sekretariát. Avšak ani fungování tohoto nového orgánu spolku se alespoň v prvních letech neobešlo bez jistých kontroverzí. Jak bude později ukázáno, v obou těchto záležitostech šlo o poměrně komplikovaný a vzájemně provázaný proces, v němž hrál podstatnou roli především lidský faktor. Pro pochopení všech souvislostí je však třeba vrátit se ještě do doby, kdy se myšlenka katolického pedagogia teprve rodila.

3.2.1.1 Katolické pedagogium

Jak již bylo dříve uvedeno, MCM si na začátku své činnosti vytkla za cíl zbudovat v Olomouci chlapeckou měšťanskou školu a při ní další odborné školy. Tohoto plánu se spolek držel až do roku 1906, kdy se poprvé vážněji začíná hovořit o katolickém pedagogiu jakožto o prioritním záměru MCM.

Štancl sice později tvrdil, že „otcem“ myšlenky zbudovat matiční pedagogium v Olomouci byl právě on,²⁵⁷ nebyla to však pravda. Tím, kdo zřejmě vůbec poprvé zmínil na půdě MCM myšlenku zřídit v Olomouci mužský učitelský ústav, byl tehdejší předseda spolku Mořic Hruban. Stalo se tak již na valné hromadě Matice cyrilometodějské konané 9. července 1902. Hruban zde ve svém projevu, v němž zmiňoval původní plány spolku zbudovat ve městě chlapeckou obecnou a měšťanskou školu, pokračovací školy a také internát, doplnil vycílené cíle MCM nově také o učitelský ústav: „*Konečně však idealem naším jest, abychom položili zde v Olomouci základ ku zdokonalení a upevnění našeho českého školství obecného, že založiti chceme zde ústav ku vzdělání českých učitelů katolických pro Moravu a Slezsko.*“²⁵⁸ Jak však Hruban ve své zprávě uvedl, jednalo se skutečně o „ideál“. Vzhledem k plánům na zbudování ostatních vzdělávacích zařízení, tehdejšímu počtu členů spolku (151) a především stavu konta, které tehdy nedosahovalo ani 7500 korun,²⁵⁹ totiž nebylo na výstavbu tak nákladné instituce ani pomyšlení. Nutno také předeslat, že o konkrétní podobě matičních vzdělávacích ústavů mezi hlavními činovníky MCM nepanovala jasná shoda, a proto se na toto téma ve spolku vedly dlouhodobě intenzivní diskuze. Jak ostatně uvedl jeden z pozdějších sekretářů MCM, Dr. Josef Papica, členové spolku tehdy „*v názoru na to, o které školy se dříve postarati, se poněkud rozcházel.*“²⁶⁰

Situace se však začala měnit nejpozději po zemských volbách v roce 1906, kdy vzešel ze strany oficiální učitelské organizace požadavek na beznáboženskou volnou školu. Tato skutečnost se stala pro MCM výzvou, aby proti uvedenému zájmu začala akcentovat důraz na výchovu katolických učitelů a případně v této věci podnikla i praktické kroky. Prvním, kdo alespoň dle pramenů ve spolku za těchto okolností opět otevřel otázku stavby učitelského ústavu – tentokrát poprvé označeného jako „pedagogium“ –, byl profesor bohoslovecké fakulty a ředitel ústavu učitelek sv. Voršily v Olomouci Mons. ThDr. Josef Kachník (1859–1940), a to na valné hromadě spolku konané 17. října 1906. S Kachníkovým návrhem však nesouhlasil P. Jindřich Geisler, kterému se zdál původní plán MCM prospěšnější, protože byl zaměřen na podporu budoucích křesťanských

---

²⁵⁷ *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 18.

²⁵⁸ Valná hromada Cyrillo-Methodějské Matice Školské v Olomouci. In: *Hanácký kraj*, roč. 3, č. 8, 19. 7. 1902, s. 2.

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 25.

rodin.²⁶¹ Obě uvedené koncepce se však shodovaly v tom, že budoucí mateřní ústavy by měly být svěřeny do vedení školským bratrům.²⁶²

Kachníkův návrh však nezapadl, neboť se jej záhy ujal právě A. Štancl, jemuž lze přičíst k dobru především to, že zasloužil o publicitu tohoto záměru a zřejmě také o jeho širší podporu ze strany veřejnosti. Již v dubnu 1907 totiž zveřejnil v olomouckém prokatolickém listu *Našinec* působivý agitační článek s příznačným názvem „Katolický český učitelský ústav“, v němž představil a také razantně obhajoval zřízení a výstavbu katolického pedagogia v Olomouci. O naléhavosti Štanclovy výzvy svědčí již úvodní slova jeho textu: „*Stojíme uprostřed obrovského zápasu duchů. Na jedné straně je vidět věřící a na straně druhé nevěřící. To však není nic nebyvalého – překvapující, ba ohromující je však výzbroj nevěry. Na straně nevěry stojí ústrojí státní. Stát dostupuje nedotknutelnosti jakéhosi božství a vedle sebe nechce strpěti nikoho. Proto se prohlašuje za snášenlivého ke všem vyznáním, ve skutečnosti je však až běda nepřátelským ku náboženství katolickému.*“ V návaznosti na tato slova Štancl pak podrobuje kritice rakouský státní aparát, který se prý chová benevolentně k antiklerikálním proudům, zastává se Židů, zatímco církev a katolické kněze nechává tupit. Stejně tak je nepřátelská ke katolické víře také rakouská škola, což Štancl dával za vinu i profesoru pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity T. G. Masarykovi (zřejmě v odkazu na jeho polemiky týkající se role katolické církve ve školství, které probíhaly především v době tzv. Judovy aféry²⁶³). Pisatel článku se dále ptá: „*Divíte se, valí-li se proud nejdrzejší nevěry právě ze síní universitních, zaplavuje-li naše střední školy a vniká-li až do učíren našich nejvzdálenějších škol. Divíte se, organisuje-li se učitelstvo pod rudý prapor sociální demokracie, je-li učitelstvo v prvních řadách odpůrců katolicismu?*“ Následně si Štancl klade otázku, co je příčinami těchto skutečností, a dochází k názoru, že kromě nedostatku odvahy a vytrvalosti katolíků vzdorovat útokům jejich odpůrců je příčinou současného stavu i charakter výchovy v rodinách a ve školách: „*Chcete ještě po člověku, aby hájil věc naší víry, když prošel všechny naše školy? Chtěli byste věru až příliš mnoho, škola dnešní víru rve, ale nedává ji, a je už to důkaz hluboké náboženské výchovy v rodině, když syn se vrací z university a v srdci má alespoň ještě úctu k náboženství.*“ Pisatel následně ukazuje temné vyhlídky do budoucnosti a burcuje čtenáře k boji za katolickou školu: „*Tak daleko dospěly věci u nás. Máme trpně hleděti na další jejich vývin? Kde se zastaví? V rozkladu dnešní Evropy*

---

²⁶¹ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 1–2.

²⁶² *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 26.

²⁶³ Viz kap. 4.1.3.

docela jistě a v moři prolité lidské krve. Takové stanovisko by bylo však i výrazem neomluvitelné zbabělosti. Bůh nás učinil pány světa, staňme se i pány nad prouděním duchů! Proti škole nevěrecké je třeba postavit školu popřávající víře patřičné místo.“²⁶⁴

Poté se Štancl obrací s kritikou i na samotnou Matici cyrilometodějskou, jež si podle něj uvedený cíl sice zvolila za smysl své existence, v boji za katolickou školu toho však za několik let svého fungování zatím mnoho nepodnikla. Štancl proto navrhuje uspořádat velkou sbírku na české katolické pedagogium, která by se mohla uskutečnit k příležitosti 25. výročí biskupského svěcení tehdejšího olomouckého arcibiskupa Františka Bauera. V další části článku pak obhajuje smysl existence tohoto učitelského ústavu, který by podle něj mohl již za několik málo let vyprodukovat velmi početnou skupinu nových katolických učitelů, která by byla schopna čelit bezvěrecké učitelské organizaci u nás a krom toho by mohla být oporou i dalším jednotlivým katolickým pedagogům, kteří v té době již ve školství působili. Zároveň ještě Štancl doplňuje, že při ústavu by byl zřízen také internát vedený školskými bratry. Svůj článek pak uzavírá těmito slovy: „*Paedagogii katolických je třeba, cítíme to všichni. Nářkem se nepostaví ani jedno, ani polemikou ne, tady platí je jedna cesta – cesta skutku.*“²⁶⁵

Zpočátku se zdálo, že Štanclova výzva nevzbudí takový ohlas, jaký by si on sám představoval.²⁶⁶ Během celého roku 1907 se totiž uskutečnily pouze tři výborové schůze MCM, o její další činnosti a aktivitách nejsou žádné zprávy.²⁶⁷ Jediným výrazným náznamem určité změny kurzu MCM se tak tehdy stalo pouze nové vydání stanov spolku, které patrně oproti původnímu znění stanov z roku 1900 (jež se bohužel nedochovaly) již obsahovaly nově doplněný účel spolku, který má sloužit také „*ku založení a vydržování [...] ústavu ku vzdělání učitelů v Olomouci neb jeho předměstích...*“²⁶⁸

²⁶⁴ ŠTANCL, Augustin. Katolický český učitelský ústav. In: *Našinec*, roč. 43, č. 40, 7. 4. 1907, s. 2.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 3.

²⁶⁶ Je zjevné, že uvedený Štanclův článek nebyl jediným příspěvkem tohoto školského pracovníka k otázce stavby katolického pedagogia, ale naopak že se o tuto věc i nadále aktivně zasazoval. Antiklerikální list *Snaha* dokonce v červenci 1908 uvedl, že prý „*dr. Štancl vyvolal pro domnělou liknavost v této záležitosti palácovou revoluci proti dr. Hrubanovi* (tehdejšímu předsedovi MCM – pozn. autora).“ Mnoho povyku. In: *Snaha*, roč. 3, č. 58, 28. 7. 1908, s. 5.

²⁶⁷ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 2.

²⁶⁸ Exemplář tištěného vydání stanov MCM z roku 1907, který je uložen v pozůstalosti arcibiskupa A. C. Stojana v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě, je doposud nestarší známou verzí tohoto dokumentu. Zmínka o záměru zbudování pedagogia se objevuje i na titulní straně těchto stanov, které nesou tento dlouhý název: „*Stanovy Matice Cyrillo-Methodějské, spolku ku založení a vydržování českých měšťanských škol a jiných, zvláště odborných škol českých a ústavu ku vzdělání učitelů v Olomouci, řízených školskými bratry z kongregace Sv. Jana Křtitele de la Salle.*“ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3718, sign. ST101, kart. 1702, Arcibiskup A. C. Stojan – dokumenty náboženských a obecně prospěšných spolků (1895–1923), *Stanovy Matice Cyrillo-Methodějské*, 1907 (tisk). Ačkoliv obsah původních stanov z roku 1900 není znám, zbudování učitelského ústavu tehdy ještě k prioritám MCM

Až teprve následujícího roku začala realizace celého projektu přece jen zaznamenávat určitý na veřejnosti viditelný posun. Jednou z příčin byla skutečnost, že v olomoucké Úřední čtvrti, v níž MCM původně plánovala vybudovat svá školská zařízení, mezitím již česká chlapecká škola vznikla.²⁶⁹ Motivem pro plánování stavby olomouckého pedagogia byla patrně i paralelně probíhající jednání mezi školskými bratry, pražským arcibiskupstvím a státními úřady o zřízení katolického učitelského ústavu v Praze (doprovázená zároveň sbírkovou akcí v Čechách i na Moravě²⁷⁰), která byla korunována úspěchem v únoru 1909.²⁷¹ V listu *Našinec* se uvádí, že v roce 1908 nadšení pro katolické pedagogium v Olomouci „vzplanulo takřka elementární silou, což sejevilo v četných nadšených i nedočkavých člancích a že se příspěvky a dary nemalé téměř hrnuly. Zdálo se, že idea je již blízka uskutečnění.“²⁷² Tuto vlnu entuziasmu však záhy „zchladil“ výsledek jednání se školskými bratry, kteří na dotaz MCM sdělili, že do Olomouce zatím žádné své členy poslat nemohou, snad za tři až pět let. Kongregace totiž řeholníky, které měla k dispozici, potřebovala pro svá další působišť v Praze-Bubenči a v Albánii. Předsednictvo MCM se proto na výborové schůzi 28. dubna 1908 dohodlo, že spolek nejprve vybuduje obchodní školu s internátem a samotné pedagogium pak přijde na řadu až později.²⁷³

Situace se ale v roce 1909 opět změnila a objevila se jistá naděje, že se učitelský ústav začne stavět přece jen již brzy. Svědčí o tom mj. skutečnost, že do Olomouce přijeli školští bratři, s nimiž se k osobnímu jednání sešel činovník MCM prof. Josef Kachník. Matice si vedla dobře také ekonomicky: Jen za rok 1908 vzrostlo její jmění o více než 25 000 korun, celkový kapitál MCM se v polovině roku 1909 pohyboval kolem 75 000 korun. Ve prospěch plánované stavby učitelského ústavu vypovídají i zprávy o průběhu valné hromady MCM, která se konala v červnu 1909 v olomouckém hotelu Austria: „Valnou hromadou 23. června 1909 nastalo druhé období MCM, období nejrychlejších příprav ke stavbě katolického paedagogia. Na valné hromadě zvolen nový výbor, aby za

---

s velkou pravděpodobností nepatřilo. Nehovoří o něm totiž obsáhlé svolání přípravného výboru MCM z 9. června 1900 a při svém projevu na ustavující schůzi spolku se o něm nezminil ani JUDr. Mořic Hruban. *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 21–24; Ustavující valná hromada „Matice Cyrillo-Methodějské“ v Olomouci. In: *Našinec*, roč. 36, č. 71, 27. 6. 1900, s. 1.

²⁶⁹ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 2.

²⁷⁰ V záležitosti Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Našinec*, roč. 44, č. 90, 26. 7. 1908, s. 4.

²⁷¹ VALENTOVÁ, R. *Pedagogický přínos učitelského ústavu*, s. 12.

²⁷² V záležitosti Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Našinec*, roč. 44, č. 90, 26. 7. 1908, s. 4.

²⁷³ Tamtéž, s. 4; IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 2.

*cílem tímto kráčet rychleji.*²⁷⁴ Z personálních obměn v představenstvu spolku bylo zřejmé, že Matice potřebuje pružnější vedení, které bude aktivně působit při přípravách tak velké akce, jakou byla výstavba nového učitelského ústavu. Dosavadní předseda Dr. Hruban, který působil ve vedení Matice spíše formálně, byl zvolen jeho čestným protektorem. Novým předsedou MCM se stal olomoucký kanovník Zikmund Václav Halka-Ledóchowski, SJ (1861–1944), u něhož se předpokládalo, že bude mít na spolkovou práci přece jen více času; za místopředsedu byl zvolen profesor Kachník, post jednatele získal Dr. Štancl. Jak uvádí zpráva referující o této valné hromadě v *Našinci*: „*Jednání vyznělo v ten smysl, aby nový výbor Matice C. M. uchopil se energicky práce tak, aby příští rok mohlo se přikročit k položení základního kamene Cyrillo-Methodějského ústavu učitelského v Olomouci.*“²⁷⁵

Blízká realizace tohoto velkého projektu se zpočátku skutečně jevila nadějně: Již na zasedáních výboru MCM konaných v průběhu letních měsíců 1909 bylo jednáno o stavebních místech pro novou budovu. Protože pozemky v Úřední čtvrti, které spolek vlastnil již z minulých let, pro objekt pedagogia nebyly vhodné a nepodařilo se ani dojednat případný odkup přilehlých parcel, zakoupila MCM od olomoucké kapituly za 53 559 rakouských korun nedaleko Klášterního Hradiska v Olomouci stavební místo.²⁷⁶ Ještě v roce 1909 se uvažovalo i o tom, že by při pedagogiu mohl být zřízen také sirotčinec, a položení základního kamene nového učitelského ústavu se plánovalo dokonce již na podzim téhož roku,²⁷⁷ tato událost se však v roce 1909 nakonec neuskutečnila. V březnu 1910 byl již také vybrán ze tří kandidátů projektant budoucí stavby (stavitel Josef Juránek) s pověřením připravit podrobné plány.²⁷⁸ Celkové náklady na výstavbu budovy byly vypočteny na 800 000 korun. Objekt měl zahrnovat vedle samotného pedagogia také internát a čtyřtřídní chlapeckou měšťanskou školu.²⁷⁹ Školským bratřím měl být svěřen provoz internátu (konviktu), učitelský sbor na škole měl být složen s bratří i laických učitelů. Matici jakožto budovatele ústavu by připadlo právo zásahu do ústavního statutu.

²⁷⁴ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 2.

²⁷⁵ Valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Našinec*, roč. 45, č. 101, 25. 6. 1909, s. 3.

²⁷⁶ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 2.

²⁷⁷ Matice Cyrillo-Methodějská v Olomouci. In: *Našinec*, roč. 45, č. 108, 11. 7. 1909, s. 3. Sirotčinec byl plánován z toho důvodu, že by soukromá chlapecká pokračovací škola, která měla být při pedagogiu rovněž zřízena, mohla ubírat žáky české chlapecké školy, kterou vydržovala v Olomouci Školská matice. V případě zřízení sirotčince by tak v pokračovací škole MCM studovali žáci pocházející primárně odtud, aby tak nebyly poškozovány zájmy Školské matice v Olomouci. *Tricet let Matice cyrilometodějské*, s. 26.

²⁷⁸ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 2.

²⁷⁹ Katolický lide český! In: *Hlas*, roč. 62, č. 126, 1910, 5. 6. 1910, s. 6.

Podle návrhu předsedy MCM Ledóchowského měl nový ústav nést název „Cyrilometodějský seminář“.²⁸⁰ V roce 1910 pak také MCM zveřejnila v některých novinách prohlášení podepsané předsedou Ledóchowskim a jednatelem Štanclem, které vyzývalo k velké lidové sbírce na nový učitelský ústav.²⁸¹

Když už se zdálo, že stavbě pedagogia nestojí nic v cestě, navrhl v závěru valné hromady MCM konané 29. března 1910 již zmiňovaný místopředseda spolku ThDr. Josef Kachník poněkud jinou variantu – aby se totiž namísto tohoto plánovaného učitelského ústavu zřídila pedagogická akademie, na níž by probíhaly jednoroční kurzy pro abiturienty (maturanty, absolventy středních škol).²⁸² Na rozdíl od katolického pedagogia, které mělo zajišťovat kompletní výchovu a vzdělání budoucích katolických učitelů, se v případě Kachníkova návrhu jednalo jen o jakési nástavbové doškolení již hotových učitelů, které mělo probíhat v katolickém duchu. Štancl však s tímto záměrem nesouhlasil a poukazyval na to, že v Olomouci není dostatek vysokoškolských profesorů pedagogických a filozofických věd. Kromě toho nedávali podle Štancle absolventi tehdejších středních škol (zřejmě myšleno státních) naději, že by z nich do budoucna mohli být katoličtí učitelé.²⁸³ Podle Štanclovy domněnky také snad Kachník tento záměr prosazoval z toho důvodu, že chtěl ušetřit tehdejšího olomouckého arcibiskupa kardinála Františka Bauera příliš velkých investic do budování katolického pedagogia, protože varianta pedagogické akademie by byla levnější. Kromě toho se Dr. Kachník chtěl údajně stát ředitelem této akademie, což se však Štanclovi nezamlouvalo, protože dle jeho názoru neměl Kachník na tuto funkci potřebné zkušenosti.²⁸⁴

Kachník sice oponoval argumentem nemožnosti získat školské bratry do Olomouce. Avšak Štancl i nadále obhajoval svůj původní záměr s katolickým pedagogiem proti zmíněnému novému návrhu, a to patrně se svou příznačnou rázností, takže mezi oběma kněžími spolku docházelo během celého roku 1910 k neustálým ostrým střetům, v jejichž

---

²⁸⁰ *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 28.

²⁸¹ Srov. např. *Katolický lide český!* In: *Slovácké noviny*, roč. 27, č. 43, 4. 6. 1910, s. 5; *Katolický lide hanácký!* In: *Hanácký kraj*, roč. 11, č. 25, 17. 6. 1910, s. 1; *Katolický lide český!* In: *Hlas*, roč. 62, č. 126, 1910, 5. 6. 1910, s. 6.

²⁸² *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 19. Nešlo přitom o úplně novou věc. Stejný návrh totiž podával Kachník již na valné hromadě uskutečněné v roce 1908. IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 2.

²⁸³ *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 19.

²⁸⁴ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 938, karta č. 57, *Dr. Jos. Kachník – podle vzpomínek Dr. A. Štancle sepsal B. Zlámal*, 20. 11. 1961.

důsledku byly přípravy na stavbu objektu zastaveny.²⁸⁵ Celý tento spor navíc nezůstal pouze izolovanou záležitostí obou matečních funkcionářů a v důsledku různých okolností do něj byli postupně vtahováni i další členové vedení MCM.

Na postupné vyhrocení konfliktů mezi Štanclem s místopředsedou Kachníkem mělo vliv především zřízení sekretariátu MCM a dosazení Františka Dolanského (1882–1933) do funkce sekretáře spolku, zvláště však okolnosti, za jakých se Dolanský na tento post dostal. Pro snazší pochopení celého problému je však důležité alespoň v základních bodech přiblížit osobnost a životní osudy tohoto redaktora, politika a živnostníka v jedné osobě. Dolanský totiž nebyl jak v širokých katolických kruzích, tak ani v samotném výboru MCM vnímán vždy jednoznačně kladně, a to především vzhledem ke své minulosti.²⁸⁶

3.2.1.2 Exkurz: Osobnost Františka Dolanského a jeho minulost před vstupem do MCM

Dolanský, který žil dříve v Prostějově,²⁸⁷ patřil původně co do vyznání k římskokatolické církvi. V roce 1906 z ní však vystoupil a přidal se k místnímu antiklerikálnímu sociálně demokratickému táboru,²⁸⁸ v němž se aktivně angažoval v boji proti katolicismu.²⁸⁹ Jak on sám později uvedl, jeho tehdejší vystoupení z církve mělo být především demonstrativním gestem, jímž chtěl on i mnozí jiní vyjádřit svůj nesouhlas s postupem tehdejšího prostějovského faráře Karla Dostála-Lutinova v tzv. Judově aféře²⁹⁰ a přimět tohoto faráře k odchodu z Prostějova.²⁹¹ Asi mediálně nejznámějším

---

²⁸⁵ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 2; ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914.

²⁸⁶ Hlavním zdrojem následujícího líčení životních osudů F. Dolanského od jeho působení v Prostějově až po angažmá v MCM byly tyto prameny: ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Žádost (F. Dolanského) za zavedení přípravného vyšetřování, 3. 9. 1914 – přílohy spisu: *Proudy: orgán politického spolku pokrokového v Olomouci a lidové strany pokrokové*, roč. 3, č. 58, 59, 60 – seriál článků s názvem „Pravda o Matici Cyrilometoděj.“ (dále citovány samostatně, stejně tak i další tiskoviny přiložené do soudního spisu); srov. též stejná kauza, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914.

²⁸⁷ Byl však rodákem z Konice. MZA v Brně, Sběrka matrik, Římskokatolický farní úřad Konice, sign. 9081, matrika narozených, 1880–1885, s. 27 (v digitalizované podobě přístupná na: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/5758/?strana=30>, citováno 14. 3. 2014).

²⁸⁸ Dolanský sice přímo do sociální demokracie nevstoupil, avšak byl členem kroužku dělnických zpěváků, který byl pokládán za součást sociálně demokratické strany v Prostějově. ZA Opava (pob. Olomouc), Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď svědka Rudolfa Bechyného – protokol z 21. 1. 1915.

²⁸⁹ Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 58, 17. 7. 1914.

²⁹⁰ Viz kap. 4.1.3.

²⁹¹ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915.

antiklerikálním počinem F. Dolanského z té doby byla jím vytvořená karikatura prostějovských kněží, kterou v roce 1908 k příležitosti císařského a papežského výročí osobně předváděl v Dělnickém domě v Prostějově.

Dolanský se tehdy snažil v Prostějově provozovat vlastní živnostenskou činnost v několika různých profesích. Sám i se společníky provozoval obchody s límcí, manžetami, vázankami nebo odznaky, vyráběl a rozvážel sodovku, provozoval prádelnu a žehlírnu či cukrářský podnik, byl obchodním zástupcem nabízejícím prodej vína a také učil tanci.²⁹² Ve všech svých podnicích však postupně zkrachoval, nejspíše se i značně zadlužil, a dostal se tak do finančních a existenčních potíží.²⁹³ Z toho důvodu se proto pokusil najít placené angažmá v politických kruzích. Obrátil se proto s žádostí o zaměstnání na šéfredaktora *Hlasu lidu* v Prostějově Josefa Krapku-Náchodského. Krapka sice uvažoval o přijetí Dolanského do služeb sociální demokracie, nicméně jeho kolega a tehdejší redaktor brněnské *Rovnosti* Rudolf Bechyně se postavil proti. Údajně se totiž obával toho, že by Dolanského dosavadní životní osudy mohly stranu poškodit, a neschvaloval ani jeho výstřední radikalismus. Dolanský zde proto nakonec nebyl přijat. Stejně tak nepochodil ani v Brně u sociálně demokratického poslance Karla Vaňka, kterého taktéž navštívil s žádostí o místo.²⁹⁴

Poté, co byl Dolanský odmítnut s žádostmi o zaměstnání i přímo v sociálně demokratické straně, odhodlal se k radikálnímu kroku: Asi někdy začátkem září 1908 napsal dopis prostějovskému faráři Dostálovi, v němž se přiznával k tomu, že katolické církvi hodně ublížil, a zároveň prosil o odpuštění a žádal Dostála, aby mu v jeho obtížné situaci pomohl. Krátce po sepsání listu Dolanský navštívil Dostála také osobně a ve stejné době se setkal i se Štanclem, který byl tehdy v Prostějově katechetou. Kromě toho, že Dostál mohl přijmout tohoto kajícíka zpět do církve,²⁹⁵ naskytla se mu tím také příležitost získat na svou stranu jednoho ze svých velkých oponentů a kritiků v Prostějově, čehož samozřejmě využil. Dolanskému totiž nebylo možno upřít značný řečnický talent

---

²⁹² Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 58, 17. 7. 1914.

²⁹³ Tamtéž.

²⁹⁴ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancel, výpověď svědka Rudolfa Bechyněho – protokol z 21. 1. 1915, výpověď svědka Josefa Lehkoživa – protokol z 9. 7. 1915.

²⁹⁵ Zpět do církve se formálně vrátil v říjnu 1908. MZA v Brně, Sběrka matrik, Římskokatolický farní úřad Konice, sign. 9081, matrika narozených, 1880–1885, s. 27 (v digitalizované podobě přístupná na <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/5758/?strana=30>, citováno 31. 5. 2014).

a komunikační schopnosti, které mohly být vhodně využity ve prospěch katolického tábora nejen v Prostějově.²⁹⁶

Dolanský se však v té chvíli nenacházel v příliš záviděnlivé situaci. Přestože on sám tvrdil, že věřícím zůstal i poté, co odpadl od církve, a že do řad sociální demokracie nevstoupil z přesvědčení, ale kvůli zaujatosti vůči faráři Dostálovi,²⁹⁷ pohlížel na něj katolický tábor z pochopitelných důvodů se značnou nedůvěrou a nyní se navíc od něj odvrátili i kolegové ze sociální demokracie, kteří mu vytýkali pragmatismus a „převlékání kabátů“²⁹⁸ za cílem zajistit si snadnou obživu a finanční zabezpečení.²⁹⁹

Na Dostálovu přímluvu byl sice Dolanský přijat do redakce deníku *Našinec*, avšak záhy ji z neznámých důvodů opustil. Farář Dostál se už tehdy také snažil spolu s paterem Františkem Světlíkem, šéfredaktorem *Našince* a od roku 1910 jednatelem Matice cyrilometodějské, usadit Dolanského právě v MCM, avšak kvůli nesouhlasu spolkových funkcionářů Jana Hlavici a patera Jana Kořistky se tento záměr nepodařilo uskutečnit.³⁰⁰ Poté Dolanský odešel do Bystřice pod Hostýnem, kde krátce pracoval jako obchodní zástupce u firmy Zbořil – obchod s mýdlem a svíčkami.

V roce 1909 se uvolnilo místo v redakci listu *Pozorovatel* v Kroměříži a Dolanský se o tento post ucházel. Zde se také dozvídáme, že Dolanského vedle Dostála podpořil i Štancl, který patřil k dřívější vydavatelské skupině *Pozorovatele* a měl na obsazení redaktorského místa v tomto periodiku vliv. Sám Štancl totiž později uvedl, že v době, kdy se Dolanský ucházel o místo v *Pozorovateli*, navštívil P. Vincence Lázenského, faráře v Křenovicích u Kojetína, jenž byl vlivnou osobou v redakci zmiňovaného listu, aby s ním projednal Dolanského zmíněnou žádost. Štancl sice tehdy Dolanského ještě příliš neznal, avšak Lázenskému sdělil, že podle článků, které do té doby od Dolanského četl, by tento

---

²⁹⁶ Podle Dolanského se měl za něj u Dostála přimlouvat i sám Štancl, který byl po Dolanského řečnickém vystoupení na katolické schůzi v Křenovicích u Kojetína přesvědčen, že tento nový konvertita v budoucnu dokáže velké věci. ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915.

²⁹⁷ Tamtéž, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915.

²⁹⁸ Např. sociálně demokratické *Hlasy z Hané* začátkem roku 1910 na adresu F. Dolanského uvedly: „Známe přece p. Dolanského z Prostějova, víme, že prometl všecky strany – z »přesvědčení«. Byl liberálem, národním socialistou, sociálním demokratem a když z nouze Franta dobrý, vrátil se – odpadlík! – do lůna církve a stal se organisátorem a předákem strany klerikální.“ To tu ještě nebylo. In: *Hlasy z Hané*, roč. 29, č. 8, 22. 1. 1910, s. 3.

²⁹⁹ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď svědka Rudolfa Bechyněho – protokol z 21. 1. 1915, výpověď svědka Josefa Lehkoživa – protokol z 9. 7. 1915. Sám Dolanský později při soudním řízení proti Štanclovi uvedl: „Že sociální demokrat v Prostějově po tomto činu mně nazývali komediant, je možno, avšak to nedává obžalovaným (Dr. Štanclovi a redaktoru Hraběti – pozn. autora) nijakou legitimaci a nečiní je beztrestnými, pakli tuto urážku po nich opakují.“ Tamtéž, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915.

³⁰⁰ Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 58, 17. 7. 1914.

mohl být vhodným redaktorem *Pozorovatele*, a proto by jej na tento post doporučoval.³⁰¹ Dolanský skutečně žádané zaměstnání získal, a v roce 1909 se tak dostal do Kroměříže.³⁰²

3.2.1.3 Vývoj konfliktu s Josefem Kachníkem

Ani Kroměříž se však pro Františka Dolanského nestala jeho trvalejším sídlem. Je zároveň pravděpodobné, že se nevzdal dříve neúspěšné snahy získat pracovní místo právě v Matici cyrilometodějské v Olomouci. Po nějaké době působení v redakci *Pozorovatele* se totiž Dolanský potkal při cestování vlakem se Štanclem, který byl tehdy v MCM jednatelem. Štancl se Dolanskému v rozhovoru svěřil se svými plány v tomto spolku, jež se nejspíše týkaly vybudování katolické pedagogie a také zřízení spolkového sekretariátu. Zároveň však podotkl, že se svými snahami naráží v Olomouci na odpor. Dolanský byl uvedenými plány nadšen a krátce po tomto setkání napsal Štanclovi dopis, v němž nabízel, že by se nově zřízeného sekretariátu Matice ujal. Od té doby začal se Štanclem intenzivně korespondovat a také za ním osobně jezdil. Štancl však neměl k Dolanskému v této poměrně důležité věci úplnou důvěru především kvůli jeho minulosti v sociální demokracii. Vypytał se na něj proto faráře Dostála, který však Dolanského jednoznačně doporučoval s ohledem na jeho agitátorské schopnosti a domníval se, že se Dolanský „*dodělá nejkrásnějších úspěchů, bude-li pod dohledem*“.³⁰³ Stejně tak Dolanského chválili šéfredaktor *Našince* F. Světlík, tehdejší předseda Matice hrabě Ledóchowski či pokladník MCM Jan Hlavica, který Štancla údajně ujišťoval, že Dolanského ke spolkovým penězům nepustí.³⁰⁴

Zřízení sekretariátu však bylo podmíněno souhlasem výboru MCM. Poté, co Dolanský navštívil jednotlivé členy výboru a hovořil s nimi, ukázalo se, že jeho ustanovení sekretářem podporují všichni až na jedinou výjimku, jíž byl právě tehdejší Štanclův názorový odpůrce Dr. Josef Kachník, který byl podle Štancla ve výboru

---

³⁰¹ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914.

³⁰² Tamtéž. V Kroměříži přijal Dolanský téhož roku svátost biřmování a uzavřel také církevní sňatek s Emílií, rozenou Pospíšilovou, dcerou arcibiskupského zahradníka v Olomouci. Zajímavostí je, že oddávajícími kněžími byli tehdejší probošt kroměřížské kapituly Antonín Cyril Stojan a duchovní správce v ústavu pro choromyslné Matěj Pavlík, pozdější pravoslavný biskup Gorazd (viz též kap. 4.1.1). MZA v Brně, Sběrka matrik, Římskokatolický farní úřad Kroměříž – sv. Mořic, sign. 7918, matrika oddaných, 1909–1928, s. 13 (v digitalizované podobě přístupná na <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/364/?strana=14>, citováno 31. 5. 2014).

³⁰³ Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 58, 17. 7. 1914.

³⁰⁴ Tamtéž.

„tlumočníkem vyšší vůle“ – s největší pravděpodobností tedy přímo olomouckého arcibiskupa kardinála Bauera. Protože však Kachníkovo slovo mělo v MCM rozhodující váhu, byl Štancl nucen Dolanskému sdělit, že zřízení sekretariátu za současné situace nebude možné. Dolanský se však nevzdával a nadále naléhal na Štancla, aby sekretariát ve výboru přece jen prosadil. Štancl se nakonec nechal Dolanským přemluvit a vymyslel plán, s jehož pomocí měl nejen docílit zřízení matičního sekretariátu, ale zároveň i uštvit Kachníkovi citelný „úder“. Rozhodl se, že před zasedáním výboru MCM uveřejní v tisku články diskreditující Kachníka. Štancl totiž o Kachníkovi věděl, že nemá rád konfrontace na veřejnosti a že po vydání článků s tímto obsahem pravděpodobně na dotyčnou schůzi vůbec nepřijde. Do celého plánu byli zasvěceni pouze farář Dostál a F. Dolanský, který slíbil naprostou mlčenlivost.³⁰⁵

Jak bylo dohodnuto, tak se také stalo: Štancl poskytl jednomu z redaktorů olomouckého pokrokového listu *Pozor* kritiku profesorské činnosti Dr. Kachníka, která pak byla uveřejněna v dotyčných novinách během prosince 1910 ve třech článcích bez uvedení autora.³⁰⁶ Vhodnou záminkou k otisknutí těchto článků se Štanclovi stal před nedávnem uveřejněný fejton v tomtéž periodiku, který našel Dr. Kachníka, že prý si měl za peníze koupit čestný církevní titul papežského komořího, tedy monsignorát.³⁰⁷ I když Štancl nebyl autorem této informace, která byla pravděpodobně obyčejnou pomluvou, snažily se jím inspirované články dokazovat, že se uvedené zprávě není co divit. Odborná publikační činnost, za niž měl Kachník monsignorát získat, byla totiž podle Štancla slabá a vůbec ne tak kvalitní, aby sama o sobě zasluhovala udělení tak významného církevního titulu. V článcích, jejichž text obsahuje řadu ironických a arogantních poznámek, proto jejich pisatel bagatelizoval jak úroveň Kachníkovy vědecké práce, tak i jeho způsob výuky na bohoslovecké fakultě a vytýkal mu i údajný kariérismus: „*Je v něm notný kus povýšence a sice toho, který vedlejšími cestami se domohl důležitých míst a nyní tvrdě se chová ku nižším, chtěje jim dokonce zapovídati dokonce i dovoleně a svobodně pronést jejich odůvodněné mínění. To je pak profesor mravouky!*“³⁰⁸ Nutno dodat, že tyto cílené útoky v *Pozoru* skutečně rozčílily Dr. Kachníka natolik, že na výborovou schůzi Matice konanou

³⁰⁵ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914; Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 58, 17. 7. 1914; K odhalení pátera Štancla. In: *Hlas lidu*, roč. 29, č. 81, 20. 7. 1914, s. 4–5.

³⁰⁶ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914. Články byly uveřejněny v 17. ročníku listu *Pozor* (1910) v č. 241 (20. 12.), č. 245 (27. 12.) a č. 247 (29. 12.).

³⁰⁷ Msgr. Dr. Kachník opravuje. In: *Pozor*, roč. 17, č. 241, 20. 12. 1910.

³⁰⁸ Sociologický učenec Dr. Kachník... In: *Pozor*, roč. 17, č. 247, 29. 12. 1910.

koncem prosince 1910 nepřišel, a Štancl zde tak hladce prosadil svůj návrh zřízení sekretariátu.³⁰⁹

Brzy poté, co inkriminované články v novinách vyšly, však padlo podezření o jejich autorství právě na Štancla, a celá záležitost tak měla pro něj nepříjemnou dohru přímo ve výboru MCM. Štancl sice podezřival Dolanského, že porušil slib mlčení a vyzradil jeho identitu redakci *Pozoru* (příspěvky byly totiž zaslány anonymně) a dokonce i samotnému Dr. Kachníkovi,³¹⁰ zdá se však, že se Štancl prozradil spíše sám. Již ze samotných článků totiž vyplývalo, že dopisovatelem je některý z olomouckých kněží, a navíc právě Štancl měl s Kachníkem dlouhotrvající spory. Dva z členů výboru – advokát Dr. Julius Ambros a vrchní rada František Kunovský – proto podali již 3. ledna 1911 předsedovi MCM Ledóchowskému žádost, aby všichni kněží, kteří jsou členy výboru MCM, složili prohlášení, že nikdo z nich není dopisovatelem, zprostředkovatelem ani inspirátorem dotyčných článků v *Pozoru*. Toto prohlášení bylo skutečně předloženo členům výboru Matice na schůzi, kterou svolal předseda Ledóchowski na 11. ledna 1911 a na níž byl přítomen i Dr. Štancl. Všichni přítomní kněží dotyčné prohlášení podepsali až na P. Jana Vychodila³¹¹ a právě Dr. Štancla, který podle pozdější výpovědi Dr. Ambrose: „[...] *po třikráte odepřel a prohlašoval ve velikém rozčilení, že protestuje proti tomu, aby tato věc zatahována byla do výboru, že on prohlášení nedá, protože věc do Matice nepatří, ačkoliv já jsem mu zdůrazňoval, že jest to jeho povinností, zejména když ostatní kněží neváhali své svědčení podati, a konečně vzal akta svá a odešel se slovy, že on z výboru vystupuje, k čemuž já pronesl, že nemůže nám odpírati, když jej za onoho pisatele do ‚Pozora‘ máme.*“³¹²

Faktem však zůstává, že v té době nebylo autorství výše zmiňovaných článků Štanclovi přímo dokázáno. Existovalo spíše jen silné podezření, které sám Štancl dlouho popíral. Údajně si dokonce přivedl do redakce *Našince* dva svědky přímo z listu *Pozor*, kteří měli potvrdit, že články nepsal, ani je neinspiroval.³¹³ Když se jej na celou záležitost

---

³⁰⁹ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914.

³¹⁰ Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 59, 21. 7. 1914.

³¹¹ Podle výpovědi člena výboru MCM J. Ambrose pater Vychodil toto prohlášení také podepsal. ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď svědka Dr. Julia Ambrose – protokol z 4. 2. 1915.

³¹² Tamtéž. K tomu můžeme dodat, že zároveň s opuštěním výboru se Štancl vzdal také funkce jednatele MCM. Ve spolku však nadále zůstal jako člen.

³¹³ Tamtéž. Návrh žalobce F. Světlíka proti obžalovanému R. Hraběti, 12. 1. 1915. Podle informace uveřejněné v *Pozoru* přišel Štancl 5. září 1912 do redakce tohoto listu spolu s dvěma svědky z Olomouce a žádal o prohlášení v tom smyslu, že není pisatelem dřívějších článků proti MCM, ani proti funkcionářům spolku Světlíkovi, Václavkovi a Dolanskému. Redakce *Pozoru* Štanclovi toto prohlášení dala a následně je

asi v prosinci 1913 na olomoucké konzistoři zeptal světicí biskup a generální vikář Karel Wisnar, Štancl údajně hledal vytáčky a odpověděl vyhýbavě. Podle výpovědi tehdejšího konzistorního rady Leopolda Prečana (z února 1915), který byl při zmíněném jednání na konzistoři přítomen, se Štancl k článkům veřejně přiznal až v srpnu 1914, kdy o tom napsal v pokrokovém listu *Proudy*. Prečan dále uvedl: „*Po tom setkaje se s drem Štanclem v Brandhuberově ulici (dnešní Ostružnické ulici u Horního náměstí v Olomouci – pozn. autora) vytýkal jsem mu to hlasitě, že jest od něho nízké, že on jako kněz a professor náboženství hleděl sváděti laika, aby psal proti knězi v Pozoru, a že když to ten odepřel, že on to učinil sám. Dr Štancl tehdy mně chlácholil, abych se nerozčiloval a řekl, že o té věci budu jinak soudit, až později to vše poznám.*“³¹⁴

Vraťme se však ještě do doby, kdy kulminoval Štanclův a Kachníkův spor ve výboru MCM. Již 5. ledna 1911 totiž v *Pozoru* vyšel článek s názvem „Kamarila v arcibiskupské residenci“, který ještě více rozjitřil katolické veřejné mínění. V textu, jehož obsah byl rovněž připisován Štanclovi,³¹⁵ se totiž tentokrát stal předmětem kritiky arcibiskupský sekretář kanovník František Ehrmann, který prý „*na oko dělá velkého vlastence, po straně však je dle potřeby vším aneb ničím...*“³¹⁶ a také další pracovníci arcibiskupství, již přímo ovlivňují rozhodování zestárlého kardinála Bauera, takže arcibiskupství prý odmítá finančně podporovat české národní, kulturní a školské podniky.

Uvedené novinové příspěvky celkem pochopitelně vzbudily záhy důraznou protireakci katolického tisku, jehož nejznámějším olomouckým představitelem byl již zmiňovaný někdejší Štanclův přítel a kolega z dob působení v Kroměříži a zároveň šéfredaktor olomouckého *Našince* P. František Světlík. Štancl však nesl své osobní porážky a kritiku adresovanou na jeho osobu velmi těžce, a nezřídka se tak jeho individuální konflikty s jednotlivci po jejich zdánlivém ukončení zbytečně rozšiřovaly ještě do mnohonásobně větších rozměrů. Jeho prudká povaha mu pravděpodobně poněkud bránila vidět věci realističtěji, takže se i v tomto případě hodlal rozhodně hájit, a nerozpakoval se proto v tisku neúprosně zaútočit na kohokoliv, kdo se mu znelíbil nebo

---

otiskla i ve svém listu. Srov. Prohlášení. In: *Pozor*, roč. 19, č. 172, 7. 9. 1912, s. 5. Štancl nelhal, když tvrdil, že nebyl pisatelem dotyčných článků. Jak se však později ukázalo, byl dodavatelem informací pro zmíněný list. Samotný *Pozor* totiž již ve stejném roce Štanclovo autorství připouštěl, zároveň však tvrdil, že Štancl prý psal své články na přímé vybidnutí F. Světlíka a F. Václavka. Zdá se, že v tomto případě šlo vedle „mlžení“ především o cílenou snahu co nejvíce zdiskreditovat katolickou stranu. Proti srsti. In: *Pozor*, roč. 19, č. 150, 6. 8. 1912, s. 2; Klerikální msta. In: *Hlasy z Hané*, roč. 31, č. 88, 10. 7. 1912, s. 4; Proti srsti. In: *Našinec*, roč. 48, č. 179, 8. 8. 1912, s. 3.

³¹⁴ Tamtéž, výpověď svědka P. Dr. Leopolda Prečana – protokol z 9. 2. 1915.

³¹⁵ Tamtéž, výpověď svědka Dr. Julia Ambrose – protokol z 4. 2. 1915.

³¹⁶ Kamarila v arcibiskupské residenci... In: *Pozor*, roč. 18, č. 5, 5. 1. 1911.

se dokonce odvážil otevřeně vystoupit proti němu. V jeho nemilost tak postupně upadla řada předních osobností Matice cyrilometodějské i dalších čelných představitelů katolicismu na Moravě. K již výše zmiňovaným Dr. Kachníkovi, Dr. Ambrosovi, radovi Kunovském či kanovníkovi Ledóchowskému tak postupně přibyli např. prostějovský farář Karel Dostál,³¹⁷ arcibiskup František Bauer,³¹⁸ poslanci Jan Šrámek, Antonín Cyril Stojan, Mořic Hruban (protektor MCM), člen výboru MCM JUC. František Václavek, pokladník MCM Jan Hlavica, vikář Josef Olšina, který byl Štanclem údajně označován za penězoměnce a lakomce, ad. Štanclova kritika zašla dokonce až tak daleko, že prohlásil známého orientalistu, biblistu a etnografa, profesora na vídeňské univerzitě Dr. Aloise Musila (1868–1944) za podvodníka, který nikdy v Arábii nebyl a své odborné spisy opsal z románů Karla Maye.³¹⁹ Jedním z největších Štanclových protivníků byl však v této době bezpochyby redaktor František Světlík, který mu oponoval nejen v tisku, ale i v ústředí MCM. Probíhající střety v novinách i na veřejnosti byly navíc od poloviny roku 1911 ještě umocněny Štanclovou návštěvou u rezignovaného arcibiskupa Kohna v Ehrenhausenu,³²⁰ po níž se Štancl přiklonil na Kohnovu stranu a stal se jeho obhájcem, zatímco řada výše uvedených osobností patřila ke Kohnovým dlouhodobým kritikům.³²¹

Již po aféře s články proti Dr. Kachníkovi bylo zřejmé, že ačkoliv byl Štancl velmi horlivým a činným školským pracovníkem, jeho konfliktní a konspirační jednání práci ústředního výboru MCM spíše škodilo, než prospívalo, a zdálo se vhodnější, aby Štancl v tomto výboru již nadále nefiguroval. Proto nebyl při valné hromadě 8. února 1911 znovu zvolen do ústředí MCM ani on, ani Dr. Kachník, a v důsledku dlouhodobého osobního sporu těchto dvou kněží rezignoval na svůj předsednický post také kanovník Ledóchowski.³²² Štancl však své nezvolení považoval za křivdu a nevděk a později ji komentoval v tisku takto: „*Předsedou byl zvolen Dr. Janků, který nikdy o MCM. nezavadil a do výboru přišel mezi jinými P. Světlík, který dříve pro MCM. nic neudělal; já ovšem,*

³¹⁷ Viz kap. 4.2.

³¹⁸ Viz kap. 4.3.2.

³¹⁹ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915. Ještě v roce 1920 psal Štancl tehdejšímu olomouckému kanovníkovi A. C. Stojanovi s notnou dávkou ironie, že během svého působení na olomoucké teologické fakultě (1897–1901) suploval půl roku také výuku Starého zákona „za šejka Musu, který šel do orientu hledat kámen moudrosti a našel jej. Mají jej teď v Praze (A. Musil byl v roce 1920 jmenován řádným profesorem Karlovy univerzity – pozn. autora).“ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, Arcibiskup A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi dožadujícími se intervencí u státních a církevních úřadů (1875–1922), písmeno „Šr–Št“, dopis od A. Štancla, 13. 8. 1920, Kroměříž.

³²⁰ Viz kap. 4.3.1.2.

³²¹ Viz kap.

³²² Tamtéž, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914; IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 2.

*zakladatel, křísitel a největší rozšiřovatel MCM. musil býti obětován, poněvadž do výboru nemohl přijíti Dr. Kachník.*³²³

Teprve po odchodu Štancla a Kachníka z výboru se znovu mohly rozběhnout přípravy na stavbu pedagogia, jehož symbolický základní kámen měl být vysvěcen arcibiskupem Bauerem již při příležitosti sjezdu českoslovanských katolíků v srpnu 1911. Sekretář Dolanský začal již vyřizovat potřebnou stavební dokumentaci, s ministerstvem kultu a vyučování bylo jednáno o povolení otevření nového ústavu, opatřování knih pro školní knihovnu a exponátů pro přírodopisné sbírky atd.³²⁴ Školským bratrům bylo vyřízeno povolení k usazení se v olomoucké arcidiecézi a zároveň s nimi byla dojednána smlouva o převzetí pedagogia.³²⁵ Ve hře byla také varianta, že do doby, než se nový ústav pro učitele dostaví, by si Matice pronajala nějakou vhodnou budovu, kde by pedagogium provizorně sídlilo.³²⁶

K založení pedagogia však nakonec vůbec nedošlo, protože kardinál Bauer si přál, aby byl svěcen skutečný základní kámen budovy, nikoliv jen symbolický. Navíc stavitel Juránek spočítal, že jen stavba budovy bez vybavení by vyšla na 558 000 rakouských korun, což byla částka, kterou MCM neměla ani zdaleka k dispozici. Případná realizace projektu by proto spolek neúměrně finančně zatížila.³²⁷ Ochotu k příchodu do Olomouce a převzetí plánovaného ústavu nejevili ani samotní školští bratři, kteří měli v té době nedostatek dorostu. Proto spolkový výbor navrhl, aby se stavba prozatím odložila, a tento návrh byl valnou hromadou v roce 1913 schválen.³²⁸ Namísto výstavby vlastního pedagogia však Matice našla dočasné alternativní řešení, které spočívalo v posílání moravských kandidátů učitelství na studia ke školským bratrům do Prahy.³²⁹ Se stavbou učitelského ústavu se však počítalo i nadále, proto byl za tímto účelem v roce 1913 založen nevýdajný fond ve výši 150 000 korun. Veškeré spolkové jmění totiž tehdy již dosahovalo téměř 200 000 korun, a proto se funkcionáři Matice rozhodli, že z větší části majetku

³²³ Pravda o Matici Cyrillo-metoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 59, 21. 7. 1914.

³²⁴ Činnost Mat. Cyrillo-Method. v roce 1912. In: *Hanácký kraj*, roč. 13, č. 15, 5. 4. 1912, s. 2.

³²⁵ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 2.

³²⁶ Činnost Mat. Cyrillo-Method. v roce 1912. In: *Hanácký kraj*, roč. 13, č. 15, 5. 4. 1912, s. 2.

³²⁷ Matice si sice v té době vedla finančně velmi dobře. Jen za kalendářní rok 1911 vzrostlo její celkové jmění o více než 60 000 korun. I tak ale celkový rozpočet na stavbu pedagogia dalece přesahoval její aktuální finanční možnosti. Srov. tamtéž.

³²⁸ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 2.

³²⁹ Viz kap. 3.1.4. MCM zvolila toto řešení především z toho důvodu, že pro ni představovalo únosnou finanční zátěž, kvůli které se spolek nemusel zbytečně zadlužovat. V jednatelské zprávě za rok 1912 se navíc uvádí, že právě v té době nebyl ani dostatek volných učitelských míst, takže řada absolventů pedagogií po ukončení školy nemohla najít učitelskou práci. IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 4.

(peněz i nemovitostí), původně určeného na stavbu pedagogia, udělají fixovaný zdroj příjmů (úroků a nájmu z vlastněných pozemků), které se pak budou k tomuto kapitálu přičítat jako nové finanční přírůstky k fondu. Do fondu se měly vkládat i peněžité dary výslovně určené pro stavbu pedagogia. Ostatní finanční prostředky měla Matice využívat na další záměry související s propagací katolické školy a rovněž s rozšířením své organizační činnosti.³³⁰

3.2.1.4 Boj o pedagogium v tisku

Navzdory všem nepříznivým skutečnostem hrajícím v neprospěch zahájení stavby pedagogia v co nejdřívějším termínu neměl Štancl v úmyslu se tohoto – ještě před nedávnem nadějně vyhlížejícího – projektu jen tak lehce vzdát. Pokračoval proto i nadále v kampani propagující stavbu pedagogia, při níž se nyní zaměřil především na kritiku vedení MCM. Na schůzi prostějovského odboru spolku konané 24. března 1912 tak např. prohlásil, že tím způsobem, jak probíhala výroční valná hromada MCM za rok 1911, se nepostoupilo v otázce stavby pedagogia ani o jeden krok dopředu: „*Vlastní předmět, důležitost otázky školské a způsob řešení ji na podkladě křesťanském vůbec ani dotčen nebyl, za to se projednávaly dlouze formality spolkové. Z toho lze uzavírat, že M. C. M. ve svém dnešním složení to nemyslí do opravdy se svým povoláním a že pedagogium zde státi nebude ani za 100 let.*“³³¹

V květnu 1912 pak Štancl zahájil v kroměřížském *Pozorovateli* také tiskovou polemiku s cílem ukázat, že započetí stavby pedagogia by nebylo vůbec nereálnou záležitostí, pokud by se k němu pozitivně postavil výbor MCM a pokud by zde svou roli nesehrály jakési nespecifikované zákulisní zájmy.

První Štanclův článek věnující se této záležitosti vyšel v *Pozorovateli* 10. května 1912.³³² Uvádí v něm mimo jiné, že se naprosto nemůže smířit s myšlenkou, že se nemá začít se stavbou letos a pravděpodobně ani příští rok, což je průtah „velkého dosahu“. Proti argumentu výboru MCM, že by projekt nebyl dostatečně finančně zajištěn, se pak Štancl snaží vypočítávat všechny finanční kapacity, které by mohly být na stavbu pedagogia použity. Po sečtení všech finančních zdrojů dochází k částce 100 000 korun, mimo

³³⁰ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, č. 1, 1913, s. 1, 9.

³³¹ Místní odbor M. C. M. v Prostějově. In: *Hanácký kraj*, roč. 27, č. 14, 29. 3. 1912, s. 3.

³³² ŠTANCL, A. Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 20, 10. 5. 1912, s. 1.

samotné stavební místo v hodnotě 64 000 korun, které je natolik rozsáhlé, že by se polovina z něj mohla pronajmout s dalším slušným výnosem. Štancl navrhoval, aby se proto tato parcela zatížila půjčkou 50 000 korun (která by se patrně splácela z uvedeného výnosu z nájmu pozemku), a tím by se potenciální částka na stavbu zvýšila na 150 000 korun. Poté uvádí, že pokud by MCM vybrala od každého z 12 000 členů ročně jednu korun, měla by jistý roční příjem 12 tisíc korun. Z toho pak Štancl vyvozuje značně idealistický návrh: „*Proč by se tedy bál výbor 200.000 K i se 6 % úroků vypůjčiti na osobní úvěr? Členem výboru býti je nejen funkce čestná, nýbrž i oběť a na ni musí každý člen výboru býti připraven. Tak se pracuje pro katolickou školu!*“ A pro uskutečnění dvousettisícové půjčky má pak Štancl kromě ideových i ekonomické argumenty: „*Nesplatí se ta za 10 let, sejde-li se do roka pouhých 20.000 K? S penězi těmi počítám na jisto, ba, budou-li odbory čilé, sejde se jich do roka daleko více, vždyť obchodní oddělení vynáší 4½ % dnes na počátku a může nésti jednou tolik a není dosud rozvířena taková činnost od sekretariátu, jaká jest nutná. A přece se stavěti nechce! Letos je slíbených nových 19.000 K a začne-li se se stavbou, myslíte, že příspěvky se zmenší, zvláště nyní, kdy každý cítí nutnost katolické školy? A ještě se otálí? Proč?*“³³³ Toto vyjádření pak následuje kritika Kachníkovy vize pedagogické akademie, dále sekretariátu MCM, který prý pracuje „v intencích největších brzdičů“ spolku, a také vedení Matice, které se údajně chová prospěchářsky.

Štanclovy názory patrně vyvolaly bouřlivou reakci v tisku,³³⁴ neboť již v následujícím čísle *Pozorovatele* otiskla své stanovisko samotná redakce tohoto listu, která vystoupila na obranu Štancla: „*Co se Dr. Štancla týká, známe ho dobře a jsme přesvědčení o jeho velkém idealismu. Víme, že naprosto nemá žádných osobních ambicí a že vždy veden jest jediné snahou prospěti dobré věci. Rádi uznáváme, že vinou svého temperamentu někdy přestřelí a za přestřelky jakož i za celý článek jeho nepřevzali jsme zodpovědnost my – vždyť se podepsal.*“ List dále uvedl, že je ochoten komukoliv poskytnou

³³³ ŠTANCL, A. Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 20, 10. 5. 1912, s. 1.

³³⁴ Např. *Našinec* komentoval ve vydání z 12. 5. 1912 zmiňovaný Štanclův článek mj. takto: „*Divíme se, že pro názory dra. Štancla rozehřál se právě ‚Pozorovatel‘, když v samém Kroměříži není vůbec odboru Matice Cyrillo-Methodějské.*“ *Pozorovatel*. In: *Našinec*, roč. 48, č. 109, 12. 5. 1912, s. 5. Další komentář přidal *Našinec* ve vydání z 19. 5. 1912. Vytýká zde *Pozorovateli*, že Štanclův článek vůbec zveřejnil bez redakčních úprav, a ptá se: „*Jak chcete věcně odpovědět na silácké výrazy ‚perfidní výpad‘, ‚zákeřnické snižení‘, ‚chlebaři‘, ‚mravní porucha‘, ‚nekalé cíle‘, ‚tajná ruka‘, ‚zrada‘? Nad takovou ‚výměnou názorů‘, jichž volnou tribunou chce být Pozorovatel, nelze než vyslovit politování...*“ *Pozorovatel*. In: *Našinec*, roč. 48, č. 114, 19. 5. 1912, s. 5. Proti této kritice se však v *Pozorovateli* ohradil samotný Štancl, který o autorovi výše uvedeného článku ironicky napsal: „*Nepodepsaný apologeta mne opravdu svou chytristikou zničil.*“ Dále tohoto pisatele obvinil z vytrhávání slov z kontextu a v závěru zdůraznil: „*Sofistikou mne neporazíte. Dal jsem se v boj a vytrvám.*“ ŠTANCL, A. Matice Cyrillo-Methodějská (dodatek k článku). In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 22, 24. 5. 1912, s. 2.

prostor pro reakci na Štanclovy výroky. A pokračoval: „Bylo by ale smutným nepopřátí v katolickém listě místa člověku, jenž přímo vášnivě bije se za katolickou věc jedině z toho důvodu, že vývody jeho jsou upřílišněny.“³³⁵

Ve stejném čísle *Pozorovatel* otiskl také reakci P. Františka Fučíka, který věc komentoval z pozice pokladníka MCM. Ke Štanclově argumentaci ve prospěch stavby katolického pedagogia se Fučík vyjádřil takto: „Výpočty jeho jsou fantastické a neodpovídají skutečnosti; až na 52 tisíc hotovosti jsou ostatní údaje pouhé odhady, jimiž žádná budova postavit se nedá! Ke stavbě musí býti hotové peníze, jež se staviteli v určitých lhůtách vyplatiti musí. Odkud však vzíti, když jich MCM. nemá. [...] Ať dp. Dr. Štancl zjedná Matici CM. potřebný úvěr ku stavbě budovy na 600.000 K a hned může se stavěti.“³³⁶ Fučík dále upozorňoval také na to, že z výnosů ročních sbírek MCM není možné pouze splácet dluhy, ale bylo by třeba financovat také vnitřní vybavení budovy, učební pomůcky a rovněž mzdy školských bratrů a dalších vyučujících.

Štancl však reagoval na Fučíkovu odpověď nesouhlasem hned v následujícím čísle *Pozorovatele*: „Na pomoc přispěchal dp. farář Fučík, aby podepřel větu: Stavěti katolické pedagogium je nemožno, poněvadž je na hotovosti pouze 52 tisíc korun. Vážím si dp. faráře Fučíka jako kněze neobyčejně obětavého, ale přes to nemohu s jeho odpovědí souhlasiti.“³³⁷ Štancla se zřejmě nejvíce dotklo to, že Fučík označil jeho výpočty za „fantastické“. Znovu proto vyčíslil celkový majetek MCM, obsažený v hotovosti i v majetku, a dokazoval, že Fučíkova informace o 52 000 korunách na účtech MCM není relevantní, neboť do ní nejsou započítány další hmotné zdroje spolku, které by bylo možné také pro stavbu pedagogia využít. (Do těchto nákladů zařadil Štancl např. slib knížete Lichtenštejna, že pokud se začne se stavbou pedagogia, ihned na ně uvolní ze svých prostředků 6000 korun.)

Výsledkem Štanclových propočtů bylo konstatování, že i kdyby se pominuly některé důležité položky, majetek spolku lze (bez pozemku u Klášterního Hradiska) odhadnout minimálně na 82–84 000 korun. Na výtku o „fantazírování“ reagoval Štancl citací z článku F. Dolanského uveřejněného v dubnu 1912 v *Hanáckém kraji*, kde sekretář MCM vyčíslil celkové jmění spolku na 110 000 korun, přičemž pokud by se měla zaplatit alespoň polovina stavby pedagogia vypočtená (včetně vnitřního vybavení) na 360 000 korun a spolek by si vzal půjčku 150 000 korun, pak by zůstal ještě nekrytý obnos 100 000

³³⁵ Matice Cyrillo-Methodějská. Článek o M. C. M. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 21, 17. 5. 1912, s. 2.

³³⁶ Matice Cyrillo-Methodějská. K tomuto článku Dr. Štancla... In: tamtéž.

³³⁷ ŠTANCL, A. Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 22, 24. 5. 1912, s. 2.

korun, který by musel někdo vypůjčit na osobní úvěr.³³⁸ Štancl tak chtěl ukázat, že propočty uvedené v jeho předchozím článku v *Pozorovateli* byly ještě daleko střízlivější než čísla Dolanského, kterého však nikdo za to v novinách nenapadal. Veřejnost se tak prý měla dozvědět, „*kde je více »fantasie«*“.³³⁹

Je však třeba uvést, že v tomto případě šlo o zjevnou manipulaci s fakty a účelové vytrhávání vět z kontextu. Štancl totiž zamlčel především tu podstatnou věc, že Dolanský chtěl na základě zveřejněných údajů ukázat na něco zcela jiného, a sice že za stávajících okolností by bylo zahájení stavby pedagogia zcela nerozumným krokem. Šlo tak de facto o kritiku samotného Štancla a jeho neustálý boj za stavbu pedagogia. Štancl např. při citaci Dolanského neuvedl, že následně po zmínce nutnosti vypůjčit 100 tisíc korun na osobní úvěr Dolanský napsal: „*Kdo nám má a může obnos ten zaručiti? Osobnosti vlivné byly stálým podezíráním a sočením od Matice odvráceny a činnost jim znemožněna. A i kdyby se vyskytla banka, a kdyby se vyskytli idealisté, kteří by půjčku zaručili, jak a čím splácti účty a amortisovati dluhy a při tom sbírat, ukládati na druhou polovici stavby potřebnou po dvou letech?*“³⁴⁰ Tato skutečnost však nic neměnila na tom, že Štancl i ve své tiskové odpovědi P. Fučíkovi vinil ze zodpovědnosti za nezapočetí stavby pedagogia výbor MCM a v závěru pak všem svým kritikům vyčítal: „*Hájím-li nepravdu, pak ať se mi tak řekne také otevřeně i před soudnou stolicí, hájím-li však pravdu, proč mám býti potírán, proč se spíše nenajde bod, kde by všechny síly ochotné se mohly opřítí ku práci? Nehledám jistě žádné slávy, dostal jsem dosud za všecku práci v táboře katolickém jen bití, nehledám ani zisk, patřím mezi nejhůře situované profesory diecese, ale hledám věc Kristovu. Bije dvanáctá.*“³⁴¹

Posledním vyjádřením, které *Pozorovatel* k této polemice zveřejnil, byl článek anonymního pisatele otištěný ve vydání z 31. května 1912. Šlo o další reakci oba dřívější Štanclovy příspěvky k tomuto tématu. Autor textu, který se označil za stranou stojícího člena MCM, Štanclovi vytýkal, že „[...] *dívá se na možnost výpůjčky úplně dětsky naivními očima. Který peněžní ústav by byl ochoten dáti členům výboru, ba vůbec veškerému členstvu M. C. M. 200.000 K na osobní úvěr? [...] Kdyby jen trochu klidně uvažoval, uznal by, že se 150.000 K, [...] nelze vůbec pomýšletí začítí stavbu rozpočtenou na 6–700.000 K a stejně ne stavbu poloviční (350 tisíc korun). Vždyť samy úroky z vypůjčeného celkového obnosu [...] pohltily by více než 15.000 K ročně! A to by byla*

³³⁸ Činnost Mat. Cyrillo-Method. v roce 1912. In: *Hanácký kraj*, roč. 13, č. 15, 5. 4. 1912, s. 2.

³³⁹ ŠTANCL, A. Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 22, 24. 5. 1912, s. 2.

³⁴⁰ Činnost Mat. Cyrillo-Method. v roce 1912. In: *Hanácký kraj*, roč. 13, č. 15, 5. 4. 1912, s. 2.

³⁴¹ ŠTANCL, A. Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 22, 24. 5. 1912, s. 2.

*stavba teprve v polovici!*³⁴² Pisatel také vyjádřil mínění, že Štancl sice svými články hodlal podnítit radikální obrat v MCM a přimět spolkový výbor, aby se stavbou pedagogia začal co nejdříve. Avšak ve svém impulzivním jednání se nejspíše nepřesvědčil, zda jsou důvody jeho rozhořčení a argumenty, které používal, skutečně věcné a pravdivé. Svůj příspěvek pak uzavřel konstatováním: „*P. dr. Štancl je zakladatelem M. C. M. Má jistě více než kdokoli jiný právo starati se o rozkvět její. Ale podobným vášnivým a furiantským způsobem by ji pochoval...*“³⁴³

Ačkoliv Štancl zaslal do *Pozorovatele* odpověď i na uvedený anonymní článek, jeho příspěvek nebyl v dalším čísle tohoto periodika již otištěn. Redakce pouze uvedla, že Štanclův nový článek zatím ze závažných důvodů odkládá.³⁴⁴ Patrně šlo o zásah z vyšších církevních míst, který měl zamezit dalšímu rozvířování emocí kolem tohoto tématu, aby tak tato polemika byla konečně uzavřena. Svědčí o tom především ta skutečnost, že Štanclův text nebyl uveřejněn ani v následujících číslech *Pozorovatele*.

K uskutečnění myšlenky postavit v Olomouci katolický učitelský ústav, již Matice přijala za svůj cíl, tak ani po pěti letech od zahájení agitace pro tento projekt nedošlo a všechny případné snahy o jeho oživení posléze nadlouho pohřbila první světová válka. Nutno také doplnit, že funkcionáři Matice (resp. arcibiskup Bauer) udělali v případě zrušení výstavby pedagogia v roce 1911 prozíravé rozhodnutí, což se projevilo po zahájení války, s níž se zároveň dostavila hospodářská recese, finanční a materiální nouze. Všechny tyto faktory zcela jistě způsobily také značný odliv příjmů do pokladny MCM, což by v případě předchozího výrazného zadlužení spolku pro něj nepochybně znamenalo nemalé finanční problémy.

Zdá se však, že navzdory tomu se již na sklonku války Štancl opět pokoušel myšlenku zbudování pedagogia vzkřísit. Vyplývá to alespoň z obsahu dochované korespondence, kterou vedl s tehdejším olomouckým kanovníkem Antonínem Cyrilem Stojanem. Z ní je patrné, že téma výstavby učitelského ústavu tito duchovní písemně konzultovali, a to již v první polovině roku 1918. V dopisech je konkrétně řeč o slovanském katolickém pedagogiu. Stojan se přitom zřejmě přikláněl k variantě, aby byl učitelský ústav vybudován nikoliv v Olomouci, ale v Kroměříži, a to z toho důvodu, že v čele Olomouce stál tehdy ještě německý starosta (Karl Brandhuber), který by patrně nebyl tomuto projektu příznivě nakloněn. Štancl sice Stojanovi dával za pravdu, avšak

---

³⁴² Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 23, 31. 5. 1912, s. 2.

³⁴³ Tamtéž.

³⁴⁴ Matice Cyrillomethodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 24, 7. 6. 1912, s. 3.

z jiného důvodu: „*Že se pro tento podnik méně hodí Olomouc, více Kroměříž, souhlasím, ne však proto, že v Olomouci je německý starosta, nýbrž že klérus olomoucký nestojí na výši doby.*“³⁴⁵ Dalším důvodem možného přeložení stavby z Olomouce pak bylo podle Štancla údajně také tehdejší málo agilní vedení MCM, především sekretář spolku F. Dolanský. Ačkoliv byla jakákoliv akce v té věci v uvedeném období nereálná, připomínal Štancl Stojanovi pedagogium opět i o rok později, v dopise z 19. června 1919: „*S tím pedagogiem začněte! Na Velehradě budu proto bouřit.*“³⁴⁶

Následný pohnutý nábožensko-politický vývoj v českých zemích, první pozemková reforma, jmenování A. C. Stojana olomouckým arcibiskupem a další události té doby odsunuly katolické pedagogium a jemu podobné ambiciózní projekty na vedlejší kolej. Samotný Štancl se k této myšlence opět vrátil v roce 1928, na který připadlo výročí dvaceti let od zahájení velké sbírky na stavbu katolického pedagogia v Olomouci. Ani tentokrát však nezískal pro svůj plán širší podporu a především příslib subvence od tehdejšího arcibiskupa Leopolda Prečana. Ukázalo se totiž, že záměr stavby učitelského ústavu byl nešťastně načasován na nevhodnou dobu. Celkový rozpočet na tento projekt se tehdy pohyboval již kolem 6 000 000 korun, což byla částka, kterou samotná MCM nemohla shromáždit dohromady, a arcibiskup Prečan, který právě zahajoval nákladnou výstavbu kostela v Olomouci-Hejčíně, neměl možnost spolku poskytnout vyšší finanční podporu. Zůstalo tak opět jen u plánů a úvah, které nedošly svého naplnění ani tehdy, ani v pozdějších letech.³⁴⁷ Štanclův nenaplněný sen z prvních let existence Matice cyrilometodějské však u něj i po desetiletích vyvolával trpké zklamání. Ještě v roce 1930 ve svých vzpomínkách na MCM napsal: „*Běda spolku, který nejde poctivě za svým vytknutým cílem, a běda katolíkům, kteří nedbají o svou mládež a zapominají, že katolicismus je nejvyšší kulturou!*“³⁴⁸

---

³⁴⁵ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, Arcibiskup A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi dožadujícími se intervencí u státních a církevních úřadů (1875–1922), písmeno „Šr–Št“, dopis od A. Štancla, 25. 6. 1918, Kroměříž.

³⁴⁶ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 19. 6. 1919, Kroměříž.

³⁴⁷ Srov. NĚMEC, V. *Augustin Štancl. Kněz, katecheta, školský pracovník a průkopník salesiánského díla na Moravě*, s. 104n.

³⁴⁸ *Třicet let Matice cyrilometodějské*, s. 20.

3.2.2 Spor o kompetence a pracovní náplň sekretáře MCM

Dlouhé a nakonec neúspěšné jednání o stavbu katolického učitelského ústavu v Olomouci však nebylo jediným problémem, který musel výbor MCM od roku 1910 řešit. Jak již bylo patrné z předchozích kapitol, další obtíže členům výboru MCM způsobil příchod nového sekretáře Františka Dolanského, od jehož funkce si před jeho nástupem paradoxně slibovali značné zefektivnění činnosti olomouckého ústředí celého spolku a pro ně samotné pak úbytek starostí s organizační prací v MCM. Vyhrocení sporů Štancla s Kachníkem tedy nebylo zdaleka jedinou těžkou zkouškou, které v souvislosti s příchodem Dolanského do MCM na tento spolek čekaly.³⁴⁹

Abychom mohli lépe objasnit podstatu dalších sporů, je třeba konkrétněji specifikovat podmínky, které byly stanoveny novému sekretáři pro jeho práci v MCM. Poté, co byl Dolanský jmenován sekretářem, vypracoval Štancl s pomocí advokáta Ambrose smlouvu, která určovala pracovní náplň, povinnosti a materiální výhody sekretáře.³⁵⁰ Z této smlouvy např. vyplývá, že sekretář nesměl zastávat úřad či mít jiný pracovní poměr bez výslovného svolení výboru Matice. Jeho úkolem bylo obstarávat úřední agendu a korespondenci spolku, jezdit na různé katolické sjezdy a schůze místních odborů Matice, organizovat sbírky pro MCM atd. Roční příjem sekretáře měl být 2 000 korun, na byt dostával 400 korun. A co bylo důležité, z peněz, které vybere při veřejných sbírkách, měl při částkách mezi 10 000–20 000 korun získat provizi 5 %, při výnosu nad 20 000 korun 10 %.³⁵¹ Zde je nutné předeslat, že většina z výše uvedených bodů se později stala předmětem neshod mezi Štanclm a Dolanským.

Po počátečním relativně klidným soužitím začal mít Štancl vůči Dolanského činnosti v MCM určité výhrady. Nelíbilo se mu, že Dolanský bez vědomí výboru MCM dělal ve volbách do říšské rady v roce 1911 předvolebního agitátora několika poslancům, dále Dolanskému vytýkal také nedostatečnou propagaci přednášky o Matici cyrilometodějské, která se uskutečnila na olomouckém proboštví v rámci velkého sjezdu katolíků československých v srpnu téhož roku (přednášejícím byl sám Štancl) a byla údajně slabě

---

³⁴⁹ Větší část obsahu celého tematického celku 3.2.2 jsme již dříve publikovali v rámci monografie NĚMEC, V. *Augustin Štancl: kněz, katecheta, školský pracovník a průkopník salesiánského díla na Moravě*, s. 72–79.

³⁵⁰ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914.

³⁵¹ Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 59, 21. 7. 1914.

navštívena.³⁵² Poté, co byl Štancl v srpnu 1911 opět dosazen do výboru MCM a začal mít tak na práci Dolanského přímý vliv, přibýly další výtky. Jak později sám uvedl, „[...] vytýkal novému sekretáři přátelským tónem, aby více jezdil na schůze a více agitoval pro Matici cyrilometodějskou“.³⁵³ Od člena Matice P. Josefa Stříže se Štanclovi údajně také dostal do rukou dopis se stížností, že Dolanský nejezdí na předem ohlášené schůze pořádané místními odbory Matice. Štancl proto požadoval, aby se Dolanský věnoval práci pro Matici a zdržoval se veškeré jiné pracovní činnosti, kterou nemá výslovně schválenou výborem MCM.

3.2.2.1 Nevyjasněná krádež spolkových peněz

Prvním skutečně závažným narušením vztahu mezi oběma funkcionáři však bylo odcizení peněz Matice, ke kterému došlo v pondělí 24. července 1911 přímo v kanceláři sekretariátu MCM, jenž měl tehdy své sídlo v prostorách redakce olomouckého *Našince*. Sekretář Dolanský později vypověděl, že onoho dne v poledne odešel spolu s šéfredaktorem *Našince* F. Světlíkem na oběd do Katolického domu. Před odchodem z kanceláře uzamkl zásuvku svého pracovního stolu, kde měl uloženy finance. Když se však kolem půl druhé v doprovodu Světlíka a také redaktora Ladislava Zamykala vrátil zpět, zjistil, že zásuvka jeho stolu byla pomocí dláta násilně otevřena a peníze (kromě niklových mincí) ukradeny. Jednalo se údajně o částku 176 korun a šlo o členské příspěvky pro MCM určené ke krytí drobnějších vydání.³⁵⁴ Ztráta mohla být ještě vyšší, protože večer předchozího dne Dolanský obdržel finanční výtěžek ze slavnosti Matice konané v Holici u Olomouce počátkem července 1911,³⁵⁵ a to ve výši 941 korun. Tyto peníze však údajně uložil ve filiálce Rakousko Uherské banky v Olomouci hned ráno následujícího dne, tedy několik hodin před zmiňovanou událostí.

Dolanský krádež okamžitě ohlásil na policii, která po zloději zahájila pátrání. Nutno také doplnit, že podle Dolanského výpovědi došlo téhož dne k vloupání do redakce olomouckého listu *Pozor* a také do kanceláře jistého stavitele v Olomouci a je možné,

---

³⁵² O Štanclově referátu v rámci tiskové zprávy o konání sjezdu referoval např. list *Hanácký kraj*: „Přímo pak elektrisovala řeč dr. A. Štancla o úkolech ‚M. C. M.‘, pro niž sám velice se obětuje.“ Šestý všeobecný sjezd katolíků československých v Olomouci. In: *Hanácký kraj*, roč. 12, č. 43, 18. 8. 1911, s. 1.

³⁵³ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914.

³⁵⁴ Kromě těchto peněz zde měl Dolanský uschovány ještě své vlastní finance, asi 400 korun. Také ty zmizely. Tamtéž, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915.

³⁵⁵ Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 59, 21. 7. 1914.

že všechny tyto tři případy mohly mít stejného pachatele. Pátrání však skončilo bezvýsledně, a případ tak nebyl objasněn.³⁵⁶ Dolanský o krádeži ihned informoval také tehdejšího předsedu MCM Vladimíra Janků s tím, že pokud bude jako sekretář učiněn zodpovědným za ztrátu peněz, škodu nahradí. Výbor Matice však neshledal, že by snad sekretář zavinil krádež svou neopatrností, a proto po něm ani náhradu škody nevyžadoval.³⁵⁷ Když se však o případu dozvěděl Štancl, žádal na výboru MCM objasnění ztráty peněz, avšak je zřejmé, že se mu nedostalo pro něj uspokojivé odpovědi. Navíc některé okolnosti krádeže zůstaly neobjasněny. Např. pokladník MCM Jan Hlavica později uvedl, že peníze, které měl Dolanský ze sbírky v Holici, do jím uvedené Rakousko Uherské banky nemohly být uloženy, protože ta v té době hotovostní vklady vůbec nepřijímala.³⁵⁸ Peníze MCM navíc nebyly ukládány v této bance, ale v olomoucké Reiffeisence (záložně), což měl na starosti právě pokladník Hlavica. Sám Dolanský ani nebyl oprávněn, aby spolkové peníze ukládal do jakéhokoliv peněžního ústavu. Hlavica navíc uvedl, že onoho dne, kdy došlo ke krádeži, přišel kolem druhé hodiny odpoledne do kanceláře MCM, kde našel Dolanského. Hlavica jej požádal o peníze ze zmiňované slavnosti v Holici, aby je mohl uložit do banky. *„Dolanský ochotně vzal klíč z kapsy a rychle vytáhl šuplík ze svého stolku. V tom dělal překvapeného a řekl, že musel býti zde zloděj, že peníze jsou pryč a že prý své vlastní peníze také a viděl pak hned násilné poškození šuplíku.“*³⁵⁹ Podivné bylo především to, že se Dolanský Hlavicovi údajně vůbec nezmnínal o tom, že požadovanou částku již ráno uložil v olomoucké filiálce Rakousko Uherské banky, ani mu nepředložil potvrzení o tomto vkladu.

Pozadí celého tohoto případu se tak jeví jako poněkud nejasné, a přestože patrně nelze Dolanského obviňovat z krádeže, byl způsob, jakým nakládal se spolkovými penězi, přece jen poněkud nestandardní. Nelze se tedy divit, že Štancl postupně začal z odcizení financí stále více podezřívát samotného Dolanského, který u něj ostatně už v té době začal

---

³⁵⁶ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915.

³⁵⁷ Tamtéž.

³⁵⁸ Hlavica byl totiž tehdy v dotyčné bance pokladníkem, a pokud by zde zmiňované peníze byly skutečně uloženy, musely by projít jeho rukama.

³⁵⁹ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď svědka Jana Hlavici – protokol z 15. 1. a 27. 1. 1915. Obsah předchozí výpovědi poněkud zpochybňuje tvrzení již zmiňovaného redaktora *Našince* Zamykala, že Hlavicu v kanceláři v době odhalení krádeže neviděl. To by však nevylučovalo variantu, že sem Hlavica přišel až o něco později, což ostatně vyplývá i z jeho výpovědi. Zvláštní však je, že Hlavica tvrdil, že Dolanský krádež zjistil až po jeho příchodu. Srov. tamtéž, výpověď svědka Zamykala – protokol z 26. 1. 1915; tamtéž, výpověď svědka Jana Hlavici – protokol z 15. 1. a 27. 1. 1915.

ztrácet pověst obětavého spolkového pracovníka i z jiných dříve uvedených příčin.³⁶⁰ Výbor MCM se však v této věci Dolanského jednoznačně zastal.³⁶¹ Každopádně, jak později v tisku naznačil i sám F. Dolanský, od druhé poloviny roku 1911 byly spolkové schůze rušeny „malichernými osobními nájezdy a útoky“ na sekretariát MCM a sekretáře.³⁶²

3.2.2.2 „Zápalková aféra“

K další konfrontaci mezi Dolanským a Štanclem pak došlo na počátku roku 1912. Tento spor, který se táhl prakticky až do roku 1919, bychom mohli nazvat „zápalková aféra“. O co v celé záležitosti šlo? Dne 22. února 1911 tlumočil Dolanský na výborové schůzi MCM návrh firmy Česká sirkárna Jana Svozila v Lošticích, která nabízela, že bude vyrábět a distribuovat zápalky ve prospěch Matice cyrilometodějské,³⁶³ z čehož měl mít tento spolek paušální roční zisk 40–50 korun. Dolanský však navrhoval, aby se distribuce zápalek ujala přímo Matice. Spolek by sice vůči dodavateli nesl jisté prodejní riziko – tzn. byl povinen uhradit sirkárně ztrátu, pokud by zápalky nešly na odbyt –, zato by však měl v případě úspěšného prodeje mnohem větší zisk, než jaký mu původně firma nabízela. Možná i s ohledem na to, že někteří členové výboru MCM s celým tímto podnikem nesouhlasili,³⁶⁴ bylo nakonec Dolanskému sděleno, aby obchod dojednal, jak chce, avšak bez odpovědnosti a rizika pro MCM. Výše obnosů odváděných pro MCM mu údajně nebyla předem stanovena.³⁶⁵ Během září 1911 tedy Dolanský dojednal se sirkárnou v Lošticích zakázku na výrobu 5 000 000 krabiček se zápalkami. Původní cena zápalek byla 86 korun za 10 000 krabiček. Po dodání prvních padesáti tisíc krabiček však sirkárna cenu zvýšila na 96 korun za uvedené množství. Distribuci zápalek zajišťoval sám Dolanský, který vzal rovněž na sebe výše zmíněné prodejní riziko, za což získával pro sebe

³⁶⁰ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914.

³⁶¹ Tamtéž, výpověď svědka P. Josefa Stříže – protokol z 26. 1. 1915.

³⁶² Činnost Mat. Cyrillo-Method. v roce 1912. In: *Hanácký kraj*, roč. 13, č. 15, 5. 4. 1912, s. 2.

³⁶³ Zápalkové krabičky se pravděpodobně měly vyrábět s logem MCM.

³⁶⁴ Ke skupině, která s obchodováním se zápalkami nesouhlasila, patřil např. tehdejší pokladník MCM Jan Hlavica. ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď svědka Jana Hlavici – protokol z 15. 1. a 27. 1. 1915.

³⁶⁵ Podle pozdější výpovědi člena výboru Dr. Richarda Špačka však bylo s Dolanským předem dohodnuto, že má z prodeje odvádět ve prospěch MCM pět procent. Srov. tamtéž, výpověď svědka Richarda Špačka – protokol z 26. 1. 1915. Sám Dolanský však dodatečně uvádí, že onen pětiprocentní podíl pro MCM dojednal přímo se sirkárnou. Po zdražení zápalek v září 1911 pak Matice dostávala dokonce 10 %. Srov. tamtéž, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915.

určitou provizi. Jak ale později sám uvedl, z těchto svých příjmů financoval v podstatě všechny výdaje související s dotyčným obchodem – vyřízení koncese k obchodování, korespondenci,³⁶⁶ obchodní cesty³⁶⁷ a také nezaplacené pohledávky.³⁶⁸ Při zavádění zápalek na nová odbytiště je údajně také nejednou musel nabízet pod cenou a ztracenou provizi pak Matici rovněž doplácet ze svých.³⁶⁹ Výbor MCM celý prodejní záměr Dolanskému schválil a ostatně ani neměl důvod mu odporovat. Spolek na sebe nebral žádná rizika související s prodejem a z celého podniku měl mít navíc nemalý zisk, který se zvýšil po zdražení zápalek, protože Dolanský spolku postoupil svou původní provizi z ceny 86 korun za 10 000 zápalek.³⁷⁰

S celým tímto obchodem však rozhodně nebyl spokojen Dr. Štancl. Nebylo mu totiž jasné, proč sirkárna zápalky zdražila, a podezřival Dolanského, že je ve skutečnosti zdražil on sám, aby z prodeje mohl mít větší zisk. Podle Štanclova šetření totiž sirkárna účtovala Matici cyrilometodějské provizi ve výši 10 % z ceny 86 korun za 10 000 krabiček. Jak už jsme uvedli, prodej sirek byl záhy zdražen na 96 korun za uvedené množství. Rozdíl mezi původní a novou cenou byl tedy 10 korun, což by při odprodeji celého původně plánovaného nákladu zápalek činilo částku 5 000 korun.³⁷¹ Bylo zřejmé, že se jedná o provizi pro samotného Františka Dolanského, a nutno přiznat, že nešlo o právě malou sumu – rovnala se totiž přibližně dvěma jeho ročním platům v MCM – byť, jak už bylo uvedeno, tyto peníze mj. používal na výdaje spojené s obchodem.³⁷² Navíc se vyskytl problém s tím, že továrna dodala do oběhu určité množství nekvalitních zápalek,

---

³⁶⁶ Dolanský údajně v souvislosti s obchodováním se zápalkami rozeslal stovky nabídek. Srov. ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915.

³⁶⁷ V souvislosti s obchodem se zápalkami podnikl Dolanský několik cest do Loštic, cestoval také do Ružomberku v Uhrách a dvakrát byl dokonce až v Kašperských Horách (u hranic s Bavorskem). Srov. tamtéž.

³⁶⁸ Za nezaplacené pohledávky musel Dolanský loštické sirkárně údajně uhradit 600 korun. Srov. tamtéž.

³⁶⁹ Celou uvedenou pasáž srov. tamtéž.

³⁷⁰ Štancl později uvedl, že MCM sice získala z prodeje zápalek kolem čtyř tisíc korun, na druhou pomyslnou „misku vah“ však pokládal roční výdaje na činnost sekretáře, které dosahovaly v podstatě totožné výše. Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 60, 24. 7. 1914. Uvedené skutečnosti lze však interpretovat rozdílně. Na jedné straně je pravdou, že Dolanský část své pracovní doby místo agitátorské práce pro katolickou školu věnoval obchodování se zápalkami, jehož výnos MCM stejně nakonec investovala do pokrytí nákladů sekretariátu, a nic z něj tak de facto nevyzískala. Na druhou stranu ovšem obchod se zápalkami Matici v podstatě ušetřil od velkých výdajů na sekretariát, jehož provoz se ostatně v pozdějších letech ukázal jako ekonomicky neudržitelný.

³⁷¹ Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 60, 24. 7. 1914.

³⁷² Podle Dolanského výpovědi u soudu měl za první půlrok obchodování čistý zisk pouhých 400 korun, zatímco Matici vyplatil 1684 korun. ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915.

kteře vřak byly prodávány již za zvýšenou cenu 96 korun.³⁷³ Jako „podpultové“ se Štancelovi jevilo také vyplácení provizí Dolanskému. Ten měl totiž s lořtickým továrníkem Svozilem dohodnuto, že peníze od zákazníků nebudou chodit na Dolanského účet, ale na řeky sirkárny v Lořticích, aby nebylo na první pohled zřejmé, že Dolanský bere z prodeje nějaké provize.³⁷⁴

Poté, co Štancel celou záležitost prošetřil, dovolával se na zasedání výboru MCM konaném 10. ledna 1912 vysvětlení. Zároveň sem také přinesl dokument, který měl Dolanského obchod zpochybnit: nabídku od téže sirkárny pro jistý spolek v Prostějově, která byla cenově výhodnější než ta, s kterou obchodoval Dolanský.³⁷⁵ Na základě tohoto dokladu i výře uvedených skutečností totiž Štancel postupně nabył dojmu, že se celý obchod nedojednall transparentním způsobem a že se Dolanský na úkor Matice neúměrně obohacuje. Dolanského, který tehdy nebył přítomen, se vřak zastal pater Světlík, který Štancelovi odpověděl, aby se Dolanskému získané peníze nechaly, protože je to jeho vlastní obchod na jeho riziko. Na další schůzi výboru MCM v únoru 1912 pak bylo Štancelovi od F. Světlíka sděleno, že Dolanský používá svou provizi pro inzerci nabízených zápalek v novinách. Ani tato Světlíkova odpověď vřak Štancela neuspokojila, jednak z toho důvodu, že nic takového nebylo na výboru předem dojednáno, a kromě toho by byla částka 5000 korun pro inzerci neúměrně vysoká.³⁷⁶ Cena jednoho inzerátu v novinách se totiž tehdy pohybovala v řádech desetikorun. Světlík v tomto případě skutečně neměl pravdu, protože sám Dolanský později uvedl, že na inzerci použil pouze část své provize. Dalšími financemi z vlastního zisku pak krył jiné náklady spojené s tímto obchodem.³⁷⁷

Na další schůzi 6. března 1912 Dolanský předložil výsledky obchodování se zápalkami, výpočty provize i výloh. Tato obchodní zpráva byla výborem jednohlasně schválena, možná i proto, že při schůzi nebył opětovně do výboru zvolen Štancel.³⁷⁸ Je vřak zřejmé, že atmosféra na této schůzi byla značně napjatá, což dosvědčuje i skutečnost,

---

³⁷³ Štancel později uvedl, že od českého spolku katolických tovaryřů ve Vídni přišla stížnost, že doručené zdražené zápalky byly nekvalitní a k zásilce bylo navíc naučtováno pořtavné. ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancel, výpověď Štancela u soudu, 23. 12. 1914.

³⁷⁴ Tamtéž, výpověď Štancela u soudu, 23. 12. 1914.

³⁷⁵ Tamtéž, výpověď svědka Richarda Špačka – protokol z 26. 1. 1915.

³⁷⁶ Tamtéž, výpověď Štancela u soudu, 23. 12. 1914; Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 60, 24. 7. 1914.

³⁷⁷ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancel, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štancelovi, 9. 1. 1915.

³⁷⁸ Tamtéž, výpověď Štancela u soudu, 23. 12. 1914; tamtéž, výpověď svědka Richarda Špačka – protokol z 26. 1. 1915.

že mezi Štanclem a Dolanským během jednání došlo k prudké slovní výměně,³⁷⁹ při níž Štancl sekretáři vyčítal nedostatečnost jeho agitace pro MCM, a kromě toho byl obsahem konfrontace patrně i prodej zápalek.

Je zřejmé, že Štancl v napadání Dolanského na schůzích i v tisku neustal ani v následujících týdnech a měsících. Z článku uveřejněného v *Hanáckém kraji* vyplývá, že všemožnou kritiku snesl na hlavu sekretáře spolku např. při schůzi místního odboru MCM v Prostějově konané 24. března 1912. Štancl zde tvrdil, že nevidí u Dolanského upřímné práce, přestože je prý výtečně placen. Ačkoliv jeho osoba prý stojí Matici přes 4000 korun ročně,³⁸⁰ měl za celý rok pouze 20 přednášek ve prospěch spolku, každá jeho řeč tedy přišla Matici velmi drahο. „*Odbory jsou na papíře, ale p. sekretář jich nenavštíví, nemá na to čas, jeho obor je veselohra v Katolickém domě v Olomouci a výlet do Kroměříže, kde dosud přes ustavičné své návštěvy ani odbor nezaložil. Tak sekretariát není požehnáním pro M. nýbrž kletbou a je povinností odboru udělati zde pořádek, v M. C. M. nesmí rozhodovati sekretář, nýbrž musí rozhodovati ideál katolické školy.*“³⁸¹

Dolanský odpověděl Štanclovi na jeho kritiku rozsáhlým apologetickým článkem uveřejněným o týden později ve stejném periodiku, v němž obhajoval a vyzdvihoval jak činnost celé Matice, tak i samotného sekretariátu. Dolanský zde argumentoval mj. tím, že výnos obchodního oddělení MCM za rok 1911 činil více než 2500 korun, což pokrylo veškeré jeho mzdové náklady, a Matici tak nestál na výdajích ani korunu. Své vývody a argumenty pak Dolanský (evidentně na Štanclovu adresu) doprovodil tvrzením, že „*největším škůdcem ‚Matice‘ jest, kdo nepravdivými zprávami a čísly mezi lidem podrývá. [...] Kritika, jejímž námětem jest cokoliv jiného než láska k věci, kritika která podmíněna jest věcmi čistě osobními, ta vždy působí škodlivě a rozkladně.*“³⁸² Nutno však podotknout, že Dolanského obchodní aktivity se již záhy ukázaly jako ne příliš stabilní a spolehlivý zdroj příjmů spolku, což se projevilo už v bilanci obchodního oddělení za rok 1912, podle níž poklesl oproti předchozímu roku nejen zisk z prodeje zápalek, ale i roční výdělek celého obchodního oddělení, a to až o 900 korun.³⁸³

³⁷⁹ Štancl totiž později uvedl, že se jej během konfrontace snažil tišit pater Dr. Karel Kyselý. ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914.

³⁸⁰ Tento údaj byl zřejmě značně nadsazený, neboť MCM měla se sekretářem smluvený fixní plat 2400 ročně. Viz kap. 3.2.2.

³⁸¹ Místní odbor M. C. M. v Prostějově. In: *Hanácký kraj*, roč. 27, č. 14, 29. 3. 1912, s. 3.

³⁸² Činnost Mat. Cyrillo-Method. v roce 1912. In: *Hanácký kraj*, roč. 13, č. 15, 5. 4. 1912, s. 2. Pod článkem nebyl sice podepsán konkrétní autor, ale „Sekretariát M. C. M.“, zcela jistě byl však jeho autorem právě F. Dolanský.

³⁸³ Podle pokladní zprávy MCM za rok 1912 činil zisk jejího obchodního oddělení přibližně 1600 korun. IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1,

Jak vyplývá z těchto i dalších pramenů, spor již během roku 1912 postupně vyvrcholil veřejným obviněním Dolanského z krádeže či zpronevěry a ostrou „přestřelkou“ v tisku, v jejímž důsledku celá záležitost skončila u c. k. okresního soudu v Olomouci, kam oba protivníci podali navzájem žaloby.

3.2.2.3 Soudní spory s Dolanským a Václavkem, polemika s Ladislavem Zamykalem

Řízení u olomouckého okresního soudu mělo dvě stání – v listopadu a prosinci 1912. Dokumentace k tomuto procesu se však zřejmě nedochovala, a proto jsme odkázáni pouze na několik málo zpráv z dobového tisku. Z nich vyplývá, že již při prvním soudním přelíčení konaném 26. listopadu 1912 se po pronesení obhajoby Dolanského celý spor přenesl zcela na osobní rovinu. Podle listu *Pozor* totiž Štancl začal Dolanskému vytýkat nevděk, „ačkoliv pouze jemu má co děkovati, že se stal tajemníkem Matice cyrillo-methodějské. Dru Štanclovi bylo prý sice dobře povědomo, že Dolanský do nedávna ještě byl sociálním demokratem a nevěrcem, ale přes to prý se nad ním smíloval a učinil jej tajemníkem M. C. s královským platem, který mu zabezpečuje bezstarostný život.“ Nato Dolanský Štanclovi oponoval tím, že „vyličil své kritické postavení, ve kterém se se svou rodinou nachází. ‚Královský plat‘, o němž dr. Štancl se zmínil, obnáší prý 200 korun měsíčně. Z toho musí si sám hraditi výlohy spojené s přednáškami, pořádanými mimo Olomouc, dále musí si platit byt, otop, atd., tak že z toho ‚královského‘ platu nezbyvá mu ani haléře.“³⁸⁴ Následně bylo přelíčení přerušeno a odročeno na neurčito a to za účelem vyslechnutí svědků.

Další stání u soudu se konalo 13. prosince 1912. Vypovídali při něm předvolaní svědci František Václavek, vikář P. Josef Stríž a také profesor Dr. Richard Špaček. Jejich svědectví vesměs vyznívala ve prospěch sekretáře Dolanského, stejně tak i prohlášení

č. 1, 1913, s. 5. Dolanský si ve zprávě sekretariátu Matice za rok 1912 stěžoval, že i když byl výnos ze zápalek slušný, přece jen byl o hodně menší než v předchozím roce, „neboť zápalek v létě spotřebuje se mnohem méně“. Navíc údajně všechny sirkárny od 1. ledna 1913 uzavřely kartel, takže se reklamní zápalky pro MCM přestaly vyrábět, a spolku tak vznikala další ztráta. Zpráva Dolanského pokračovala tímto sdělením: „Sekretariát dále uvedl do prodeje krém na boty, jež ovšem dosud velmi málo je používán. Dopisní papír, velmi vkusný, také dosud leží téměř nepovšimnut, jakož i velmi vkusné odznaky. [...] Velmi malého obratu poměrně docílilo se v obchodu svíčkovém, ač právě v tomto odboru doufalo se ve větší zisk.“ Tamtéž, s. 8. Hlavním zdrojem příjmů za rok 1912 tak byly především provize od prodejce kostelních parament – firmy Stádník z Olomouce, a to ve výši 1252 korun. Dolanský však doufal, že se v následujících letech výnosy z obchodování zvýší. Tamtéž, s. 8.

³⁸⁴ Ze zákulisí černého tábora. Obchody Matice cyrillo-methodějské před soudem. In: *Pozor*, roč. 19, č. 231, 27. 11. 1912, s. 3.

z loštické Svozilovy tiskárny.³⁸⁵ Přihlédnuto bylo nejspíše i k usnesení, které 27. listopadu 1912, tedy bezprostředně po konání prvního soudního líčení, vydal výbor MCM a které bylo o několik dnů později uveřejněno i v tisku. Jeho jádrem bylo toto prohlášení: „*Tajemník Dolanský počínal si v obchodním oddělení a zejména pokud se prodeje zápalek týče úplně korrektně, a není ani nemenšího důvodu, aby se k němu chovala nedůvěra.*“³⁸⁶

Je tedy zjevné, že Dolanskému u soudu nemohlo být prokázáno žádné protizákonné jednání, ať už se obvinění týkala údajné zpronevěry v „zápalkové aféře“ či krádeže spolkových peněz o prázdninách 1911. Chyběly jakékoliv podstatné důkazy a kromě toho v případě prodeje zápalek Matice Dolanského nijak zásadně neomezovala, takže podmínky distribuce mohl určovat on sám, slíbenou provizi Matici odvedl, a nikdo jej tak nemohl napadnout za to, že by spolek nějakým způsobem ošidil.

Aby se vyhnul hrozícímu trestu, byl tedy Štancl nakonec nucen všechna svá obvinění vůči Dolanskému odvolat, veřejně se mu omluvit a poprosit jej za odpuštění.³⁸⁷ Došlo tedy ke stažení žaloby a mimosoudnímu vyrovnání, v rámci něhož se Štancl zavázal zaplatit pokutu 40 korun Matici cyrilometodějské, 10 korun pro Katolický dům v Prostějově a 80 korun obhájci F. Dolanského JUDr. Juliu Ambrosovi.³⁸⁸ O Štanclově soudní prohře pak také referovala zpráva o činnosti Matice cyrilometodějské za rok 1912, prezentovaná na deváté valné hromadě spolku konané v únoru 1913: „*Klidná a pozhnaná práce MCM. rušena byla letos (tzn. v roce 1912 – pozn. autora) pouze sporem dra Štancla s taj. Dolanským. Spor skončil pro MCM úspěšně, ješto Dr. Štancl nemohl svá obvinění proti tajemníku Dolanskému a ústřednímu výboru dokázat ani jediným faktem a musil všecko do poslední písmeny veřejně odvolat. Doufáme, že tak zjednan bude žádoucí klid a že časem napraví se také velké škody MCM, těmito spory způsobené.*“³⁸⁹

---

³⁸⁵ Spor Dra Štancla. In: *Ječmínek*, roč. 5, č. 12, 14. 12. 1912, s. 3.

³⁸⁶ Prohlášení. In: *Ječmínek*, roč. 5, č. 10, 30. 11. 1912, s. 4. (Stejně prohlášení bylo uveřejněno např. i v *Našinci*, roč. 48, č. 274, 1. 12. 1912, s. 2, nebo ve *Slováckých novinách*, roč. 29, č. 90, 7. 12. 1912, s. 4.) Štancl však Dolanského i členy výboru MCM později obviňoval, že si během soudního líčení zaplatili několik katolických listů, které prý měly psát na obhajobu Dolanského, aby zakryly jeho údajné nekalé počínání v obchodech se zápalkami. Štancl uváděl dokonce přesné částky, které byly listům údajně slíbeny. Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 60, 24. 7. 1914. Toto obvinění se však zdá být značně přehnané a navíc redaktoři některých periodik později potvrdili, že nešlo o peníze na tiskovou kampaň, ale o obyčejné úhrady inzerátů na zápalky.

³⁸⁷ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Spis obžalovací, podaný F. Dolanským, 25. 9. 1914, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915.

³⁸⁸ Spor Dra Štancla. In: *Ječmínek*, roč. 5, č. 12, 14. 12. 1912, s. 3; Z tábora černých. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 144, 16. 12. 1912, s. 3.

³⁸⁹ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 4–5.

Během roku 1912, tedy prakticky souběžně s probíhajícími spory s Dolanským, se Štancl dostal ještě do jednoho konfliktu, který měl nakonec také soudní dohru. Šlo o spor s dalším funkcionářem MCM – JUC. Františkem Václavkem. Celá kauza měla svůj počátek během tiskové „války“, která probíhala mezi Štanclem a výborem MCM na jaře 1912. Na schůzi jisté části příznivců olomouckého katolického tábora konané 12. května 1912 totiž Václavek obvinil Štancla, že proti MCM útočí z osobních důvodů. Reagoval tehdy patrně i na Štanclův článek z 10. května 1912 uveřejněný v *Pozorovateli*, kde pisatel mj. uvedl, že MCM má být ústavem, v němž se postaví „teplé hnízdečko“ spolkovým činovníkům.³⁹⁰ Proto Václavek navrhl schválení rezoluce, v níž se nad Štanclovým jednáním vyslovovalo „opravdové politování“.³⁹¹ Štancl se o obsahu rezoluce dozvěděl (nejspíše z tisku) a nehodlal ji nechat bez odezvy. Zaslal proto F. Václavkovi korespondenční lístek (s datem 14. května 1912) v tomto znění: „*Ctěný pane! Na Váš útok odpovídám tolik: Dokažte, že z osobních příčin jsem útočil na správu M. C. M.! Nedokážete-li, jste bídný lhář, pro kterého mám nejhlubší opovržení.*“³⁹²

Václavek ale neponechal zmíněné Štanclovo poštovní psaní pouze na soukromé rovině a rozhodl se z celé věci udělat veřejnou kauzu. Obratem proto uveřejnil obsah Štanclova lístku v olomouckém *Našinci* i se svým břitkým komentářem: „*Vzdor feldweblovské formě i obsahu hořejšího dopisu, jsem milerád ochoten vyhověti přání p. c. k. profesora. Jen jednu podmínku mu kladu: Ať mne za to požádá způsobem a formou, která mezi slušnými lidmi jest obvyklou. Kdybych mu odpověděl ihned, jak mi rozkazuje, myslel by pak c. k. profesor na konec, že mne terrorisoval. A té radosti mu nedopřeji...*“³⁹³ Václavek dále nabízel Štanclovi, že svou kritiku vůči němu odvolá, pokud se na oplátku on přičiní o to, aby majitel listu *Pozor* Bohumil Knechtl vydal prohlášení, že Štancl nikdy nevedl prostřednictvím tohoto periodika kampaň vůči prof. Kachníkovi, Matici cyrilometodějské a dalším katolickým institucím.³⁹⁴

Jak se tento tiskový spor dále vyvíjel, není známo. Z dobového tisku však vyplývá, že v následujících týdnech se nejspíše ještě více vyostřil,³⁹⁵ protože nejpozději v první polovině června 1912 Václavek zažaloval Štancla u soudu pro urážku na cti. Soudní líčení se mělo uskutečnit u okresního soudu v Prostějově v pondělí 17. června 1912. Soud se ale

³⁹⁰ ŠTANCL, A. Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 20, 10. 5. 1912, s. 1.

³⁹¹ Roztržka mezi klerikály. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 57, 22. 5. 1912, s. 6.

³⁹² Zasláno. In: *Našinec*, roč. 48, č. 112, 16. 5. 1912, s. 5.

³⁹³ Tamtéž.

³⁹⁴ Václavek si byl totiž jist, že Knechtl takové prohlášení nikdy nevydá.

³⁹⁵ Např. v *Pozorovateli* z 24. 5. 1912 Štancl v souvislosti s dříve uvedenou rezolucí namířenou proti jeho osobě napsal, že Václavek prý „běsnil“, „až zrobil resoluci nesmírně nejapnou.“ ŠTANCL, A. Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 22, 24. 5. 1912, s. 2.

nakonec vůbec nekonal. Vysvětlení této překvapivé skutečnosti přinesl např. prostějovský *Hlas lidu*: „Soudní spor klerikálního sekretáře proti katechetovi dru. Štanclovi urovnán byl smírem. K přelíčení následkem toho nedošlo.“³⁹⁶

Do třetice můžeme zmínit ještě Štanclovu polemiku s tehdejším redaktorem *Našince* P. Ladislavem Zamykalem (1884–1937),³⁹⁷ kterou nalézáme v jejich torzovitě dochované korespondenci pocházející z druhé poloviny září a začátku října 1912. Obsah těchto dopisů je zároveň ilustrativním pramenem ze Štanclova bouřlivého životního období před první světovou válkou. Lze se z nich ledacos dozvědět také o jeho celkovém duševním rozpoložení, názorech, postojích k výše uvedených kauzám a také o jeho povaze. Uvedené dopisy jsou o to cennější, že se jedná vlastně o jedinou dochovanou osobní korespondenci z dob Štanclových bojů v MCM, soudů s Dolanským a Václavkem, i dalších jeho sporů, především s farářem Dostálem-Lutinovem.³⁹⁸

Důvod pro navázání písemného kontaktu se Zamykalem byly prostý: Uvedeného žurnalisty, který byl od roku 1911 zároveň i majitelem a šéfredaktorem časopisu *Eva*,³⁹⁹ se nejspíše osobně dotkla zprostředkovaná informace, že Štancl údajně v Prostějově nabádal k bojkotu odebírání zmíněného periodika, protože jeho majitel byl spojen zároveň s redakcí *Našince*, která tehdy zastávala vůči Štanclovi ne příliš přátelský postoj. Štancl měl tuto skutečnost podpořit také tvrzením, že „v ‚*Našinci*‘ je všechno jedna banda.“⁴⁰⁰ Mezi oběma duchovními se následně rozvinula asi třítydenní korespondenční šňůra, z níž se kromě jednoho Zamykalova listu dochovalo šest Štanclových dopisů. Zamykalovi se zřejmě nelíbilo především to, že byl zatahován do Štanclových sporů s *Našincem*, ačkoliv on sám s nimi neměl nic společného. Vyzýval proto prostějovského katechetu, aby se k uvedeným informacím souvisejícím s časopisem *Eva* vyjádřil a potvrdil či vyvrátil jejich

---

³⁹⁶ Soudní spor... In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 68, 19. 6. 1912, s. 5. O této skutečnosti informovaly také další listy. Viz např. Urovnaný spor. In: *Našinec*, roč. 48, č. 137, 18. 6. 1912, s. 2; Sekr. Václavek contra P. Štancl. In: *Hlasy z Hané*, roč. 31, 1912, č. 69, 22. 6., s. 4; JUC Václavek contra dr. Štancl. In: *Pozor*, roč. 19, č. 116, 19. 6. 1912, s. 2. Posledně zmiňovaný list spekuloval o tom, že se Václavek rozhodl svou žalobu stáhnout snad kvůli tomu, aby během líčení nebyly použity materiály, které by mohly zdiskreditovat jak jeho samotného, tak i Dolanského, Světlíka a vedle nich také některé další církevní představené.

³⁹⁷ L. Zamykal byl katolickým knězem, který většinu svého života věnovala žurnalistické, vydavatelské a také spolkové činnosti. V redakci *Našince* působil řadu let a od roku 1922 až do své smrti byl i jeho šéfredaktorem. Spolu s Františkem Světlíkem a Karlem Dostálem-Lutinovem se zasloužil o založení Družiny literární a umělecké v Olomouci, aktivně působil v arcidiecézním hnutí Katolická akce a byl také předsedou olomoucké pobočky Syndikátu československých žurnalistů. Byl jedním z předních zakladatelů Lidových závodů tiskařských a nakladatelských v Olomouci. Později se stal také předsedou Matice cyrilometodějské. PEHR, Michal a kol. *Cestami křesťanské politiky: biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*. Praha 2007, s. 302.

³⁹⁸ Viz kap. 4.2.

³⁹⁹ Tento časopis vycházel od roku 1904 a byl určen především ženám. Název jeho podtitulu zněl: „Ženský měsíčník pro umění, vzdělání, zábavu a ženské sociální otázky.“

⁴⁰⁰ ZAO, pob. Olomouc, Ladislav Zamykal, inv. č. 128, karton 2, dopis Zamykala Štanclovi, 23. 9. 1912.

pravdivost.⁴⁰¹ Štancl to však byl ochoten udělat pouze za podmínky, že mu Zamykal sdělí jméno informátora, který mu uvedené poznatky předal a jehož Štancl ve svých listech nelichotivě označoval za „fabriku klepů“ a člověka „s velmi dlouhýma ušima“.⁴⁰² Obsah jeho dopisů je zároveň také obsáhlou apologií dosavadních názorů a postojů vůči svým protivníkům.

Dne 22. září 1912 např. Zamykalovi jako zástupci redakce *Našince* napsal: „*Víte dobře, co jste mně provedli a jak jste se ke mně zachovali. Jednání takové obdivu rozhodně nezasluhuje. Už to je charakteristické, že bývalý apostata a sociální demokrat a dnes katolík (myšlen František Dolanský – pozn. autora) jen za peníze platí Vám více než člověk, který nezištně bojuje za právo a pravdu.*“⁴⁰³ Po sporech s Dolanským pak Štancl v dalším dopise z 24. září zmiňoval i svůj konflikt s výborem MCM a především s JUC. Václavkem: „*Vytýkáte mi, že jsem nejednal otevřeně, ale zase jsem se tomu naučil z redakce ‚Našince‘, kde působíte. I já žádal důkazy pro to, že jsem osobně napadl členy výboru MCM a na to se mi odpovědělo denunciací. Na ni jsem odpověděl ovšem tak, jak vlastně bylo žádáno a za to se mi hodila žaloba na krk. K této žalobě byl přidán pak lístek adresovaný na redakci ‚Našince‘ jako corpus delicti! To neudělá ani poslední socialistický list! A v této redakci sedíte a po mně byste chtěl způsoby jiné?*“⁴⁰⁴ V jednom z dalších dopisů pak Štancl Zamykala opět žádal, aby mu sdělil jméno svého zpravodaje: „*Ode mně nezvíte ničeho, dokud neudáte osobu; jsem kněz, muž a doktor, a proto žádám, aby se mnou bylo jednáno mužně, kněžsky a otevřeně!*“ Následně pak Štancl sliboval „spravedlivou odplatu“ svým protivníkům: „*Zařídte se, jak se Vám líbí, já Vám nepřekážím, ale vězte toto: Pardon nikomu, docela nikomu, nedám, ale také ho od nikoho nežádám. Já se vyrovnám s každým, každý přijíc na řadu, a kdybych ho hned nedopadl, dopadnu jej později.*“⁴⁰⁵

Poslední Štanclův dopis z této sbírky, který je co do obsahu nejrozsáhlejší, pochází z 8. října 1912. Z jeho úvodu se dozvídáme, že ačkoliv Štancl již dříve považoval celou věc za ukončenou, Zamykal mu však následně napsal dlouhý list, na který se jeho adresát rozhodl ještě jednou reagovat. Štancl zde opět Zamykalovi naznačil, že mu jeho protivníci neprávem ukřivdili a navíc je mu zakazováno, aby se proti těmto křivdám bránil: „*Důstojný pane, měl byste míti tolik mužnosti a říci tak mnohým, s kterými se stýkáte:*

---

⁴⁰¹ ZAO, pob. Olomouc, Ladislav Zamykal, inv. č. 128, karton 2, dopis Zamykala Štanclovi, 23. 9. 1912.

⁴⁰² Tamtéž, dopis Štancla Zamykalovi, 22. 9. 1912.

⁴⁰³ Tamtéž, dopis Štancla Zamykalovi, 22. 9. 1912.

⁴⁰⁴ Tamtéž, dopis Štancla Zamykalovi, 24. 9. 1912.

⁴⁰⁵ Tamtéž, dopis Štancla Zamykalovi, 4. 10. 1912.

Vykonal jsi už, co ti káže zákon Kristův? Odvolal jsi už? Ano, učinil jste to už sám, jako člen „Našince“? Zde máte motiv, proč jsem nedůvěřoval Vašemu zaručování se! Já chtěl si věc vyřídit docela sám, jako Vy jste si ji chtěl vyřídit mezi Vámi a mnou. Ale to je právě tam neupřímnost! Já mohu býti pomlouván a špiněn a nemám se dovědět, kdo tak ji činí.“ Navzdory předchozí poměrně ostré výměně názorů však Štancl v závěru tohoto dopisu Zamykalovi vyjádřil poděkování, že si mohli věci spolu takto otevřeně vyříkat: „*Naše korespondence se stává zajímavou a jsem nyní opravdu rád, že jste ji nepřerušil.*“⁴⁰⁶

Vraťme se však ještě krátce k dříve uvedeným Štanclovým soudním přím s Václavkem a především s Dolanským. Přestože se totiž tyto spory vedly individuálně mezi jednotlivými funkcionáři MCM, zdá se, že ve skutečnosti jejich těžiště spočívalo úplně jinde, a sice v názorové nejednotě mezi Štanclem a celým výborem MCM. Zatímco totiž v případě Dolanského dávalo vedení MCM tomuto sekretáři v podstatě volnou ruku a proti způsobu jeho práce v rámci spolku nemělo námitky, Štancl ho naopak, ať už právem či neprávem, obviňoval z toho, že v MCM nevyvíjí dostatečně aktivní činnost a že přednější než intenzivní práce pro katolickou školu jsou mu různé jeho obchodní podniky, z nichž má pro sebe finanční zisk. Těmto Štanclovým argumentům se nelze divit. Je zřejmé, že on sám pracoval pro Matici s vysokým nasazením – navíc v předchozích letech jako jednatel bez nároku na honorář –, a očekával proto, že i Dolanský, který byl za práci pro MCM placen, vyvine stejné, ne-li ještě vyšší pracovní úsilí. To se však podle Štanclova mínění nestalo.

Jak jsme již naznačili v úvodu celé této kapitoly, vedle sporů o to, jaký by měl být hlavní hmotný cíl spolku do dalších let (zda vybudování pedagogia nebo pedagogické akademie), zde tedy šlo paralelně o jakýsi hlubší ideový zápas o budoucí směřování Matice cyrilometodějské: Zda se spolek stane pouhým ekonomickým podnikem či firmou s primárním zaměřením na zisk, nebo mu půjde především o propagaci vzdělávání v katolickém duchu, aniž by na uskutečňování tohoto svého původního cíle sám nějak výrazně finančně profitoval (natož aby na něm profitovali samotní jeho činitelé). Zdá se, že Štancl měl vážné obavy z toho, že se MCM stále více přiklání k první z výše uvedených variant. Dosvědčují to ostatně i slova jeho samotného uveřejněná v *Pozorovateli* 24. května 1912: „*Bud' bude MCM. tím, čím jsem já, její zakladatel jí míti chtěl, anebo nebude, ústavem však pro pohodlí jistých lidiček býti nesmí nikdy.*“⁴⁰⁷ Je tedy patrné, že Augustin Štancl byl jednou z klíčových postav obou výše nastíněných konfliktů v Matici

⁴⁰⁶ ZAO, pob. Olomouc, Ladislav Zamykal, inv. č. 128, karton 2, dopis Štancla Zamykalovi, 8. 10. 1912.

⁴⁰⁷ ŠTANCL, A. Matice Cyrillo-Methodějská (dodatek k článku). In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 22, 24. 5. 1912.

cyrilometodějské, na jejichž průběhu lze poměrně dobře ilustrovat určitá názorová pnutí, která činnost korporací tohoto typu nutně a přirozeně během jejich existence často doprovázela.

3.2.3 Pád a opětovný vzestup Štanclovy kariéry v Matici cyrilometodějské

V období první republiky byla Štanclova pozice v Matici cyrilometodějské natolik významná a vážená, že bychom jen obtížně hledali nějakou kritiku zpochybňující jeho roli v budování této instituce, která již řadu let hájila zájmy katolické školy na celé Moravě.⁴⁰⁸ Např. bývalý předseda a doživotní protektor MCM Dr. Mořic Hruban ve svých pamětech uznale píše: „*Za svou činnost se nemusela Matice nikdy hanbit a předsednictví bylo vždy v nejlepších rukou, mám-li jen na mysli universitního profesora dr. Richarda Špačka, univ. prof. dr. Jana Hejčla, univer. prof. dr. Bedřicha Vaška a Msgra dr. Augustina Štancla, zvláště nadšeného a nesmlouvavého horlitele pro církevní školství.*“⁴⁰⁹ I když byl Štancl později považován patrně za jednoho z nejvýznamnějších katolických školských pracovníků v ČSR a také za zasloužilou osobnost v MCM, jeho vztah k tomuto spolku nebyl v některých obdobích ideální a můžeme dokonce tvrdit, že si zde svou pozici musel po první světové válce znovu vybudovat. K tomu, abychom mohli lépe pochopit Štanclův komplikovaný vztah k Matici cyrilometodějské, je třeba se vrátit do předválečných let a navázat na jeho neshody se sekretářem MCM Františkem Dolanským, který jsme si přiblížili již dříve.

3.2.3.1 Rozruch kolem článků v „*Proudech*“

Jak jsme už uvedli, Štancl v soudním sporu se sekretářem Dolanským projednávaném u olomouckého okresního soudu během roku 1912 neuspěl. Přestože v následujícím roce 1913 příliš ověřitelných zpráv o jeho aktivitách nemáme, je zřejmé,

---

⁴⁰⁸ Obsah celého tematického celku 3.2.3 jsme již dříve publikovali v rámci monografie NĚMEC, V. *Augustin Štancl: kněz, katecheta, školský pracovník a průkopník salesiánského díla na Moravě*, s. 79–93.

⁴⁰⁹ DRÁBEK, J. *Z časů nedlouho zašlých*, s. 151.

že prostřednictvím *Pozoru* i nadále pokračoval v opakovaných útocích jak na Dolanského, tak i na celé na vedení MCM a vedle toho také kritizoval poměry v arcidiecézi.⁴¹⁰

Dokládá to např. jedna z tiskových kauz toho roku – 30. července 1913 se v uvedeném listu objevila zpráva, že došlo opět ke krádeži v MCM. Tajemníkovi Dolanskému bylo pryč odcizeno 300 korun a samotnému spolku 1200 korun.⁴¹¹ *Našinec* tuto zprávu vzápětí označil za nepravdivou a vyzýval *Pozor*, aby uvedl jejího původce. Zároveň spekuloval o tom, zda zmíněný antiklerikální list nezaranžoval také skutečnou krádež peněz, ke které došlo v sekretariátu MCM v červenci 1911.⁴¹² Odpověď ohledně původu informace o krádeži zveřejnil *Pozor* již 2. srpna 1913, když uvedl, že ji má od „osobnosti nejvýš vážené a do poměrů v ‚Cyrillometodějské matici‘ nejlépe zasvěcené.“ Redakce dále psala o osobě, která ji poskytla uvedenou informaci: „[...] vážíme si jí co nejvýše (‚Našinec‘ nazývá osobnost tu ‚lumpem‘, ‚darebákem‘ a pod.!) a nemáme pražádné příčiny pochybovati o tom, že zpráva její zakládala se zplna na pravdě.“⁴¹³ *Našinec* v reakci na tyto zprávy označil za původce dezinformace přímo Štancla, který údajně před nějakou dobou informace tohoto obsahu šířil i po Prostějově.⁴¹⁴ K dalším tiskovým konfrontacím zabývajícím se především poměry v Matici cyrilometodějské docházelo mezi *Pozorem* a *Našincem* také v průběhu podzimu 1913.⁴¹⁵

Štancl se však jen s kritizováním „ze zálohy“ nespokojil, ale naopak se rozhodl, že zcela otevřeně ospravedlní své vlastní dřívější argumenty, názory a postoje nejen před výborem MCM, ale i před celou veřejností. Pravděpodobně někdy v té době totiž sepsal své kritické pojednání o poměrech v MCM a o činnosti sekretáře Dolanského, které hodlal publikovat ve formě brožury v tiskárně Jindřicha Slováka v Kroměříži. Štanclův záměr se však dostal na veřejnost a vyvolal podle očekávání na některých místech značnou nevoli. Více se však o celé záležitosti nedozvídáme. Podle Štanclovy pozdější výpovědi je pouze

---

⁴¹⁰ Štanclovo autorství (nebo alespoň inspirace) sice není u článků v *Pozoru* uvedeno, avšak *Našinec* je pokládal za nezpochybnitelné. Srov. např. Prohlášení. In: *Našinec*, roč. 49, č. 275, 26. 11. 1913, s. 2.

⁴¹¹ Opět krádež v Matici Cyrillo-Methodějské? In: *Pozor*, roč. 20, č. 145, 30. 7. 1913, s. 3.

⁴¹² Bratři Knechtlové v podezření z vědomí o krádeži. In: *Našinec*, roč. 49, č. 178, 1. 8. 1913, s. 2. Viz též kap. 3.2.2.1.

⁴¹³ Opět krádež v „Matici cyrilometodějské. In: *Pozor*, roč. 20, č. 147, 2. 8. 1913, s. 6.

⁴¹⁴ Bratři Knechtlové a „osobnost do poměrů v Cyrillo-Methodějské Matici nejlépe zasvěcena“. In: *Našinec*, roč. 49, č. 181, 5. 8. 1913, s. 4.

⁴¹⁵ Srov. např. Černý tábor naříká. In: *Pozor*, roč. 20, č. 186, 27. 9. 1913, s. 6; Z černého tábora. In: *Pozor*, roč. 20, č. 212, 3. 11. 1913, s. 4; Dr. Štancl. In: *Našinec*, roč. 49, č. 257, 5. 11. 1913, s. 3; Z černého tábora. In: *Pozor*, roč. 20, č. 215, 6. 11. 1913, s. 3; Z černého tábora. In: *Pozor*, roč. 20, č. 226, 22. 11. 1913, s. 2; Starosti dra Štancla. In: *Našinec*, roč. 49, č. 274, 25. 11. 1913, s. 2–3.

zřejmé, že brožuru skutečně nakonec vytiskl, avšak není známo, jaký měla název, v jakém nákladu byla vydána, ani nakolik se rozšířila.⁴¹⁶

Důležité je však především to, že již následujícího roku 1914 se přinejmenším část dotyčné publikace dostala do novin, a její obsah se tak bezpochyby stal známým u široké veřejnosti. Štancl totiž předal celý text jisté osobě, která jej s jeho svolením poskytla redakci listu *Proudy*, tiskového orgánu Politického spolku pokrokového a Lidové strany pokrokové v Olomouci, jehož šéfredaktorem byl Rudolf Hrabě.⁴¹⁷ Štanclův text v těchto novinách vycházel na pokračování od 17. července 1914 pod názvem „Pravda o Matici cyrilometoděj.“⁴¹⁸ a záhy jej (v různé podobě) převzaly a okomentovaly také další antiklerikálně zaměřené listy, jimž se stal tento materiál vhodným prostředkem pro tiskovou dehonestaci olomouckého katolického tábora.⁴¹⁹

Vydavatele *Proudu* od publikování textu neodradilo ani to, že sám František Dolanský ještě 16. července 1914 zaslal Národní knihtiskárně Kramář a Procházka, v níž se *Proudy* tiskly, varování, že bude-li článek o něm obsahovat nějaké urážky, vyvodí z toho veškeré důsledky.⁴²⁰ Dolanský se skutečně nemýlil. Byť by se totiž podle výše uvedeného názvu mohlo zdát, že šlo o rozbor činnosti MCM jako takové, ve skutečnosti se Štancl, jehož jméno nebylo pod články uveřejněno, v prvních třech dílech svého „seriálu“ publikovaného 17., 21. a 24. července 1914 zaměřil především na hodnocení činnosti spolkového sekretáře Dolanského, a to jak v době jeho angažmá v Matici, tak i dříve.

Články popisují životní osudy F. Dolanského od jeho vystoupení z katolické církve v roce 1906 až po již zmiňovanou „zápalkovou aféru“. Po obsahové stránce odpovídají

---

⁴¹⁶ Sám Štancl k vydání brožury později pouze uvedl, že jeden exemplář zaslal olomouckému arcibiskupu kardinálu Bauerovi, který údajně s hodnocením tohoto značně tendenčního spisku otálel, takže se Štanclovi dostalo odpovědi údajně až po roce. ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914. Z obsahu jednoho z článků v *Našinci*, který se mj. věnoval i tomuto tématu, naopak vyplývá, že Štancl nakonec brožuru nenechal vytisknout a její obsah byl uveřejněn až na pokračování v antiklerikálním listu *Proudy*. Prostějovský Savonarola na – ústupu. In: *Našinec*, roč. 50, č. 174, 28. 7. 1914, s. 3.

⁴¹⁷ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914.

⁴¹⁸ Kromě *Proudu* byly články publikovány také v listu *Prostějovský rozhled*, který rovněž redigoval R. Hrabě. ŠTANCL, A. Prohlášení. In: *Našinec*, roč. 50., č. 244, 14. 10. 1914.

⁴¹⁹ Srov. např. K odhalení pátera Štancla. In: *Hlas lidu*, roč. 29, č. 81, 20. 7. 1914, s. 4–5; Už lezou ku kříži? In: *Selské listy*, roč. 32, č. 74, 20. 7. 1914, s. 3; Dolanští! In: *Selské listy*, roč. 32, č. 75, 22. 7. 1914, s. 1. Články pochopitelně vzbudily ostrou reakci ze strany katolického tisku. Olomoucký *Našinec* Štancla posměšně označoval za „prostějovského Savonarolu“ (nejspíše v reakci na název článku uveřejněného v *Selských listech* – srov. Nový Savonarola. In: *Selské listy*, roč. 32, č. 72, 15. 7. 1914, s. 1) a charakterizoval jeho jednání jako nekalifikované a nemorální. Srov. K novým útokům dra Štancla na MCM., Dobrodinec MCM. o řádění dr. Štancla. In: *Našinec*, roč. 50, č. 171, 26. 7. 1914, s. 4; Prostějovský Savonarola na – ústupu. In: *Našinec*, roč. 50, 1914, č. 174, 28. 7., s. 3.

⁴²⁰ Upozornění, že dotyčný článek o Dolanském vyjde, se totiž objevilo již v 57. čísle *Proudu*, které vyšlo 14. července 1914. Srov. Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 58, 17. 7. 1914.

tomu, co jsme zde doposud o jeho činnosti uvedli. Je sice pravdou, že Štancl při psaní vycházel z reálných faktů, nicméně řadu skutečností doplňoval svým svérázným výkladem se zřejmým cílem Dolanského co nejvíce zdiskreditovat. Nelze se proto divit skutečnosti, že texty obsahují značné množství nejrůznějších ironických a posměšných formulací či poznámek na osobu sekretáře MCM. Nasvědčuje tomu už začátek prvního uveřejněného článku, kde pisatel uvádí: „*Pan Dolanský byl tak výtečný student, že skončil svá studia obchodním kursem. Jeho ideálem zůstalo žít, a to velmi dobře žít. V politickém reji troufal si ideál svůj uskutečniti a tak spatříte p. Dolanského skoro ve všech českých stranách politických, ale všude po sobě zanechal nápadnou vůni vzácných vlastností, tak že stoupenci ještě dlouho a kolikráte i s bolestí naň vzpomínali.*“ O něco dále zase Štancl popisuje, jak je Dolanský údajně důkladný v jídle a pití: „[...] 4 večere a 7 piv k tomu je stálý normál dle dobrých pozorovatelů,“⁴²¹ jinde zase uvádí, že se Dolanský „[...] žebrať styděl a pracovati nechtěl [...]“ nebo, že jako zaměstnanec v redakci olomouckého *Našince* „[...] jaksi nevyňikal, za to dělal veselou osobu v Katolickém domě.“⁴²² Příliš lichotivě se Štancl nevyjadřoval o Dolanském ani v dalších dílech svého článku otištěných v *Proudech* v následujících číslech, kde sekretáře MCM ironicky nazýval „obchodním géniem“,⁴²³ „komediantem“,⁴²⁴ jinde zase „výtečníkem“, který „[...] vezl korunky pro P. Marii Sv. Hostýnskou do Říma a dal se vedle sv. Otce fotografovati!“⁴²⁵

Poté, co Štancl v prvních třech dílech svého seriálu v *Proudech* podrobil tvrdé kritice F. Dolanského, se ve čtvrté části publikované 28. července 1914 zaměřil na svého hlavního tiskového odpůrce – šéfredaktora *Našince* Františka Světlíka. Nutno podotknout, že v tomto případě byla Štanclova kritika snad ještě ostřejší než v případě Dolanského a byla vedena značně nevybíravým způsobem. Světlík je v článku označován lhářem, pomlouváčem, zbabělcem a surovcem, „člověkem bez charakteru, jdoucím k vítězství jen jedinou zbraní – brutalitou“,⁴²⁶ atd. Stejně jako u Dolanského, ani u Světlíka nechybí různá ironická oslovení.⁴²⁷ I když Štancl zmiňuje údajné Světlíkovy „delikty“ ještě z období arcibiskupa Kohna, kdy jím redigovaný modernistický list *Bílý prapor* údajně „napadal dogmata a podřýval mravní ideály v církvi...“⁴²⁸ a jen s pomocí svého tehdejšího

---

⁴²¹ Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 58, 17. 7. 1914.

⁴²² Tamtéž.

⁴²³ Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 60, 24. 7. 1914.

⁴²⁴ Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 62, 28. 7. 1914.

⁴²⁵ Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 60, 24. 7. 1914.

⁴²⁶ Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 62, 28. 7. 1914.

⁴²⁷ Štancl přímo v textu oslovuje Světlíka tituly „vy vševědoucí“, nebo „slavný pane jednateli“. Tamtéž.

⁴²⁸ Tamtéž.

spolukaplana (Štancla) byl prý Světlík uchráněn před krutým trestem,⁴²⁹ důvody celé této obsáhlé kritiky a ostrých výpadů jsou zřejmé: Štancl zde vyjadřuje své rozhořčení především nad tím, že se Světlík proti němu veřejně stavěl do opozice v souvislosti s jeho spory s prof. Kachníkem, sekretářem Dolanským či v souvislosti s již zmiňovanou Štanclovou kritikou JUDr. Hrubana či kanovníka Ehrmanna.⁴³⁰

Že se svou obsáhlou kritikou Dolanského a Světlíka Štancl tentokrát zašel až příliš daleko, poznal již brzy. Dolanský totiž splnil své varování a zřejmě již v průběhu uveřejňování dotyčných článků si na Štancla stěžoval u církevního soudu v Olomouci. Štancl, který byl v té době na cestách v Tyrolsku,⁴³¹ totiž 22. července 1914, tedy již po vydání druhého z inkriminovaných článků, obdržel telegram od generálního vikáře a světícího biskupa Dr. Karla Wisnara, v němž mu zakazoval uveřejňovat jakékoliv další texty v novinách. Štancl proto telegrafoval již zmiňované osobě, která zprostředkovala vydávání jeho článků v *Proudech*, aby se s jejich publikováním přestalo. Brzy poté obdržel Štancl od biskupa Wisnara ještě jeden telegram se zákazem, který opět telegrafoval zprostředkující osobě.⁴³² Šéfredaktor *Proudu* Rudolf Hrabě později potvrdil, že zprávu o zákazu od prostředníka skutečně obdržel, avšak noviny s článkem o F. Světlíkovi, před jejichž vydáním se k němu dotyčná informace pravděpodobně dostala, byly již údajně v tisku a článek už nebylo možné stáhnout.⁴³³ Byť tedy bylo v závěru Štanclova článku o F. Světlíkovi uvedeno, že bude mít pokračování, další díly již nenásledovaly. Kromě respektování církevního zákazu ze strany autora mohla hrát svou roli i skutečnost, že právě v den, kdy byl uveřejněn poslední díl Štanclova článku, vypukla první světová válka, a je

---

⁴²⁹ Viz kap. 4.1.1.

⁴³⁰ Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 62, 28. 7. 1914.

⁴³¹ Srov. např. Prostějovský Savanarola na – ústupu. In: *Našinec*, roč. 50, č. 174, 28. 7. 1914, s. 3. *Našinec* k této Štanclově cestě poznamenal: „*Prchl do Tyrol neudav církevním úřadům, kam jede a nevyčká, co způsobí ‚puma‘, kterou hodil proti MCM bezprostředně před historickým kursem. Hrdina!*“ Oním kurzem byl myšlen velký sjezd katolické inteligence Moravy a Slezska, který MCM v té době pořádala.

⁴³² ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914. Sám Štancl si už tehdy patrně uvědomil, že své útoky v tisku přehnal. Biskupu Wisnarovi totiž údajně poslal telegram ve znění: „*Odvolávám všechno, jenom at’ Dolanský nic nepodniká.*“ Tamtéž, Návrh žalobce F. Světlíka proti obžalovanému R. Hraběti, 12. 1. 1915. *Našinec* tuto skutečnost posléze opatřil tímto ironickým komentářem: „*Stačila pouze stížnost sekretáře Dolanského pro urážku na cti podaná k.-a. konsistoři a prostějovský ‚Savanarola‘ nebojící se ‚ani soudů ani existenčního zničení ani žaláře ne‘ – oznámil z Tyrol, že článků v ‚Proudech‘ lituje a že je ochoten je v katolických listech odvolat, žádá jen, aby sekretář Dolanský ničeho proti němu nepodnikal! Dr. Štancl odsoudil se svým husarským kouskem spojenectví s chasou v ‚Proudech‘ před celou katolickou veřejností a do jámy, kterou kopal ústřednímu výboru MCM., zřítíl se sám.*“ Prostějovský Savanarola na – ústupu. In: *Našinec*, roč. 50, č. 174, 28. 7. 1914, s. 3.

⁴³³ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď R. Hraběte u soudu, 23. 12. 1914

zřejmé, že i pro pokrokové noviny byla tato událost důležitějším tématem než interní spory funkcionářů Matice cyrilometodějské.

Publikování uvedených článků však mělo další pro Štancla nepříznivé důsledky. Patrně ještě v průběhu prázdnin, nejpozději však v září 1914 byl předvolán k vyšetřování na olomouckou konzistoř. Jedním z hlavních důvodů tohoto předvolání byla nejspíše skutečnost, že sám poškozený František Světlík se rozhodl Štancla žalovat u světského soudu. Aby se celá záležitost zbytečně neprobírala na veřejnosti a v tisku, požádali církevní představení Světlíka, aby od žaloby upustil, že oni sami věc vyšetří a viníka potrestají. Výsledkem konzistorního šetření celé kauzy s články v *Proudech*, které vedl generální vikář a světící biskup Karel Wisnar za přítomnosti konzistorního rady Leopolda Prečana,⁴³⁴ bylo Štanclovo doznání k autorství článků a také jeho disciplinární potrestání. Na nějakou dobu se musel odebrat do kněžského vězení v Kroměříži, kde měl zpracovávat různá teologická témata. Kromě toho měl veřejně odcinit své výpady vůči Světlíkovi v tisku. Z kroměřížského vězení proto Štancl poslal na konzistoř prohlášení, v němž odvolával urážky na cti vůči svému spolubratru v kněžské službě F. Světlíkovi, litoval jich a zároveň jej prosil o odpuštění.⁴³⁵ V říjnu 1914 pak ještě uveřejnil v olomouckém *Našinci* následující prohlášení: „*Připustiv uveřejnění svých myšlenek a vzpomínek o Matici cyrilometodějské ve ‚Proudech‘ a ‚Prostějovském Rozhledu‘ zavinil jsem na pohoršení věřících potupení církevní autority. Lituji svého činu a prosím za prominutí pohoršení, které mým jednáním dáno bylo. Co pak se týká mých vlastních vzpomínek a myšlenek o M. C. M. prohlašuji, že jsem nesprávně psal a proto lituji svého kroku a prosím všechny důstojné pány, kterých jsem se nešetrně dotknul, aby mi odpustili. V Kroměříži, dne 12. října 1914. Dr. Aug. Štancl.*“⁴³⁶ Dotyčný článek následně přetiskl olomoucký *Pozor*⁴³⁷ a také pražské *Národní listy*, které k němu přidaly svůj svérázný komentář: „*Články Štanclovy obviňovaly klerikální tábor olomoucký z nepěkných činů a pokrokový tisk na Moravě div že dra. Štancla neprohlásil za novodobého Husa. Nyní spadla s tohoto reformátora rouška.*“ Štanclovo prohlášení pak list na závěr doplnil dovětkem: „*Takový pán by se měl propadnout aspoň tak hluboko, aby slunce na něho nesvítilo...*“⁴³⁸

---

⁴³⁴ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Sdělení a průvodní návrh F. Dolanského na námítky obžalovaných R. Hraběte, M. Procházky a K. Kučery, 10. 10. 1914.

⁴³⁵ Tamtéž, výpověď svědka P. Dr. Leopolda Prečana – protokol z 9. 2. 1915.

⁴³⁶ ŠTANCL, A. Prohlášení. In: *Našinec*, roč. 50., č. 244, 14. 10. 1914.

⁴³⁷ Odvolal a odprosil. In: *Pozor*, roč. 21, č. 195, 14. 10. 1914.

⁴³⁸ Hrdina. In: *Národní listy*, roč. 54, č. 284, 16. 10. 1914.

3.2.3.2 Soud bez verdiktu

I když byl Štancl potrestán církevními nadřízenými a snažil se alespoň o morální nápravu způsobených škod, ne všichni poškození se s jeho veřejným pokáním spokojili. Jeden ze dvou hlavních adresátů Štanclových dřívějších výpadů – František Dolanský – se totiž (stejně jako v roce 1912) rozhodl očistit své jméno také u světského soudu. Dne 25. září 1914 proto podal žalobu pro urážku na cti k C. k. krajskému soudu v Olomouci, a to jak na Augustina Štancla, tak i na šéfredaktora *Proudu* Rudolfa Hraběte, spolumajitele tiskárny, jež *Proudy* tiskla, Miloslava Procházku, a také odpovědného tiskaře Karla Kučeru. Tyto všechny totiž Dolanský činil odpovědné z vydávání inkriminovaných článků v *Proudech* a žádal jejich potrestání.⁴³⁹

Následně, 28. září 1914, připojil k Dolanskému svou žalobu také pater František Světlík, který však žaloval pouze šéfredaktora Hraběte, jenž údajně obsah Štanclových článků navíc rozesílal do dalších pokrokových listů na Moravě: *Lidových novin*, *Hlasu lidu*⁴⁴⁰ a *Selských listů*.⁴⁴¹ V případě Štancla se Světlík zachoval rozumně a podle dříve zmíněné dohody od žaloby upustil. Jak sám uvedl, bylo to z toho důvodu, že nechtěl jako kněz žalovat u světského soudu jiného kněze a kromě toho Štancl již svou vinu dříve u církevního soudu přiznal, činu litoval a měl dát také Světlíkovi určitou satisfakci.⁴⁴²

Od podzimu 1914 se tak u olomouckého krajského soudu začala projednávat kauza, která bývá v některých spisech označována názvem „Štancl a spol.“. Nutno předznamenat, že celý spor, který by se mohl zdát marginální záležitostí, nakonec dosáhl nečekaného rozsahu. Během soudního řízení, které se táhlo několik let, byly předvolány desítky svědků a samotný dochovaný soudní spis obsahuje celkem 124 jednacích čísel a 293 listů.⁴⁴³

Není třeba zdůrazňovat, že žalovaná strana se proti argumentům Dolanského a Světlíka ohradila, a to již během přípravného řízení probíhajícího od 3. září 1914, kdy oba žalobci podali žádosti o zavedení přípravného vyšetřování. Zatímco Štancl

---

⁴³⁹ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Spis obžalovací, podaný F. Dolanským, 25. 9. 1914.

⁴⁴⁰ Srov. Katolicismus chlebařský. In: *Hlas lidu*, roč. 29, 1914, č. 80, 18. 7., s. 3; Z klerikálního panoptika I. Dolanský. In: *Hlas lidu*, roč. 29, č. 81, 20. 7. 1914, s. 2; Z klerikálního panoptika II. Za kulisami Matice Cyrilo-Methodějské. In: *Hlas lidu*, roč. 29, č. 83, 25. 7. 1914, s. 3.

⁴⁴¹ Srov. Nový Savonarola. In: *Selské listy*, roč. 32, č. 72, 15. 7. 1914, s. 1; Od ostudy k ostudě. In: *Selské listy*, roč. 32, č. 74, 20. 7. 1914, s. 1; Rozkvetlé blíny. In: *Selské listy*, roč. 32, č. 75, 22. 7. 1914, s. 1–2.

⁴⁴² ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Spis obžalovací, podaný F. Světlíkem, 28. 9. 1914.

⁴⁴³ Spis má značku Pr VI 99/14 a Pr X 99/14.

s Hrabětem během předběžných výsledků odmítli vypovídat,⁴⁴⁴ svou vinu naopak popřel při výsledku 15. září 1914 spolumajitel tiskárny Miroslav Procházka, který tvrdil, že tištěné články nečte a ani se mu nedostanou do rukou a krom toho tiskárna tiskne více různých novin.⁴⁴⁵ Rovněž odpovědný tiskař Karel Kučera při výsledku téhož dne prohlásil, že má na starosti technický provoz tiskárny, o obsah toho, co se tiskne, se nestará, a není ani fyzicky možné, aby procházel všechny tištěné články.⁴⁴⁶ Dolanský však Procházkovy a Kučerovy argumenty neakceptoval, a jak už jsme uvedli, i na ně nakonec podal obžalobu.

Obě strany si rovněž zvolily své právní zástupce. Zatímco celou skupinu obžalovaných hájil advokát a pozdější starosta Olomouce Dr. Richard Fischer (zastupovaný koncipientem své kanceláře Dr. Jaroslavem Vaňkem),⁴⁴⁷ právním poradcem žalující strany nebyl nikdo jiný než čestný předseda Matice cyrilometodějské JUDr. Mořic Hruban, jehož zastupoval jeho koncipient Dr. Jaroslav Řehulka a také olomoucký advokát JUDr. Julius Ambros.⁴⁴⁸ Zainteresování těchto dvou právníků do celé záležitosti znevýhodňovalo především A. Štancla, protože oba jmenovaní byli členy výboru MCM a měli tak o Štanclových aktivitách ve spolku přehled.⁴⁴⁹

Již v říjnu 1914 však utrpěla žalující strana dílčí prohru. Obžalovaní Hrabě, Procházka a Kučera totiž podali 3. října olomouckému soudu námitky zpochybňující Dolanského žalobu, které byly následně postoupeny C. k. vrchnímu zemskému soudu v Brně.⁴⁵⁰ Dolanský sice těmto námitkám oponoval mj. s tím, že předloží další důkazy a bude mít i svědky,⁴⁵¹ nicméně vrchní zemský soud po přezkoumání celé záležitosti některé argumenty obžalovaných skutečně uznal a 16. října 1914 trestní řízení zčásti zastavil. Z obžalob tak byly zcela vyškrtnuty body týkající se Štanclových článků

---

⁴⁴⁴ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, protokoly z výsledku A. Štancla a R. Hraběte, 15. 9. 1914.

⁴⁴⁵ Tamtéž, protokol výsledku M. Procházky, 15. 9. 1914.

⁴⁴⁶ Tamtéž, protokol výsledku K. Kučery, 15. 9. 1914.

⁴⁴⁷ Tamtéž, příписy o jmenování právního zástupce Dr. R. Fischera pro obžalované R. Hraběte (č. j. 17), M. Procházku a K. Kučeru (č. j. 21) a A. Štancla (č. j. 23).

⁴⁴⁸ Tamtéž, Plná moc udělená F. Světlíkem advokátu JUDr. M. Hrubanovi, 3. 9. 1914; tamtéž, Plná moc udělená F. Dolanským advokátu JUDr. M. Hrubanovi, 30. 6. 1914.

⁴⁴⁹ Z dochovaných dokumentů je navíc zřejmé, že Řehulka i Ambros byli Štanclovými dřívějšími názorovými oponenty a právě na návrh Dr. Řehulky byl Štancl dokonce již v roce 1913 ze spolku vyloučen. Tamtéž, Návrh žalobce F. Světlíka proti obžalovanému R. Hraběti, 12. 1. 1915.

⁴⁵⁰ R. Hrabě tvrdil, že žalobce nepodal k obvinění jeho osoby jiný důkaz než dotyčné novinové články, což pro obvinění podle něj nestačí. M. Procházka a K. Kučera zase uváděli již dříve zmíněné argumenty, že jako pracovníci tiskárny nenesou zodpovědnost za otištěné články, ale jednájí na pokyn redakcí novin. O dotyčných článcích nevěděli a rovněž neměli povinnost je kontrolovat. Žaloba byla tudíž podle nich neodůvodněná a neodpovídala předpisům trestního řádu. Tamtéž, námitky R. Hraběte, M. Procházky a K. Kučery proti žalobě F. Dolanského, 3. 10. 1914.

⁴⁵¹ Tamtéž, Sdělení a průvodní návrh soukromého žalobce F. Dolanského na námitky obžalovaných R. Hraběte, M. Procházky a K. Kučery proti obžalovacímu spisu, 10. 10. 1914.

ze 17. a 21. července, protože do dne podání trestního oznámení uplynulo od jejich uveřejnění více než šest týdnů, což podle tehdejšího trestního řádu znamenalo, že je skutek promlčen. Navíc bylo zcela zastaveno trestní stíhání spolumajitele tiskárny Procházky a tiskaře Kučery, jejichž námitky byly uznány za opodstatněné. Chyběly totiž jakékoliv důkazy, které by potvrdzovaly, že publikované články četli a dali je do tisku s vědomím jejich závadnosti.⁴⁵² Trestní stíhání tak nadále pokračovalo jen u Štancla a Hraběte, který podle shledání zemského soudu rovněž nesl odpovědnost za jejich obsah, a jeho námitky tedy nebyly uznány. Předmětem jednání však měly být pouze poslední dva ze všech čtyř uveřejněných článků.⁴⁵³

První část hlavního líčení se konala 23. prosince 1914 u C. k. krajského soudu v Olomouci před čtyřčlennou porotou. Podle dochovaného protokolu byli u soudu přítomni všichni hlavní aktéři procesu, tedy Štancl, Hrabě, Dolanský i Světlík, a také jejich právní zástupci, JUDr. Fischer a JUDr. Hruban.⁴⁵⁴ Hlavním bodem líčení byla především Štanclova obsáhlá výpověď, kterou lze považovat za klíčovou k celému případu, protože obžalovaný se již dříve ke svému činu přiznal, a vypovídal tedy víceméně objektivně. Štancl zde uvedl vše o své spolupráci s Dolanským, o situaci v MCM do roku 1912 a o své roli v celé kauze. Dále také vypovídal k okolnostem vydání článků v *Proudech* a také k tomu, jak bylo jejich vydávání zastaveno.⁴⁵⁵ Po Štanclovi následovala podstatně kratší výpověď šéfredaktora Rudolfa Hraběte, který se vyjádřil pouze k publikování Štanclových

---

⁴⁵² Výjimkou byl pouze první článek ze 17. 7. 1914, před jehož uveřejněním Dolanský tiskárnu varoval, avšak vzhledem k tomu, že byl tento skutek již promlčen, stal se tento Dolanského argument bezpředmětným. ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, rozhodnutí C. k. m. sl. vrchního zemského soudu v Brně o námitkách obviněných R. Hraběte, M. Procházky a K. Kučery, 16. 10. 1914.

⁴⁵³ Tamtéž, rozhodnutí C. k. m. sl. vrchního zemského soudu v Brně o námitkách obviněných R. Hraběte, M. Procházky a K. Kučery, 16. 10. 1914.

⁴⁵⁴ Původně byli na toto líčení předvoláni také svědci: světlíci biskup Dr. Karel Wisnar, spolumajitel tiskárny a dřívější obžalovaný Miloslav Procházka, a svědčit měl i žalobce František Světlík. Zástupci obou stran však prohlásili, že netrvají na tom, aby byli tito svědci během tohoto líčení vyslechnuti, a proto se soudu nemuseli účastnit. Tamtéž, Záznam spisový, č. j. Pr X 99/14/26, 22. 12. 1914.

⁴⁵⁵ Tamtéž, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914. Obsah výpovědi postrádá jakékoliv emotivní výpady a obviňování Dolanského či Světlíka a obžalovaný se v ní nesnaží ani nijak vehementně hájit, což patrně souvisí s tím, že se v celé záležitosti již od podání trestních oznámení v září 1914 příliš neangažoval. Zatímco totiž Dolanský, Světlík a Hrabě podávali k soudu nejrůznější námitky, protiargumenty a důkazy, Štanclova aktivita během celého řízení se zredukovala pouze na žádosti o předvolání svědků, kteří měli potvrdit pravdivost jeho výroků v tisku. Na rozdíl od žádostí Dolanského a Světlíka Štanclovy dopisy k soudu neobsahovaly žádné rozsáhlé apologie a byly navíc podávány jen společně s šéfredaktorem Hrabětem. Štanclovi šlo zřejmě především o to, aby se pokud možno vyhnul světskému trestu, když už byl za své jednání potrestán u soudu církevního. Jeho disciplinární postih církevní autoritou také patrně výrazně přispěl k tomu, že v ostrých střetech se svými názorovými odpůrci nejspíše ustal, a to i v případě tohoto soudního řízení. Navíc měl soud v té době již k dispozici jeho zmiňovaný říjnový omluvný článek z *Našince*, který byl de facto doznáním. (Tento článek a také jeho přetisky z *Pozoru* a *Lidových listů* předložil už v říjnu 1914 jako důkaz F. Dolanský. Srov. tamtéž, Sdělení soukromého žalobce (F. Dolanského) a průvodní návrhy, 28. 10. 1914 – přílohy A, B, C.) Zmíněná Štanclova řeč u soudu má proto značnou vypovídací hodnotu, a s přispěním tohoto materiálu bylo proto možné celou kauzu alespoň částečně objektivně rekonstruovat.

článků. Poté bylo líčení na žádost obhájce Fischera odročeno o 14 dní kvůli tomu, aby mohly být provedeny důkazy pravdy, tj. shromážděny potřebné materiály, především svědecké výpovědi kompetentních osob.⁴⁵⁶

Návrhy na předvolání svědků ve prospěch obou stran byly činěny již v říjnu 1914 a v jejich podávání se pokračovalo i po prvním soudním líčení.⁴⁵⁷ Zatímco však obžalovaní předkládali většinou pouze početné seznamy navrhovaných svědků, kteří se měli vyjádřit k jednotlivým pasážím v inkriminovaných článcích, žalobci byli aktivnější. František Dolanský např. zaslal 9. ledna 1915 soudu obsáhlé sedmnáctistránkové pojednání, v němž se vyjadřoval k řadě informací uvedených ve Štanclových článcích a především zde podrobně vysvětloval okolnosti krádeže peněz MCM v červenci 1911 nebo své obchody se zápalkami. Neopomenul uvést také kompetentní svědky, kteří měli jeho výpověď potvrdit.⁴⁵⁸

Podobně postupoval také František Světlík, který zaslal soudu své obsáhlé vyjádření 12. ledna 1915.⁴⁵⁹ V něm se např. ohradil proti návrhu R. Hraběte, aby byl proti němu za svědka předvolán samotný Štancl.⁴⁶⁰ Světlík se sice dříve zachoval diskrétně a na Štancla žalobu nepodal, tentokrát už ale svého protivníka nešetřil a kritiku v *Proudech* mu u soudu oplatil stejnou mincí. Aby učinil Štancla coby potenciálního svědka co nejméně věrohodným, předložil soudu celou řadu tiskových afér a údajných nepravdivých obvinění, za nimiž měl stát v minulosti právě Štancl. Vedle již dříve zmiňované Štanclovy kritiky nejrůznějších osobností, která se objevovala v tisku v nedávné době, se Světlík zaměřil dokonce i na záležitosti staré více než deset let. Zatímco tedy Štancl v *Proudech* vytýkal Světlíkovi jeho redaktorskou práci v *Bílém praporu* v době episkopátu arcibiskupa Kohna, Světlík nyní o Štanclovi psal, že „vykládal o Dru Kohnovi, že jej připravil o těžce vydělaný peníz, že mu nevyplatil adjutum (výpomocný plat, tzv. čekatelné, v tomto případě se patrně jednalo o Štanclův učitelský plat – pozn. autora) a [...] Dra Kohna častoval na arcipastýře

---

⁴⁵⁶ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, protokol z prvního líčení Krajského soudu v Olomouci v kauze Světlík – Štancl, 23. 12. 1914.

⁴⁵⁷ Tamtéž, návrhy obžalovaných R. Hraběte, A. Štancla, M. Procházky a K. Kučery z 13. 10. 1914, Sdělení soukromého žalobce (F. Dolanského) a průvodní návrhy, 28. 10. 1914, návrhy obžalovaných A. Štancla a R. Hraběte, 4. 1. 1915, návrhy obžalovaného R. Hraběte, 5. 1. 1915, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915, Návrh žalobce F. Světlíka proti obžalovanému R. Hraběti, 12. 1. 1915 atd.

⁴⁵⁸ Tamtéž, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915.

⁴⁵⁹ Tamtéž, Návrh žalobce F. Světlíka proti obžalovanému R. Hraběti, 12. 1. 1915.

⁴⁶⁰ Světlík si rovněž stěžoval na to, že za účelem potvrzení výroku o jeho „novinářské brutalitě“ redaktor Hrabě záměrně navrhuje předvolání svědků, kteří jsou Světlíkovými názorovými odpůrci a měli s ním dříve ostrý střet v tisku. Tamtéž, Návrh žalobce F. Světlíka proti obžalovanému R. Hraběti, 12. 1. 1915.

tituly málo vhodnými“.⁴⁶¹ O svém bývalém kolegovi z Kroměříže, poslanci P. Antonínu Urbanovi, zase Štancl údajně „roztrušoval, že ‚skejchl‘ mísu dukátů po zemř. děkanu Kaunovi“.⁴⁶² Světlík tak soudu sice přesvědčivě dokazoval, že Štanclovy výroky je třeba brát se značnou rezervou, na druhou stranu však způsob jeho argumentace diskreditoval nejen Štancla, ale i diecézní klérus, který tak působil dojmem neustále se „hašteřící“ skupiny. I z toho důvodu zřejmě nebyl tento Světlíkův postup přijímán všeobecně kladně. Podle dochovaných zpráv s ním totiž nesouhlasili dokonce někteří ze svědků, které si on sám předvolal na svou obhajobu.⁴⁶³

Dalším negativem uvedeného postupu byla také ta skutečnost, že se v rámci celého případu postupně začaly řešit další kauzy a nařčení, které s obsahem obžaloby neměly v podstatě nic společného a často byly již dávno uzavřenými záležitostmi. Soud totiž postupoval důkladně a snažil se shromáždit co nejvíce výpovědí svědků, jejichž vyslechnutí obžaloba či obhajoba požadovala. Do Olomouce tak průběžně přicházely výslechové protokoly z nejrůznějších míst monarchie, jejichž obsah potvrzoval či vyvracel jak výroky přímo ve Štanclových člancích, tak i argumenty, které během soudního řízení vznášela obžaloba i obhajoba. A těchto svědků byly desítky. K případu vypovídali např. někteří členové výboru MCM, pracovníci redakce *Našince*, katoličtí i sociálně demokratičtí politici a redaktori, mezi nimi např. Ladislav Zamykal, Rudolf Bechyně či Karel Juda, dále provozovatelé loštické sirkárny Jan a Osvald Svozilovi, redakce nejméně šesti novin, v nichž F. Dolanský inzeroval prodej zápalek, a také řada kněží a významných představitelů tehdejšího církevního života, např. prostějovský farář Karel Dostál-Lutinov, konzistorní rada Leopold Prečan nebo probošt kroměřížské kapituly Antonín Cyril Stojan, který měl potvrdit, zda byl Dolanský v roce 1912 skutečně přítomen v deputaci vezoucí

---

⁴⁶¹ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Návrh žalobce F. Světlíka proti obžalovanému R. Hraběti, 12. 1. 1915.

⁴⁶² Tamtéž, Návrh žalobce F. Světlíka proti obžalovanému R. Hraběti, 12. 1. 1915. I v tomto případě šlo o kauzu staršího data. Dlouholetý děkan u Panny Marie v Kroměříži Mons. Bedřich Kaun totiž údajně sbíral do zvláštní nádoby zlaté dvacetikoruny, které měly být podle jeho přání rozdány na jeho pohřbu zúčastněným kněžím. Když však v roce 1908 zemřel, na pohřbu se nic nerozdávalo. Štancl, který v Kroměříži kaplanoval až do roku 1907, proto pojal podezření právě na patera Urbana, který v době Kaunovy smrti v Kroměříži působil jako kaplan, že mince opomenul rozdat nebo že si je snad neprávem přivlastnil. Podal proto písemný dotaz na jistého kanovníka v Kroměříži, v důsledku čehož byl P. Urban vyšetřován na olomoucké konzistoři. Zda Štancl skutečně podezřívá Urbana z krádeže či jen z nesplnění poslední vůle zemřelého, se však výpovědi svědků liší, a sám Štancl se k celé záležitosti nikde písemně nevyjádřil. Tamtéž, výpovědi svědků P. Dr. Karla Kyselého a P. Karla Dostála – protokoly z 4. 2. 1915.

⁴⁶³ Např. tehdejší farář v Tiché (dnes okr. Nový Jičín) P. Alois Luska, který byl katechetou a kaplanem v Kroměříži v době, kdy zde působili Štancl a Světlík, komentoval ve svědecké výpovědi uvedené Štanclovy výroky o Kohnovi takto: „*Lituji a jest mi s podivením, že i domácích důvěrných rozmluv se používá po tak dlouhé době a to v době tak vážné, kde křesťanská láska velí nejen křesťanům, ale zvláště kněžím, by osobní urážky dle Srdce Ježíšova si odpustili, zapomenuli a něco také trpěli, a osobní spory a urážky in charitate mezi sebou si nevyřizovali.*“ Tamtéž, výpověď svědka P. Aloise Lusky – protokol z 21. 1. 1915.

svatohostýnské korunky k papeži do Říma. Zvláště cennou je dochovaná německy psaná svědecká výpověď rezignovaného arcibiskupa Theodora Kohna, která byla pořízena u okresního soudu v Leibnitzu 26. ledna 1915, tedy necelých jedenáct měsíců před jeho smrtí (3. prosince 1915).⁴⁶⁴

Takto rozsáhlé vyšetřování bylo sice důkladné, avšak začínalo se neúměrně protahovat. Vedle toho, že v celé kauze byly často prověřovány skutečnosti, které s jádrem případu prakticky nesouvisely, se navíc vyskytl ten problém, že již od roku 1914 byl značný počet svědků postupně odvelen na frontu, takže jejich výpovědi soud získával se značnými obtížemi, pokud se mu podařilo zjistit místo jejich pobytu, aby jejich svědecká výpověď mohla být vůbec zaznamenána. Dne 28. března 1915 proto Dolanský i Světlík žádali soud, aby již nebyli vyslýcháni další svědci, ať už z jejich strany nebo ze strany obžalovaných, protože čekání na výpovědi těch, kteří byli ve vojenské službě, neustále oddalovalo závěrečné soudní líčení. V případě předvolávání těchto svědků ze strany Rudolfa Hraběte pak považovali toto jednání dokonce za záměrné zdržování soudu. Oba žalobci se proto výpovědi svých svědků odvedených na frontu vzdali.⁴⁶⁵ Soud však trval na tom, že je třeba tyto svědky vypátrat, a teprve pokud bude zjištěno, že je není možné vyslechnout, proběhne hlavní přelíčení.⁴⁶⁶ Poté už se v soudním spisu objevuje spíše dokumentace ohledně vyhledávání konkrétních vojínů-svědků, další získané svědecké výpovědi jsou spíše ojedinělé. Poslední z nich je výpověď Jana Svozila z loštické sirkárny, která pochází z 13. září 1915.⁴⁶⁷ Pro následující období se ve spisu nenachází téměř žádná dokumentace,⁴⁶⁸ z čehož lze usuzovat, že soudní řízení bylo z doposud nejasných příčin zastaveno. Jedním z důvodů mohlo být odvelení samotného obžalovaného Rudolfa Hraběte na frontu⁴⁶⁹ či omezení činnosti samotného krajského soudu v době války.

Zatím jediným pramenem, který dosvědčuje, že ani v době války nebyl tento proces uzavřen, jsou tak dochované dopisy, které psal Štancl tehdejšímu olomouckému kanovníkovi Antonínu Cyrilu Stojanovi.⁴⁷⁰ Z jejich obsahu vyplývá, že Štanclův pohled na

---

⁴⁶⁴ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, protokoly s výpověďmi svědků.

⁴⁶⁵ Tamtéž, Žádost soukromého žalobce F. Dolanského, aby již nebyli předvoláváni další svědci, 28. 3. 1915; tamtéž, Návrh soukromého žalobce F. Dolanského o tomtéž, 28. 3. 1915.

⁴⁶⁶ Tamtéž, odpověď z olomouckého krajského soudu na žádost žalobců F. Dolanského a F. Světlíka, aby již nebyli předvoláváni další svědci, 12. 4. 1915.

⁴⁶⁷ Tamtéž, výpověď svědky Jana Svozila – protokol z 13. 9. 1915.

⁴⁶⁸ Podací protokol přiložený k soudnímu spisu neobsahuje za léta 1916 a 1917 žádné záznamy, další zápisy jsou zde až v roce 1918, avšak pouhé čtyři. Srov. tamtéž, Actenübersicht (Pr X 99/14).

⁴⁶⁹ Tamtéž, kopie dopisu adresovaného velitelství záložní jednotky c. k. střeleckého pluku č. 11 v Plzni, u něhož měl R. Hrabě sloužit, 6. 2. 1918.

⁴⁷⁰ Viz též kap. 4.3.3.

Dolanského se za těch několik let prakticky nezměnil a že stále považuje sekretáře MCM za toho, kdo spolku spíše škodí. Např. v červnu 1918 Stojanovi psal: „*Dokázal jsem Vám tedy, že Dolanský žádnou akvisicí pro MCM. není a totéž dokážu ještě s velkolepějším apparatusem před soudem.*“ Ve stejném dopise však také Štancl Stojana žádal o přispění k tomu, aby byl jeho soudní proces ukončen tím, že žalující strana stáhne svou žalobu a uhradí veškeré soudní náklady. Svou prosbu odůvodňuje těmito argumenty: „*Páni at' zaplatí všechny útraty a vezmou žalobu zpět, vítězství jim nekyne a já na jejich sporty jsem zaplatil už dvakrát útraty soudní,⁴⁷¹ potřebí at' platí oni. Jinak by opět měli oporu pro p. Dolanského, jak by rozhlašovali po světě: ‚Ejhle, zaplatil a my velkomyslně vzali žalobu zpět. Dolanský je úplně rehabilitován.‘ Tu komedii už znám a nechci ji sehráti potřebí!*“⁴⁷² Totožné soudní kauzy se pak Štancl evidentně dotkl také v dopise, který Stojanovi zaslal v listopadu 1918 a v němž se zmiňuje o svém advokátovi JUDr. Richardu Fischerovi: „*Dr. Fischera ode mně pozdravujte a račte mu laskavě vyřídit, že dnes se provádí očista v klerikálním táboře, za kterou jsme společně bojovali v Proudech.*“⁴⁷³

Celá kauza byla opět otevřena až v březnu 1919, kdy soud konečně začal připravovat hlavní líčení. Z dochovaných dokumentů se dozvídáme, že k němu mělo být předvoláno až 16 svědků, kteří měli s případem nějaké dočinění.⁴⁷⁴ Ve stejné době však již probíhala jednání mezi právními zástupci obou stran o mimosoudním vyrovnání. K dohodě nakonec skutečně došlo, v důsledku čehož Dolanský i Světlík 8. dubna 1919 stáhli zpět své obžaloby⁴⁷⁵ a hned následujícího dne bylo radní komorou krajského soudu v Olomouci celé soudní řízení zastaveno a de facto ukončeno.⁴⁷⁶

---

⁴⁷¹ Jednalo se o Štanclův předchozí soudní spor s Dolanským z roku 1912 a pak také o spor s JUC. Františkem Václavkem, který proběhl téhož roku. Obě tyto kauzy byly ukončeny stažením žalob a smírem. Viz kap. 3.2.2.2.

⁴⁷² ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, Arcibiskup A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi dožadujícími se intervencí u státních a církevních úřadů (1875–1922), písmeno „Šr–Št“, dopis od A. Štancla, 25. 6. 1918, Kroměříž.

⁴⁷³ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 7. 11. 1918, Kroměříž.

⁴⁷⁴ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, oznámení o konání porotního přelíčení u krajského soudu v Olomouci ve věci přečinu proti bezpečnosti cti týkající se obžalovaného A. Štancla a spol., 1919, chybí datum plánovaného zasedání soudu.

⁴⁷⁵ Tamtéž, Zpětvzetí žalob, 8. 4. 1919.

⁴⁷⁶ Tamtéž, oznámení o zastavení soudního řízení proti A. Štanclovi a R. Hraběti, 9. 4. 1919.

3.2.3.3 Vyloučení a návrat do MCM

Spory mezi Štanclem, Dolanským a Světlíkem byly sice do značné míry osobní záležitostmi, zároveň však úzce souvisely s Maticí cyrilometodějskou, v níž byli všichni tito aktéři předními funkcionáři. Je také evidentní, že do celé záležitosti bylo záhy vtaženo i předsednictvo MCM, a to ještě předtím, než byl zahájen již dříve zmiňovaný proces s Dolanským u okresního soudu v Olomouci v roce 1912. Za uvedených okolností byl přinejmenším nešťastný Štanclův postup, kdy neponechal své osobní konfrontace pouze na spolkové půdě, ale zahájil kritickou kampaň proti výboru MCM v tisku, konkrétně prostřednictvím kroměřížského *Pozorovatele*. Kvůli uveřejňování Štanclovy kritiky se tento list dostal do názorových sporů s olomouckým *Našincem*, takže prostějovský *Ječmínek* komentoval v květnu 1912 celou situaci takto: „[...] a tak vnáší Dr. Štancl svým vášnivým, nepromyšleným, vrtkavým jednáním a psaním rozkol nejen do řad katolíků prostějovských, nýbrž ohrožuje Moravu celou – českým morem, nesvorností a bratrovražednou rozháraností.“⁴⁷⁷ Je tak zcela logické, že Štancl kvůli těmto neustálým dlouhodobým střetům a tiskovým kampaním postupně upadl v nemilost předsednictva MCM.

Již po prohrané soudní při na konci roku 1912 bylo tedy zcela zjevné, že nejde pouze o konflikt Štancla a Dolanského, ale o spor Štancla s celým vedením MCM. Štancl stále více nabýval dojmu, že se v Matici rozmáhá prospěchářství, zákulisní jednání a protekcionismus. Proto se nelze divit tomu, že se jeho poměr k vedení spolku stával stále negativnějším. Nejvýrazněji se tato skutečnost projevila v potížích, které mělo olomoucké ústředí MCM s místním odborem v Prostějově. V čele tohoto odboru, který vznikl pravděpodobně již v první vlně zakládání místních organizací MCM v roce 1911, totiž nebyl nikdo jiný než Dr. Štancl, který v důsledku špatných vztahů s olomouckým vedením MCM začal zřejmě blokovat i činnost prostějovského odboru. Sám Štancl svůj postup interpretoval tak, že po dodatečném potvrzení nových stanov MCM bylo třeba svolat ustavující schůzi odboru, což však mohlo učinit pouze olomoucké ústředí. Je však známo, že Štancl chtěl této schůze využít především k veřejné manifestaci svého kritického postoje k činnosti ústředního výboru nebo i k veřejné polemice přímo s Dolanským nebo

---

⁴⁷⁷ Ruka Dra Kohna v Prostějově. In: *Ječmínek*, roč. 4, č. 47, 25. 5. 1912, s. 2. Na Štanclovu obhajobu je však třeba doplnit, že autorem tohoto textu byl prostějovský farář K. Dostál-Lutinov, který v té době vedl se Štanclem prudké spory. Text je proto třeba pokládat za tendenční. Který z obou kněží lže? In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 68, 19. 6. 1912, s. 5.

Světlíkem, o jejichž přítomnost na této schůzi opakovaně žádal.⁴⁷⁸ Za takových okolností však svolání zmíněné schůze pochopitelně nebylo olomouckému ústředí příliš vhod. Nikdo se zřejmě nechtěl zbytečně pouštět se Štanclem do konfliktu na veřejnosti. Za nastalé patové situace tak prostějovský odbor v podstatě nefungoval a Štancl zřejmě neměl ani zájem hledat nějaké východisko. Sekretář Dolanský jej proto později vinil z toho, že prostějovský odbor rozpustil. Dokazovat to měla jednak nečinnost odboru a také skutečnost, že když Dolanský poslal na adresu prostějovského odboru MCM dotazník, vrátil mu jej Štancl zpět a vlastní rukou na obálku napsal: „Zpět! Není zde žádného odboru. Dr. Aug. Štancl.“⁴⁷⁹ Štanclovi rezistenci v rámci MCM dosvědčuje i ta skutečnost, že se v únoru 1913 nejspíše nezúčastnil deváté valné hromady MCM, na níž byli naopak přítomni jeho tehdejší hlavní oponenti F. Dolanský, F. Světlík i K. Dostál-Lutinov.⁴⁸⁰

V důsledku celé této záležitosti byl Štancl nakonec z Matice v roce 1913 na návrh člena výboru Dr. Jaroslava Řehulky zcela vyloučen. Jednak z toho důvodu, že již dva roky nezaplátil členský příspěvek, avšak nepochybně především „pro škodlivé jednání vůči M. C. M....“⁴⁸¹ Zcela výmluvně to dokládá i fakt, že v předválečných vydáních *Věstníku Matice Cyrillo-Methodějské* není Štanclovo jméno uváděno ani mezi čestnými členy spolku,⁴⁸² ani v obsáhlejší seznamu zakládajících členů a až do roku 1919 není v tomto periodiku nikde zmiňován. Definitivní tečkou, která znamenala zároveň Štanclovi porážku v této po několik let trvající názorové konfrontaci, byla jeho již zmiňovaná omluva všem poškozeným, uveřejněná v *Našinci* na podzim 1914.⁴⁸³ Ta už však tehdy patrně nemohla napravit zpřetrhané vazby mezi Maticí cyrilometodějskou a jejím zakladatelem.

Ke Štanclovi postupnému návratu do ústředního vedení Matice došlo až po první světové válce. V létě roku 1919 založil místní odbor Matice cyrilometodějské v Kroměříži

---

⁴⁷⁸ Srov. Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 62, 28. 7. 1914; ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, výpověď Štancla u soudu, 23. 12. 1914.

⁴⁷⁹ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915.

⁴⁸⁰ IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913, s. 9.

⁴⁸¹ ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Návrh žalobce F. Dolanského proti obžalovaným R. Hraběti a A. Štanclovi, 9. 1. 1915. Štancl byl konkrétně vyloučen na základě § 9, bodu c) stanov MCM, kde se uvádí: „Členem spolku býti přestává [...], kdo byl od valné hromady k návrhu výboru vyloučen, a sice proto, že účel a zájmy spolku poškozují.“ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3718, sign. ST101, kart. 1702, Arcibiskup A. C. Stojan – dokumenty náboženských a obecně prospěšných spolků (1895–1923), *Stanovy Matice Cyrillo-Methodějské*, 1907 (tisk), s. 4.

⁴⁸² Oba další zakladatelé Matice – kněží C. Sládeček a J. Kořistka – naopak jsou v seznamu čestných členů uvedeni.

⁴⁸³ ŠTANCL, A. Prohlášení. In: *Našinec*, roč. 50., č. 244, 14. 10. 1914.

a stal se jeho sekretářem.⁴⁸⁴ Do nového odboru vstoupilo kolem 100 členů a jeho členská základna se nadále rozrůstala.⁴⁸⁵ Ve stejném roce se Štancl nejspíše poprvé od roku 1912 také zúčastnil valné hromady Matice (pravděpodobně jako delegát právě za kroměřížský odbor).⁴⁸⁶ Štanclovu činnost v Matici v následujících letech nelze kvůli torzovitosti pramenů rekonstruovat příliš detailně. I tak je ale patrné, že jeho pozice v tomto spolku opět získávala na vážnosti. Kromě toho, že se od začátku roku 1923 stal šéfredaktorem *Rodiny a školy*, byl na valné hromadě MCM konané 10. června 1925 opět zvolen do ústředního výboru Matice.⁴⁸⁷ O tom, že byla nejspíše již dávno zapomenuta i stará nepřátelství, svědčí skutečnost, že na valné hromadě konané 19. května 1926 byl Štancl spolu s arcibiskupem Prečanem a kanovníkem Světlíkem dokonce jmenován čestným členem spolku.⁴⁸⁸ Svůj kariérní postup v MCM pak završil na jaře 1938, kdy byl zvolen jejím předsedou.

O tom, že byl tento dlouholetý spolkový funkcionář v ústředním výboru MCM skutečně velkou autoritou, svědčí i ten fakt, že v některých dochovaných zprávách z výročních schůzí MCM se jejich pisatelé zvlášť zaměřili konkrétně na některé Štanclovy výroky a komentáře při těchto zasedáních, byť je zjevné, že různých názorů a poznámek padlo během jednání daleko více. Mohlo to být možná způsobeno také tím, že Štancl odjakživa v MCM patřil k těm, kteří se nebáli „čeřit vody“. Pověst buřiče a tvrdého bojovníka si ve spolku získal nejspíše již před první světovou válkou, kdy byly schůze výboru MCM kvůli jeho neustálým prudkým výpadům proti ideovým odpůrcům pravděpodobně velmi bouřlivé. Proto se nelze divit tomu, že některým Štanclovým postojům při výborových schůzích byla věnována pozornost i v meziválečném období. Např. v roce 1925 referoval kanovník Ignác Janák arcibiskupu Prečanovi o valné hromadě MCM konané 10. června toho roku mj. toto: „*Valná hromada byla vykonána v nerušené*

---

⁴⁸⁴ Štancl tehdy v Kroměříži působil jako katecheta na místním německém gymnáziu. Viz kap. 2.5.

⁴⁸⁵ Ustavující valná hromada kroměřížského odboru se konala 24. 8. 1919. Schůze matiční... In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 3, č. 6, 1919, s. 4. V roce 1924 měl kroměřížský odbor 800 členů a získal právo zastoupení v ústředním výboru Matice. Zástupcem ve výboru za tento odbor se stal bývalý školní ředitel Maxmilián Dvorský. V roce 1930 měl kroměřížský odbor kolem 280 členů a po olomouckém odboru byl údajně druhým neaktivnějším. Za deset let své existence uspořádal 10 valných hromad, 67 výborových schůzí, několik manifestačních schůzí a 20 přednášek. ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 2710, karton č. 1511, *Zprávy o Matici CM z let 1927 až 1949*, zpráva pro arcibiskupa L. Prečana z 14. 5. 1924 o konání valné hromady MCM, kterou podal kanovník Ignác Janák; První desetiletí trvání Odboru Matice cyrilometodějské v Kroměříži. In: *Rodina a škola*, roč. 9, č. 3, 1931, s. 47–48.

⁴⁸⁶ *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 4, č. 8–9, 1920, s. 4.

⁴⁸⁷ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 2710, karton č. 1511, *Zprávy o Matici CM z let 1927 až 1949*, zpráva pro arcibiskupa L. Prečana z 10. 6. 1925 o konání valné hromady MCM, kterou podal kanovník Ignác Janák.

⁴⁸⁸ Tamtéž, zpráva pro arcibiskupa L. Prečana z 20. 5. 1926 o konání valné hromady MCM, kterou podal kanovník Ignác Janák.

shodě; i pan Dr. Štancl i zástupce Kroměřížského odboru byli velmi uspokojeni. Mnozí z přítomných prohlásili: Tak svorné a klidné valné hromady ještě v Matici nebylo.“⁴⁸⁹ Ještě výrazněji potvrzuje Štanclův vliv Janákova zpráva o valné hromadě konané 20. března 1932: „Všecko jednání na valné hromadě bylo klidné a svorné. Mons. Dr. Štancl pronesl za celého jednání tuto jedinou větu: ‚Navrhl jsem loni, aby byla konána v Olomouci velká veřejná schůze Maticí, ale nestalo se nic.‘ Na jeho slova nikdo nereagoval.“⁴⁹⁰

3.2.3.4 Pozadí a příčiny celého konfliktu

Podíváme-li se na kauzu popsanou v předchozích kapitolách z dnešního pohledu, nezbude nám než konstatovat, že v ní šlo víceméně o malicherné spory či „žabomyší války“, které by při troše dobré vůle bylo možné řešit bez potřeby jakýchkoliv soudů. Kromě toho by nebylo ani správné celou záležitost příliš přeceňovat a zveličovat. Musíme si totiž uvědomit, že ostré polemiky v tisku a po nich následující soudní spory s žalobami pro urážku na cti tehdy nebyly ničím neobvyklým a naopak patřily k jakémusi dobovému „koloritu“. Noviny, jež před první světovou válkou zažívaly svůj „zlatý věk“ (těch česky psaných vycházelo jen na Olomoucku několik desítek⁴⁹¹), totiž nebyly jen prostředníkem pro šíření informací z domova a ze světa, ale také ideálním veřejným prostorem pro konfrontaci názorů, kritiku a nezřídka i pro řešení osobních sporů a neshod. Není snad třeba dodávat, že tohoto prostoru se hojně využívalo. K podobně vyhroceným (či dokonce ještě k ostřejším) polemikám, jako byla zde uvedená, tak nedocházelo jen mezi představiteli katolicismu, ale ještě mnohem hojněji i v mimocírkevní sféře – mezi politiky, novináři, učiteli, historiky či umělci –, a v novinách tak byly takřka na pořadu dne. Tiskový a posléze i soudní spor „Štancl – Dolanský – Světlík“, který by se z dnešního hlediska mohl zdát jako značně pohoršlivý, tak ve skutečnosti patřil spíše k jakési kultuře své doby a nebyl z tehdejšího pohledu ničím příliš neobvyklým či výjimečným.

Pokud máme zhodnotit pozadí samotné kauzy, o níž zde byla řeč, nelze zastírat, že jejím hlavním původcem byl sám Dr. Štancl, pro jehož povahu, především v mladším

⁴⁸⁹ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 2710, karton č. 1511, Zprávy o Matici CM z let 1927 až 1949, zpráva pro arcibiskupa L. Prečana z 10. 6. 1925 o konání valné hromady MCM, kterou podal kanovník Ignác Janák.

⁴⁹⁰ Tamtéž, zpráva pro arcibiskupa L. Prečana z 31. 3. 1932 o konání valné hromady MCM, kterou podal kanovník Ignác Janák.

⁴⁹¹ Základní přehled českých novin a časopisů vycházejících přímo v Olomouci v letech 1848–1918 je uveden např. v pamětech olomouckého starosty R. Fischera. FISCHER, Richard. *Cesta mého života. III. díl. Olomouc od r. 1896–1918. Část první.* Olomouc 1936, s. 23–24.

věku, bylo příznačné, že při konfliktech nedokázal zachovat chladnou hlavu, jednat diplomaticky, s rozvahou, a řadu konfrontací se svými odpůrci tak zbytečně dovedl až „na ostří nože“. Je také patrné, že Štancl se jen velmi obtížně vyrovnával s vlastními porážkami, často nedokázal uznat svou chybu či omyl a až s přehnanou zarputilostí si stál za svým názorem.

Ilustrativně lze toto tvrzení doložit např. na již zmíněném vyšetřování Štancla na olomoucké konzistoři a jeho následném pobytu v kroměřížském kněžském vězení (demeritním domě), který bezprostředně předcházel již dříve popsanému velkému soudnímu procesu s Dolanským. Štancl totiž považoval i toto své odsouzení za nespravedlivé, a proto se již v roce 1919, po ukončení světského soudního řízení, domáhal satisfakce také u zmíněné konzistoře, avšak odpověď, kterou odtamtud dostal, jej údajně nemohla uspokojit.⁴⁹² Protože však v té době docházelo k personálním obměnám ve vedení arcidiecéze, od dalších kroků upustil.⁴⁹³ Na podzim 1921 ale již opět tehdejšímu arcibiskupovi A. C. Stojanovi psal: „Čekám už 7 roků, že nejd. konsistoř napraví, co r. 1914. proti mně spáchala uvěznivši mne bez vyšetřování a soudu. Neodhodlá-li se sama k tomu, budu nucen žádati nové zahájení procesu a satisfakce se domáhati všemi prostředky a na všech místech.“⁴⁹⁴ Zda tyto kroky Štancl později skutečně učinil, doposud není známo.

Samotné Štanclovy povahové vlastnosti však zcela nevystihují jádro celého problému. Jak jsme již dříve naznačili, spor spočíval především v tom, že Štancl měl poněkud odlišné představy o fungování Matice cyrilometodějské než ostatní členové výboru tohoto spolku a tyto své představy se snažil důrazně prosazovat. Z toho, co již bylo uvedeno, je zjevné, že František Dolanský ideálem školského pracovníka ve Štanclových očích nebyl, ba právě naopak. Navíc nemůžeme tvrdit, že by Štancl neměl v hodnocení Dolanského alespoň zčásti pravdu. Faktem totiž je, že Dolanský byl možná dobrý řečník a agitátor, jeho manažerské schopnosti však byly více než pochybné, o čemž svědčí řada jeho zkrachovalých podniků v dobách, kdy byl mimo katolickou církev.⁴⁹⁵ Toto tvrzení

---

⁴⁹² ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, Arcibiskup A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi dožadujícími se intervencí u státních a církevních úřadů (1875–1922), písmeno „Šr–Št“, dopis od A. Štancla, 15. 9. 1921, Moravská Ostrava.

⁴⁹³ Patrně šlo o změny související s rezignací kardinála Lva Skrbenského z Hříště na funkci olomouckého arcibiskupa v roce 1920.

⁴⁹⁴ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi (1875–1922), dopis od A. Štancla, 15. 9. 1921, Moravská Ostrava.

⁴⁹⁵ Při soudním řízení se sice Dolanský proti Štanclovi ohrazoval, že jej ve svých člancích v *Proudech* posměšně nazval „obchodním géniem“, avšak informace, které Štancl uváděl o jeho obchodních a podnikatelských neúspěších před návratem do katolické církve, nijak nezpochybňoval, takže lze

navíc dokládají i další události v jeho životě. Dolanský totiž v pozdějších letech provozoval v sousedství olomoucké katedrály obchod s náboženskými předměty, avšak v roce 1929 podle zpráv v tisku vyhlásil úpadek (tj. insolvenční),⁴⁹⁶ protože jeho dluh údajně v té době dosahoval obrovské částky: dvou a půl milionu korun. Štancl tak po mnoha letech od svých soudů s pocitem jistého zadostiučinění psal arcibiskupu Prečanovi: „17 roků jsem na toho člověka (Dolanského – pozn. autora) ukazoval jako na nepoctivce, jakým jsem jej shledal při zastávání tajemníka M.C.M. ale všude jsem narazil. Ten člověk mne dvakrát žaloval, žaloval mne i u církevního soudu atd. a dnes je to bankrotář, který nasekal dluhů na 2 ½ mil. Kč. [...] Co tomu dnes říká vdp. kanovník Světlík a jiní a jiní, kteří o mně říkali, že jsem rýpal, že chodím po hvězdách a že třeba mne brzdit? Mám satisfakci, o které se mi nikdy nesnilo. Neublížil jsem p. Dolanskému, ani těm, kteří jej hájili.“⁴⁹⁷

Nezodpovězenou však zřejmě zůstane otázka, proč se Štancl o dosazení Dolanského do sekretariátu MCM na přelomu let 1910–1911 tak vehementně zasazoval, když musel znát jeho minulost a sám o jeho kvalitách nebyl zcela přesvědčen. Postup, kdy Štancl Dolanského do Matice téměř násilně dosadil, aby jej poté začal ostře kritizovat a de facto usilovat u výboru o jeho odvolání, se nám dnes může zdát poněkud zvláštním a nepromyšleným. Jisté však je, že tato poněkud nešťastná souhra více okolností doprovázená střetem (byť dobře míněných) zájmů a představ, která s přispěním Štanclovy nonkonformní povahy postupně přešla v otevřenou mediální válku s dohrou u soudů, byla ne příliš šťastnou částí historie Matice cyrilometodějské, která však zároveň mohla přispět k jakési ideové katarzi celého spolku, smyslu, principů a cílů jeho činnosti do dalších let.

---

předpokládat, že byly pravdivé. ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Žádost (F. Dolanského) za zavedení přípravného vyšetřování, 3. 9. 1914, Spis obžalovací, podaný F. Dolanským, 25. 9. 1914; Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy*, roč. 3, č. 58, 17. 7. 1914. Již několik měsíců po ukončení soudního sporu s Dolanským (duben 1919) pak před ním Štancl varoval i A. C. Stojana: „S Dolanským nemějte nic, 250.000 K. zas prošutroval!“ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi (1875–1922), dopis od A. Štancla, 19. 6. 1919, Kroměříž.

⁴⁹⁶ Není však známo, zda se úpadek týkal zmíněného obchodu s devocionáliemi či nějakých dalších obchodních aktivit F. Dolanského.

⁴⁹⁷ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 2710, Zprávy o Matici CM z let 1927 až 1949, dopis A. Štancla arcibiskupovi Prečanovi, 19. 10. 1929.

4 ŠKOLSKÁ OTÁZKA V KONTEXTU ŠTANCLOVÝCH VZTAHŮ S NĚKTERÝMI OSOBNOSTMI KATOLICKÉHO ŽIVOTA NA MORAVĚ

Aktivity v Matici cyrilometodějské tvořily podstatnou část Štanclovy činnosti již od jeho mladých let. Na druhou stranu se však agitaci pro katolickou školu nikdy nevěnoval jako svému hlavnímu povolání. Přesto se ho však školská otázka bytostně dotýkala také v jeho hlavní profesní náplni (působil jako středoškolský učitel náboženství) a do značné míry i v dalších aktivitách, které vyvíjel v místech, kde působil, především na poli spolkové činnosti.

Díky svému velkému zájmu o veřejné dění, jenž bylo ostatně vlastní celé řadě kněží té doby, se Štancl seznámil s mnoha osobnostmi, které se významně podílely na utváření katolického života na celé Moravě v první polovině 20. století. Je přitom zřejmé, že i do těchto vztahů se velmi často promítal Štanclov velký zájem o školskou otázku, na druhou stranu ale i jeho poněkud svérázná povaha, která byla často příčinou konfliktů a kontroverzí. V následujících kapitolách se tedy budeme podrobněji zabývat nejrůznějšími okolnostmi a vztahy, které souvisely se Štanclovou činností vně Matice cyrilometodějské, avšak které zároveň jeho práci pro katolickou školu nejednou velmi významně ovlivnily.

4.1 Na kroměřížské faře u Panny Marie

Dalším kněžským a pedagogickým působištěm, na kterém po opuštění Olomouce mohl Štancl opět plně rozvinout svůj potenciál organizačního pracovníka a katolického intelektuála, se stala Kroměříž. Na zdejší faru u Panny Marie nastoupil v únoru 1902. I když byl v dalších letech ve zdejším katolickém táboře velmi činný, paradoxně se o jeho aktivitách dozvídáme až z doby, kdy z tohoto města odcházel na další působiště do Prostějova. Kroměřížský list *Pozorovatel*, který vydávali právě kněží od Panny Marie, tehdy uvedl, že s příchodem tohoto duchovního do Kroměříže „začal jakýsi čilý život, neboť on nemohl vydržeti bez práce a nic mu nebylo tak protivno jako zhnílý klid a nečinnost“.⁴⁹⁸ Vedle zmíněného *Pozorovatele*, na jehož tvorbě se Štancl bezpochyby také podílel, tato slova potvrzují i další jeho aktivity. Angažoval se v kroměřížské Katolické politické jednotě, založil ve městě spořitelni a záloženský spolek „Zádruha“, jemuž několik

⁴⁹⁸ Na rozloučení. In: *Pozorovatel*, roč. 4, 1907, č. 40, 4. 10. 1907, s. 3.

let sám i předsedal, a aktivně se také zasazoval pro myšlenku zbudování místního nového spolkového katolického domu.⁴⁹⁹

Jak už bylo dříve uvedeno, tato první etapa Štanclova působení ve zdejší farnosti Panny Marie nebyla příliš dlouhá – trvala jen něco přes pět let a skončila již v roce 1907. Nicméně i zde, stejně jako na dřívějších či pozdějších působištích, měl Štancl štěstí na kontakt se zajímavými osobnostmi tehdejšího katolického života, z nichž některé až dosud neupadly v zapomnění.

4.1.1 Kněží Světlík, Urban a Pavlík

Krátce po Štanclovi pak nastoupil na kroměřížskou faru u Panny Marie jako kooperátor také již dříve vícekrát zmiňovaný P. František Světlík.⁵⁰⁰ I díky Světlíkovi, který byl již v té době významně politicky činný (v roce 1899 patřil mezi zakladatele Moravsko-slezské křesťansko sociální strany), mohl mít Štancl přehled jak o aktuálním děním ve sféře moravského politického katolicismu, tak i v oblasti aktivit české katolické moderny, v níž se Světlík také výrazně angažoval.⁵⁰¹ V Kroměříži se Světlík aktivně zapojil také do místního spolkového dění: angažoval se v místní Katolicko-politické jednotě, kde působil nejprve jako jednatel, později i ve funkci předsedy, předsedou byl také ve Spolku katolických tovaryšů. Mimoto s kněžským kolegou P. Janem Korcem založil ve městě Křesťansko-sociální spolek a pracoval také ve zdejší Raiffaisence.⁵⁰²

I když o součinnosti Světlíka se Štanclem na kroměřížské faře není příliš mnoho zpráv, zdá se, že se postupem času stali velmi dobrými přáteli. Svědčí o tom mj. drobná příhoda z doby ještě před rezignací olomouckého arcibiskupa Kohna, kdy Světlík (nejspíše od ledna 1903) tajně redigoval modernistický časopis *Bílý prapor*. Arcibiskup totiž Světlíka z této činnosti podezíral,⁵⁰³ a proto u něj nařídil provedení domovní prohlídky.⁵⁰⁴

⁴⁹⁹ Na rozloučení. In: *Pozorovatel*, roč. 4, 1907, č. 40, 4. 10. 1907, s. 3; viz také článek níže „Za vdp. drem. Aug. Štanclem“.

⁵⁰⁰ Světlík byl kaplanem u Panny Marie ustanoven od 1. 7. 1902. ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupská konsistoř Olomouc, kniha č. 106, Katalog kněžstva diecéze z let 1896–1914, fol. 163.

⁵⁰¹ Více o Světlíkových aktivitách viz MAREK, Pavel – TRAPL, Miloš. *Mons. František Světlík (1875–1949): nástin života a díla katolického politika a novináře*. Rosice 2001.

⁵⁰² Podrobnější zprávy o Světlíkově spolkové činnosti v Kroměříži se však kvůli absenci pramenů nedochovaly. Tamtéž, s. 42–43.

⁵⁰³ Začátkem roku 1904 Světlík obdržel od Kohna nepřijemný dopis, v němž arcibiskup reagoval na udání, podle něhož se měl angažovat právě při vydávání *Bílého praporu*. Tamtéž, s. 33.

⁵⁰⁴ Tomuto zásahu se nelze divit, neboť právě *Bílý prapor* totiž přispěl k vyhocení konfliktu mezi představiteli katolické moderny a arcibiskupem Kohnem, kterého tento list ostře kritizoval (označoval ho

Štancl se však o tomto záměru (neznámo z jakého zdroje) dozvěděl a Světlíka včas varoval.⁵⁰⁵ Patrně tato událost však Světlíka od dalších aktivit souvisejících se vedením redakce *Bílého praporu* odradila, neboť nejpozději na začátku března 1904 převzal tento list křenovický farář Vincenc Lázenský. Záhy poté Světlík odešel do Olomouce, kde se stal nejpozději v březnu 1905 redaktorem *Našince*.⁵⁰⁶

Štancl ve svých pamětech uvádí, že na založení zmíněného listu *Pozorovatel* se podílel i další kaplan od Panny Marie v Kroměříži – P. Antonín Urban (1880–1916), který přišel do Kroměříže na jaře 1905, aby na kaplanském postu nahradil P. Světlíka. Tento mladičkový, teprve čtyřadvacetiletý kněz vynikal velkými organizačními a komunikačními schopnostmi, zároveň i rozhledem, jistým charismatem a bezesporu i entuziasmem a nasazením v nejrůznějších katolicko-politických iniciativách v tehdejší Kroměříži. O těchto přednostech svědčí i skutečnost, že se později stal členem kroměřížského obecního výboru a v roce 1913, tedy v pouhých 33 letech, byl dokonce zvolen poslancem do zemského sněmu za křesťansko-sociální stranu na Moravě, a to za města Kroměříž, Hulín a Zdounky.⁵⁰⁷ Další nadějný politický vzestup tohoto talentovaného katolického politika však překazila první světová válka, která byla také příčinou toho, jeho jméno záhy upadlo v zapomnění.⁵⁰⁸ P. Urban byl totiž na podzim 1914 odvelen k vojsku a již v roce 1915 byl se svým oddílem poslán na Balkán. Zde se však nakazil břišním tyfem, kterému v únoru 1916 podlehl v bělehradské nemocnici.⁵⁰⁹

Ve stejném roce jako Urban (1905) přibyl na kroměřížskou faru u Panny Marie ještě jeden kněz, jehož osobnost se v dalších letech stala obecně známou. Byl jím P. Matěj Pavlík (1879–1942),⁵¹⁰ jeden z pozdějších důležitých moravských protagonistů tzv. českého schizmatu, tj. procesu odštěpení části reformního duchovenstva od katolické církve a vzniku nové náboženské korporace – Církve československé (1920). Jak je obecně

---

např. za „krvežíznivého a zatvrzelého tyрана“). V případě zmíněné kritiky navíc nešlo o obecné fráze, ale o konkrétní příklady arcibiskupových přehmatů. MAREK, Pavel – SOLDÁN, Ladislav. *Karel Dostál-Lutinov bez mýtů, předsudků a iluzí*. Třebíč 1998, s. 153.

⁵⁰⁵ Matice cyrillometodějská. In: *Pozor*, roč. 19, č. 148, 3. 8. 1912, s. 6. Tuto zprávu sice přinesl antiklerikální tisk, vzápětí ji však nepřímou potvrdil i pro-katolický *Našinec*. Proti srsti. In: *Našinec*, roč. 48, č. 177, 6. 8. 1912, s. 3.

⁵⁰⁶ MAREK, P. – TRAPL, M. *Mons. František Světlík*, s. 33.

⁵⁰⁷ Urban byl vůbec prvním zvoleným poslancem této strany s městským mandátem. Jeho zvolení bylo výjimečné i tím, že se stal i vůbec prvním řadovým kaplanem, který dosáhl tak významného politického postu. Poslanec Antonín Urban †. In: *Našinec*, roč. 52, č. 72, 14. 2. 1916, s. 1.

⁵⁰⁸ Jméno tohoto politika např. nefiguruje v obsáhlém biografickém slovníku osobností českého politického katolicismu, vydaném kolektivem autorů v roce 2007. PEHR, Michal a kol. *Cestami křesťanské politiky: biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*. Praha 2007.

⁵⁰⁹ Poslanec Antonín Urban †. In: *Našinec*, roč. 52, č. 72, 14. 2. 1916, s. 1.

⁵¹⁰ Pavlík v Kroměříži působil od 6. 9. 1905. Srov. ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupská konsistoř Olomouc, kniha č. 106, Katalog kněžstva diecéze z let 1896–1914, fol. 335.

známo, Pavlík byl již v roce 1921 vysvěcen na biskupa (přijal jméno Gorazd), u nové církve však nezůstal a již v roce 1924 přestoupil do České náboženské obce pravoslavné v Praze. V době svého působení v Kroměříži byl však ještě zcela věrný katolické církvi, zároveň výrazně sympatizoval jak s ideami slovanského unionismu, tak i s myšlenkami české katolické moderny. V Kroměříži Pavlík působil asi rok (od října 1905) jako šéfredaktor *Pozorovatele*,⁵¹¹ jehož redakce tehdy sídlila přímo na faře u Panny Marie. Za tím účelem dokonce získal dovolenou od aktivní kněžské služby, takže se mohl naplno věnovat publicistické činnosti. Tato výsada nebude žádným překvapením, uvědomíme-li si, o jak schopného duchovního šlo. Pavlíkův životopisec P. Marek např. uvádí, že tento „šestadvacetiletý kněz měl mezi duchovenstvem výbornou pověst jako publicista a zasvěcený řečník na schůzích a táborech lidu, zapojil se do politické činnosti na půdě Národní strany katolické a kromě toho měl i velké přímlyvce, Mořice Hrubana a A. C. Stojana.“⁵¹² Od počátku roku 1908 byl Pavlík jmenován duchovním správcem kroměřížského léčebného ústavu pro choromyslné.⁵¹³

Zmíněná kroměřížská fara se, jak je zřejmé, stala v uvedených letech domovem skupiny výrazně politicky, společensky i kulturně angažovaných kněžských osobností. Jejich aktivitám zřejmě nebránil ani tehdejší farář u Panny Marie, Msgre. Bedřich Kaun (1824–1908), děkan kolegiátní kapituly v Kroměříži, který byl údajně tiché a klidné povahy.⁵¹⁴ S trochou nadsázky lze tedy říci, že od roku 1905 se trojice duchovních Urban – Štancl – Pavlík stala jedním z hlavních činitelů většiny politických i kulturních aktivit celého katolického tábora v Kroměříži.

---

⁵¹¹ K jeho působení v Kroměříži je v katalogu kléru olomoucké arcidiecéze připojena poznámka: „beurlaubt, Redacteur in Kroměříž.“ Viz ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupská konsistoř Olomouc, kniha č. 106, Katalog kněžstva diecéze z let 1896–1914, fol. 335. Funkci šéfredaktora *Pozorovatele* měl Pavlík převzít po F. Světlíkovi, který v té době odcházel do olomouckého deníku *Našinec*. Skutečnost, že *Pozorovatele* původně redigoval právě Světlík, však doposud není zcela přesvědčivě prokázána a nezmiňuje se o ní ani životopisná kniha o F. Světlíkovi (autorů P. Marka a M. Trapla). Kromě toho v době, kdy Pavlík přebíral redakci *Pozorovatele*, působil Světlík již půl roku v redakci olomouckého listu *Našinec*. MAREK, P. – TRAPL, M. *Mons. František Světlík*, s. 47n.

⁵¹² FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří – VYKOUPILOV, Libor (eds.). *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno 2006, s. 388.

⁵¹³ Zde uvedená životopisná část o M. Pavlíkovi srov. tamtéž, s. 378–394; též MAREK, Pavel – BUREHA, Volodymyr. *Pravoslavní v Československu v letech 1918–1953: příspěvek k dějinám Pravoslavné církve v českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi*. Brno 2008, s. 447–458.

⁵¹⁴ PETERA, Václav. *Géniové církve a vlasti*. Sv. 5. (digitalizované rukopisné dílo, heslo „Bedřich Kaun“ přístupné na <http://www.cdct.cz/petera/data/dil.V/pet.32.jpeg>, citováno 10. 12. 2016). O Kaunovi se ve své době vyjadřoval uznale i antiklerikální tisk. Konkrétně olomoucký *Pozor* vyzdvihoval jeho lidumilnost a charakterní jednání. Prolhanost a násilnictví klerikální ve světle pravdy. In: *Pozor*, roč. 13, č. 59, 23. 3. 1906, s. 1.

4.1.2 Vznik týdeníku *Pozorovatel*, kauza kolem listu *Mír*

Vraťme se však ještě k samotnému listu *Pozorovatel*.⁵¹⁵ Toto periodikum se totiž ve své době stalo bezesporu nejznámějším projektem katolického tábora v Kroměříži a svým významem přesahovalo hranice zdejších farních obvodů i celého města. Právě na jeho stránkách lze zřejmě nejlépe (alespoň z katolického pohledu) sledovat společenské a politické dění v tomto městě, na němž se bezpochyby značnou měrou podíleli i kroměřížští kněží, včetně Augustina Štancla. *Pozorovatel* začal vycházet na podzim roku 1904. První číslo bylo vydáno 1. října, přičemž list vycházel jako týdeník. Štancl sice uvádí, že *Pozorovatel* byl založen přímo jím a několika dalšími kněžími z Kroměříže.⁵¹⁶ Kdo za vznikem tohoto listu stál, však není z pramenů zcela jasné. Je možné, že tato skupina duchovních list zezáчатку pouze finančně podporovala. Přímo jeho redakci a plný vlastnický podíl totiž převzala až později, nejspíše v září 1905.⁵¹⁷ Nenaznačuje to jen změna sídla redakce, která původně neměla své zázemí na faře u Panny Marie, ale v nedalekém domě č. p. 154 na Zelném trhu (dnes Riegrově náměstí), ale také poněkud zvláštní okolnosti, za jakých byl tento list převzat novým vlastníkem a které byly provázeny postupným krachem jiných pro-katolických novin tehdy vydávaných v Kroměříži, které nesly název *Mír*.

Zajímavým je již prvotní veřejně deklarovaný motiv pro zahájení vydávání *Pozorovatele*. Ačkoliv v úvodníku prvního čísla redakce zdůvodňovala jeho vznik argumentem, že „nemáme v našem kraji řádného listu, který by zasluhoval důvěru a podporu lidu“,⁵¹⁸ zdá se, že cílem tohoto periodika bylo ve skutečnosti převzetí role předního katolického tiskového orgánu na Kroměřížsku, která do té doby patřila již zmíněnému katolickému konzervativnímu listu *Mír*. Tyto noviny vycházely již od roku 1889 (nejprve v Olomouci a později právě v Kroměříži) a jejich šéfredaktorem a zároveň i vydavatelem byl Jan Lang, někdejší redaktor olomouckého *Pozoru*. Podle dochovaných pramenů je totiž zřejmé, že se *Mír* v té době již několik let nacházel ve finančních potížích. Zároveň se zdá, že angažovaní kroměřížští kněží (nejspíše Štancl a Světlík, příp. jejich

---

⁵¹⁵ *Pozorovatel* vycházel v Kroměříži od 1. října 1904 až do roku 1935. Od 1. ledna 1922 byl spojen s časopisem *Právo* v Přerově, od 6. dubna 1922 vycházel opět samostatně. V letech 1919–1921 měl podnázev *Politický list československé lidové strany kraje hanáckého*, od roku 1922 pak *List československé strany lidové*.

⁵¹⁶ Mělo se jednat o kaplana P. Urbana a vikáře od sv. Mořice P. Jana Korce. ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 3. Tato informace je v uvedeném prameni zmíněna poněkud nelogicky až při Štanclově druhém příchodu do Kroměříže v roce 1914.

⁵¹⁷ Srov. např. Odpověď „Míru“. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 4, 26. 1. 1906, s. 2.

⁵¹⁸ Proč rozmnožujeme počet časopisů? In: *Pozorovatel*, roč. 1, č. 1, 1. 10. 1904, s. 1.

předchůdci) chtěli nastalé situace využít k tomu, aby získali rozhodující vliv na vydávání a obsah tohoto periodika. Z informací jednoho z článků zveřejněných v roce 1906 v *Pozorovateli* totiž vyplývá, že již dříve existovalo v Kroměříži jakési „družstvo“, za nímž stáli místní duchovní a které již v roce 1901 nebo 1902 šéfredaktorovi Langovi nabídlo, že od něj *Mír* koupí. Lang si však stanovil značně přemrštěné podmínky, takže z těchto jednání nakonec sešlo.⁵¹⁹

K obnovení jednání o převzetí *Míru* pak došlo znovu z jara roku 1905, kdy zmíněné družstvo nabídlo Langovi jako odstupné 5000 korun a na umoření dluhu v tiskárnách další 4000 korun s tím, že se šéfredaktor s věřiteli dohodne alespoň na částečném odpuštění dluhů, protože uvedená částka 4000 korun na pokrytí všech pohledávek zřejmě zdaleka nedostačovala.⁵²⁰ Lang slíbil, že se s tiskárnami určitě domluví. Jednání s věřiteli následně skutečně zahájil, a to prostřednictvím tehdejšího kroměřížského starosty Dr. Josefa Pištěckého, u něhož existovala jakási naděje, že by mohl s tiskárnami dojednat alespoň částečné prominutí Langova dluhu.⁵²¹

V dalším vývoji události se ukázala být klíčovou především role Jindřicha Slováka, majitele tiskárny v Kroměříži, u něhož měl Lang také značné pohledávky. Slovák zřejmě o Langových jednáních s kroměřížským družstvem věděl, neboť ostatním tiskárnám, u nichž byl Lang zadlužen, údajně napsal, že za šéfredaktorem *Míru* „*stojí důstojní pánové, kteří mají peněz dost*“.⁵²² Z toho důvodu se pak přirozeně tyto tiskárny zdráhaly přistoupit na požadavek odpuštění části dluhů. Situace došla nakonec tak daleko, že olomoucká Slavíkova tiskárna, která byla také jedním z věřitelů, začala po Langovi vymáhat pohledávky soudně a dokonce po něm žádala, aby vyhlásil konkurz. Spor se nakonec Langovi podařilo – snad i s přispěním olomouckého arcibiskupa Bauera – urovnat, stále mu však zůstávaly nesplacené dluhy u dalších tiskáren⁵²³ a jeho věřitelé i nadále trvali na zaplacení všech pohledávek v plné výši. Tak vysoké finanční břímě však kroměřížské družstvo nemohlo převzít, a proto se rozhodlo (patrně v září 1905) odstoupit od nabídky odkoupení *Míru* a místo toho kapitálově převzalo zmíněný list *Pozorovatel*.⁵²⁴

---

⁵¹⁹ Odpověď „*Míru*“. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 4, 26. 1. 1906, s. 2.

⁵²⁰ Tamtéž.

⁵²¹ ZAO, pob. Olomouc, Katolicko-politická jednota Kroměříž, inv. č. 5, kart. 1, Korespondence Jana Langa, redaktora „*Míru*“ v Kroměříži s děkanem Bedřichem Kaunem a Dr. Aug. Štanclem, dopis J. Langa děkanu Kaunovi, 18. 10. 1906.

⁵²² Tamtéž.

⁵²³ Tamtéž.

⁵²⁴ Odpověď „*Míru*“. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 4, 26. 1. 1906, s. 2.

Poněkud zvláštní okolností přitom bylo, že družstvo zároveň převzalo a splatilo celý dluh, který měl J. Lang v tiskárně Jindřicha Slováka, a to ve výši 6000 korun.⁵²⁵ Jak později Lang uvedl, jednání mezi kroměřížskými kněžími a Slovákem probíhala tajně, takže o nich nevěděl.⁵²⁶ Motiv, proč družstvo převzalo a uhradilo na tu dobu jistě velmi vysokou pohledávku cizích novin, není známý. Možná jím bylo jakési zadostiučinění majiteli tiskárny Slovákovi, který teoreticky mohl dělat *Pozorovateli* problémy s tiskem, když už měl u něj jiný kroměřížský katolický list (za nějž se navíc družstvo zpočátku stavělo) tak vysoké dluhy. Vyloučen však není ani promyšlený taktický záměr družstva s cílem oslabit nebo přímo odstranit konkurenci na poli kroměřížského katolického tisku. Když byla totiž jedna z věřitelských tiskáren vyplacena v plné výši, mohlo se jen těžko očekávat, že by ostatní věřitelé snad jen teoreticky souhlasili s dohodou o odpuštění alespoň části dluhu. Výše zmíněné okolnosti každopádně skutečně vedly k tomu, že Lang musel vydávání *Míru* na delší dobu úplně zastavit.⁵²⁷ Poté jej vydával už jen nepravidelně, a protože ani pak se finanční poměry vydavatele nezlepšily, přestal *Mír* do konce roku 1906 vycházet úplně.

Pomineme-li výše uvedené okolnosti celé kauzy a zaměříme-li se na jednání samotného A. Štancla, který jménem kroměřížského družstva komunikoval s J. Langem minimálně v souvislosti s odstoupením od nabídky převzetí *Míru*, musíme konstatovat, že již v té době se u něj projevoval jakýsi nonkonformismus v jednání a malý smysl pro diplomaticnost, což byly vlastnosti, které byly častokrát pro jeho chování příznačné i v dalších letech. Štancl totiž v dopise z 20. září 1905, v němž Langa informoval o odstoupení družstva od jednání v souvislosti převzetím *Míru*, také napsal: „*Co pak se týká podpor, kterých se dovoláváte na místě nejvyšším, můžeme Vám sdělit, že marně se namáháte a tak Vás ve Vašem zájmu žádáme, abyste více neobtěžoval. Od kléru všech vrstev byl jste po léta velkomyslně podporován a klérus měl s Vámi trpělivost obdivuhodnou. Trpělivost konečně došla a kněžstvo chce za své peníze míti noviny slušné s vlivem rozhodujícím.*“⁵²⁸

Lang, který byl obsahem těchto sdělení pochopitelně rozhořčen, Štanclovi na jeho předchozí „doporučení“ odepsal: „*Děkuji za tuto přílišnou laskavost Vaší Veledušnosti, avšak jako vydavatel redaktor katolického listu, jehož snahám již zesnulý nejdůst. pan*

---

⁵²⁵ Odpověď „Míru“. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 4, 26. 1. 1906, s. 2.

⁵²⁶ ZAO, pob. Olomouc, Katolicko-politická jednota Kroměříž, inv. č. 5, kart. 1, dopis J. Langa děkanu Kaunovi, 16. 10. 1906.

⁵²⁷ Tamtéž, dopis J. Langa děkanu Kaunovi, 18. 10. 1906.

⁵²⁸ Tamtéž, opis dopisu A. Štancla J. Langovi, 20. 9. 1905.

kardinál Fürstenberg požehnal, budu se v nesnázích svých vždy utíkati pod ochranu svého arcipastýře, jenž zajisté prosby moje nezamítne a podporu katolickému listu neodepře.“ Ke Štanclově poznámce o podpoře kléru všech vrstev Lang napsal: „Také za tuto poklonu Vaší Veleďustojnosti srdečně děkuji, avšak dovoluji si na slovech výše uvedených učinit malou korekturu. Nebyl to klerus všech vrstev, jenž mne podporoval, nýbrž pouze část kleru, která dovede posoudit, co to jest, vydávat katolický list v dobách tak neblahých [...], kdy se katolické noviny čtou, ale málo kdo za ně platí. [...] Také žádná trpělivost kleru se mnou nedošla, jak ráčíte psáti, poněvadž jsem k tomu příčiny nedal. Hájím zájmy a práva našeho duchovenstva po 16 let horlivě, věrně a vytrvale, a může konečně dojiti při tom trpělivost jen tomu, jenž stav svůj sám poškozujje.“ V závěru dopisu pak Lang ironicky dodává: „Na konci děkuji Vaší Veleďustojnosti za veškeré štulce, jimž Jste mne počtiti ráčil a slibují, že v dobré práci za blaho církve sv. neustanu.“⁵²⁹

Zda uvedená korespondence mezi oběma stranami pokračovala dále, není známo. Z dochovaných pramenů však vyplývá, že se Lang i nadále snažil získat subvence pro záchranu svého listu. Ještě na podzim téhož roku (1905) kontaktoval tehdejšího sekretáře olomoucké arcibiskupské konzistoře Leopolda Prečana s prosbou o pomoc. Z dopisu, kterým Prečan na Langovu žádost reagoval, vyplývá, že arcibiskupství přispívalo Langovi na vydavatelskou činnost 50 korunami měsíčně, což byla částka, která nestačila ani na pokrytí úroků plynoucích z dluhů. Prečan proto Langovi doporučil, aby se ještě jednou pokusil požádat arcibiskupa o výraznější finanční pomoc.⁵³⁰

Lang také opakovaně prosil o finanční podporu (a také o přímluvu na vyšších místech) u Bedřicha Kauna, faráře u Panny Marie v Kroměříži. V dopise z 18. října 1906 si mu rovněž stěžoval na jednání jeho kaplanů. Štanclovi a ostatním zainteresovaným kněžím vyčítal, že v nejméně vhodné chvíli odstoupili od plánovaného převzetí *Míru* a sanování jeho pohledávek, a Langa tak zásadním způsobem poškodili: „Kdyby byli velební páni bývali dané slovo dodrželi, byl bych výhodně vyrovnání všude docílil a dnes mohl býti list v nejlepších proudech. Zatím však jest zničeno, co se dlouhá léta těžce budovalo a zničena jest zároveň moje existence. Jest to věru podivná odměna za dlouholetou námáhavou a svědomitou práci mou na poli katolické žurnalistiky. Spočívá v tom odstrašující příklad pro nekňeže, od nichž se očekává, že by se katolickému novinářství s úspěchem věnovat

---

⁵²⁹ ZAO, pob. Olomouc, Katolicko-politická jednota Kroměříž, inv. č. 5, kart. 1, opis dopisu J. Langa A. Štanclovi, 23. 9. 1905.

⁵³⁰ Tamtéž, opis dopisu L. Prečana J. Langovi, 6. 11. 1905.

*mohli. A věru nestalo se ještě nikde, by starý katolický list takovým nekřesťanským způsobem od vlastních lidí ze světa odstraňován byl, jak se to stalo ‚Míru‘.*⁵³¹

Z dalšího vývoje situace je zřejmé, že Langovi se navzdory všem snahám nepodařilo najít investora, který by byl ochoten jeho list zachránit. Jak už bylo řečeno, Lang musel do konce roku 1906 vydávání *Míru* definitivně zastavit, neboť už i on sám se nacházel v té době v existenčních potížích.⁵³² Jeho list, který se dlouhodobě utápěl v dlužích, si zřejmě postupně vybudoval pověst ekonomicky problémového podniku. Pravděpodobně i Štanclovo a Urbanovo družstvo si tak spočítalo, že mnohem výhodnější bude kapitálově vstoupit do *Pozorovatele*, než splácet všechny vysoké pohledávky *Míru* a přebírat list, který kvůli svým finančním problémům zřejmě neměl příliš dobrou pověst u diecézního kléru ani u katolické veřejnosti.

4.1.3 Dozvuky Judovy aféry v Kroměříži

Týdeník *Pozorovatel* se tedy nejpozději od podzimu 1905 stal tiskovým orgánem skupiny kroměřížských kaplanů, mezi něž v té době patřil i A. Štancl. Lze předpokládat, že všichni tito kněží byli zároveň součástí skupiny předních představitelů celého kroměřížského katolického tábora. Současně s těmito změnami se také postupně měnila rétorika celého listu. Zatímco již v prvním čísle z roku 1904 se redakce *Pozorovatele* rozhodně distancovala od propůjčování se k jakýmkoliv polemikám, osobním či „revolverovým“ útokům⁵³³ – a toto předsevzetí skutečně dodržovala –, se změnou vlastníka a pravděpodobně i s příchodem nového šéfredaktora P. Matěje Pavlíka *Pozorovatel* ve svých argumentech, reakcích a vyjádřeních přece jen značně přitvrdil. Náznaky tohoto trendu se začaly postupně projevovat již na podzim 1905, v roce 1906 pak již bylo zcela zřejmé, že se redakce *Pozorovatele* nehodlá nadále spokojit jen s neutrálním informováním, ale že otevřeně vystoupí proti každému, kdo veřejně poškozuje katolickou věc. Změna kurzu ale nejspíše neměla hlavní příčinu ve výměně šéfredaktora, nýbrž

---

⁵³¹ ZAO, pob. Olomouc, Katolicko-politická jednota Kroměříž, inv. č. 5, kart. 1, dopis J. Langa děkanu Kaunovi, 18. 10. 1906.

⁵³² Tamtéž, dopis J. Langa děkanu Kaunovi, 14. 3. 1907. Lang v tomto dopise Kaunovi psal, že onemocněl a nemá prostředky ani na léky, ani na nejnnutnější životní potřeby. Z přípisu na dopise vyplývá, že mu farář na základě této jeho prosby zaslal finanční dar 10 korun.

⁵³³ „Prohlašujeme tímto, že list pod žádnou podmínkou k osobním útokům se nepropůjčí a že účelem štvání založen nebyl.“ *Pozorovatel*. In: *Pozorovatel*, roč. 1, č. 1, 1. 10. 1904, s. 2.

především v tehdejší společenském a politickém dění, které bylo silně ovlivněno aktuálně probíhající tzv. Judovou aférou.

Tato aféra vznikla poté, co prostějovský farář Karel Dostál-Lutinov na konci prosince 1905 uveřejnil v prostějovských novinách *Hanácký kraj* kritiku úvodního slova v katalogu k výstavě malíře Františka Kupky. Autorem onoho úvodníku byl profesor prostějovské reálky Karel Juda (1871–1959). Dostál mu vytýkal jeho dehonestující výroky o náboženství, které Juda označoval za pouhé „řemeslo a obchod“. Dostálovi vadilo především to, že se o náboženství takovým způsobem vyjadřuje pedagog, učitel a vychovatel (a tedy i státní zaměstnanec), který by měl respektovat, že katolické náboženství je státním náboženstvím, a navíc děti, které vyučuje, jsou k němu vychovávány i v rodinách. Kolem celého případu se postupně rozvířily velké polemiky v tisku, a to nejen na Prostějovsku, ale i na celé Moravě. Tento ideový spor nakonec přesáhl také hranice českých zemí, takže vedle zemského sněmu se řešil i ve vídeňské říšské radě. Celá kauza vedla především k dalšímu nárůstu polarizace klerikálního a pokrokového tábora v české společnosti.⁵³⁴

Tato záležitost pochopitelně poznamenala i společenské dění v Kroměříži, což se projevilo mj. i v obsahové náplni listu *Pozorovatel*, který se v té době v řadě svých článků velmi intenzivně zabýval i školskou otázkou. Např. ve vydání z 23. února 1906 vyšly obsáhlé články s titulkou „Činnost ‚pokrokových‘ profesorů“⁵³⁵ nebo „O snahách, jež chtějí náboženství vyloučiti ze škol“.⁵³⁶ *Pozorovatel* se velmi kriticky vyjadřoval např. k názorům prof. Tomáše Garrigua Masaryka, který se do diskuze kolem Judovy aféry také aktivně zapojoval: „*Nadšení, jaké jeví stoupenci Masarykovi pro beznáboženskou školu, jest dostatečnou zárukou, že za krátkou dobu bude pohromadě kapitál, za který pan prof. Dr. Masaryk postaví školy a zařídí úplně po chuti svých stoupců. V těch školách ať si pan Masaryk i se svou akademickou mládeží poroučí, jak se mu líbí. A když po čase dokážou, že jejich škola bez náboženství dodělala se úspěchů lepších než nynější škola, na níž vyučuje se náboženství, pak budou míti vyhráno. Do školy ale, na kterou jen oni sami neplatí, kterou udržuje občanstvo, jež vesměs žádá vyučování náboženství, a jež nedovede si školy bez náboženského vyučování ani představit, ať se nám nepletou ani Masaryk ani jeho odchovanci...*“⁵³⁷ Příspěvků s podobným tematickým zaměřením, jaké

⁵³⁴ MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 188–196.

⁵³⁵ Činnost „pokrokových“ profesorů. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 8, 23. 2. 1906, s. 1; pokračování téhož článku In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 11, 16. 3. 1906, s. 1.

⁵³⁶ O snahách, jež chtějí náboženství vyloučiti ze škol. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 8, 23. 2. 1906, s. 1–2.

⁵³⁷ Tamtéž, s. 2.

měl tento, vyšla během roku 1906 v tomto periodiku celá řada, není však známo, nakolik na jejich vzniku participoval samotný Augustin Štancl, pro něhož byla školská otázka jednou z hlavních priorit. Lze však předpokládat, že se na této publicistické kampani také aktivně podílel.

Nutno však doplnit, že jako všude jinde, i v Kroměříži měla katolická skupina v celé diskuzi o školské otázce poměrně obtížnou pozici. Snažila se sice o zachování katolického charakteru státního školství, avšak v době vrcholících národnostních bojů o zřízení a podporu českých škol proti školám německým se jí tento cíl velmi obtížně prosazoval, neboť nacionální otázka byla upřednostňována před náboženskou a navíc právě české učitelstvo (především na zdejší České vyšší zemské reálce), které mělo být v této oblasti katolické straně největší oporou, se velmi často naopak přidávalo na stranu pokrokového a antiklerikálního tábora.⁵³⁸ Představitelé české katolické inteligence, kteří působili ve školství a k nimž se přirozeně řadili i kaplani od Panny Marie, se tak ocitli v opozici vůči značné části českých učitelů, kteří se s ideálem katolického charakteru školy neztotožňovali.⁵³⁹

4.1.3.1 Násilný střet při přednášce redaktora Svozila

Judova aféra se však v Kroměříži neřešila jen teoreticky na stránkách zdejších novin, ale i v místních přednáškových sálech, na schůzích a při veřejných debatách a v jedné chvíli se dokonce vyhroutil i do násilného konfliktu, čímž byla samozřejmě opět posílena také celá kampaň, probíhající v souvislosti s touto kauzou jak katolickém, tak i v antiklerikálním tisku. Významnou roli v celé záležitosti sehráli mj. kněží od Panny Marie P. Štancl a stejně tak i P. Urban, který již tehdy patřil k nejvýraznějším předákům katolického tábora v Kroměříži.

Prvotní příčinou vzniku takto vyhraněné konfrontace se stala přednáška s názvem „Boj o náboženství“, kterou zorganizoval kroměřížský Křesťansko-sociální spolek ve svém sále v dnešní ulici Na Sladovnách v neděli 4. března 1906. Přednášejícím byl bývalý zdejší

---

⁵³⁸ V *Pozorovateli* z března 1906 byl otištěn dotaz tohoto znění: „Po městě jest rozšířena pověst, že někteří profesori na zdejší české reálce před vyučováním a po vyučování se žáky se nemodlí. Je to pravda?“ Z obecnstva. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 10, 9. 3. 1906, s. 5. Jiný článek, který otevřeně vystupoval proti antiklerikálnímu zaměření profesorů na kroměřížské české reálce, pak vyšel v *Pozorovateli* o tři týdny později. Hlas lidu. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 13, 30. 3. 1906, s. 5.

⁵³⁹ P. Antonín Urban v té době dokonce v *Pozorovateli* označil kroměřížské profesory na české reálce vysloveně za pokrokáře. URBAN, Antonín. Boj o náboženství. 11. března v Kroměříži. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 11, 16. 3. 1906, s. 1.

kaplan P. František Světlík.⁵⁴⁰ Podle zprávy uveřejněné v *Pozorovateli* se celá tato přednáška, která měla klidný průběh, obsahově věnovala především tématům vzešlých z Judovy aféry, na prvním místě otázce katolického charakteru státní školy. Od Světlíka zazněl k uvedenému tématu kromě kritiky Masaryka a jeho příznivců např. i tento názor: *„Na české škole nesmí učitel dovoliti si posměšně mluvíti o českém národě – jistě by proti němu povstal odpor rodičů. Tak jest tomu i s náboženskou výchovou. Můžeme říci, že všichni rodiče přejí si (snad až na ojedinělé výjimky), aby děti ve škole učily se též náboženství. Nemá proto práva nikdo odstraňovati náboženství ze škol proti vůli rodičů.“*⁵⁴¹ V závěru schůze pak byla přijata společná rezoluce, která odsuzovala výroky prof. Judy a naopak schvalovala postup prostějovského faráře Dostála-Lutinova.

Jak bývalo v té době běžným zvykem, uspořádal v reakci na uvedenou přednášku vlastní shromáždění také kroměřížský pokrokový tábor, a to o týden později, v neděli 11. března 1906 v sále budovy „Nadsklepi“ – tehdejšího kroměřížského kulturního a společenského centra.⁵⁴² Organizátory akce byli Slovanský politický spolek a Dělnický politický spolek v Kroměříži.⁵⁴³ Aby bylo zřejmé, že jde skutečně o protireakci vůči katolickému táboru, přednáška dostala stejný název jako předchozí Světlíkův referát, tedy „Boj o náboženství“. Jako řečník byl do Kroměříže pozván politický agitátor a novinář Josef Svozil (1873–1949). Schůze byla přístupná široké veřejnosti, čehož využili kroměřížští kaplani, kteří zorganizovali účast početné skupiny katolíků z města i okolí, jež měla na shromáždění manifestovat svůj nesouhlas s postoji a názory antiklerikální strany. Celkem objektivní svědectví o celé akci podal později v tisku P. Antonín Urban, který se jako jediný z kněží schůze osobně účastnil. Urban poukázal mj. na to, že příznivci katolického tábora nebyli na akci nikým „naverbováni“, ale zúčastnili se jí naopak dobrovolně a z vlastního zájmu: *„Byl to patrně následek událostí poslední doby; ty vyburcovaly i nejdůvěřivější z nás a všichni jsme si uvědomili, že tu neběží o politický pouze boj proti klerikalismu, nýbrž, že se tu dle přiznání prof. Masaryka vede zcela systematický boj proti katolickému náboženství, že se má z duše lidu vyrvat jeden z nejdůležitějších prvků, které tvoří jeho národní povahu. Případu Judův je všeobecně znám, otevřel oči i těm, kteří dosud bojovali proti ‚klerikalismu‘. [...] Myslícím lidem je teď jasno, že tu neběží pouze o boj strany politické proti straně politické – nýbrž strany*

---

⁵⁴⁰ Přednáška. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 9, 2. 3. 1906, s. 3.

⁵⁴¹ Boj o křesťanství. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 10, 9. 3. 1906, s. 5.

⁵⁴² Klerikálové při práci. In: *Lidové noviny*, roč. 14, č. 71, 13. 3. 1906, s. 2 (ranní vydání).

⁵⁴³ Srov. např. Předehra? In: *Pozor*, roč. 13, č. 52, 14. 3. 1906, s. 1.

*protikatolické proti katolicismu.*⁵⁴⁴ K napjaté atmosféře během schůze bezpochyby přispěl jak poněkud provokativně zvolený název přednášky („Boj o náboženství“), tak i samotná osoba přednášejícího J. Svozila, který byl odpadlým knězem. Podle P. Urbana právě Svozil v Kroměříži rozdráždil katolickou veřejnost již předchozího roku, kdy zde při své přednášce pasoval Jana Husa do role pokrokového radikála, otevřeně popíral některé z principů katolického učení a nepřímou vyzýval i k odpadu od katolické církve.⁵⁴⁵

Urban také odmítal nařčení, že se nejnovější Svozilovy přednášky za katolickou stranu účastnil prostoduchý, zmanipulovaný a zfanatizovaný dav. Účastnickou základnu podle něj tvořili kultivovaní a spořádaní občané – vedle venkovských rolníků také dělníci, živnostníci a zástupci inteligence. Zároveň však Urban připouštěl, že *„trpělivost lidu je vyčerpána: tu bylo třeba konejšit, klidnit“*.⁵⁴⁶ Zřejmě i z toho důvodu byla ještě před uvedenou přednáškou svolána do spolkové místnosti Katolicko-politické jednoty v Kroměříži jakási přípravná schůze, jíž se účastnilo několik členů uvedené jednoty, kaplan Štancl a také skupina venkovských rolníků. Štancl údajně v souvislosti se Svozilovým vystoupením na zúčastněné apeloval: *„Prosím Vás, [...] buďte jenom klidní; kdyby hrubě urážel náboženství, tu mu rozhodně a důstojně řekněte, aby neurážel.“*⁵⁴⁷

I přes tato opatření se však představitelům katolického tábora nepodařilo během následující Svozilovy přednášky situaci udržet pod kontrolou. *„Jak lid uviděl red. Svozila, zmocnilo se ho rozčilení,“* píše Urban a dodává: *„Odpadlý kněz‘ to není v očích našeho věřícího lidu maličkostí, k tomu ještě když chtěl mluvit proti tomu, co donedávna z kazatelen hlásal.“*⁵⁴⁸ Když redaktor Svozil viděl, jaká v sále panuje atmosféra, snažil se svůj projev přece jen formulovat opatrně a mírně. Avšak ani tak se nemohl vyhnout ožehavým tématům, o kterých chtěl přednášet z pohledu antiklerikální strany: o nerozlučitelnosti manželství, Judově aféře a o Masarykově agitaci za odstranění náboženství ze škol. Následné první hlasité projety nevole z katolické části obecnstva dokázal ještě přítomný P. Urban umlčet. Když ale jeden z katolických rolníků vykřikl: *„A my si nedáme – škoda toho oleje, kterým vás pomazali, rač ním měli pomazat trakač,“*⁵⁴⁹ nastala vřava, kterou již Urban nebyl schopen vlastními silami uklidnit. Přednášející J. Svozil opustil sál a přítomný vládní komisař schůzi ukončil. Urban sice poté

---

⁵⁴⁴ URBAN, A. Boj o náboženství. 11. března v Kroměříži. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 11, 16. 3. 1906, s. 1.

⁵⁴⁵ Tamtéž.

⁵⁴⁶ Tamtéž.

⁵⁴⁷ Tamtéž.

⁵⁴⁸ Tamtéž.

⁵⁴⁹ Tamtéž. Tímto rolníkem byl Josef Vaca ze Skaštic u Kroměříže. Ze Skaštic. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 13, 30. 3. 1906, s. 3.

přesvědčoval své lidi, aby se rozešli, rozvášněný dav však již tento kněz zjevně neměl pod kontrolou. Rozpoutala se násilná potyčka mezi účastníky obou táborů, kterou prý vyprovokovali socialisté, kteří zaútočili na katolickou stranu železnými holemi. I poté se Urban snažil obě skupiny odtrhnout: „*Klidnil jsem jak jsem mohl, bral našim lidem židle z rukou a prosil, aby se vzdálili.*“⁵⁵⁰ Když emoce začaly opadávat a zdálo se, že se shromáždění konečně rozejde, začali údajně socialisté katolíky provokovat křikem: „*Šak my si uděláme důvěrnou schůzi.*“⁵⁵¹ Nato došlo mezi oběma skupinami k další rvačce. Až teprve poté se podařilo situaci definitivně uklidnit a katolická strana opustila sál. Během obou potyček nebyl podle Urbanova svědectví nikdo vážně zraněn.⁵⁵²

4.1.3.2 Reakce na incident v tisku

I když se jednalo o incident, který ve své době jistě nebyl ničím výjimečným, nezůstal pochopitelně bez povšimnutí ze strany pokrokového a socialistického tisku z celé Moravy, který tuto záležitost využil k tomu, aby katolický tábor v Kroměříži skandalizoval. Prostějovský *Hlas lidu* např. celou událost komentoval takto: „*V neděli, dne 11 března t. r. došlo na veřejné schůzi v Kroměříži k násilnostem nejsurovějšího druhu; katolickými kněžími poštvání venkovani přišli do Kroměříže ozbrojeni noži, revolvery a holemi ‚hájiti víru a svaté náboženství‘ a dopustili se při tom děsných násilností, při nichž bylo mnoho občanů těžce do krve zraněno. Celá Kroměříž je v rozrušení nad těmito činy zfanatisovaných klerikálních venkovanů a prstem se ukazuje na pravé původce tohoto vpádu: na několik katolických kněží, kteří bestiální násilnictví připravili a dali k němu povel.*“⁵⁵³ Které katolické kněze měl tento list konkrétně na mysli, se čtenář dozvídá o něco níže: „*Před Svozilovou přednáškou z alarmovali katoličtí kněží páteři Štancl a Urban veškeré okolní obce a poštvaly je nejhnusnějšími podskoky proti pokrokovým lidem.*“⁵⁵⁴ Olomoucký *Pozor* uvádí, že na agitaci se podílel také P. Antonín Janda, profesor náboženství na české reálce v Kroměříži, který byl zároveň jednatelem místní Katolicko-politické jednoty.⁵⁵⁵ P. Janda spolu s P. Urbanem prý „*sezvali hojně venkovské občany,*

---

⁵⁵⁰ URBAN, A. Boj o náboženství. 11. března v Kroměříži. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 11, 16. 3. 1906, s. 1.

⁵⁵¹ Tamtéž.

⁵⁵² Tamtéž.

⁵⁵³ Krveprolití na schůzi v Kroměříži. In: *Hlas lidu*, roč. 21, č. 21, 14. 3. 1906, s. 2.

⁵⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵⁵ Předehra? In: *Pozor*, roč. 13, č. 52, 14. 3. 1906, s. 1. *Pozor* však tuto zprávu o něco později sám dementoval. Uvedl, že Janda se k Urbanově a Štanclově agitaci nepřidal, ale naopak radil, aby se volila spíše

kteří přišli se svými pacholky, ozbrojenými dřevěnými i kovovými holemi; v místnostech Katol-politické jednoty jim dali náležité ponaučení, jež spočívalo částečně též v alkoholu, jak bylo lze souditi ze zjevu „posilněných“.⁵⁵⁶ Průběh samotné schůze byl pak v *Hlasu lidu* popisován takto: Sotva přednášející J. Svozil mluvil jen pár minut, „povstal katolický kněz P. Urban a dal povel ku krvavému dílu. [...] Co následovalo na schůzi v Kroměříži po komandu katolického kněze P. Urbana, to se věrně podobalo řádění dravých bestii. [...] Klerikálové [...] vrhli se s holemi, otevřenými křiváky a židlemi na naše lidi. Na hlavy kroměřížských pokrokových občanů a našich soudruhů dopadaly rány; krev začal stříkati z hlubokých ran; nejhůře se vedlo těm, kteří se postavili na obranu řečníka; sál se podobal doslovně bojišti; vše nakupeno na hromadách, zabítí lidé, rozlámané židle, zlámané hole, kusy oděvů, klobouky atd. V tomto vyličení není ani slovo přehnáno.“⁵⁵⁷

List *Pozor* z celé události vyvozoval mj. tento závěr: „Jisto jest, že lid byl poštván. Kým? Kroměřížskou farou! A sice jednak s kazatelny, na níž více se pěstuje politika než náboženství, dále soukromými dopisy, v nichž lidé ze sousedních obcí byli štváni, aby za každou cenu schůzi rozbili. Hlavním aranžerem všeho jest dr. A. Štancl, kaplan od panny Marie a jeho kolega P. Urban.“⁵⁵⁸ Brněnské *Lidové noviny* zase uvádějí, že útok vedli Urban se Štanclem a vedle nich také arcibiskupský úředník Válek, „jenž křičel ku svým přívržencům ‚dobře to děláte!‘ Nejde o člověka z našeho tábora, ale klerikální rabiátství je takové, že se musí zaznamenávat každý jeho nový doklad, aby se připravila chvíle súčtování. A účtovat se nebude se zfanatisovanými a často také najatými lidmi, které klerikálové komandují s býkovci na politické schůze, ale s ‚panáčky‘ se bude účtovat, s těmi, kdož ráno hlásají ‚slovo boží‘ a večer inscenují rabiátství na schůzích. Vítr zaseli, bouři sklidí.“⁵⁵⁹

Je zjevné, že antiklerikální listy si průběh celé události do značné míry upravovaly „ke svému obrazu“, nechyběla zde bezesporu ani značná fabulace a zveličování. Přece jen bylo těžko uvěřit tvrzením, že si někteří katoličtí účastníci schůze přinesli s sebou střelné zbraně, během šarvátky stříkala krev a v sále leželi zabítí lidé. O celkovém zkreslení těchto zpráv svědčí i to, že samotný Augustin Štancl, který byl některými listy označován z jednoho z vůdců tohoto násilného konfliktu, se zmiňované Svozilovy schůze osobně vůbec neúčastnil, protože v době jejího konání měl kázání ve farním kostele. Tato kauza

---

pasivní rezistence. Prolhanost a násilnictví klerikální ve světle pravdy. In: *Pozor*, roč. 13, č. 59, 23. 3. 1906, s. 1.

⁵⁵⁶ Předehra? In: *Pozor*, roč. 13, č. 52, 14. 3. 1906, s. 1.

⁵⁵⁷ Krveprolití na schůzi v Kroměříži. In: *Hlas lidu*, roč. 21, č. 21, 14. 3. 1906, s. 2.

⁵⁵⁸ Předehra? In: *Pozor*, roč. 13, č. 52, 14. 3. 1906, s. 1.

⁵⁵⁹ Klerikálové při práci. In: *Lidové noviny*, roč. 14, č. 71, 13. 3. 1906, s. 2 (ranní vydání).

byla však bezesporu vhodnou příležitostí pro to, aby byla katolická strana co nejvíce zdiskreditována. Terčem kritiky vyvozované od výše zmíněné potyčky se tak v těchto periodikách nestali jen kaplani Štancl a Urban, ale např. kroměřížský starosta a tehdejší předseda tamní Katolicko-politické jednoty Dr. Josef Pištěcký nebo dokonce olomoucký arcibiskup František Bauer.⁵⁶⁰

Celá záležitost také vyvolala mezi oběma stranami bouřlivou a déle trvající tiskovou konfrontaci. Kroměřížský *Pozorovatel* uveřejnil v následujících dnech po incidentu nejen výše uvedené stanovisko P. Urbana, ale i znění článků z opačné – antiklerikální – strany, které zde byly doplněny patřičně ironicky vyznívajícími komentáři a poznámkami.⁵⁶¹ Kromě toho otiskl hned v následujícím čísle dvě vyjádření přímých svědků Svozilovy agitační schůze, kteří se rázně postavili na obranu P. Urbana: „*Byl jsem svědkem, a proto vím, jak se celá věc odehrála. V listech pokrokových jsou zprávy naprosto vymyšlené a přehnané, a proto nedejte se klamati zprávami těmi, jež jsou nepravdivé. [...] Odpadlého kněze nikdy poslouchat nechceme a nebudeme. P. Urbanu děkujeme, že se přičinil seč mohl o udržení pořádku, jelikož se mohlo stát něco horšího. A těm, co psali nepravdy do pokrokových listů, radíme, by raděj mlčeli a nedělali z komára vola, jelikož to prozrazuje nejlíp jejich vzdělanost a osvícenost, tak že za to, co napsali, se musí slušný člověk stydět.*“⁵⁶² Jiná reakce na předchozí události, která reagovala na nařčení, že katoličtí rolníci přišli na Svozilovu přednášku posilnění alkoholem, byla pak ještě ostřejší: „*Nedávno přišli k nám páni z Kroměříže, mezi nimiž byl profesor české reálky, p. Melichar [...], za velmi ‚krásným‘ účelem, na výzvědy. Tito přátelé odpadlého kněze Svozila myslí totiž, že venkovští rolníci dostali pití, aby přišli rozbít jeho schůzi. Rolníci z celého okolí kroměřížského! Necítíte tuto sprostou urážku nám ve tvář vmetenou? Nevře ve vás krev, když tito pánové tak nás snižují? My tuto urážku vracíme oněm pánům. Oni patrně soudí nás podle sebe. My jsme dosti vzdělaní, abychom bez pití poznali, kam stále štvání provozované od podobných lidí vede, a abychom je zakřikli. Ať těm pánům profesorům jenom nesklapne.*“⁵⁶³ Brněnský týdeník *Hlas* pak dokonce označil profesory prostějovské reálky za přímé iniciátory Svozilovy přednášky: „*Tato schůze ze dne 11. března nebyla ničím jiným, nežli drzou provokací katolického lidu. A kdo způsobil tuto provokaci? Firmy, které byly podepsány na plakátech, byly jen nastrčeny, vlastními*

⁵⁶⁰ Srov. např. Předehra? In: *Pozor*, roč. 13, č. 52, 14. 3. 1906, s. 1.

⁵⁶¹ Srov. Hružostrašná historie o krveprolévání a mordování spáchaném v Kroměříži na neděli 2. v Postě léta Páně 1906. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 11, 16. 3. 1906, s. 2–3.

⁵⁶² Z venkova. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 12, 23. 3. 1906, s. 3.

⁵⁶³ Z Bezměrova. Tamtéž, s. 3; srov. též Pokrokáři při práci. In: *Hlas* (deník), roč. 58, č. 69, 25. 3. 1906, s. 2.

*původci jsou jiní lidé. S rozhořčením mluvilo se po schůzi o některých profesorech zdejší české reálky, kteří prý schůzi uspořádali, ale pak jiné nastrčili. Budte ujištěni pánové, že si od takových lidí dovedeme pomoci. Či myslíte, že na to jsme si postavili reálku za tak velké oběti [...], abychom vám dávali na výchovu své katolické děti, vám o nichž všeobecně se mluví jako o lidech beznáboženských? [...] Postaráme se o to, aby naše dívky dostaly za vychovatele muže vzdělané a muže věřící a ne odpadlíky, nevěrce a soc. demokraty. To bude následek vaší nedělní schůze.*⁵⁶⁴

Olomoucký pokrokový list *Pozor* však nenechal reakce *Pozorovatele* bez odezvy a již 23. března 1906 uveřejnil na titulní straně obsáhlý článek s názvem „Prolhanost a násilnictví klerikální ve světle pravdy“, v němž P. Urbana označil za jednoho ze strůjců tiskové kampaně zaměřené proti T. G. Masarykovi a profesorskému sboru na kroměřížské české reálce a v souvislosti se Svozilovou přednáškou jej pak obvinil z několika lží.⁵⁶⁵ List se především snažil dokázat, že násilný střet na uvedené schůzi byl přímým záměrem kaplana Urbana, který jej sám předem zorganizoval. Jako hlavní důkazní materiál měla sloužit v článku přetištěná pozvánka k účasti katolíků na výše zmiňované schůzi, kterou Urban adresoval starostovi jedné z obcí v okolí Kroměříže. Navíc o dva dny později, v neděli 25. března 1906, otiskl (snad omylem) brněnský prokatolický list *Hlas* zprávu, že zmíněný dopis měl být adresován přímo starostovi Kroměříže Dr. Pištěckému.⁵⁶⁶ To však byla zjevná dezinformace, na což obratem (a s posměchem) reagoval i *Pozor*.⁵⁶⁷

Na všechny uvedené články zareagoval P. Urban 30. března 1906 v *Pozorovateli* obsáhlým prohlášením, které mělo za cíl vyvrátit všechna obvinění ze lží, dříve uveřejněná v *Pozoru*. K článku v brněnském *Hlasu* mj. uvedl: „Nedělní ‚Hlas‘ přinesl zkomolenou zprávu, která spočívá buď na nedorozumění neb snad úmyslné mystifikaci. [...] ‚Pozor‘ a jiné pokrokové listy z toho hned vytloukají kapitál a ‚znají‘[...] pisatele nepravdivé lokálky. Ovšem není to dle nich nikdo jiný než já, který, abych byl důsledným, lžu prý dále, po osmé. Prohlašuji, že p. starostovi Dru Pištěckému ani já, ani dr. A. Štancl žádného lístku neposlal, před schůzí dobré dva měsíce vůbec s ním nemluvil a o oné schůzi do ‚Hlasu‘ vůbec žádné nepodepsané zprávy nezaslal.“⁵⁶⁸ Dále Urban sice připustil, že mezi věřícími pro účast na Svozilově přednášce skutečně agitoval, avšak pouze za

⁵⁶⁴ Boj o náboženství na veřejné schůzi v Kroměříži. In: *Hlas. Týdeník pro lid*, roč. 58, č. 11, 16. 3. 1906, s. 5; srov. též *Hlas lidu* po Svozilově schůzi v Kroměříži. In: *Hlas* (deník), roč. 58, č. 69, 25. 3. 1906, s. 2.

⁵⁶⁵ Prolhanost a násilnictví klerikální ve světle pravdy. In: *Pozor*, roč. 13, č. 59, 23. 3. 1906, s. 1–2.

⁵⁶⁶ »Lid. noviny«. In: *Hlas* (deník), roč. 58, č. 69, 25. 3. 1906, s. 2.

⁵⁶⁷ Sedmero lží pátera Urbana. In: *Pozor*, roč. 13, č. 62, 28. 3. 1906, s. 2.

⁵⁶⁸ URBAN, A. Ještě jednou boj o náboženství 11. března v Kroměříži. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 13, 30. 3. 1906, s. 1.

účelem poklidného vyjádření názoru ke katolické otázce, o níž měla být při schůzi řeč. Rozhodně se pak ohradil vůči nařčení, že byl hlavním iniciátorem a organizátorem násilného střetu, ke kterému během schůze došlo. V závěru svého prohlášení pak uvedl: „*Divím se vůbec, proč se o Svozilově schůzi v novinách pořád píše. To, co se stalo v Kroměříži 11. března, stává se skoro každou neděli na některém místě – ovšem jsou to socialisti neb pokrokáři, kteří schůze rozbíjejí. Že by se jim mohlo také něco takového státi a že by se odvážil někdo postavit se jim na schůzi na odpor a dal smýšlení své veřejně na jevo, na to oni nejsou zvyklí, to prohlašují za klerikální neslýchané násilnictví. Málo naplat, jsme už tady a nedáme se...*“⁵⁶⁹ Z dalších příspěvků uveřejněných v *Pozorovateli* je patrné, že i tento list redigovaný M. Pavlíkem využíval celé kauzy k cíleným útokům proti opačné straně. Ve stejném čísle tak lze najít článek zaměřený proti pokrokovým profesorům na zdejší české reálce⁵⁷⁰ nebo kritiku kroměřížských dopisovatelů *Pozoru*.⁵⁷¹ Další ostrý článek související se Svozilovou schůzí byl pak uveřejněn ještě v následujícím čísle.⁵⁷²

Celá záležitost se však nepřetržovala jen v tisku a na spolkových schůzích, ale dostala se dokonce až do programu jednání obecního kroměřížského výboru. Starosta Kroměříže Dr. Pištěcký totiž obdržel písemnou interpelaci podepsanou třemi kroměřížskými občany, kteří jej vyzývali, aby podal vysvětlení, proč jakožto předseda zdejší Katolicko-politické jednoty proti násilnostem na Svozilově schůzi nezasáhl.⁵⁷³ Interpelace byla projednána na výborové schůzi konané 4. dubna 1906. Pištěcký se k ní vyjádřil v tom smyslu, že agitace na uvedené schůzi nebyla organizována Katolicko-politickou jednotou, ale šlo o individuální iniciativu několika jejích členů. Zároveň se také ohradil proti zatažení jeho jména do celé kauzy ze strany pokrokového tisku a podpořil kroměřížskou Katolicko-politickou jednotu, když prohlásil, že pokud by měl volit, preferoval by předsednictví v tomto spolku před funkcí starosty.⁵⁷⁴

Konflikt mezi oběma kroměřížskými názorovými skupinami nebyl ani poté zcela zažehnán a hrozilo naopak, že znovu propukne v nové síle. Po neúspěšném prvním pokusu totiž zdejší pokrokový tábor na 8. dubna 1906 naplánoval v sále budovy „Nadsklepí“ znovu přednášku redaktora Svozila, tentokrát na téma reformy manželského práva. Podle

⁵⁶⁹ URBAN, A. Ještě jednou boj o náboženství 11. března v Kroměříži. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 13, 30. 3. 1906, s. 2.

⁵⁷⁰ Hlas lidu. In: Tamtéž, s. 2. (viz též poznámku č. 538)

⁵⁷¹ Píše se nám. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 13, 30. 3. 1906, s. 5.

⁵⁷² Z Hané. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 14, 6. 4. 1906, s. 3.

⁵⁷³ Interpelaci sepsali Jan Kubíček, Josef Třasoň a Tomáš Pokorný 25. 3. 1906 v Kroměříži. Zasedání obecního výboru dne 4. dubna 1906. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 14, 6. 4. 1906, s. 5.

⁵⁷⁴ Tamtéž.

olomouckého *Pozoru* povolil starosta Pištěcký konání nikoliv veřejné, ale jen důvěrné schůze. Přednáška však byla ve skutečnosti opět veřejná, o čemž svědčí především fakt, že se na ni opět dostavili také příznivci katolické strany.⁵⁷⁵ Role předáka katolického tábora se podle antiklerikálního tisku tentokrát již neujal kaplan Urban, ale jeho spolubratr A. Štancl. *Pozor* o celé akci referoval mj. takto: „*Strana klerikální, vedená bojovným P. Štanclem, dostavila se ku schůzi opětně v hojném počtu a zvláště z Bilan naverboval k ní tábor černých množství lidí, kteří ozbrojeni klacky přitáhli do Kroměříže ,hájit viru‘.*“ Dále list popisoval dramatickým způsobem průběh samotné schůze: „*Tábor klerikální pod vedením P. Štancla a jiných kněží ovšem hlučel proti vývodům redaktora Svozila, leč byl rozdělen v jednotlivé malé hloučky, jež obklopeny byly ohromnými davy protiklerikálními a proto netroufal si více vystupovati s takovou vzpurností jako stalo se při schůzi minulé. [...] Když řeč svou zahájil red. Krapka, tu klerikálové zademonstrovati si chtěli hromadným odchodem ze dvorany; leč demonstrace ta selhala úplně, neboť po odchodu jejich ostala dvorana tak hustě obsazena, jako byla před tím.*“⁵⁷⁶ V reakci na tento článek vyšel v *Pozorovateli* příslušný komentář, který většinu informací z výše uvedené zprávy dementoval a rovněž se ohrazoval např. proti tvrzením, že klerikálové proti vývodům redaktora Svozila „zuřivě zasahovali“, nebo proti označování přítomných katolických rolníků titulem „kněžími oblouzení venkované“.⁵⁷⁷

Na uvedené schůzi však již k žádným dalším násilnostem nedošlo a z obsahu tehdejšího regionálního tisku se zdá, že se emoce kolem celé této místní kauzy přece jen začaly uklidňovat. Z toho, co bylo výše uvedeno, je však zjevné, že Judova aféra rozhodně nebyla izolovaným sporem, ale naopak záležitostí, která zásadním způsobem ovlivňovala společenské a kulturní dění na celé Moravě a zároveň výraznou měrou přispěla k zesílení polarizace mezi tehdejšími názorovými tábory. Jedním z klíčových témat, jak už bylo patrné z předchozího líčení, byla přitom školská otázka. I zde bylo znát značné rozjitření emocí a také vznik bojovných nálad, které jistě ovlivňovaly i A. Štancla. Výstižně to ilustruje i zmínka v jednom z dopisů, které Štancl adresoval poslanci A. C. Stojanovi, konkrétně z 18. března 1906, tedy týden po rvačce na Svozilově schůzi: „*Co říkáte na Kroměříž? Byla to hotová mela, ale působila znamenitě.*“⁵⁷⁸

---

⁵⁷⁵ „Pozor“ o schůzi Svozilově. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 15, 13. 4. 1906, s. 5.

⁵⁷⁶ Schůze Svozilova v Kroměříži. In: *Pozor*, roč. 13, č. 71, 9. 4. 1906, s. 4.

⁵⁷⁷ „Pozor“ o schůzi Svozilově. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 15, 13. 4. 1906, s. 5.

⁵⁷⁸ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, Arcibiskup A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi dožadujícími se intervencí u státních a církevních úřadů (1875–1922), písmeno „Šr–Št“, dopis od A. Štancla, 18. 3. 1906, Kroměříž.

Jako velmi pravděpodobným se jeví především fakt, že dění kolem Judovy aféry mělo významný vliv na zesílení Štanclových aktivit v rámci (do té doby téměř nečinné) Matice cyrilometodějské, a to již během následujícího roku, kdy v tisku vystoupil s novým projektem zbudování katolického pedagogia v Olomouci.⁵⁷⁹

4.2 Konflikt s prostějovským farářem Karlem Dostálem-Lutinovem

Štancl zůstal po odeznění kroměřížské kauzy na faře u Panny Marie ještě něco přes rok, do září 1907. Z jeho korespondence s A. C. Stojanem však vyplývá, že se pro odchod z této farnosti rozhodl z důvodu psychické vyčerpanosti již v květnu 1906.

Jako nejlepší řešení se mu zdálo získat funkci vojenského duchovního (kuráta), proto se obrátil na Stojana s prosbou o jeho přímluvu na vlivných místech. K této prosbě pak Štancl ještě poněkud ironicky poznamenal: „Z konsistoře by mi asi obtíží nedělali. Však po nich ničeho nechci a konečně mohou být jen rádi, (že) budou mít o jednoho rušitele shnilého míru méně.“⁵⁸⁰ O měsíc později, 12. června 1906, pak Stojana informoval, že se k němu donesla zpráva o zřízení dvou nových míst vojenských duchovních u námořnictva. Stojanovi k tomu psal: „Moře se mi nesmírně zalíbilo⁵⁸¹ a co čeká na mne tady na souši, v arcidiecési?“ Štancl proto už dříve poslal žádost Mons. Pavlu Úředníčkovi (1849–1921), rodákovi z Napajedel, který již od roku 1892 působil ve funkci námořního faráře.⁵⁸² Protože se však zatím nedočkal odpovědi, prosil Stojana: „Prosím Vás, buďte tedy laskav a ztraťte za mne též nějaké už slovo! Snad jste dokonce s Msgr. Úředníčkem spolužáci.“⁵⁸³ Z této věci však nejspíše sešlo, neboť v dubnu 1907 Štancl opět prosil Stojana, aby se u ministerstva přimluvil za jeho přeložení z Kroměříže do Hranic (patrně do tamních kasáren).⁵⁸⁴ V červenci 1907 pak Stojanovi psal: „V Kroměříži [...] nezůstanu za nic na světě.“⁵⁸⁵

---

⁵⁷⁹ Viz kap. 3.2.1.1.

⁵⁸⁰ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi (1875–1922), dopis od A. Štancla, 12. 5. 1906, Kroměříž.

⁵⁸¹ Je, možné, že se Štancl inspiroval příkladem svého strýce Jana Štancla († 1901), který dříve působil jako námořní lékař na vojenských lodích. Viz kap. 2.1.

⁵⁸² XAVER, Tomáš (red.). *Ročenka 2014. Vojenský historický archiv/Vojenský ústřední archiv Praha*. Praha 2015, s. 245.

⁵⁸³ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi (1875–1922), dopis od A. Štancla, 12. 6. 1906, Kroměříž.

⁵⁸⁴ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 21. 4. 1907, Kroměříž.

⁵⁸⁵ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 5. 7. 1907, Kroměříž.

I když Štanclova ambice stát se vojenským kaplanem nakonec nebyla naplněna, z Kroměříže odešel asi již koncem září 1907. Přešel odtud do Prostějova, kde začal působit jako středoškolský profesor náboženství. Z dobového tisku i z výše uvedených informací vyplývá, že se jeho přeložení uskutečnilo na vlastní žádost. Údajně se chtěl totiž z centra veřejného dění odebrat do ústraní, aby se mohl věnovat vědecké práci.⁵⁸⁶ Vedle toho měl také více času na rozvinutí aktivit ve prospěch katolické školy, v té době zejména agitace pro plánovanou výstavbu katolického pedagogia.

4.2.1 Období svorné spolupráce

V prvních letech se Štancl v Prostějově skutečně zdržoval mimo hlavní společenské a politické dění. Přinejmenším do roku 1910 o něm nezaznamenáváme mnoho zpráv ani v místním tisku, a je tedy patrné, že se zřejmě do činnosti zdejšího katolického tábora příliš nezapojoval. Změna přišla až ve chvíli, kdy Štancla přizval k intenzivnější spolupráci na podnicích prostějovské katolické strany tamní farář Karel Dostál-Lutinov (1871–1923), který v místní farnosti působil od roku 1904 a byl sám jako vůdčí představitel české katolické moderny značně angažován v nejrůznějších kulturně-společenských a literárních aktivitách přesahujících rámec jeho farnosti.

Oba kněží spolu zpočátku vycházeli velmi dobře a byli dokonce důvěrnými přáteli a blízkými spolupracovníky jak v oblasti pastorační, tak i ve sféře politické a kulturní. Dostál, který byl shodou okolností od Štancla starší jen o 13 dní, o organizačních, agitátorských a publicistických dovednostech nového prostějovského katechety nejspíše věděl již z dřívějších let. Štancl totiž později uvedl, že mu Dostál nabízel redakci *Rozvoje*, jednoho z časopisů katolické moderny, který založil na přelomu století ještě jako kaplan v Novém Jičíně a jehož vydávání bylo již v roce 1902 kvůli příliš radikálním názorům církevními představiteli zakázáno.⁵⁸⁷ Kromě toho byl Štancl Dostálem vybízen také

---

⁵⁸⁶ Na rozloučení. In: *Pozorovatel*, roč. 4, 1907, č. 40, 4. 10. 1907, s. 3; ŠTANCL, A. Slavná redakce! In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 6, 18. 1. 1913, s. 3.

⁵⁸⁷ Dostál patrně oslovil Štancla s nabídkou redigování *Rozvoje* někdy v období mezi březnem až říjnem 1900. Redakci měl původně na starosti básník Adolf Racek, avšak dostal se záhy do sporů mj. právě s Dostálem, který byl hlavním iniciátorem vydávání tohoto periodika. Výsledkem kontroverzí byl Rackův odchod z redakce v září 1900. Vedení časopisu pak na podzim téhož roku převzal P. Emil Dlouhý – Pokorný z Prahy (1867–1936), jehož vlivem se *Rozvoj* ještě více radikalizoval, přičemž útočil především na olomouckého arcibiskupa T. Kohna. MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 144–147. Další z modernistických časopisů, *Bílý praporek* (založený na jaře 1902), vedl v letech 1903–1904 Štanclův kolega na kroměřížské faře P. František Světlík. Tamtéž, s. 152–153 (viz též kap. 4.1.1).

k přispívání do časopisu *Nový život*, tehdy nejvýznamnějšího periodika české katolické moderny, a přímo v Prostějově pak rovněž do listu *Ječmínek*, který začal vycházet od roku 1908 a byl jakýmsi neoficiálním tiskovým orgánem prostějovské fary a prostředníkem názorů prostějovského faráře.⁵⁸⁸ Štancl se tedy pod vlivem Dostála začal postupně politicky angažovat, psát do novin a zapojil se také do spolkové činnosti.⁵⁸⁹ Na začátku února 1910 tak např. řečnil na schůzi všeodborového sdružení v Prostějově,⁵⁹⁰ v květnu téhož roku byl zase zvolen do výboru zdejší Katolicko-politické jednoty.⁵⁹¹ Dostál naopak podporoval Štancla v jeho školských záměrech. Ačkoliv dříve kritizoval založení Matice cyrilometodějské, byl nyní naopak velkým příznivcem Štanclova plánu na zbudování katolického pedagogia.⁵⁹²

Zdárná spolupráce těchto dvou kněží vrcholila v červnu 1911, kdy Štancl s Dostálovou podporou dokonce kandidoval ve volbách do říšské rady v X. městské volební skupině Prostějov – Olomouc – Litovel. Zatímco tedy před relativně nedávnou dobou žil tento místní katecheta téměř v zapomnění, nyní se jeho jméno pravidelně objevovalo na stránkách většiny listů, které reflektovaly politické dění na střední Moravě.⁵⁹³ Dostál zřejmě dobře vycítil Štanclův silný potenciál v oblasti politické agitace, v čemž mu dával za pravdu např. i jeden z předvolebních článků v listu *Hanácký kraj*, který Štancla hodnotil takto: „*Dr. Štancl energicky vede boj na dvě fronty, podporován jsa svým čistým jménem, značným fondem svých vědomostí, charakterem a širokým rozhledem po všech oborech lidské práce. To uznávají nepřátele a dr. Štancl z každé volební bitvy na schůzi vyjde vždy vítězně.*“⁵⁹⁴ Není přitom pochyb, že Štancl využíval této kandidatury také k propagaci svých školských záměrů. Podle olomouckého *Našince* např. při jedné ze svých předvolebních schůzí konaných v Olomouci poukazoval na to, „*že to bylo pokrokářské učitelstvo, které stálo o volbách v prvních řadách nejzuřivějších našich*

---

⁵⁸⁸ ŠTANCL, A. Slavná redakce! In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 6, 18. 1. 1913, s. 3. Z kontextu zde uvedeného Štanclova článku vyplývá, že do *Rozvoje* a *Nového života* svými texty skutečně přispíval.

⁵⁸⁹ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 3.

⁵⁹⁰ Na schůzi vystoupil vedle Štancla také farář Dostál a redaktor *Ječmínku* Šrámek. Po jejich proslovech vstoupilo do uvedeného sdružení dalších 30 nových členů a členek. Z *Hospice*. In: *Hanácký kraj*, roč. 11, č. 7, 11. 2. 1910, s. 4.

⁵⁹¹ Katolická politická Jednota. In: *Hanácký kraj*, roč. 11, č. 20, 13. 5. 1910, s. 1.

⁵⁹² ŠTANCL, A. Slavná redakce! In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 6, 18. 1. 1913, s. 3.

⁵⁹³ Srov. např. Kandidátem katol. národním a křesť. sociálním... In: *Hanácký kraj*, roč. 12, č. 29, 2. 6. 1911, s. 2; Klerikální kandidát Dr. Štancl. In: *Hlasy z Hané*, roč. 30, č. 58, 27. 5. 1911, s. 2; Klerikální kandidát P. Štancl. In: *Moravský sever*, roč. 11, č. 23, 26. 5. 1911, s. 2; Kandidatura dra Aug. Štancla. In: *Našinec*, roč. 47, č. 107, s. 11. 5. 1911, s. 1; Našli se. In: *Pokrok: časopis strany národně-sociální*, roč. 12, č. 42, 2. 6. 1911, s. 1.

⁵⁹⁴ Náš kandidát Dr. Aug. Štancl, prof. v Prostějově. In: *Hanácký kraj*, roč. 12, č. 31, 9. 6. 1911, s. 2.

*nepřítel a zdůraznil proto naprostou nutnost Katol. ústavu učitelského“.*⁵⁹⁵ Štanclův tehdejší politický věhlas významně posilovalo mj. to, že farář Dostál se v jeho předvolební kampani zřejmě významně angažoval a občas do ní i aktivně vstupoval.⁵⁹⁶ Tato Dostálova agitace, která mohla být za určitých okolností výhodou, však Štanclovi značně přitěžovala především na straně antiklerikálního tábora. Ten totiž vedl s Dostálem dlouhodobé ostré spory na stránkách tisku, a Štanclovo spojení s prostějovským farářem tak využíval jako vhodnou záminku k tvrdé kritice.⁵⁹⁷

Nicméně nakonec byla Štanclova kandidatura poměrně úspěšná, když se jako společný kandidát Katolické strany národní a Křesťanské sociální strany se ziskem 1 206 hlasů umístil v prvním kole voleb na třetím místě za kandidáty sociálně demokratické strany Rudolfem Bechyněm (2 899 hlasů) a moravské lidově-pokrokové strany Václavem Perkem (3 231 hlasů).⁵⁹⁸

4.2.2 Plán na zbudování nového Katolického domu, Spolek katolických tovaryšů

Po několika letech zdařilé spolupráce však mezi oběma duchovními začalo asi od začátku roku 1912 docházet k určitým neshodám. Aby bylo možné objasnit jejich příčiny, je třeba nejdříve přiblížit Dostálovy a Štanclovy politické aktivity, jimž se doposud věnovali přímo na prostějovské půdě.

Zřejmě první a hlavní podstatou pozdějších sporů obou kněží se stala Dostálova myšlenka vybudovat v Prostějově nový Katolický dům, jenž se měl stát hlavním centrem veškerého kulturního, politického a společenského života prostějovských katolíků.

---

⁵⁹⁵ Dr. Štancl v Olomouci. In: *Našinec*, roč. 47, č. 138, 20. 6. 1911, s. 2–3. Také antiklerikálně laděné *Selské listy* zmiňují Štanclův důraz na školskou otázku, když referují o jedné z jeho předvolebních schůzí v Olomouci: „*Tenor řeči prof. Štancla byl: spása národa je v katolické škole a v katolické delegaci.*“ Olomoucké zprávy. Volební schůze olomouckých klerikálů. In: *Selské listy*, roč. 29, č. 110, 16. 5. 1911, s. 3.

⁵⁹⁶ *Hlasy z Hané* např. reflektují Dostálův výstup během Štanclovy předvolební schůze v Zábřehu, kde se prý prostějovskému faráři nelíbilo, že katolický kandidát mluví příliš rezervovaně: „*Pan farář P. Dostál promluvil řeč, jak jsme u nás dosud nikdy neslyšeli; k čemu se dosud neodvážil nikdo, ani letos za ostrého zápasu předvolebního, k tomu se propůjčil vůdce katolické moderny. [...] Red. Müller marně velmi rozhořčeně protestoval proti takovému tónu a způsobu boje, nastala vřava, ale P. Dostál nájezdy své dílem stupňoval, dílem rozčileněji opakoval.*“ ThDr. Štancl v Zábřeze. In: *Hlasy z Hané*, roč. 30, č. 60, 1. 6. 1911, s. 1–2.

⁵⁹⁷ Značně vyhraněnou kritiku obou kněží lze nalézt např. v *Hlasech z Hané* z května 1911. Srov. např. Nespokojenost s kandidaturou Dr. Štancla. In: *Hlasy z Hané*, roč. 30, č. 50, 9. 5. 1911, s. 2; Zajímavý zjev volební. In: tamtéž, s. 2; Volební ruch. In: *Hlasy z Hané*, roč. 30, č. 53, 16. 5. 1911, s. 2–3; Volební ruch. In: *Hlasy z Hané*, roč. 30, č. 54, 18. 5. 1911, s. 2.

⁵⁹⁸ Štanclovi voliči podpořili svými hlasy při další užší volbě R. Bechyněho, který díky nim překvapivě porazil favorizovaného V. Perka. Hněv prostějovských lidových pokrokářů se kvůli tomu obrátil i proti faráři K. Dostálovi. MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 227–229.

Na tomto projektu, který Dostál poprvé představil na schůzi prostějovské Katolicko-politické jednoty v březnu 1909,⁵⁹⁹ se proto měly podle jeho představ finančně podílet všechny místní katolické spolky.⁶⁰⁰

Patrně vůbec k prvnímu, zatím jen neformálnímu setkání příznivců stavby nového Katolického domu došlo v Prostějově 22. listopadu 1909. Předsedou schůze byl sice zvolen František Vodička ze Štětovic, z obsahu zprávy o průběhu tohoto setkání je však patrné, že hlavní hybnou silou celého záměru byl především farář Dostál. Podle něj měl celý projekt již v té době zajištěnu významnou finanční podporu. Zároveň také předložil schůzi návrhy dvou nemovitostí, které by pro zřízení Katolického domu přicházely v úvahu. Výsledkem jednání byla rovněž volba přípravného výboru, jenž měl přichystat podklady pro založení spolku, který by zajišťoval sbírání peněz na uvedené dílo. Za člena tohoto výboru byl mezi jinými zvolen i A. Štancl.⁶⁰¹ Je zřejmé, že Štancl zpočátku patřil mezi horlivé příznivce tohoto díla. Dosvědčuje to např. fakt, že na ustavující schůzi Společnosti Katolického domu v Prostějově, která se konala v první polovině února 1910, byl zvolen i do oficiálního výboru tohoto uskupení⁶⁰² a kromě toho zde, jak referoval list *Hanácký kraj*, „v nadšené řeči poukázal na nutnost a prospěšnost střediska pro katolíky, v němž by se stýkaly a sblížovaly všechny stavy.“⁶⁰³

Projekt však už od svého začátku narážel na značné překážky. I přes počáteční optimistické výhledy⁶⁰⁴ se totiž na stavbu špatně sháněly peníze, o čemž svědčí fakt, že po roce úsilí nebyla ze značně vysokého rozpočtu 190 000 korun nastrádána ani desetina.⁶⁰⁵ Vedle kritiky ze strany pokrokového tisku, který o Dostálovi psal, že „*musí mít svou restauraci, svou kavárnu, kde bude sám pánem a odkud bude na všechny foukat*“,⁶⁰⁶ byl ne zcela jasný také postoj tehdejšího prostějovského děkana Mořice Růžičky, faráře

---

⁵⁹⁹ MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 233.

⁶⁰⁰ Dostál tak údajně navazoval na záměr tehdy již zesnulého prostějovského továrníka Františka Wichterleho (1840–1890), který pomýšlel na stavbu velkého spolkového katolického domu v Prostějově již před dvaceti lety. Z Katolického domu. In: *Ječmínek*, roč. 2, č. 21, 11. 12. 1909, s. 1.

⁶⁰¹ Pro katolický Dům v Prostějově. In: *Ječmínek*, roč. 2, č. 16, 24. 11. 1909, s. 1; Krok ku předu. In: *Hanácký kraj*, roč. 10, č. 48, 27. 11. 1909, s. 4.

⁶⁰² Spolkové stanovy byly schváleny c. k. místopředsedstvím 19. 1. 1910. Předsedou spolku byl zvolen již dříve zmiňovaný F. Vodička, místopředsedy pak starosta z Vranovic Antonín Večeřa a farář Dostál. Společnost Katolického domu v Prostějově. In: *Ječmínek*, roč. 2, č. 40, 12. 2. 1910, s. 2.

⁶⁰³ Ustavující schůze spolku katolického domu. In: *Hanácký kraj*, roč. 11, č. 7, 11. 2. 1910, s. 4.

⁶⁰⁴ Podle informací *Ječmínku* měl spolek v době svého založení upsáno na podílech již 9000 korun, na darech se sešlo 680 korun 21 haléřů. Společnost Katolického domu v Prostějově. In: *Ječmínek*, roč. 2, č. 40, 12. 2. 1910, s. 2.

⁶⁰⁵ KOHOUT, Štěpán. *Dostál-Lutinov Karel 1882–1923 (1974)*. Elektronická verze inventáře ke stejnojmennému fondu uloženému v ZAO, pob. Olomouc: http://vade.archives.cz/vade/extdoc/21700010/uvody/1848_1597_dostal_lutinov_karel.pdf, citováno 5. 3. 2016 (dále jen KOHOUT, Š. *Dostál-Lutinov Karel*. Elektronická verze inventáře.)

⁶⁰⁶ Prostějovský farář při práci. In: *Hlasy z Hané*, roč. 28, č. 34, 28. 3. 1909, s. 2.

v Určicích. Růžička totiž podle antiklerikálního tisku Dostálův plán nepodpořil,⁶⁰⁷ což ovšem „pro-dostálovský“ list *Ječmínek* vzápětí označil za lež.⁶⁰⁸ Naopak nezpochybnitelným je však fakt, že se k Dostálově akci stavěly rezervovaně samotné místní katolické spolky, které prostějovský farář naléhavě vyzýval ke spolupráci.

Zřejmě největší problémy měl Dostál s poměrně početným Spolkem katolických tovaryšů, u něhož jednání o podpoře Dostálova projektu dokonce přerostlo v hluboký rozkol příznivců a odpůrců prostějovského faráře, který se nedařilo dlouho vyřešit a jenž měl výrazný dopad na celkové klima v katolickém politickém táboře v Prostějově.

Spolek katolických tovaryšů v Prostějově založil v roce 1886 známý národopisec, profesor a katecheta na zdejší české zemské reálce P. František Koželuha (1845–1912), který se stal také jeho prvním předsedou. Protože Koželuha patřil k předním českým podporovatelům hnutí katolických tovaryšů, pojal i založení prostějovského spolku velkoryse. Tato nová místní korporace tak již v prvních letech po svém založení čítala více než 100 členů a v roce 1888 začala vydávat také svůj vlastní časopis s názvem *Vzájemnost – jubilejní list věnovaný zájmům spolků katolických tovaryšů, rodině a křesťanskému socialismu*, který byl však po roce zastaven a nahrazen odebíráním brněnského čtrnáctideníku *Dělník*. Za pomoci prvního protektora spolku, zdejšího továrníka Františka Wichterleho, zakoupili tovaryši v roce 1888 v Prostějově za 16 000 zlatých jednopatrový dům, který se nacházel na dnešní Wolkerově třídě. Součástí nemovitosti byla také zahrada a kuželna. V zadní části objektu se nacházela hostinská místnost o čtyřech bytech, v nichž byl zřízen tzv. Hospic. Tento název se pak vžil pro obecné označení sídla tohoto sdružení. V předním traktu objektu bylo několik bytů, které měl pronajaty předseda, senior a hospodář spolku. Objekt byl posléze ještě rozšířen o divadelní sál.⁶⁰⁹

Farář Dostál při plánech na zřízení společného Katolického domu v Prostějově jistě uvažoval i nad zmíněným Hospicem, příliš se mu však nezamlouvala jeho poloha, neboť dům se tehdy nacházel v okrajové části města. Proto již asi během roku 1908 navrhoval,

---

⁶⁰⁷ Živnostensko-katolický dům. In: *Hlasy z Hané*, roč. 28, č. 135, 8. 12. 1909, s. 3. Růžičkovi údajně vadilo zapojení charitativních spolků, jejichž finance, určené primárně na chudé, by bylo nutné omezit. MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 233.

⁶⁰⁸ Z Katolického domu. In: *Ječmínek*, roč. 2, č. 21, 11. 12. 1909, s. 1.

⁶⁰⁹ SOkA Prostějov, Farní úřad Povýšení sv. Kříže Prostějov (neinventarizovaný fond), sign. V. g, Farní kronika – „Memorandum o platnosti smlouvy uzavřené dne 26. března 1911 mezi Spolkem katolických tovaryšů a Společností Katolického domu v Prostějově“ (samostatná tištěná příloha přirazená ke straně 58), ručně psaná poznámka doplněná na konec tiskopisu; SOkA Prostějov, Spolek katolických tovaryšů Prostějov, inv. č. HF 3, tištěná brožura *50leté jubileum spolků „Jana z Boha“ a katolických tovaryšů v Prostějově*, s. 15–16.

aby tovaryši tuto svou nemovitost prodali a získané peníze aby posloužily k nákupu vhodnějšího objektu, v němž by byl zřízen nový Katolický dům.⁶¹⁰

Proti záměru se však postavil tehdejší předseda spolku, prostějovský katecheta a kaplan Eduard Škrobánek.⁶¹¹ Jeho protest však nemohl mít dostatečnou razanci, protože spolek se za Škrobánkova předsednictví, zřejmě vlivem špatného hospodaření, značně zadlužil (podle *Ječmínku* přibylo údajně za rok a půl Škrobánkova působení na Hospici 5000 korun hypotekárních dluhů a jen za rok 1908 vykazoval spolek ztrátu 3000 korun).⁶¹² Proto nebylo příliš obtížné dosavadního předsedu sesadit, k čemuž došlo, patrně i s Dostálovým přispěním, nejspíše na začátku roku 1909. Do čela spolku byl následně zvolen Dostálovi loajální katecheta P. Robert Váňa.⁶¹³ Valná hromada svolaná na 14. března 1909 pak také zamítla jednatelskou zprávu za rok 1908, kterou ještě zpracoval dřívější předseda Škrobánek a která obsahovala řadu polemik na adresu faráře Dostála.⁶¹⁴

Tyto změny, jimiž mělo být docíleno mj. také podpory Dostálova záměru uvnitř spolku, však způsobily názorové rozepře mezi členstvem, které nakonec vedly k faktickému rozštěpení celého uskupení. Ačkoliv se P. Škrobánek před revizní komisí (v čele s děkanem M. Růžičkou) dříve zavázal, že část dluhů spolku uhradí⁶¹⁵ (čímž de facto uznal svou zodpovědnost za špatné hospodaření v tomto sdružení), považoval své odvolání za křivdu a kritiku na adresu faráře Dostála si nenechával pro sebe, o čemž svědčí ostré protiútoky vůči jeho osobě uveřejněné v *Ječmínku*.⁶¹⁶ Na Škrobánkovu stranu se také přidala část členů, která neuznala volbu nového předsedy a výsledky poslední valné hromady. Po určitou dobu tak ve městě fungovaly paralelně dvě oddělené skupiny katolických tovaryšů – příznivců a odpůrců nově nastoleného pořádku ve spolku.⁶¹⁷

Situaci se v září 1910 podařilo na nějaký čas uklidnit. V té době již nebyl předsedou spolku katecheta Váňa, kterého nahradil P. Alois Richter (pozdější arcibiskupský archivář). Právě za předsednictví tohoto kněze bylo zahájeno klíčové jednání o prodeji Hospice za účelem získání peněz pro stavbu nového Katolického domu. Ačkoliv se totiž farář

---

⁶¹⁰ MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 234.

⁶¹¹ Tamtéž, s. 234.

⁶¹² Co je s Hospicem? In: *Ječmínek*, roč. 1, č. 27, 27. 3. 1909, s. 1.

⁶¹³ Prostějovský farář při práci. In: *Hlasy z Hané*, roč. 28, č. 32, 21. 3. 1909, s. 5.

⁶¹⁴ Tamtéž; Co je s Hospicem? In: *Ječmínek*, roč. 1, č. 27, 27. 3. 1909, s. 1.

⁶¹⁵ Dr. Perek nebyl odsouzen! In: *Ječmínek*, roč. 5, č. 16, 11. 1. 1913, s. 1.

⁶¹⁶ „Ačkoliv P. Škrobánek svým představeným slíbil, že bude nového předsedu v řízení spolku a v upravení deficitů podporovat, háže mu nyní klacky pod nohy, šve katol. tovaryše a veřejnost proti němu a proti farářům...“ Co je s Hospicem? In: *Ječmínek*, roč. 1, č. 27, 27. 3. 1909, s. 1.

⁶¹⁷ MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 234; Prostějovský farář při práci. In: *Hlasy z Hané*, roč. 28, č. 32, 21. 3. 1909, s. 5.

Dostál ještě v listopadu 1909 rázně ohrazoval proti nařčením pokrokového tisku, že chce prostějovské spolky vč. katolických tovaryšů začlenit pod připravovanou Společnost Katolického domu v Prostějově,⁶¹⁸ alespoň v případě tovaryšského spolku tento záměr představil již ve druhé polovině následujícího roku.⁶¹⁹

Tato záležitost se poprvé dostala na program při zasedání spolkového výboru katolických tovaryšů 12. září 1910, kam přišli vyjednávat tehdejší představitelé Společnosti Katolického domu Dostál, Štancl a Grmela. Farář Dostál před členy výboru prezentoval argumenty pro stavbu nového Katolického domu a zároveň jim předložil návrh, aby jejich dosavadní Hospic, který byl zadlužen, prodali, dluhy splatili a zbývající sumu peněz uložili jako kapitál u Společnosti Katolického domu, z něhož jim toto sdružení bude vyplácet pravidelný úrok 4 %. Zároveň tovaryšům slíbil, že po zbudování Katolického domu jim v objektu bude vyhrazena jedna místnost pro jejich spolkové aktivity. Výbor po delší debatě tyto návrhy jednomyslně akceptoval a schválil jejich předložení valné hromadě, která se uskutečnila v Hospici již o několik dnů později, 17. září 1910.⁶²⁰

Během této schůze, jíž se kromě Dostála a Štancla zúčastnil jako čestný host také olomoucký prelát Max Mayer, rytíř z Ahrdorffu a Wallersteinu, představil farář Dostál opět dříve uvedený návrh pro tovaryšský spolek, o němž bylo poté členy valné hromady intenzivně rokováno.⁶²¹ Po více než dvouhodinové debatě se nakonec přítomní katoličtí tovaryši shodli na odprodeji budovy Hospice a také na kapitálovém vstupu spolku do Společnosti Katolického domu v Prostějově, a to za těchto podmínek: Prodej Hospice měl být uskutečněn za předpokladu výhodné nabídky ze strany potenciálního kupce, Společnost Katolického domu měla tovaryšům vyplácet dojednaný úrok z vloženého kapitálu, a v novém Katolickém domě měly být tomuto spolku pronajaty vhodné místnosti. Celá rezoluce byla následně schválena v poměru hlasů 26 ku 3. Usnesení bylo poté odsouhlaseno i řádnou valnou hromadou spolku konanou 6. ledna 1911.⁶²²

---

⁶¹⁸ Živnostensko-katolický dům. In: *Hlasy z Hané*, roč. 28, č. 135, 8. 12. 1909, s. 3; Z Katolického domu. In: *Ječmínek*, roč. 2, č. 21, 11. 12. 1909, s. 1.

⁶¹⁹ SOKA Prostějov, Farní úřad Povýšení sv. Kříže Prostějov, sign. V. g, Farní kronika – „Memorandum o platnosti smlouvy“ (příloha u s. 58), čl. II.

⁶²⁰ Tamtéž, čl. I.

⁶²¹ Antiklerikální tisk již před konáním této valné hromady spekoval o tom, že část členstva spolku s odprodejem Hospice nesouhlasila. Existovala totiž obava, že Dostálův Katolický dům nebude prosperovat, a zdejší katoličtí tovaryši tak nakonec pozbudou jak Hospice, tak i slíbeného místa v novém Katolickém domě. Srov. Farář prodává, co mu nepatří. In: *Stráž na Hané*, roč. 11, č. 69, 16. 9. 1910, s. 4.

⁶²² SOKA Prostějov, Farní úřad Povýšení sv. Kříže Prostějov, sign. V. g, Farní kronika – „Memorandum o platnosti smlouvy“ (příloha u s. 58), čl. II, III; Valná hromada spolku katolických tovaryšů. In: *Ječmínek*,

Již někdy v prvních měsících tohoto roku došlo k dalšímu posílení Dostálova vlivu v tovaryšském spolku, neboť jeho novým předsedou byl zvolen P. Augustin Štancl, jeden z tehdejších významných farářových spojenců, který zaujímal přední postavení i v rámci Společnosti Katolického domu.⁶²³ Právě za Štanclova předsednictví bylo zahájeno přímé jednání o odprodeji Hospice. Již do března 1911 se totiž našli tři zájemci o koupi této nemovitosti. První dva nabízeli částky 35 000 a 60 000 korun, třetí zájemce pak 62 000 korun a půl roku bezplatného využívání hostinské místnosti a zahrady (snad pro přechodné období, než se spolek odstěhuje do nových prostor). Zmíněnou třetí, nejvýhodnější nabídku podalo tzv. Družstvo spolkového domu v Prostějově, za nímž stáli prostějovští sociální demokraté.⁶²⁴ Tato nabídka byla natolik výhodná, že za účelem jejího projednání svolal Štancl na 22. března 1911 mimořádnou schůzi výboru spolku, již se osobně zúčastnil i farář Dostál. Výbor prodej nemovitosti uvedenému družstvu jednohlasně schválil a pověřil zařízením potřebných náležitostí předsedu Štancla a p. Manharda. Zároveň bylo jednáno i o převodu financí Společnosti Katolického domu a dále o okolnostech stěhování spolku do nového objektu.⁶²⁵ Kupní smlouva byla uzavřena již o dva dny později, 24. března 1911.⁶²⁶

Na dalším mimořádném zasedání výboru, tentokrát bez Štanclovy přítomnosti (který ovšem jednací protokol ze schůze i dále uvedenou smlouvu dodatečně podepsal), projednal a signoval výbor konečnou smlouvu mezi Spolkem katolických tovaryšů a Společností Katolického domu v Prostějově, jejíž obsah měl pro vývoj budoucích

---

roč. 2, č. 87, 24. 9. 1910, s. 2–3; Spolek katolických tovaryšů. In: *Hlasy z Hané*, roč. 29, č. 103, 20. 9. 1910, s. 3.

⁶²³ Ke zvolení Štancla novým předsedou spolku došlo nejdříve na začátku ledna 1911 a nejpozději začátkem března téhož roku. Na valné hromadě 6. 1. byl totiž pod protokolem podepsán ještě předchozí předseda A. Richter, zatímco na schůzi Katolicko-politické jednoty v Prostějově konané 3. 3. už jako předseda Spolku katolických tovaryšů promlouval A. Štancl. SOkA Prostějov, Farní úřad Povýšení sv. Kříže Prostějov, sign. V. g, Farní kronika – „Memorandum o platnosti smlouvy“ (příloha u s. 58), čl. III; „Katolicko-politická jednota.“ In: *Hanácký kraj*, roč. 12, č. 10, 3. 3. 1911, s. 4.

⁶²⁴ Šlo o tzv. centralisty, z nichž v období první Československé republiky vznikla místní komunistická strana. Srov. tamtéž, Farní kronika – „Memorandum o platnosti smlouvy“ (příloha u s. 58), ručně psaná poznámka doplněná na konec tiskopisu. Prostějovská sociální demokracie navázala kontakt s místními katolickými tovaryši již také na jaře 1909, kdy jednala o pronájmu části zahrady Hospice pro konání „I. dělnické výstavy“. Této skutečnosti využily ke skandalizaci Dostála pokrokové *Hlasy z Hané*, které považovaly pronájem části Hospice za hotovou věc a předchozí nepřátelské tiskové polemiky uvedených stran (zřejmě faráře Dostála a Josefa Krapky-Náchodského) proto označovaly za „*circusové zápolení rudocha s černochem, které nikdo vážně pojímat nemůže*“. Proti tomu se však ohradil výbor tovaryšského spolku, který v jednom z dalších čísel *Hlasů z Hané* nechal otisknout opravný článek, v němž informaci o pronájmu Hospice sociálním demokratům dementoval. Pronájem byl údajně pouze projednáván, protože sociální demokraté nakonec svou žádost stáhli zpět. Srov. Prostějovský farář při práci. In: *Hlasy z Hané*, roč. 28, č. 34, 28. 3. 1909, s. 2. Žádáme slušně o uveřejnění této opravy. In: *Hlasy z Hané*, roč. 28, č. 38, 7. 4. 1909, s. 3.

⁶²⁵ SOkA Prostějov, Farní úřad Povýšení sv. Kříže Prostějov, sign. V. g, Farní kronika – „Memorandum o platnosti smlouvy“ (příloha u s. 58), čl. II.

⁶²⁶ Tamtéž, ručně psaná poznámka doplněná na konec tiskopisu.

událostí klíčový význam. Podle tohoto dokumentu se katoličtí tovaryši zavázali učinit maximum pro to, aby přenesli svou hostinskou koncesi do nového Katolického domu, a zároveň aby dosáhli jejího rozšíření na úplnou (do té doby měli pouze koncesi na prodej piva a vína). Poté se měli tovaryši koncese natrvalo zřítí ve prospěch Společnosti Katolického domu. Společnost Katolického domu se naopak zavázala, že v hotelu, který v novém objektu také hodlala zřídit, bude bezplatně ubytovávat cestující katolické tovaryše. Kromě toho také slíbila, že vyhradí Spolku katolických tovaryšů v budově vhodné místnosti, které si ještě před stavbou sám vybere, a to za přiměřené nájemné. Nejdůležitější částí smlouvy byla však pasáž, podle níž měli katoličtí tovaryši odevzdat Společnosti Katolického domu své čisté jmění jako hypoteční půjčku úročenou čtyřmi procenty, která bude zajištěna na prvním místě na novostavbě Katolického domu.⁶²⁷ Obsahy obou protokolů z uvedených schůzí i všechny kroky výboru byly pak také schváleny na plenární schůzi spolku, která se uskutečnila 2. dubna 1911 za účasti čtyřiceti členů.⁶²⁸

4.2.3 Kauza „Lutinov contra Štancl“

Společnost Katolického domu v Prostějově nakonec pro účely zřízení nového společenského centra katolíků v tomto městě zakoupila během roku 1911 dům č. p. 21 v dnešní ulici Vápenice. Koupě nemovitosti byla schválena na valné hromadě spolku konané na konci února 1911.⁶²⁹ Nejpozději do konce června téhož roku se do budovy přestěhoval i Spolek katolických tovaryšů.⁶³⁰

Aby byl celý tento projekt do budoucna ekonomicky udržitelný, měl být financován z provozu vlastního hotelu a kavárny, které hodlal farář Dostál vybudovat v předním traktu objektu.⁶³¹ Dále plánoval rozšíření celé budovy o velký společenský sál a další prostory.⁶³² Za tím účelem mohly posloužit právě finance Spolku katolických tovaryšů získané

---

⁶²⁷ Soukromoprávní smlouva. In: *Hlasy z Hané*, roč. 31, č. 33, 19. 3. 1912, s. 1–2.

⁶²⁸ SOKA Prostějov, Farní úřad Povýšení sv. Kříže Prostějov, sign. V. g, Farní kronika – „Memorandum o platnosti smlouvy“ (příloha u s. 58), čl. VI.

⁶²⁹ Katolicko-politická jednota. In: *Hanácký kraj*, roč. 12, č. 10, 3. 3. 1911, s. 4.

⁶³⁰ Nasvědčuje tomu obsah tohoto článku: Slavnost v Katol. domě. In: *Hanácký kraj*, roč. 12, č. 36, 30. 6. 1911, s. 3. Srov. též SOKA Prostějov, Farní úřad Povýšení sv. Kříže Prostějov, sign. V. g, Farní kronika – „Memorandum o platnosti smlouvy“ (příloha u s. 58), čl. VI. (dovětek).

⁶³¹ MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 233.

⁶³² SOKA Prostějov, Farní úřad Povýšení sv. Kříže Prostějov, sign. V. g, Farní kronika – „Memorandum o platnosti smlouvy“ (příloha u s. 58), čl. VII.

za prodej Hospice, neboť olomoucká konzistoř povolila tovaryšům tento kapitál investovat pouze do novostavby.⁶³³ Čistý zisk z prodeje Hospice přitom činil (po zaplacení dluhů) přibližně 30 000 korun.⁶³⁴

Zdá se však, že ačkoliv byl Hospic prodán již v březnu 1911, získané peníze nebyly až do konce roku 1911 Společnosti Katolického domu převedeny. Příčinou mohla být ta skutečnost, že Družstvo spolkového domu v Prostějově zřejmě převádělo tovaryšům peníze za Hospic v několika splátkách. Svědčí o tom přehled o finančních půjčkách, které za účelem zaplacení Hospice uskutečňovalo. Podle něj nejspíše v březnu 1911 vyplatilo tovaryšům asi 38 000 korun, dalších 24 000 korun pak až v listopadu 1911.⁶³⁵ Převod peněz se pravděpodobně zdržel i kvůli tomu, že slibovaná výstavba společenského sálu v novém objektu nebyla do konce roku 1911 ani zahájena, natož dokončena (jak bylo původně slibováno), což patrně vzbudilo u katolických tovaryšů určité rozladění. Navíc se spolku zdál příliš vysoký navržený nájem za jeho nové prostory v Katolickém domě, jenž činil bez světla a otopu 20 korun měsíčně.⁶³⁶ Dalším jednáním se Společností Katolického domu v těchto záležitostech byl pověřen výbor tovaryšského spolku, který se na svém zasedání 6. listopadu 1911 usnesl na obsahu přípisu adresovaného Společnosti Katolického domu v tomto znění: „*Mimořádná valná hromada zde dne 15. října se usnesla, aby společnost Katol. domu byla dožádána co nejdříve, by o nastávajícím jaře postavila prostranný, dostatečný, třebas ne nádherný sál. Spolek žádá toho z toho důvodu, poněvadž bez takového sálu jest každá hlubší a širší činnost ve veřejnosti nemožná. [...] Spolek katol. tovaryšů [...] žádá slušně, ale také co nejrozhodněji, aby se katol. lidu dalo to, čeho mu třeba, totiž sálu. Jen na takové účely může spolek náš zapůjčiti své peníze.*“⁶³⁷

Z dochovaných pramenů je však patrné, že farář Dostál s tímto požadavkem nesouhlasil. Tvrdil totiž, že důležitější je nejprve zbudovat hotel a kavárnu, z nichž by mohl být další provoz celého komplexu financován. Pokud by se totiž nejprve nepostavila ekonomicky výnosná budova, ale spolkový sál, podle propočtů stavitele by to hned ze začátku fungování Katolického domu údajně znamenalo provozní finanční ztrátu 6000

⁶³³ SOkA Prostějov, Farní úřad Povýšení sv. Kříže Prostějov, sign. V. g, Farní kronika – „Memorandum o platnosti smlouvy“ (příloha u s. 58), čl. VII.

⁶³⁴ V klerikálních organizacích je dělnictvo pouhým nášlapkem hierarchie. In: *Hlas lidu*, roč. 28, č. 57, 21. 5. 1913, s. 5.

⁶³⁵ Družstvo si 24. 3. 1911 nejprve půjčilo od firmy Bratří Wintrové něco přes 25 000 korun, od stejné firmy pak 9. 11. 1911 ještě 12 000 korun. Další peníze – 12 000 korun – si pak družstvo získalo jako půjčku ještě 1. 11. 1911 od Všeobecného a konsumního spolku „Úspora“. SOkA Prostějov, Farní úřad Povýšení sv. Kříže Prostějov, sign. V. g, Farní kronika – „Memorandum o platnosti smlouvy“, ručně psaná poznámka doplněná na konec tiskopisu.

⁶³⁶ Srov. tamtéž, čl. VII.

⁶³⁷ Tamtéž, čl. VIII.

korun ročně. Ačkoliv Společnost Katolického domu na jaře 1912 provizorně sjednala sál (zřejmě v nájmu), který mohly všechny místní katolické spolky využívat, tovaryši i nadále trvali na svém požadavku s tím, že byli ochotni poskytnout své finance výhradně na stavbu nového sálu. Tento požadavek byl však problematický, neboť smlouva uzavřená mezi oběma korporacemi v březnu 1911 nedefinovala přesně část stavby, na kterou Společnost Katolického domu tyto peníze použije.⁶³⁸ Situace nakonec došla tak daleko, že valná hromada Spolku katolických tovaryšů konaná 3. března 1912 prohlásila výše uvedenou smlouvu za neplatnou. Společnost Katolického domu však na smlouvě i nadále trvala a toto své stanovisko jednomyslně schválila na valné hromadě konané o tři týdny později, 24. března 1912.⁶³⁹

Nejpozději od začátku roku 1912 tak začala doposud harmonická spolupráce mezi oběma spolky výrazně skřípat a celý spor se nakonec přenesl do osobní roviny – na konflikt mezi hlavními funkcionáři obou uskupení: Dostálem a Štanclem. Právě zde měl nejspíše počátek dlouhodobý vleklý spor, který byl později v tisku označován jako tzv. kauza „Lutinov contra Štancl“.⁶⁴⁰

Situaci tehdy navíc komplikovala skutečnost, že ve stejné době, kdy katoličtí tovaryši blokovali stavbu hotelu, začala budovat vlastní – konkurenční – hotel o padesáti pokojích také místní záložna, čímž byla ovšem znevýhodněna budoucí konkurenceschopnost Dostálova podniku. I to později přičítal farář „na vrub“ právě katolickým tovaryšům.⁶⁴¹

Na jaře 1912 se však spory mezi Štanclem a Dostálem zřejmě nejvýrazněji promítly do poměrů v místním katolickém ženském spolku „Ludmila“. Toto uskupení, které na jaře 1911 založil farář Dostál, čítalo více než 200 členek a etablovalo se jako křesťansko-sociální a charitativní spolek. Cílem spolku bylo zřízení a provozování útulny pro děti chudých a pracujících matek v Prostějově, což se podařilo již v roce 1912. Hned

---

⁶³⁸ Soukromoprávní smlouva. In: *Hlasy z Hané*, roč. 31, č. 33, 19. 3. 1912, s. 1.

⁶³⁹ SOkA Prostějov, Farní úřad Povýšení sv. Kříže Prostějov, sign. V. g, Farní kronika – „Memorandum o platnosti smlouvy“, dodatek za čl. VIII. Vedle Štancla nesl největší zodpovědnost za zmaření smlouvy údajně jistý Jan Martinek, strojník z povolání, který do spolku vstoupil teprve několik dnů před svoláním klíčové valné hromady tovaryšů konané 3. 3. 1912. *Ječmínek* jej dokonce později označoval za hlavního strůjce rozbrojů v Katolickém domě. Je zřejmé, že Martinek, který zastával ve spolku funkci místopředsedy, byl jedním ze Štanclových největších příznivců a na rozhodování vedení katolických tovaryšů měl zřejmě výrazný vliv. Proto se nelze divit tomu, že patřil do skupiny členů, kteří byli po zvolení nového „pro-dostálovského“ předsedy v roce 1913 ze spolku vyloučeni. Tamtéž; Sbíraly podpisy proti dp. faráři K. Dostálu Lutinovi. In: *Ječmínek*, roč. 5, č. 21, 15. 2. 1913, s. 3; V klerikálních organizacích je dělnictvo pouhým nášlapkem hierarchie. In: *Hlas lidu*, roč. 28, č. 57, 21. 5. 1913, s. 6.

⁶⁴⁰ MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 235.

⁶⁴¹ Ruka Dra Kohna v Prostějově. In: *Ječmínek*, roč. 4, č. 47, 25. 5. 1912, s. 1.

na ustavující schůzi konané 12. března 1911 byl duchovním rádcem spolku zvolen A. Štancl.⁶⁴²

Klidná atmosféra v tomto sdružení však patrně nevydržela příliš dlouho, neboť brzy po jeho vzniku se začal vyostřovat spor o peníze katolických tovaryšů, který se posléze přenesl i na půdu zmíněné „Ludmily“. Štanclovi se totiž podařilo ve sporu s Dostálem získat na svou stranu většinu členek výboru, včetně předsedkyně Františky Rolné, takže farář byl nakonec ze spolku de facto vypuzen. Na jeho obranu se však ve výboru postavila Hedvika Grmelová, pokladnice „Ludmily“ a manželka prostějovského obchodníka Josefa Grmely. Podle antiklerikálního *Hlasu lidu* se údajně Grmelová odhodlala otevřeně vystoupit na obranu Dostála poté, co se jiná řadová členka spolku při schůzi postavila proti Štanclovi a byla následně „stoupenkyněmi Štancla ukřičena a ze schůze skoro vyhozena“.⁶⁴³ Pokladní spolku následně sepsala na Štancla a předsedkyni Rolnou jakýsi obžalovací spis, který hodlala veřejně prezentovat na schůzi „Ludmily“ 12. května 1912. *Hlas lidu* situaci na uvedené schůzi vylíčil takto: Když Grmelová „ve schůzi chtěla spis tento předčítat, rozkřikl se na ni P. Štancl velmi hřmotně a pí. Rolná se svou družinou způsobilý scénu, o jejíchž podrobnostech pomlčíme“.⁶⁴⁴ Lze se domnívat, že list proticírkevního charakteru své líčení zřejmě přece jen pro své potřeby trochu „přibarvoval“, nicméně faktem je, že pro paní Grmelovou byly tento zážitek i celková dlouhodobá atmosféra ve spolku natolik traumatizujícími faktory, že se záhy po uvedené schůzi psychicky zhroutila a musela být hospitalizována v ústavu pro choromyslné v Kroměříži, kde již o necelý měsíc později, 9. června 1912, ve věku 34 let zemřela.⁶⁴⁵ Ačkoliv v novinách bylo naznačováno, že úmrtí Grmelové zřejmě přímo nesouviselo s uvedeným konfliktem v „Ludmile“, ale že jeho příčinou byla dědičná duševní choroba, která se u ní zřejmě v souvislosti s prodělaným stresem rozvinula,⁶⁴⁶ znamenala celá kauza (již před úmrtím Grmelové) velkou skandalizaci prostějovského katolického tábora

---

⁶⁴² HENNEBERGOVÁ, Zuzana. *Katolická Charita na Prostějovsku*. Bakalářská práce, Brno 2013, MU – Filozofická fakulta, s. 18–19. (v digitalizované podobě přístupná na http://is.muni.cz/th/382856/ff_b/BAKALARSKA_PRACE.pdf, citováno 26. 1. 2017); Nový bojovník. In: *Hanácký kraj*, roč. 12, č. 12, 17. 3. 1911, s. 4. Štancl byl opět do funkce duchovního rádce zvolen i v následujícím roce. Valná hromada spolku Ludmila. In: *Hanácký kraj*, roč. 13, č. 8, 16. 2. 1912, s. 4.

⁶⁴³ K případu pí. Grmelové. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 56, 20. 5. 1912, s. 3.

⁶⁴⁴ Tamtéž.

⁶⁴⁵ MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 234; MZA v Brně, Sbirka matrik, Římskokatolický farní úřad Prostějov – Povýšení sv. Kříže, sign. 9575, matrika narozených, 1911–1918, svazek XXVI, fol. 167, s. 87 (v digitalizované podobě přístupná na: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/763/?strana=87>, citováno 21. 1. 2017)

⁶⁴⁶ K případu pí. Grmelové. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 56, 20. 5. 1912, s. 3. *Hlas lidu* navíc tuto informaci později doplnil o sdělení, že jeden ze sourozenců paní Grmelové je slabomyslný. Roztržka mezi klerikály. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 57, 22. 5. 1912, s. 6.

v antiklerikálním tisku⁶⁴⁷ a především pak další vyhocení konfliktu mezi Štanclovými a Dostálovými příznivci. Zatímco „štanclovci“ obviňovali Dostála ze zbabělosti, když prý namísto toho, aby se sám opozici otevřeně postavil, štvál proti ní psychicky labilní Grmelovou, „dostálovci“ zase vyčítali Štanclovi, „že svým bezohledným chováním připravil Grmelovou o rozum“.⁶⁴⁸

Za dané situace se Dostál rozhodl vystoupit proti Štanclovi veřejně. Ve dvou článcích otištěných v *Ječmínku* ve dnech 18. a 25. května zaútočil na svého někdejšího věrného spolupracovníka nebývale ostrým způsobem. V druhém zmiňovaném článku (uveřejněném na titulní straně) vyčítal Štanclovi celou řadu prohřešků, které zahrnovaly mj. i kauzu v „Ludmile“, odpovědnost za nedodržení smlouvy mezi místními katolickými tovaryši a Společností Katolického domu a také Štanclovy spory v Matici cyrilometodějské. Nakonec se Dostál nerozpokoval Štancla označit dokonce za „patologický zjev“.⁶⁴⁹

Štancl však nehodlal Dostálovy útoky přejít mlčením, a proto již na 19. května, tedy den po vydání prvního ze dvou výše zmíněných článků, svolal schůzi, jíž se zúčastnil i P. Dostál. „*Farář Dostál-Lutinov byl na této schůzi ukřičen,*“ psal *Hlas lidu* a dodal: „*Štancl a jeho věrní snesli na jeho hlavu spoustu žalob a vinili ho přímo, že vinen katastrofou pí Grmelové.*“⁶⁵⁰ Následujícího dne svolal svou schůzi zase farář Dostál. Sezval na ni farnice, které se postavily na jeho stranu a ty údajně „*zase připravily horkou lázeň Štanclovi, který, když se chtěl bránit, byl ukřičen a konečně byl z místnosti vyhozen.*“⁶⁵¹ Rozepře měly své pokračování o týden později, 28. května 1912, kdy Štancl svolal do Katolického domu schůzi svých příznivců, na níž chtěl podat vysvětlení k Dostálovým předchozím tiskovým útokům. Dostál se však o schůzi dozvěděl a vnikl na ni i se svými stoupenci. Následně došlo k ostré slovní konfrontaci mezi oběma stranami, při níž Štancl Dostála obviňoval ze lži a pomluv. Zároveň faráři nepřímou pohrozil, že by mohl zveřejnit jeho kritiku na adresu tehdejšího olomouckého arcibiskupa Františka Bauera a dalších církevních hodnostářů a tím ho před veřejností diskreditovat. Farář Dostál se však s uvedenými Štanclovými argumenty pochopitelně neztotožňoval, takže hádka pokračovala dál. *Hlas lidu* k tomu doplňuje: „*Venku pod okny shromáždil se zástup*

---

⁶⁴⁷ Srov. např. Všelicos. In: *Palacký: pokrokový list lidovýchovný pro východní Moravu*, roč. 6, č. 21, 24. 5. 1912, s. 5.

⁶⁴⁸ K případu pí. Grmelové. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 56, 20. 5. 1912, s. 3.

⁶⁴⁹ Ruka Dra Kohna v Prostějově. In: *Ječmínek*, roč. 4, č. 47, 25. 5. 1912, s. 2.

⁶⁵⁰ Roztržka mezi klerikály. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 57, 22. 5. 1912, s. 6.

⁶⁵¹ Tamtéž.

*klerikálních žen a mužů, kteří do schůze nebyli připuštěni. Dělali tam veliký rámus, až na ně konečně zavolali páni, kteří se uvnitř hádali, policejní stráž a nechali je vyhnat.*⁶⁵²

Po tomto výstupu mohla část veřejnosti nabýt dojmu, že si oba protivníci věci důkladně vyříkali a že mezi nimi přece jen došlo k určitému smíření. V tom smyslu vyzněla i zpráva uveřejněná v *Ječmínku* nedlouho po výše uvedeném incidentu. To vedlo antiklerikální tisk k různým spekulacím. *Hlas lidu* přišel s teorií, že oba kněží se ocitli v patové situaci a navzájem se drží „v šachu“. Každý z nich totiž ví na toho druhého různé kompromitující informace, které v případě dalšího útoku druhé strany uveřejní v tisku, a proto je usmíření v zájmu obou stran. Podle stejného listu však znesvářené duchovní prý sjednotil především nový soudní spor „Ludmily“ s manželem pokladní spolku H. Grmelové. Dotyčný spolek, v němž oba duchovní do té doby figurovali, totiž žaloval obchodníka Josefa Grmelu o více než 2500 korun ze spolkové pokladny „Ludmily“, které měla mít u sebe jeho manželka v době, kdy musela být hospitalizována v kroměřížském ústavu pro choromyslné. Spolek údajně žádal tyto peníze zpět, naopak Grmela se bránil tím, že není zodpovědný za činnost své manželky v tomto sdružení, a navíc také tvrdil, že tyto peníze již jeho žena nemá, protože je utratila za nákupy potřebného vybavení pro dětskou útulnu, již spolek v té době zřizoval. Předsedkyně Rolná totiž prý Grmelovou ujišťovala, že uvedené výdaje uhradí prostějovský továrník a mecenáš Wichterle, avšak nestalo se tak, a proto musely být zaplacený z pokladny „Ludmily“.⁶⁵³

Zprávy u umíření Dostála a Štancla však byly pouhými spekulacemi.⁶⁵⁴ Ve skutečnosti k žádnému smíru nedošlo, což dokládá fakt, že již 4. června téhož roku Štancl poslal do redakce *Ječmínku* text, v němž dementoval celou řadu předchozích tvrzení, která proti němu v tomto listu Dostál vznesl. Zároveň žádal, aby byl tento jeho článek v *Ječmínku* uveřejněn.⁶⁵⁵ Dostál se z pochopitelných důvodů zdráhal text publikovat a učinil to až poté, kdy mu Štancl pohrozil žalobou a soudním zastavením vydávání jeho listu. Štanclova reakce na dřívější Dostálovu kritiku v *Ječmínku* nakonec skutečně vyšla (15. 6. 1912), avšak s příslušnou Dostálovou „předmluvou“. Prostějovský farář v ní mj. uvedl, že oprava předchozího článku, která musí být podle zákona povinně otištěna,

⁶⁵² Hadí vojna. K událostem v klerikálním táboře. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 59, 29. 5. 1912, s. 6–7.

⁶⁵³ Smíření v klerikálním táboře. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 61, 3. 6. 1912, s. 3.

⁶⁵⁴ Svatodušní „smíření“ v klerikálním táboře. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 67, 17. 6. 1912, s. 3.

⁶⁵⁵ Dochoval se i rukopis tohoto článku, který je uložen v pozůstalosti K. Dostála-Lutinova. ZAO, pob. Olomouc, Dostál-Lutinov Karel, inv. č. 983, kart. 17, Jednota katolických tovaryšů Prostějov, též doklady k aféře Augustina Štancla, 1912–1914.

dnes již nemá žádnou váhu, „neboť násilníci a lháři ji často zneužívají“.⁶⁵⁶ Již z toho je zřejmé, že vztahy mezi Dostálem a Štanclem byly v té době na bodu mrazu.

Spor obou duchovních o peníze Spolku katolických tovaryšů však ani poté nebyl uspokojivě vyřešen a pokračoval i nadále ve formě otevřeného veřejného střetu plného slovních kontroverzí a vzájemného osočování. K dalšímu vystupňování konfliktu došlo na konci roku 1912. Na schůzi katolických tovaryšů konanou 24. listopadu se totiž dostavil také farář Dostál a opět zde ostře kritizoval jak předsedu Štancla, tak i další vůdčí představitele spolku. Štanclovi vyčetl, že prý chtěl peníze katolických tovaryšů prohrát na burze, a stejně tak jej káral za to, že navádí spolek „Ludmila“ proti jeho osobě. Podle pozdějšího Štanclova vyjádření Dostál katolickým tovaryšům i jinak všemožně komplikoval jejich činnost,⁶⁵⁷ mimoto se také o nich ne příliš lichotivě vyjadřoval v *Ječmínku*.⁶⁵⁸ Situace nakonec došla až tak daleko, že Štancl jakožto předseda spolku předložil na členské schůzi prostějovských katolických tovaryšů, konané nejspíše na začátku roku 1913, návrh na vyloučení faráře ze spolku. Přestože tento návrh nebyl nakonec uskutečněn,⁶⁵⁹ vyvolala už samotná tato zpráva opět velké pozdvižení v antiklerikálním tisku.⁶⁶⁰ V reakci na tuto událost svolal Dostál 23. ledna 1913 schůzi všech prostějovských katolických spolků, na které opět podrobil Štancla ostré kritice.⁶⁶¹

---

⁶⁵⁶ Který z obou kněží lže? In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 68, 19. 6. 1912, s. 5.

⁶⁵⁷ Štancl konkrétně uvedl, že Dostál tovaryšům různými způsoby znemožňoval konání přednášek se světelnými obrazy. Slavná redakce! In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 6, 18. 1. 1913, s. 3.

⁶⁵⁸ Bylo např. známo, že Spolek katolických tovaryšů uvažoval o variantě, že by své peníze namísto do Katolického domu investoval do nákupu jiné nemovitosti – domu č. p. 3 na Kostelecké třídě v Prostějově. Dostálův *Ječmínek* uvedenou skutečnost komentoval tímto ostrým vyjádřením: „*Víme o zákeřných intrikách, o štědrosti před ‚denunciační‘ výpravou, o záměrech na rozbití strany novým domem, vlastně na zašantročení majetku – ale zatím mlčíme. Rozumní to odsuzují, odpůrci se těší, ale marně. Varujeme spolek před svůdcem!*“ Farář P. K. Dostál odsouzen. In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 2, 8. 1. 1913, s. 1. Později zase Dostál Štancla obviňoval, že prodal Hospic sociálním demokratům. Chtěl tím odvrátit kritiku antiklerikálního tisku, který za odpovědného za prodej Hospice označoval Dostála. Tamtéž; DOSTÁL, Karel. Farář P. K. Dostál nebyl odsouzen. In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 3, 11. 1. 1913, s. 3; Z tábora černého. In: *Pozor*, roč. 20, č. 6, 9. 1. 1913, s. 3. Ve skutečnosti ale měli na celém prodeji podíl oba tito kněží.

⁶⁵⁹ Srov. Radniční prostějovské „Hlasy z Hané“. In: *Našinec*, roč. 49, č. 7, 10. 1. 1913, s. 2; Farář P. K. Dostál nebyl odsouzen. In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 4, 14. 1. 1913, s. 1. Podle Štanclova pozdějšího sdělení šlo pouze o návrh k diskusi. Valná hromada totiž neměla v kompetenci vyloučení kteréhokoliv člena ze spolku, to mohl provést sám předseda; z kontextu Štanclova sdělení vyplývá, že v případě Dostála tak nakonec neučinil. Srov. ŠTANCL, A. Slavná redakce! In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 6, 18. 1. 1913, s. 3.

⁶⁶⁰ Srov. např. Revoluce. In: *Pokrok: časopis strany národně-sociální*, roč. 14, č. 5, 1. 2. 1913, s. 6; Z tábora černého. In: *Pozor*, roč. 20, 1913, č. 6, 9. 1., s. 3.

⁶⁶¹ Dostál měl také údajně prohlásit, že se bude snažit o přemístění Štancla z Prostějova. Spor faráře Dostála s katechetou P. Štanclem. In: *Hlas lidu*, roč. 28, č. 11, 29. 1. 1913, s. 6. Podle některých listů dokonce Dostál nechal Štancla na této schůzi demonstrativně vyloučit ze všech prostějovských katolických spolků. Je však otázkou, jestli mělo toto hlasování skutečně reálný dopad, protože Štancl ještě v únoru 1913 stále figuroval jako duchovní rádce v „Ludmile“. Mohlo se však jednat o vyloučení ze Spolku katolických tovaryšů. Páni bratři mezi sebou. In: *Pozor*, roč. 20, č. 23, 3. 2. 1913, s. 1; Spor faráře Dostála s katechetou P. Štanclem. In: *Hlas lidu*, roč. 28, č. 14, 5. 2. 1913, s. 6; Sbíraly podpisy proti dp. faráři K. Dostálu Lutinovi. In: *Ječmínek*, roč. 5, č. 21, 15. 2. 1913, s. 3.

Do sporu nakonec vstoupila i arcibiskupská konzistoř v Olomouci, která se nejspíše během února 1913 snažila oba rozhádané kněze usmířit.⁶⁶² Je patrné, že situace v té době již překročila únosnou mez. Na konzistoři se za oba protivníky přimlouvaly deputace složené ze Štanclových a Dostálových příznivců,⁶⁶³ další farníci obcházel Prostějov s peticemi na podporu svých duchovních,⁶⁶⁴ Spolek katolických tovaryšů s „Ludmilou“ žádaly konzistoř o ochranu proti útokům faráře Dostála⁶⁶⁵ a rétorika prostějovského „pro-dostálovského“ *Ječmínku* připomínala spíše jazyk krajně levicových listů: „*Lid vysvětluje si celé tažení proti dp. faráři tak, že kdosi by rád dp. faráře sesadil, aby sám se na jeho místo posadil. Tímto kocourkovským kouskem dostoupilo řádění revoluční »katolické« frakce vrcholu a useklo si samo hlavu. A proto pryč se zrádci a intrikány...*“⁶⁶⁶

Celý spor se nakonec začal vyvíjet ve prospěch Dostála, který – jak alespoň tvrdil antiklerikální tisk – se těšil přízni arcibiskupa Bauera⁶⁶⁷ a měl své spojence také v redakcích předních katolických listů, o čemž ostatně výmluvně svědčí fakt, že tato periodika odmítala Štanclovi uveřejňovat příspěvky týkající se jeho sporu s Dostálem.⁶⁶⁸ Na zásah konzistoře byl totiž Štancel zbaven funkce předsedy ve Spolku katolických tovaryšů, a namísto něj zde byl dosazen Dostálovi příznivě nakloněný kaplan P. Josef Smékal. Skupina členů však volbu odmítla uznat a podala proti ní protest. Celý spor však měl být patrně tentokrát vyřešen již definitivně, a proto měla tato záležitost nečekaný závěr. P. Smékal totiž následně vyloučil všechny Štanclovy příznivce (celkem 12 členů) ze spolku a všechny spolkové peníze a inventář byly odevzdány do správy konzistoře.⁶⁶⁹ Již v únoru 1913 se také spekulovalo o tom, že snad má být Štancel přemístěn z Prostějova na jiné působiště, k tomu však tentokrát ještě nedošlo.⁶⁷⁰

Faktem zůstává, že výsledkem těchto dlouhodobých vleklých sporů byl faktický rozpad místních spolkových aktivit, období vzájemného napadání v tisku a nakonec

---

⁶⁶² Spor faráře Dostála s katechetou P. Štanclem. In: *Hlas lidu*, roč. 28, č. 14, 5. 2. 1913, s. 6; Páni bratři mezi sebou. In: *Pozor*, roč. 20, č. 23, 3. 2. 1913, s. 2.

⁶⁶³ Všelicos. In: *Pozor*, roč. 20, č. 31, 13. 2. 1913, s. 3; Deputace Spolku katolických tovaryšů. In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 16, 11. 2. 1913, s. 2.

⁶⁶⁴ Srov. MARTAN, Pavel. Veselá vojna. In: *Haná*, roč. 5, č. 8, 22. 2. 1913, s. 1; Sbírají se podpisy! In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 16, 11. 2. 1913, s. 2; Sbíraly podpisy proti dp. faráři K. Dostálu Lutinovi. In: *Ječmínek*, roč. 5, č. 21, 15. 2. 1913, s. 3. *Ječmínek* však tvrdil, že podpisy sbírala pouze strana „štanclovců“.

⁶⁶⁵ Z městské rady. In: *Hanácký kraj*, roč. 14, č. 9, 21. 2. 1913, s. 3.

⁶⁶⁶ Sbíraly podpisy proti dp. faráři K. Dostálu Lutinovi. In: *Ječmínek*, roč. 5, č. 21, 15. 2. 1913, s. 3.

⁶⁶⁷ MARTAN, P. Veselá vojna. In: *Haná*, roč. 5, č. 8, 22. 2. 1913, s. 1.

⁶⁶⁸ Srov. např. tamtéž; ŠTANCL, A. Slavná redakce! In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 6, 18. 1. 1913, s. 3; Roztržka mezi klerikály. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 57, 22. 5. 1912, s. 6.

⁶⁶⁹ V klerikálních organizacích je dělnictvo pouhým nášlapkem hierarchie. In: *Hlas lidu*, roč. 28, č. 57, 21. 5. 1913, s. 5–6.

⁶⁷⁰ Katecheta ThDr. Aug. Štancel z Prostějova – odkomandován? In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 15, 8. 2. 1913, s. 3.

i podání stížnosti od místní městské rady na chování faráře Dostála k olomoucké konzistoři (1913). Ačkoliv, jak už bylo uvedeno, konzistoř vyzývala Štancla s Dostálem ke smírnému urovnání vzájemných sporů, konflikt byl nakonec vyřešen až přeložením Štancla na gymnázium do Kroměříže v prosinci roku 1914.⁶⁷¹

4.2.4 Příčiny sporů

Pozadí výše uvedených vleklých konfliktů a skutečné motivy obou aktérů jsou dodnes poněkud nejasné. Kromě uvedené teorie, že celý spor vznikl kvůli „tahanicím“ o spolkové peníze katolických tovaryšů spočívajících v neschopnosti se dohodnout, na co mají být tyto prostředky vynaloženy, se objevuje i domněnka, že jádrem kauzy byla Štanclova animozita vůči Dostálovým aktivitám, která vznikla z popudu bývalého olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna.

V článku publikovaném v prostějovském *Ječmínku* koncem května 1912 s příznačným názvem „Ruka Dra Kohna v Prostějově“ se totiž objevila jakási konspirační teorie, jejímž autorem byl bezpochyby sám prostějovský farář. Její podstatou se stalo tvrzení, že Štancl snad mohl být zatažen do starého sporu mezi Kohnem a Dostálem.⁶⁷² Tento měl svůj počátek již v roce 1899, kdy Dostál upadl v Kohnovu nemilost kvůli jeho kritice poměrů v olomoucké arcidiecézi.⁶⁷³

Podle uvedeného článku měl zásadní zlom ve vztazích mezi oběma kněžími nastat někdy během léta 1911, kdy Štancl navštívil Ehrenhausen ve Štýrsku, kde tehdy Kohn žil v doživotním exilu. Štancl sem přijel na pozvání Kohnova osobního sekretáře

---

⁶⁷¹ MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 235–236.

⁶⁷² Ruka Dra Kohna v Prostějově. In: *Ječmínek*, roč. 4, č. 47, 25. 5. 1912, s. 1–2.

⁶⁷³ Arcibiskup Kohn zpočátku Dostála v jeho literárně uměleckých aktivitách podporoval. Avšak po sjezdu příznivců Dostálova časopisu *Nový život* (tiskového orgánu české Katolické moderny), uskutečněném na Velehradě v srpnu 1899, při němž byli otevřeně kritizováni církevní představitelé v arcidiecézi a bylo rovněž poukazováno na údajné neuspokojivé sociální postavení dělnictva na církevních statcích, upadl tento kněz zcela v arcibiskupovu nemilost. Následovala série vyšetřování, k nimž byl Dostál předvoláván do Olomouce, několik internací v tamním kapucinském klášteře a další administrativní opatření mající za cíl co nejvíce omezit jeho aktivní uměleckou a kulturní činnost. Arcibiskup se nakonec snažil Dostála přimět i k tomu, aby opustil jeho arcidiecézi. Celá záležitost došla až tak daleko, že Dostál podal v roce 1903 na arcibiskupa žalobu do Říma. Kohn, který v té době vedl boj na více „frontách“ (známá je např. tzv. Rectova aféra), se stával i v katolickém veřejném mínění stále méně populárním. Vše nakonec dospělo k jeho nedobrovolné rezignaci na jaře 1904. Pro zajímavost můžeme ještě dodat, že Dostál byl v době svých sporů s Kohnem někým neznámým z Olomouce podrobně informován o vývoji „jeho věci“ na arcibiskupství. Vedle arcibiskupova sekretáře Františka Botka, který by mohl být oním zpravodajem, se spekuluje také právě o Augustinu Štanclovi, který až do roku 1901 působil na tamní bohoslovecké fakultě. KOHOUT, Štěpán. *Dostál-Lutinov Karel*. Elektronická verze inventáře, citováno 6. 9. 2013.

ThDr. Františka Botka (1864–1918), který měl, jak se domníval Dostál, připravovat Kohnovu rehabilitaci a chtěl k tomuto účelu získat spolupracovníky.⁶⁷⁴

O této Štanclově návštěvě u arcibiskupa Kohna se podrobně zmíníme později, již nyní ale můžeme uvést, že prvotní a hlavní záminkou k uskutečnění setkání nejspíše nebyla žádná konspirace, ale obyčejná Štanclova prosba o finanční dar pro Matici cyrilometodějskou, kterou Kohnovi dříve adresoval. Ani dochovaná Štanclova osobní výpověď o průběhu první návštěvy u arcibiskupa, kterou zaznamenal o řadu let později B. Zlámal (koncem roku 1961),⁶⁷⁵ nenaznačuje, že by účelem tohoto setkání bylo cíleně popudit Štancla proti Dostálovi. Obsahem schůzky byla totiž především Kohnova obhajoba jeho postupu při reorganizaci hospodaření na arcibiskupských statech a pak také jeho záměr odkázat své úspory na vybudování katolické univerzity. Naopak Kohnovy dřívější spory s diecézním kněžstvem, resp. přímo s Dostálem, byly – alespoň podle této Štanclovy výpovědi – zmíněny spíše okrajově. Štancel ve svých vzpomínkách na setkání s Kohnem uvedl pouze jednu zmínku o Dostálovi, která se týkala arcibiskupových finančních příspěvků na vydávání Dostálova *Nového života*. Podle Kohna jej prý Dostál jako první začal v novinách označovat za lakomce, protože mu arcibiskup dvakrát dal podporu na zmiňovaný časopis, ale potřetí mu již příspěvek odepřel. Příčinou byla údajná arcibiskupova špatná finanční situace (sám Štanclovi řekl, že byl tehdy „zadlužen po krk“), což ale prý s hrdostí zamlčoval – i před Dostálem. Pravdou je, že hlavní těžiště sporů mezi Kohnem a Dostálem nejspíše leželo někde jinde.⁶⁷⁶

Nicméně z dříve uvedené zprávy v *Ječmínku* vyplynulo, že Kohn měl Štanclovi především vylicít svůj pohled na Dostála a jeho politicko-kulturní aktivity (pochopitelně mělo jít o pohled zcela negativní) a Štanclovi prý měla být slíbena i finanční částka ve výši 20 000 korun, takže po svém návratu do Prostějova začal pracovat proti Dostálovi.⁶⁷⁷ Zdá se však, že celá tato teorie byla nejspíše uměle vytvořená, o čemž svědčí více skutečností. Podle olomouckého *Našince* se totiž Štancel ještě v říjnu téhož roku (tj. dva nebo tři měsíce po návratu z Ehrenhausenu) na schůzi všech katolických prostějovských spolků Dostála

---

⁶⁷⁴ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 938, karton č. 57, *Záznam výpovědi A. Štancla o návštěvě u arcibiskupa Kohna*, pořizen v Senohrabech, 7.–8. 11. 1961; Který z obou kněží lže? In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 68, 19. 6. 1912, s. 5.

⁶⁷⁵ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 938, karton č. 57, *Záznam výpovědi A. Štancla o návštěvě u arcibiskupa Kohna*, pořizen v Senohrabech, 7.–8. 11. 1961.

⁶⁷⁶ Tamtéž.

⁶⁷⁷ MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 235–236; Ruka Dra Kohna v Prostějově. In: *Ječmínek*, roč. 4, č. 47, 25. 5. 1912, s. 1. Ve skutečnosti však nešlo o žádný úplatek za protislužbu. Kohna totiž naopak žádal o peníze sám Štancel, který hledal nové dobrodince Matice cyrilometodějské. ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 938, karton č. 57, *Záznam výpovědi A. Štancla o návštěvě u arcibiskupa Kohna*, pořizen v Senohrabech, 7.–8. 11. 1961.

veřejně zastával, a to v souvislosti s údajným nespravedlivým postupem vůči farářově osobě ze strany prostějovské radnice.⁶⁷⁸ Proti pravdivosti zmíněné teorie uveřejněné v *Ječmínku* mluví také následná reakce publikovaná v *Hlasu lidu*, jejíž pisatel se celkem oprávněně ptá: „*Co má Kohn společného s klerikálním hotelem nebo kavárnou v Prostějově?*“ Dále si neodpouští také otázku: „*Věděl farář Dostál o těch 20.000 K dříve? A proč o nich mlčel dodnes?*“⁶⁷⁹ Autor této polemiky si totiž všiml té skutečnosti, že Dostál obvinil Štancla z „podezřelého paktování“ s arcibiskupem Kohnem až teprve rok poté, co se tento prostějovský katecheta s Kohnem osobně setkal.

Na druhou stranu nelze pochybovat o tom, že vzájemný názorový spor o hodnocení Kohnovy osobnosti mezi oběma prostějovskými kněžími skutečně existoval, což ostatně dosvědčil později i sám Štancl, který uvedl, že se s Dostálem zneprátelil kvůli jeho zaujatosti proti arcibiskupovi Kohnovi a mimo to ještě i kvůli jeho „kšeftařské“ politice a přílišnému horování modernismu.⁶⁸⁰ Ještě výmluvnějším svědectvím je pak tiskový spor o Kohnův odkaz, který vedli oba duchovní po arcibiskupově smrti.⁶⁸¹

Co však bylo skutečnou příčinou celého sporu mezi Štanclem a Dostálem? Pavel Marek, autor životopisné práce o Karlu Dostálu-Lutinovi, navazuje na skutečnost, že se v záležitosti jednalo primárně o peníze Spolku katolických tovaryšů v Prostějově získané z prodeje jejich domu, a přichází s teorií, že za celou touto kauzou mohly ve skutečnosti stát Štanclovy školské záměry, konkrétně projekt Matice cyrilometodějské na vybudování již zmiňovaného katolického pedagogia v Olomouci. Štanclovi se totiž údajně zdálo, že účelněji než do Dostálova Katolického domu by se tyto finance využily právě při výstavbě katolického pedagogia.⁶⁸² Jen s tímto odůvodněním si však nelze vystačit. Ačkoliv totiž Štancl přišel s návrhem zřídit katolické pedagogium již v roce 1907, až do podzimu 1911 jednoznačně podporoval i stavbu Katolického domu v Prostějově, aniž by se oba tyto záměry u něj nebo faráře Dostála střetávaly v jakémkoliv konfliktu. Svědčí o tom např. i obsah rezoluce schválené v květnu 1910 valnou hromadou Katolicko-politické jednoty v Prostějově, v jejímž výboru tehdy oba kněží zasedali:

⁶⁷⁸ Katolické spolky na obranu svého faráře. In: *Našinec*, roč. 47, č. 230, 8. 10. 1911, s. 7.

⁶⁷⁹ Hadí vojna. K událostem v klerikálním táboře. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 59, 29. 5. 1912, s. 6.

⁶⁸⁰ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 3. MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 236. I přesto, že Dostálova podezření byla nejspíše přehnaná, je známo, že se Štancl ve prospěch Kohnovy rehabilitace skutečně angažoval. Koncem listopadu 1913 totiž zprostředkoval Kohnovi nabídku, že by si mohl za 300 000 korun koupit jistý pokrokový list i s tiskárnou, s jehož pomocí by měl možnost dosáhnout rehabilitace své osoby. Tuto nabídku však arcibiskup odmítl. ŠTANCL, A. *Životopis arcibiskupa Kohna*. In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 1, 5. 1. 1914, s. 2.

⁶⁸¹ Viz kap. 4.3.1.3.

⁶⁸² MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 236.

„Uznáváme nutnost důstojného střediska na Prostějovsku v Katol. domě. Bereme za svou i agitaci Matice Cyrillo-Methodějské pro katolické pedagogium v Olomouci.“⁶⁸³

Hypotéza P. Marka je sice ve své podstatě pravdivá, vystihuje však situaci, která nastala až od roku 1912. Chybí však vysvětlení, proč vlastně k takovému zvratu a změně postojů v celé kauze došlo. Domníváme se, že k objasnění jádra celého sporu mezi Štanclem a Dostálem přispívá velkou měrou především vyjádření prvního z nich uveřejněné v *Hlasech z Hané* v lednu 1913. Štancl v reakci na dosavadní spory s Dostálem uvedl, že prostějovský farář „ještě před 2 roky horoval pro stavbu kat. pedagogia, ale poněvadž mocní v kat. táboře chtějí bez velkých obětí a bez volného zápolení duchů o statky nejvyšší vítěziti politickým katolicismem, nechal zase stavby pedagogia, zapřel znovu i s Dolanským chvíle minulého nadšení a dal se do mně, který důsledně od svého vysvěcení hájil větu, že nás nemůže spasiti sebe skvělejší politický katolicismus, ale že spása leží v katolické výchově, v katolické kultuře, která nutně přivede i křesťanskou veřejnou správu“.⁶⁸⁴ Štancl tedy nejspíše začal postupně ztrácet důvěru v to, že Dostál realizuje své podniky podle upřímných křesťanských ideálů, jimiž byly pro Štancela oživení katolického ducha ve společnosti a také nezištná starost o náboženskou osvětu širokých vrstev obyvatelstva. Namísto toho Dostála podezříval z politikaření, prospěchářství a rovněž z přílišného akcentu na komercializaci a finanční výnosnost jeho projektů. Z citovaného Štancelova vyjádření se také zdá, že farář Dostál zřejmě v té době přestal podporovat jeho usilovný boj o stavbu katolického pedagogia a v rámci Matice cyrilometodějské se přidal k té většině, která vůči tomuto projektu hájila vyčkávací taktiku. Tento obrat byl však ze Štancelova pohledu považován za zradu. Vývoj celé kauzy tedy obsahově kopíroval i situaci v MCM, kde se Štancl z podobných důvodů dostal prakticky ve stejné době do konfliktu s tamním sekretářem Františkem Dolanským.⁶⁸⁵ Protože je známo, že Dolanský byl již od svého návratu do katolické církve v roce 1908 Dostálovým chráněncem, je zřejmé, že i s přihlédnutím k tomuto aspektu spolu obě kauzy – prostějovská i olomoucká – nejspíše velmi úzce souvisely. Výstižně to ilustruje např. vyjádření prostějovského sociálně demokratického listu *Hlas lidu*, který poté, co Štancl na konci roku 1912 prohrál soudní spor s Dolanským,⁶⁸⁶ uvedl: „Největší radost

⁶⁸³ Katolická politická Jednota. In: *Hanácký kraj*, roč. 11, č. 20, 13. 5. 1910, s. 1.

⁶⁸⁴ Slavná redakce! In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 6, 18. 1. 1913, s. 3.

⁶⁸⁵ Viz kap. 3.2.2.

⁶⁸⁶ Viz kap. 3.2.2.3.

*ze sporu má farář Dostál, který nejraději by viděl Štancla odpraveného. Měl by pak ve své partaji svatý pokoj.*⁶⁸⁷

I z výše uvedeného je tedy patrné, že nešlo o konflikt podněcovaný zvenčí a mající jen jednu příčinu. Za pravdu tak můžeme dát P. Markovi, který uvádí, že v případě Dostála a Štancla šlo o „*srážku dvou poněkud extravagantních a ambiciózních osob, které sledovaly různé cíle*“.⁶⁸⁸ Oběma aktérům celé kauzy podle všeho scházela schopnost dokázat se domluvit „po dobrém“, najít společnou shodu či alespoň kompromis. Pokud bychom měli hodnotit roli samotného A. Štancla, je zřejmé, že byl člověkem, který neváhal pro své přesvědčení a názor jít do otevřeného konfliktu s jakýmkoliv protivníkem. Zároveň ve všech sporech postupoval vždy velmi rázně a energicky. Na jeho obhajobu je však třeba přiznat, že bez viny nebyvali ani jeho oponenti a že Štancl na nekonfliktní spolupracovníky neměl vždy štěstí. Zcela evidentní to bylo právě u výše zmiňovaného Dostála-Lutinova, který sám byl přece jen značně nonkonformní osobností. Podle Štěpána Kohouta, který se dlouhodobě zabýval dokumenty z Dostálovy pozůstalosti, totiž tento kněz „*vyžadoval naprostou poslušnost vůči své osobě a nepřipouštěl kritiku vlastních činů, jako diktátor v úzkých*“.⁶⁸⁹

Osobní pohled samotného Dostála na uvedenou kauzu, který bychom hledali především v jeho bohaté a dlouholeté korespondenci s dalším významným literátem katolické moderny, benediktinem Sigismundem Bouškou (1867–1942), nám však bohužel není znám. Dopisů z roku 1912, kdy spory Dostála se Štanclem vrcholily, se totiž mnoho nedochovalo a v těch, které jsou známy, se prostějovský farář o svém odbojném katechetovi ani jednou nezmiňuje. Poprvé se Štanclovo jméno objevilo v Dostálově korespondenci Bouškovi až v dubnu 1919, kdy označil tehdejšího katechetu v Kroměříži za „*osobního nepřítele*“.⁶⁹⁰ V uvedeném roce 1912 však Dostál přece jen Bouškovi naznačil, že jeho situace v Prostějově je složitá a patrně měl na mysli i spory se Štanclem. V dopisu z 10. října 1912 totiž psal: „*Já žiju ve stálém napětí, nevím, zda zítra nebude katastrofa, jak ve vojenském táboře. Štvaný a tupený jako pes, stále zápasící s finančním nedostatkem, brodím se v kalu maloměstské politiky a života spolkového, ve stálém boji s rebely, jízlivci a omezenci, kteří chtějí hrát prim*“.⁶⁹¹ V dalším listu z 15. října pak reagoval na neznámý Bouškův dopis, v němž jej jeho přítel nejspíše napomínal, že si za

⁶⁸⁷ Z tábora černých. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 144, 16. 12. 1912, s. 3.

⁶⁸⁸ MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 236.

⁶⁸⁹ KOHOUT, Š. *Dostál-Lutinov Karel*. Elektronická verze inventáře, citováno 6. 9. 2013.

⁶⁹⁰ „*Jsem disgustován...*“ *Vzájemná korespondence Sigismunda Ludvíka Boušky a Karla Dostála-Lutinova*. Ed. Pavel MAREK. Rosice u Brna 2002, s. 666.

⁶⁹¹ Tamtéž, s. 612.

neutěšené poměry v Prostějově může sám: „*Ač jsem tě prosil, abys nechal rekriminaci, pravíš, že jsem svými poměry sám vinen. Mohl bych na to krátce říci: Ano, jako Ty Tvými. A byli bychom kvit. Já neosmělím se soudit Tvé poměry klášterní, neboť nejsem do nich podrobně zasvěcen. Čím tíže je posoudit poměry tak rušného města s 31.000 obyvateli, považ!*“⁶⁹² Bouška však Dostálovy protiargumenty neuznal a obratem mu zaslal list, kde vypočítává příčiny jeho neúspěchů v Prostějově, které měly bezpochyby vliv i na zbytečné vyhocení sporů se Štanclem. Dostálovi konkrétně vytýkal: „*Naříkáš si, ale věř, že je to většinou tvou vinou! Vzpomeň, jak Tě přijali v městě radostně. Ale nešťastně nešikovný boj s Jehudou atd.*“⁶⁹³ *všecky ty půtky žurnalistické, jež z duše vždy jsem nenáviděl, ty Ti otrávilily život. To vše nemuselo být. Jsou i dnes faráři, kteří jsou lidem svým milováni. Ale musí si tu lásku zasloužit! Zadrž a přestaň. [...] Nešel jsi správnou cestou. A proto mě bolelo, když jsem slyšel, že Ti říkají na Moravě „Khonek“. Proti němu jsi bojoval a v jeho chyby sám upadl. Náš lid dnes nechce být ministrován, ale žádá od kněze Kristovu radu a lásku. A pomoc všude a ve všem.*“⁶⁹⁴

Poté, co jsme alespoň stručně nastínili základní charakteristiku povahových a osobnostních rysů obou konfliktních stran, můžeme už jen konstatovat, že ačkoliv se Štanclovy kontroverze od roku 1910 dotýkaly především Matice cyrilometodějské, jeho smělé školské záměry kombinované s prudkou a málo diplomatickou povahou stály také v pozadí neshod vzniklých v jeho prostějovské farní pastorační a spolkové činnosti, které nakonec s děním v MCM do jisté míry souvisely.

4.3 Olomoučtí arcibiskupové a jejich postoj ke katolické škole z pohledu Augustina Štancla

Je nepochybné, že postoj a podpora ordinářů jednotlivým dílům uskutečňovaným v diecézích hrály a dodnes hrají v úspěchu jejich realizace velmi důležitou roli. Nejinak tomu bylo i v případě školských záměrů A. Štancla i celé Matice cyrilometodějské v rámci olomoucké arcidiecéze. (Přitom je třeba podotknout, že jak už bylo dříve nastíněno, záměry celé MCM a jejího zakladatele ne vždy vytvářely harmonický soulad.) Situace v této arcidiecézi navíc nebyla od počátku 20. století vůbec jednoduchá. Po rozbrojích

---

⁶⁹² „*Jsem disgustován...*“ , s. 613.

⁶⁹³ Myšlen Karel Juda, učitel prostějovské reálky a tzv. Judova aféra. Viz např. kap. 4.1.3.

⁶⁹⁴ „*Jsem disgustován...*“ , s. 614.

s duchovenstvem a částí veřejnosti byl v roce 1904 donucen k rezignaci arcibiskup Kohn, kterého vystřídal ve funkci dosavadní brněnský biskup Bauer. Záhy však přišla první světová válka a významný útlum většiny pastoračních aktivit. Zemřelého arcibiskupa Bauera († 1915) mezitím nahradil kardinál Skrbenský, který byl však již od roku 1918 z důvodu úrazu ve vykonávání svého úřadu značně zdravotně omezen. Po jeho rezignaci a krátkém intermezzu se v roce 1921 stal arcibiskupem oblíbený Antonín Cyril Stojan. Ani jeho episkopát však netrval dlouho – jen něco přes dva roky.

I z pohledu všech těchto pohnutých událostí a v kontextu postojů a povah jednotlivých olomouckých arcibiskupů můžeme sledovat jak osobní osudy A. Štancla, tak částečně i realizaci jeho školských záměrů. Je přitom zjevné, že ačkoliv všechny výše uvedené osobnosti v době svého episkopátu vyjadřovaly prosazování ideálu katolické školy svou podporou, ne vždy jejich názory korespondovaly s představami o této problematice u samotných školských pracovníků, Štancla nevyjímaje.

4.3.1 Theodor Kohn

Arcibiskup Theodor Kohn, který stál v čele olomoucké arcidiecéze v letech 1892–1904, byl mnohoznačnou osobností, na jejíž význam existuje vícero odlišných historických interpretací a názorů.⁶⁹⁵ Nesporné je však to, že tento arcibiskup ve své době různým způsobem ovlivnil životy celé řady svých současníků a Kohnovo jméno bylo v českém prostoru skloňováno ještě dlouho po jeho nuceném odchodu za hranice vlasti, do rakouského Ehrenhausenu. Kohnův vliv lze poměrně snadno vystopovat i v životních osudech Augustina Štancla. Je pravdou, že Štanclův postoj vůči Kohnovi byl značně variabilní a během let se vlivem různých okolností přesouval mezi názorovými tábory Kohnových odpůrců i příznivců. Ačkoliv by to málokdo očekával, i při ideovém sblížení těchto dvou mužů měla nakonec hrát zásadní roli právě školská otázka. Nicméně pro

---

⁶⁹⁵ Významem osobnosti arcibiskupa Theodora Kohna se dlouhodobě zabývá Jitka Jonová. U této autorky můžeme odkázat především na již dříve citovanou soubornou monografii *Theodor Kohn (1845–1915): kníže-arcibiskup olomoucký, titulární arcibiskup pelusijský* a také např. na odborný článek s názvem První olomoucký arcibiskup – nešlechtic: Prof. ThDr. Theodor Kohn. In: ČERNUŠKA, Pavel – POSPÍŠIL, Václav Ctirad (ed.). *Vydávat počet ze své naděje. Sborník k 60. narozeninám Mons. Jana Graubnera, Velkého kancléře CMTF UP v Olomouci*. Olomouc 2008, s. 172–196. Z dřívějších monografií věnujících se arcibiskupu Kohnovi jmenujme alespoň práci P. Marka *Prof. ThDr. Theodor Kohn: Život a dílo olomouc. arcibiskupa*. Kroměříž 1994. Osobnosti, působení a především mecenátu Theodora Kohna je věnován také katalog z výstavy o tomto arcibiskupovi, která byla realizována Arcidiecézním muzeem na zámku v Kroměříži v roce 2012. MILÁČKOVÁ, Martina (ed.). *Arcibiskup Theodor Kohn (1893–1904). Neklidný osud talentovaného muže*. Olomouc 2012.

pochopení všech souvislostí je třeba vrátit se do dob, kdy Theodor Kohn ještě působil v olomoucké arcidiecézi.

4.3.1.1 Variabilita Štanclových dobových pohledů na arcibiskupa Kohna

Štancl se poprvé setkal s Kohnem během svých bohosloveckých studií. Jak sám později vzpomínal, Kohn jej na fakultě učil apologetiku a církevní právo a on jako mladý bohoslovec se už tehdy stal jeho obdivovatelem. Štancl k tomu uvedl: „*Měl jsem arcibiskupa dra Kohna rád, hned z bohosloví, dovedl nadchnout přednáškami světového rozhledu a vyzýval nás snažit se o spisovatelství.*“⁶⁹⁶

Zcela jiného charakteru však byla další, tentokrát již nepřímá konfrontace obou duchovních, a to v době, kdy Štancl působil jako kaplan v Kroměříži (od března 1902) a Kohn byl již desátým rokem na olomouckém arcibiskupském stolci. Právě v Kroměříži se totiž Štancl stal přímým svědkem vyvrcholení tzv. Rectovy aféry, jejíž podstatou bylo uveřejnění série článků anonymního autora – kněze – vystupujícího pod pseudonymem Rectus v deníku *Pozor*, které byly publikovány od června do srpna 1902 a Kohna ostře kritizovaly. Výsledkem vyšetřování, které arcibiskup ihned zahájil, bylo mylné obvinění patera Františka Ocáska (1857–1945), někdejšího kaplana u sv. Michala v Olomouci, který tehdy působil ve Velkých Kunčicích pod Ondřejníkem. Kohn v dubnu 1903 Ocáska suspendoval a nařídil mu pobyt v kroměřížském kněžském vězení. Zde pobyl Ocásek několik dní, než se Kohnovi přihlásil skutečný autor článků pater Josef Hofer (1871–1947), jenž dříve působil spolu s Ocáskem u sv. Michala.⁶⁹⁷

Štancl jakožto kaplan u Panny Marie v Kroměříži vykonával v době Ocáskovy internace v kroměřížském kněžském vězení funkci podvěznitele, a proto měl možnost být s Ocáskem v osobním kontaktu. Do celé kauzy měl navíc vhléd díky tomu, že byl spolužákem patera Františka Lepaříka (1867–1941), tehdy působícího na kaplanském

---

⁶⁹⁶ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Krátký nástin životopisu A. Štancla*, s. 3.

⁶⁹⁷ Arcibiskup Kohn se snažil původce kritických článků vypátrat velmi intenzivně. Podle rozboru rukopisů diecézních kněží označil jistý vídeňský grafolog mylně za původce těchto článků právě P. Ocáska. Po Hoferově přiznání byl Ocásek propuštěn. Pravého viníka Kohn již neuvěznil v Kroměříži – od tohoto záměru jej totiž odradil tamní starosta JUDr. Josef Pištěcký kvůli obavě, že by v Kroměříži i jinde mohly propuknout demonstrace (jedna se v tomto městě uskutečnila již během Ocáskova věznění, 23. 4. 1903). Arcibiskup proto poslal Hofera za trest na desetidenní exercicie k jezuitům do Vídně-Lainzu. Rectova aféra byla jednou z kauz, které později zapříčinily Kohnovu rezignaci na úřad olomouckého arcibiskupa. MAREK, P. *Prof. ThDr. Theodor Kohn*, s. 43; MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 164–166, 171; ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 938, karton č. 57, *P. Fr. Ocásek – z vyprávění Msgra dr. Augustina Štancla, zapsal B. Zlámal 15. 11. 1961.*

místě v Zábřehu u Ostravy, kam byl v té době na vlastní žádost přeložen pravý Rectus – pater Hofer. Lepařík, který byl rovněž dříve kaplanem u sv. Michala a o Hoferově roli věděl, v korespondenci Štanclovi naznačil, že vězněný P. Ocásek je nevinný. Nelze se proto divit tomu, že Štancla, navzdory jeho funkci v kněžském vězení, „*celý Kroměříž znal jako prudkého odpůrce Dra Kohna*“.⁶⁹⁸ Štancl dokonce přeložil do latiny jednu ze stížností na arcibiskupa do Říma, a to na přání podavatelů: olomouckého kanovníka Vincence Grimmensteina, dále faráře od sv. Michala v Olomouci, a tedy Ocáskova i Hoferova dřívějšího představeného P. Ignáce Panáka a již dříve zmiňovaného právníka Mořice Hrubana. Ti ji společně sepsali po návštěvě u vězněného patera Ocáskova a prošetření celé záležitosti. Skutečnost, že byl Štancl v Rectově aféře zcela na straně patera Ocáskova, potvrzuje i toto úsměvné konstatování ze Štanclových vzpomínek: „*Večer po propuštění (z kněžského vězení – pozn. autora) si zašli P. Ocásek s P. Štanclem na pivo do plzeňské pivnice v Kroměříži*“.⁶⁹⁹ Je však zřejmé, že Štanclova antipatie ke Kohnovi byla jen přechodná, protože se v pozdějších letech stal arcibiskupovým velkým příznivcem.

4.3.1.2 Návštěva v Ehrenhausenu

K další zřejmě proměně Štanclova pohledu na Kohna totiž došlo o devět let později, kdy už tento arcibiskup sídlil po své rezignaci v Ehrenhausenu ve Štýrsku. Celá záležitost byla spíše věcí náhody a také Štanclovy angažovanosti v Matici cyrilometodějské. Štancl se totiž asi někdy počátkem roku 1911 z *Našince* dozvěděl zprávu, že arcibiskup Kohn přeplatil daně a přeplatky (20 000 korun) se mu budou vracet. Napsal proto ihned přímo Kohnovi dopis, v němž ho prosil, zda by mohl těmito penězi přispět na Matici cyrilometodějskou. Kohn Štanclovi prostřednictvím svého sekretáře Františka Botka sdělil, že mu doposud nic vráceno nebylo, ale že až peníze obdrží, na MCM rozhodně bude pamatovat. Zároveň však Štanclovi připomenul, aby si uvědomil, že již není aktivním olomouckým arcibiskupem. Kromě toho dostal Štancl v dopise nabídku osobního setkání s Kohnovým sekretářem Františkem Botkem ve Vídni během Velikonoc 1911. K tomuto

---

⁶⁹⁸ Ruka Dra Kohna v Prostějově. In: *Ječmínek*, roč. 4, č. 47, 25. 5. 1912, s. 1. Autorem této informace byl sice Štanclův názorový odpůrce P. Karel Dostál, nejspíše však nešlo o pomluvu, protože Štanclovi velkou kritičností vůči Kohnovi v době jeho kroměřížského působení později dosvědčil i F. Světlík. Štancl přitom nekritizoval Kohna jen kvůli nespravedlivému věznění Ocáskova, ale i z osobních důvodů. Stěžoval si prý totiž, že mu Kohn nevyplatil jistou část jeho mzdy. ZAO, pob. Olomouc, Krajský soud Olomouc I, 1914, sig. III – 916, č. 480, causa Světlík – Štancl, Návrh žalobce F. Světlíka proti obžalovanému R. Hraběti, 12. 1. 1915.

⁶⁹⁹ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámál, inv. č. 938, karton č. 57, *P. Fr. Ocásek – z vyprávění Mšgra dr. Augustina Štancla, zapsal B. Zlámál 15. 11. 1961.*

setkání skutečně došlo a Botek během něj Štanclovi nabídl, že by mohli podniknout v rámci letní dovolené cestu do Dalmácie. Botek nakonec nemohl do Dalmácie odcestovat, nicméně napsal Štanclovi, aby se, bude-li sám do Dalmácie cestovat, zastavil na návštěvu k němu do Ehrenhausenu. Štancl skutečně do Ehrenhausenu přijel, nejspíše někdy během prázdnin 1911.⁷⁰⁰

Nutno doplnit, že tato návštěva rozhodně nebyla ojedinělým Kohnovým kontaktem s olomouckou arcidiecézí, resp. s českými zeměmi. Podle arcibiskupových vlastních vzpomínek jej totiž během exilu navštěvovali vedle diecézních kněží také poslanci, úředníci, novináři či spisovatelé.⁷⁰¹ Mezi nejvýznamnější návštěvy patřil Kohnův dřívější velký odpůrce, kanovník Josef Grimmenstein, který arcibiskupa navštívil v roce 1913 v Grazu,⁷⁰² nebo známý antiklerikální publicista Josef Svatopluk Machar, jehož Kohn uvítal v Ehrenhausenu již v roce 1909.⁷⁰³ Co se týká Štanclových osobních kontaktů s Kohnem, P. Marek ve své práci o K. Dostálu-Lutinovi uvádí, že se v Ehrenhausenu setkal osobně s Kohnem dokonce dvakrát a po těchto setkáních se stal jeho obdivovatelem.⁷⁰⁴ Sám Štancl sice tvrdí, že by se setkal s Kohnem osobně, nedlouho po své návštěvě Ehrenhausenu v tisku popřel a uváděl, že jednal pouze s Kohnovým sekretářem F. Botkem,⁷⁰⁵ byla to však jen částečná pravda. Podle již dříve zmiňované Štanclovy výpovědi zaznamenané v roce 1961, tedy nedlouho před jeho smrtí, se sice v roce 1911 skutečně nejprve setkal s F. Botkem ve Vídni a v létě pak i v Ehrenhausenu, při této návštěvě si však přál hovořit se Štanclem i arcibiskupem Kohn a k jejich setkání zde skutečně došlo.⁷⁰⁶

Ačkoliv Štancl na tuto událost vzpomínal s odstupem padesáti let, tehdejší návštěva na něj patrně udělala mimořádně silný dojem. Svědčí o tom především řada detailů, které si i po tak dlouhé době pamatoval, včetně obsahu rozhovoru s arcibiskupem Kohnem. Podle Štanclova vyprávění proběhlo celé setkání takto: Když tehdy přijel do Ehrenhausenu, všiml si na nádraží jistého mladého muže. Napadlo ho, že by to snad mohl být místní kaplan. „Představil jsem se mu německy, on se však představil česky, že je synovec arc. Kohna dr. Vavruša. Ukázal mi, kde dr. Botek bývá a odešel nahoru do zámku. Já zůstal sám v bytě

---

⁷⁰⁰ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 938, karton č. 57, *Záznam výpovědi A. Štanclova o návštěvě u arcibiskupa Kohna*, pořizen v Senohrabech, 7.–8. 11. 1961, s. 1.

⁷⁰¹ JONOVÁ, J. *Theodor Kohn*, s. 287.

⁷⁰² Tamtéž, s. 285.

⁷⁰³ O tom podrobněji viz tamtéž, s. 287n.

⁷⁰⁴ MAREK, P. – SOLDÁN, L. *Karel Dostál-Lutinov*, s. 235.

⁷⁰⁵ Který z obou kněží lže? In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 68, 19. 6. 1912, s. 5.

⁷⁰⁶ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 938, karton č. 57, *Záznam výpovědi A. Štanclova o návštěvě u arcibiskupa Kohna*, pořizen v Senohrabech, 7.–8. 11. 1961.

*dr. Botka, který za chvíli přišel. Večer se dostavil sluha ze zámku, který mi sdělil, abych zítra o 10 hod. přišel k audienci u arc. Kohna a pak se dostavil na oběd. Sluha byl Čech.*⁷⁰⁷

Štancl tedy následujícího dne navštívil arcibiskupa Kohna, který jej údajně přijal velmi srdečně. Zároveň jej však hned na začátku zaskočil poněkud netradiční otázkou: „*Vy jste asi o mně slyšel nebo četl, že jsem byl krvežíznivý arcibiskup.*“⁷⁰⁸ Když překvapený Štancl odvětil, že o tom nikdy neslyšel ani nečetl, rozhovořil se Kohn o svých hospodářských reformách na arcibiskupských statcích, které začal uskutečňovat hned po svém nástupu a jejichž cílem měly být zvýšené výnosy, z nichž pak arcibiskup plánoval financovat zřízení dalších fakult v Olomouci, jež by tak doplnily v té době jedinou teologickou fakultu a došlo by tím de facto k obnovení někdejší olomoucké univerzity. Provádění uvedených hospodářských reforem však postupovalo obtížně a naráželo na řadu problémů. Přezdívku „krvežíznivý arcibiskup“ prý Kohn získal v tisku v souvislosti s případem, kdy jeden z jeho lesníků spáchal sebevraždu bezprostředně poté, co mu arcibiskup osobně dal výpověď, když v jeho účtech našel finanční manko a nedostal k této věci uspokojivé vysvětlení. Kohn však toto své jednání před Štanclem obhajoval, neboť již dříve úřednictvu zvýšil platy, za což však požadoval naprostou poctivost ve službě.⁷⁰⁹

Dále pak také Štanclovi vysvětloval, proč byl často označován za lakomce. Vůči žadatelům o dary sice nebyl příliš štědrý, avšak ne z důvodu chamtivosti, ale kvůli neustálému nedostatku peněz. Musel totiž uhradit nedoplatky po svém předchůdci kardinálu Fürstenbergovi a na provedení meliorací, jimiž se do budoucna měla zlepšit výnosnost půd a které však zároveň vyžadovaly velké investice, si dokonce musel půjčit velké peníze. Když pak rezignoval na arcibiskupský úřad, byl prý prakticky bez větších finančních prostředků a zachránila jej jen prozíravost tehdejšího centrálního ředitele Alberta Kleibera, který Kohnovi už v dřívějších letech odkládal bokem jisté peníze, takže mu nakonec mohl odevzdat částku 400 000 korun. Za ni pak arcibiskup koupil panství v Ehrenhausenu, zatímco jemu vyměřenou penzi 30 000 francouzských franků odkládal do jedné z olomouckých bank, aby pak po jeho smrti mohly být určeny pro uskutečnění výše uvedeného plánu – zřízení katolické univerzity v Olomouci.⁷¹⁰

---

⁷⁰⁷ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 938, karton č. 57, *Záznam výpovědi A. Štancla o návštěvě u arcibiskupa Kohna*, pořizen v Senohrabech, 7.–8. 11. 1961, s. 1.

⁷⁰⁸ Tamtéž, s. 2.

⁷⁰⁹ Tamtéž, s. 2.

⁷¹⁰ Tamtéž, s. 3.

Za zmínku stojí také Štanclova vzpomínka na prohlídku Kohnovy pracovny, kterou mu chtěl arcibiskup ukázat: „*Přede dveřmi mi řekl: ‚Nehrozte se nad tím nepořádkem, který tam uvidíte. ‚ Nad ložem jsem uviděl dvojku (pušku). Ptal jsem se ho: ‚A vy jste se stal, Excellence, na stáří myslivcem?‘ A on mi řekl: ‚Nikoliv, ale já v tomto traktu jsem sám, a kdyby se mi něco v noci stalo, vystřelím, aby mi lidé přišli na pomoc.‘ (Dvojka je naslepo nabitá.) Ve světnici ovšem žádného pořádku nebylo. Tam byly samé listiny na stole [...], na lůžku, na pohovce, na zemi.“⁷¹¹ Následoval společný oběd a po něm již přišel čas rozloučení. Štancl vzpomíná: „*Při rozchodu jsem pozoroval, jak se (arcibiskup Kohn – pozn. aut.) zahleděl do okna a utíral si oči.“⁷¹²**

Přímo z těchto osobních vzpomínek tedy nevyplývá, že by záměrem tohoto setkání bylo cíleně popudit Štanclovi proti Dostálovi (jak se prostějovský farář domníval). Kohn sice při setkání Dostála zmiňoval,⁷¹³ zdá se však, že spíše proto, aby obhajoval svůj postup při reorganizaci hospodaření na arcibiskupských statcích v době, kdy byl olomouckým arcibiskupem. Jak už bylo řečeno, zároveň seznámil Štanclovi i se svým záměrem, jemuž podřídil veškeré dřívější i současné hospodářské snažení: odkázat všechny své úspory na svůj dřívější plán – zřízení katolické univerzity v Olomouci. Tímto úmyslem musel Štanclovi, který v té době horlivě propagoval zbudování ústavu pro vzdělávání katolických učitelů, bezpochyby nadchnout. Štancl se dokonce domníval, že byl snad jediným, komu se Kohn se svým úmyslem svěřil, neboť se obával, že by jeho záměr nenalezl podporu ani u českých poslanců, ani u celé veřejnosti, a především by byl hned v zárodku zničen vídeňským parlamentem,⁷¹⁴ což se také nakonec po Kohnově smrti stalo.⁷¹⁵

Pravdou však zůstává, že nejpozději od zmíněného roku 1911 se Štancl rozhodně zařadil do nevelkého tábora Kohnových příznivců. Dokládá to mj. i mnohem pozdější obsah dochovaného konceptu jubilejního článku, který sepsal pravděpodobně P. Bohumil

---

⁷¹¹ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 938, karton č. 57, *Záznam výpovědi A. Štanclovi o návštěvě u arcibiskupa Kohna*, pořizen v Senohrabech, 7.–8. 11. 1961, s. 3.

⁷¹² Tamtéž, s. 4. Je možné, že Štancl své vzpomínky na návštěvu u arcibiskupa Kohna částečně uveřejnil již mnohem dříve. Po Kohnově smrti totiž vyšel v kroměřížském *Pozorovateli* článek o arcibiskupově pobytu v Ehrenhausenu (uveřejněn 10. 12. 1915 pod názvem „Arcibiskup Dr. Kohn †“), jehož autor evidentně Kohna v jeho exilovém sídle sám osobně navštívil. Text navíc obsahuje některé informace i celé pasáže nápadně shodné se zde citovanými Štanclovými vzpomínkami, např. zmínku o Kohnově pracovně plně nepořádku či o jeho pušce, kterou si v noci mohl přivolat pomoc. Pisatel se také zmiňuje o tom, že arcibiskupa finančně zachránil ředitel Albert Kleiber (byť výše zde uváděných částek se liší). Jediným podstatným rozdílem je snad jen tvrzení, že prý Kohn při setkání nezavdal ani slovem o své odporce, ani o svého nástupce kardinála Bauera. JONOVÁ, J. *Theodor Kohn*, s. 284.

⁷¹³ Podrobněji viz kap. 4.2.4.

⁷¹⁴ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 938, karton č. 57, *Záznam výpovědi A. Štanclovi o návštěvě u arcibiskupa Kohna*, pořizen v Senohrabech, 7. – 8. 11. 1961, s. 4.

⁷¹⁵ JONOVÁ, J. *Theodor Kohn*, s. 313.

Zlámal k příležitosti Štanclových devadesátin (1961). Pisatel v něm uvádí, že Štancl si Kohna oblíbil i „pro jeho velkorysé školské záměry“.⁷¹⁶

4.3.1.3 Spor o význam arcibiskupa Kohna

Štancl se tedy stal Kohnovým obhájcem, což dosvědčil především ideový spor o význam osobnosti tohoto arcibiskupa, k němuž došlo brzy po Kohnově úmrtí (na začátku prosince 1915). Štancl se v tiskové konfrontaci v souvislosti s hodnocením této osobnosti na olomouckém arcibiskupském nestřetl s nikým jiným než se svým někdejší kolegou, prostějovským farářem Karlem Dostálem-Lutinovem. Iniciátorem polemiky byl Karel Dostál, který ve svém literárním měsíčníku *Archa* uveřejňoval během roku 1916 na pokračování čtyřdílný seriál s názvem „Za Drem. Theodorem Kohnem“, v němž hodnotil život a přínos tohoto rezignovaného arcibiskupa.⁷¹⁷

Byť nelze Dostálovi upřít snahu o alespoň základní objektivitu, z jeho textu je přece jen zřejmý výrazně negativní pohled na Kohnovu osobnost. Tento pohled byl patrně nejvíce ovlivněn Kohnovým kritickým postojem k modernistickému hnutí, v němž se Dostál výrazně angažoval, a s ním související perzekucí tohoto kněze ve formě nucených pobytů v klášteře, výslechů na olomoucké konzistoři atd. Jak sám Dostál uvedl hned v prvním dílu svého nekrologu, byl již od svých bohosloveckých let vůči Kohnovi naplněn „jakousi nechutí a despektem“.⁷¹⁸ Jinak se však snažil v prvních třech dílech svého pojednání hodnotit Kohna vcelku objektivně. Kromě všeobecně známého Kohnova přehnaného lpění na vymáhání práva, které se přece jen příliš neslučovalo s pastoračním rozměrem biskupského úřadu, Dostál Kohnovi výrazněji vytýkal snad jen údajně špatnou úroveň jeho výuky na bohoslovecké fakultě, nezájem o umění, a také přílišné upínání se na jeho vzor, jímž byl francouzský vojevůdce Napoleon Bonaparte.⁷¹⁹ Zároveň si však Dostál dokázal všimnout i některých pozitivních Kohnových vlastností, např. jeho velkých zásluh na obnovení hospodářské prosperity arcibiskupských statků.⁷²⁰

⁷¹⁶ ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 1001, karton č. 63, *Jubileum let a práce*.

⁷¹⁷ DOSTÁL-LUTINOV, Karel. Za Drem. Theodorem Kohnem. In: *Archa: revue pro katolickou kulturu*, roč. 4, 1916, č. 1, 2, 4, 11.

⁷¹⁸ Dostálova antipatie vůči Kohnovi měla své počátky již v době bohosloveckých studií, údajně na základě jedné příhody, kdy mu Kohn ještě jako vyučující na bohoslovecké fakultě vytknul před ostatními spolužáky četbu knihy *Mudrosloví* od F. Čelakovského. DOSTÁL-LUTINOV, K. Za Drem. Theodorem Kohnem. In: *Archa*, roč. 4, č. 1, 1916, s. 25.

⁷¹⁹ Tamtéž, č. 2, s. 52, č. 4, s. 126.

⁷²⁰ Tamtéž, č. 2, s. 52.

V závěrečné čtvrté části nekrologu však Dostál podrobil zesnulého arcibiskupa obsáhlé kritice.⁷²¹ V ní Kohnovi vytýkal jeho skrytý tiskový boj proti jeho nepřátelům formou anonymních článků a kritizoval také publikování článků, v nichž arcibiskup oslavoval sám sebe. Kromě toho Dostál poukazoval na údajně tvrdé arcibiskupovo chování vůči kněžím, charakteristické neustálým komandováním a „drezúrou“. Co však patrně Dostálovi vadilo nejvíce, byly Kohnovy přílišné politické ambice a slavomam: „*Žádal slepou poslušnost, násilnou organizaci, osobní kult až do komedie, kadidlo, byzantinismus [...]*“.⁷²² V souvislosti s tím pak Dostál porovnával Kohnův osobnostní profil s profilem „své“ Katolické moderny. Zatímco ideálem tohoto hnutí byla katolická kultura a pokora ztělesněná postavou sv. Františka z Assisi, Kohn prý akcentoval katolickou moc a jeho vzory byli středověcí papežové Řehoř VII. a Bonifác VIII.⁷²³

Dostál se však nespokojil jen s hodnocením Kohnova episkopátu, ale kritizoval i některé okolnosti jeho pozdějšího nedobrovolného pobytu v rakouském Ehrenhausenu. Nelíbilo se mu např. Kohnovo velké jmění, které si prý z Olomouce do internace odvezl (údajně tři miliony zlatých), vytýkal arcibiskupovi kritizování jeho nástupce, kardinála Františka Bauera, a ostře se vymezoval i vůči údajnému Kohnovu společenství s antiklerikálním publicistou Josefem Svatoplukem Macharem,⁷²⁴ který prý spolu s Kohnem dokonce zlovolně zasahoval jistému faráři do jeho farnosti⁷²⁵ (zde měl Dostál bezpochyby na mysli svou osobu a své předchozí dlouhodobé konfrontace s kaplanem Štanclem, za nimiž měly podle Dostála stát právě Kohnovy snahy o diskreditaci jeho osoby⁷²⁶). V neposlední řadě Dostál také vytýkal Kohnovi obsah jeho závěti, jímž prý „*zapřel celou svou arcibiskupskou minulost a její ideály*“.⁷²⁷

Celý nekrolog pak Dostál uzavírá nedlouhou pasáží, z níž je zřejmé, že se přes veškerou snahu pisatel nedokázal zcela oprostít od svých osobních negativních zkušeností a konfliktů s tímto představeným, od nichž však v té době uplynulo již více než deset let: „*Snad se ctitelům nebožtíkovým bude zdát, že jsem ve své kresbě nanesl více stínů než světél. Možná. Vysvětlilo by se to tím, že bylo mým úkolem vysvětlit neinformovaným*

---

⁷²¹ DOSTÁL-LUTINOV, K. Za Drem. Theodorem Kohnem. In: *Archa*, roč. 4, č. 11, s. 306–311.

⁷²² Tamtéž, č. 11, s. 308.

⁷²³ Tamtéž, č. 11, s. 308.

⁷²⁴ Více o kontaktech J. S. Machara s arcibiskupem Kohnem viz JONOVÁ, Jitka. „Kohnův pucflek“. Vztah Josefa Svatopluka Machara a olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna. In: *Studia theologica*, 2011, č. 45.

⁷²⁵ DOSTÁL-LUTINOV, K. Za Drem. Theodorem Kohnem. In: *Archa*, roč. 4, 1916, č. 4, s. 310.

⁷²⁶ Viz kap. 2.4.1.

⁷²⁷ Dostál Kohnovi vytýkal, že všechny své peníze odkázal na katolickou univerzitu, zatímco na projekty, které podporoval během svého episkopátu (katolický tisk, spolky, domy, školy) neodkázal nic. DOSTÁL-LUTINOV, K. Za Drem. Theodorem Kohnem. In: *Archa*, roč. 4, 1916, č. 4, s. 311.

*příčiny pádu Dra. Kohna. Ať přátelé jeho, jimž více dobrodiní prokázal, píšou o jeho slávě a o jeho světlech. Já jim toho zazlívát nebudu, ani jim zlovolně péra z ruky vyrážet nebudu, jak oni mně činili. Já jsem se jen musil zbavit svého dluhu vůči historii jako sůčastněný svědek, jenž každé chvíle může oněmět. A bránil jsem se právem napadeného.*⁷²⁸

Reakce na výše uvedenou Dostálovu kritiku na sebe nenechala dlouho čekat a přišla právě ze strany A. Štancla, který tehdy působil jako katecheta v Kroměříži. Štancl již začátkem ledna 1917 uveřejnil na celé titulní straně kroměřížského listu *Pozorovatel* obsáhlou apologii arcibiskupa Kohna, která měla být především reakcí na předchozí sérii Dostálových článků v revui *Archa*.⁷²⁹

Zatímco Dostálovy příspěvky byly zjevně zatíženy jeho dávným konfliktem s arcibiskupem, jenž souvisel s Katolickou modernou, ze Štanclova textu je zase patrná značná animozita vůči Dostálovi, která bezpochyby vyplývala z předchozích vleklých sporů mezi oběma duchovními během Štanclova působení v Prostějově. Spíše než apologií Kohna byl proto Štanclův článek kritikou Dostála. Ačkoliv se totiž oba pisatelé v základních bodech hodnocení Kohnovy osobnosti v podstatě shodli,⁷³⁰ Štancl v Dostálových textech poukazoval na celou řadu přehnaných či dokonce nepravdivých tvrzení, jimiž chtěl Dostála usvědčit z neobjektivity a fabulace. Hned v úvodu svého obsáhlého článku, jenž nesl název „Životopis arcibiskupa Kohna“, totiž komentuje Dostálův argument, že se musel zbavit svého dluhu vůči historii, takto: „[...] historie se zabývá událostmi, historie zvidá po příčinách těchto událostí a odkrývá jejich následky. Kdo jinak si vede, není historikem, nýbrž básníkem a vykouzlí-li jenom říši samých stínů bez jediného paprsku, pak nic tím nevysvětlil, nýbrž odkryl jen své ubohé srdce milující více tmu než světlo.“⁷³¹

Poté se již Štancl věnoval komentování některých informací, které se objevily v Dostálových příspěvcích. Nesouhlasil s Dostálem např. v tvrzení, že by se Kohn nezajímal o umění, přičemž poukazoval na péči, kterou věnoval tento arcibiskup kroměřížskému zámku a tamní obrazárně,⁷³² odmítal, že by Kohn komandoval diecézní

⁷²⁸ DOSTÁL-LUTINOV, K. Za Drem. Theodorem Kohnem. In: *Archa*, roč. 4, 1916, č. 4, s. 311.

⁷²⁹ ŠTANCL, A. Životopis arcibiskupa Kohna. In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 1, 5. 1. 1917, s. 1–2.

⁷³⁰ Také Štancl ve svém hodnocení Kohna poukazoval na všeobecně připomínaná negativa Kohnova episkopátu: „Arcibiskup Kohn měl své silné stíny, byl bezohledný průkopník práva, byl si až příliš vědom své důstojnosti a vědomí to neskryval před nikým, lichotila mu sláva, žil ve světě svém, docela jinakem než jakým byl svět skutečný, byl tvrdě neústupným [...]“ ŠTANCL, A. Životopis arcibiskupa Kohna. In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 1, 5. 1. 1917, s. 2.

⁷³¹ Tamtéž, s. 1.

⁷³² Viz katalog k výstavě o arcibiskupu Kohnovi jako mecenáši umění: MILÁČKOVÁ, Martina (ed.). *Arcibiskup Theodor Kohn (1893–1904). Neklidný osud talentovaného muže*. Olomouc 2012.

kněžstvo, a naopak vyzdvihoval Kohnovy snahy o lepší spolkovou organizaci katolíků v arcidiecézi, kterou se snažil realizovat právě prostřednictvím kněží ve farnostech. K Dostálovu argumentu, že se Kohn rád nechával oslavovat v tisku, Štancl ironicky poznamenal: „*Ostatně si založil dp. farář Dostál ‚Ječmínka‘ v Prostějově a leckterou oslavu své osoby tam již aspoň uveřejnil, když už sám si ji, jak by se dalo o knězi předpokládati, nenapsal. Totéž činil a žádal arcib. Kohn.*“⁷³³ Štancl se také zastal Kohna v obvinění, že kvůli svému podrážděnému a útočnému chování ztrácel autoritu u duchovenstva: „*Až všechny listy otrou se o dp. faráře Dostála, nejen pokrokové ale i katolické k tomu zachovají mrazivé mlčení, pak bude také po jeho vážnosti. To ví ostatně sám nejlépe. Ale dp. farář Dostál by se bránil všemi prostředky, toho však neučinil arcib. Kohn.*“⁷³⁴

Za ničím nepodloženou fámou označil Štancl také Dostálovo tvrzení, že si Kohn z Olomouce do exilu odvezl tři miliony zlatých.⁷³⁵ Předmětem Štanclovy kritiky se stalo i Dostálovo srovnání ideálů Katolické moderny s ideály arcibiskupa Kohna. Vytýkal zde např. Dostálovi, že sv. František z Assisi, který měl být podle něj ideálem Katolické moderny, se podrobil papeži a měl v úctě biskupy, kdežto Dostál dělá v případě svého bývalého představeného Kohna pravý opak.

Štancl nesouhlasil ani s tím, že postihování Dostála bylo z Kohnovy strany nespravedlivé. Domníval se, že Kohn sice od Dostála vyžadoval disciplínu, zároveň však vůči němu mohl postupovat daleko tvrději, a dodává: „*Dp. farář Dostál si stěžuje trpce, že bez soudu a rozsudku byl třikrát pro svou publicistickou činnost internován k exerciciím od arcib. Kohna. Jako historiku se mu slušelo uvést své články a dokázati jejich správnost a pak si mohl teprve stěžovati [...].*“⁷³⁶

Poměrně obsáhlou pasáž věnoval Štancl také zmiňovaným Kohnovým kontaktům s J. S. Macharem, přičemž zvlášť ostře kritizoval Dostálovo tvrzení, že Kohn spolu s Macharem zlovolně zasahovali do farnosti „jednoho faráře“ (mělo se pravděpodobně jednat o samotného Dostála): „*Toto jest dějinné vypsání události? Kterému faráři byl arcib. Kohn nepřitelem? Jak zasáhl Kohn zlovolně do jeho farnosti? Nechce-li dp. farář*

---

⁷³³ ŠTANCL, A. Životopis arcibiskupa Kohna. In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 1, 5. 1. 1917, s. 1.

⁷³⁴ Tamtéž, s. 1.

⁷³⁵ Při návštěvě v Ehrenhausenu údajně sdělil Kohn Štanclovi, že mu po rezignaci v roce 1904 předal ředitel arcibiskupských statků Albert Kleiber knížku, na které bylo uloženo 400 000 korun (tj. 200 000 zlatých) z hospodaření arcibiskupských statků. Kohn pak za tyto peníze koupil statek v Ehrenhausenu. ZAO, pob. Olomouc, Bohumil Zlámal, inv. č. 938, karton č. 57, *Záznam výpovědi A. Štancla o návštěvě u arcibiskupa Kohna*, pořizen v Senohrabech, 7.–8. 11. 1961.

⁷³⁶ ŠTANCL, A. Životopis arcibiskupa Kohna. In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 1, 5. 1. 1917, s. 1–2.

*Dostál klesnouti až na stupeň nejnižšího pomlouvače, pak jest mu odhaliti roušku tajemných událostí a označiti je jejich jmény, pak jest mu uvéstí osoby!*⁷³⁷

Závěrem se také Štancl ohradil proti Dostálovu tvrzení, že Kohnův finanční odkaz na zřízení katolické univerzity v Olomouci je nedostatečný. Podle Štancla se totiž jednalo o pouhou domněnku, nikoliv o vyjádření ekonomického znalce. Svou apologii arcibiskupa Kohna pak Štancl uzavřel slovy: „*Náš list varoval dp. faráře Dostála a chtěl jej přiměti, aby ‚nepsal‘ o arcib. Kohnovi, poněvadž se snaží sebe ospravedlniti. Nedal si říci a tak jest mu čísti odpověď, kterou diktovala kněžská čest a vděčnost – nic jiného.*“⁷³⁸

Z výše uvedeného „sporu o arcibiskupa Kohna“ je zjevné, že tato rozporuplná osobnost vyvolávala značné emoce ještě řadu let po své rezignaci na olomoucký arcibiskupský stolec a že tento spor definitivně neskončil ani arcibiskupovou smrtí. Objektivně hodnotit význam arcibiskupa Kohna jen na základě obsahu obou výše uvedených nekrologů by nebylo prozíravé. Je totiž zjevné, že Dostálův pohled na arcibiskupa byl až příliš zkreslen jeho osobními zkušenostmi a navíc zřejmě obsahoval některé nepodložené domněnky a spekulace, které s pravdou neměly příliš společného. Ve Štanclově nekrologu se zase výrazně projevuje antipatie vůči Dostálovi a tendenční snaha mu dokazovat nepodloženost jeho argumentů, a ukázat tak veřejnosti, že jeho článkům v *Arše* není možné přikládat příliš velkou váhu. Nelze však také zastírat, že Štanclova apologie Kohna nebyla zapříčiněna jen jeho spory s Dostálem, ale bezesporu i Štanclovým upřímným celoživotním obdivem k tomuto arcibiskupovi, který vycházel mj. z Kohnových dřívějších velkorysých plánů na podporu katolické školy.

To, co zde lze přesvědčivě konstatovat, je skutečnost, že se jak v případě této polemiky o arcibiskupa Kohna, tak ostatně i v předchozích letech na prostějovské faře střetávaly dvě značně výrazné a především povahově svérázné kněžské osobnosti, jejichž neustálé ideové rozepře a rozpory bylo obtížné i po letech definitivně ukončit a zažehnat.

4.3.2 František Bauer a Lev Skrbenský

Nástupcem Theodora Kohna v úřadu olomouckého arcibiskupa se stal v roce 1904 opět nešlechtic – někdejší brněnský biskup František Saleský Bauer (1841–1915), který byl v roce 1911 jmenován kardinálem. Po Bauerově příchodu na arcibiskupský stolec

⁷³⁷ ŠTANCL, A. Životopis arcibiskupa Kohna. In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 1, 5. 1. 1917, s. 2.

⁷³⁸ Tamtéž, s. 2.

v Olomouci sice na něj padl stín podezření, že snad záměrně přispěl k odvolání svého předchůdce, aby se dostal do jeho funkce, nebyla to však pravda. Svědčí o tom mj. skutečnost, že již v roce 1901 hodlal Bauer ze zdravotních důvodů rezignovat na funkci brněnského biskupa.⁷³⁹ Mezi jeho hlavní priority v novém olomouckém úřadu patřila bezesporu i snaha o uklidnění místních rozjitřených poměrů – pozůstatku z doby arcibiskupa Kohna –, což se mu postupem času skutečně podařilo.

Je zřejmé, že většina tehdejších kněží hodnotila tohoto povahou mírného arcibiskupa veskrze pozitivně. Ne však Augustin Štancl, jehož názor na arcibiskupa Bauera se – ve srovnání s Theodorem Kohnem – vyvíjel zcela opačným směrem, alespoň co se školské otázky týče. Když psal Štancl v roce 1929 do časopisu *Rodina a škola* vzpomínkový článek o historii Matice cyrilometodějské, arcibiskupa Bauera v něm hodnotil takto: „*V katolické církvi je odůvodněna zásada: Bez biskupa nedějž se nic! Biskup jest hlava svých věřících, odpovědnost nese on, a proto jemu přísluší také vedení. Čekalo se, že tomu porozumí nový arcibiskup olomoucký dr. Frt. Bauer a že on, kdysi vynikající profesor, pochopí význam kat. školy. Ale byl to už starý, chorobou unavený a úzkostlivý pán, a pak zde byla nešťastná tradice rakouská: „Jsme přec katolický stát s katolickou dynastií!“*“ Výsledek jednání o stavbě nového katolického pedagogia v Olomouci před první světovou válkou pak Štancl v článku komentoval těmito slovy: „*Zdalo se, že věc je na postupu, ale bylo to pouhé zdání. Arcibiskup Bauer neuznal za potřebné budovati kat. pedagogium pod správou školských bratří. Ač zde bylo stavební místo, dokonce i náčrty budoucí budovy a rozpočet a i značný obnos, věc se pohřbila zjištěním: „Není ještě dosti peněz. Nejsou ještě ani dostateční školští bratři!“ Nepodnikavost a ospalost! Vlastnosti rakouské církve.*“⁷⁴⁰

Ačkoliv by se tedy mohlo zdát, že Štanclův kritický postoj k Bauerovi snad mohl být zapříčiněn kontakty s arcibiskupem Kohnem, který až do své smrti považoval Bauera za jednoho z hlavních strůjců své nucené rezignace na olomoucký arcibiskupský stolec,⁷⁴¹ pravda byla patrně jinde. Jak již naznačuje výše uvedená citace, Bauer zřejmě přišel o Štanclovu přízeň především proto, že nepodpořil zahájení stavby katolického pedagogia, o které Štancl dlouhodobě usiloval. Mezi písemnostmi v pozůstalosti tohoto arcibiskupa⁷⁴² se sice žádná korespondence přímo se Štancllem nenachází, v tisku a v dalších pramenech

⁷³⁹ Přehledový životopisný medailon viz např. POJSL, Miloslav. *Počátky církevní správy na Moravě, biskupství a arcibiskupství v Olomouci*. Uherské Hradiště 2015, s. 249.

⁷⁴⁰ ŠTANCL, A. Už 29. rok. In: *Rodina a škola*, roč. 7, č. 1, 1929, s. 10.

⁷⁴¹ Viz např. JONOVÁ, J. *Theodor Kohn*, s. 289, spory s arcibiskupem Bauerem viz s. 275n.

⁷⁴² Uložena je v rámci fondu Arcibiskupství olomoucké v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě.

je však pro dříve zmíněné tvrzení dostatek důkazů. Z nich také vyplývá, že se Štancl na Bauerovu adresu vyjadřoval kriticky ještě před svou první návštěvou u arcibiskupa Kohna. Arcibiskup totiž proti stavbě katolického pedagogia vystoupil již 28. března 1910 na veřejné schůzi MCM⁷⁴³ a své záporné stanovisko nezměnil ani v následujících letech.

První doposud známý článek kritizující arcibiskupa Bauera, jehož autorem nebo alespoň inspirátorem byl s největší pravděpodobností A. Štancl,⁷⁴⁴ vyšel v *Pozoru* již na začátku roku 1911. Článek však ještě nebyl zaměřený přímo na školskou otázku, ale spíše na poměry na olomouckém arcibiskupství. Uvádí se v něm, že prý místo starého arcibiskupa v jeho rezidenci vládnou jiní, a není proto divu, že „za takových okolností to v kněžstvu vře a kdož ví, zda nedojde k podobnému výbuchu jako za arcibiskupa dra Kohna“.⁷⁴⁵ Přímo v souvislosti s katolickým pedagogiem začal Štancl Bauera veřejně kritizovat nejpozději v roce 1912 – nejprve na valné hromadě MCM a v květnu uvedeného roku také v kroměřížském *Pozorovateli*. V obou případech přirovnával olomouckého arcibiskupa k „tajné ruce“, která údajně zasahuje do činnosti MCM a zdržuje v ní veškerý pokrok.⁷⁴⁶ Tento svůj výrok pak Štancl ještě upřesnil v jednom z následujících čísel *Pozorovatele*: „Mně bylo tedy sděleno z mnoha stran, že J. Em. nejd. kardinál katolickému pedagogiu nepřeje [...]. S tím nesouhlasím a sice proto, poněvadž církev musí mít svou školu a církev má své školní řády, nám nestačí a nikdy stačiti nemůže školský zákon rakouský.“⁷⁴⁷ Podobně kriticky se Štancl vyjadřoval o arcibiskupu Bauerovi ještě i po jeho smrti. Např. v roce 1918 uváděl v jednom z dopisů adresovaných Antonínu Cyrilu Stojanovi, že kardinála Bauera ani jeho sekretáře Františka Ehrmanna neobdivoval,⁷⁴⁸ v jiném dopise zase Stojanovi napsal: „*Strašný trest pro boj proti konfessijní škole od arcibiskupa Bauera po Dolanského je zde – Pán Bůh budiž českému národu milostiv!*“⁷⁴⁹

Ačkoliv byl Štancl upřímně přesvědčen o nutnosti zbudovat v Olomouci co nejdříve potřebný učitelský ústav, je třeba uvést, že jeho kritika arcibiskupovy zdrženlivosti v této věci nebyla oprávněná. Štancl byl totiž až příliš zaměřen na tento svůj jediný cíl a patrně si neuvědomoval, že na celou věc je třeba nahlížet v mnohem širším

⁷⁴³ ŠTANCL, A. Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 22, 24. 5. 1912, s. 2.

⁷⁴⁴ Viz kap. 3.2.1.4.

⁷⁴⁵ Kamarila v arcibiskupské residenci... In: *Pozor*, roč. 18, č. 5, 5. 1. 1911.

⁷⁴⁶ ŠTANCL, A. Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 20, 10. 5. 1912, s. 2.

⁷⁴⁷ ŠTANCL, A. Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 22, 24. 5. 1912, s. 2.

⁷⁴⁸ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, Arcibiskup A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi dožadujícími se intervencí u státních a církevních úřadů (1875–1922), písmeno „Šr–Št“, dopis od A. Štancla, 25. 6. 1918, Kroměříž.

⁷⁴⁹ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 7. 11. 1918, Kroměříž.

kontextu. Ve stejném duchu se v reakci na dříve zmiňovanou Štanclovu kritiku Bauera v *Pozorovateli* vyjádřil v tomtéž listu i neuvedený pisatel, který odpovídal Štanclovi na jeho vývody. Podle něj bylo Štanclovo hodnocení arcibiskupa Bauera „furiantské“ a málo taktní a čtenář z něj mohl nabýt dojmu, že je snad arcibiskup dokonce proti záměrům MCM. Tak tomu však ve skutečnosti nebylo. Bauer MCM podporoval,⁷⁵⁰ jen si byl vědom toho, že nelze veškerou energii vrhnout do budování soukromých vzdělávacích zařízení tohoto spolku, které by však byly v celém systému rakouského školství přece jen „kapkou v moři“. Podle arcibiskupa bylo v té době spíše nutné zasazovat se plošně co nejvíce o to, aby na všech státních školách byla realizována výchova v katolickém duchu.⁷⁵¹

Arcibiskup Bauer si navíc, na rozdíl od Štancla, realisticky uvědomoval, že stavba finančně nezajištěného učitelského ústavu by byla rizikovým podnikem, který by nakonec možná muselo zachraňovat samo arcibiskupství. Kromě toho se také jednalo o projekt, jehož budoucí efektivita byla značně nejistá, neboť sekularizace tehdejší společnosti jistě neměla jedinou příčinu pouze v antiklerikálních náladách učitelského stavu. V této věci se však Štancl s Bauerem evidentně názorově rozcházel.

V případě Bauerova nástupce, kardinála Lva Skrbenského z Hříště (1863–1938), který se stal olomouckým arcibiskupem v roce 1916, není jeho názor na stavbu katolického pedagogia v Olomouci znám. Také Skrbenský však bezpochyby patřil k podporovatelům Matice cyrilometodějské jako takové, což dokazuje skutečnost, že v roce 1917 přispěl na její činnost finančním darem ve výši tisíc korun⁷⁵² a o další dva roky později dalšími dvěma tisíci.⁷⁵³ V uvedeném roce 1917 byl dokonce v dopise od předsednictva

---

⁷⁵⁰ Svědčí o tom např. Bauerův dopis z 11. 3. 1914 adresovaný tehdejšímu předsedovi MCM prof. Richardu Špačkovi, který mu arcibiskup zaslal k příležitosti konání valné hromady spolku. Mj. se v něm uvádí: „Záslužná činnost Matice cyrilometodějské, která novými stanovami vytkla si za úkol, brániti křesťanství v životě veřejném na podkladě kulturním a sociálním, zvláště pak na podkladě křesťanské výchovy ve školách, a úkol tento od zakládání škol mateřských a vydatné studijní podpory kandidátů učitelství počínajíc a na vrchol literární práce ‚Studiemi a texty‘ vystupujíc, tak utěšeně plní, nutká mne dnes [...], abych jako metropolita moravský Vaši důstojnosti jako starostovi Matice cyrilometodějské za úspěchy dosavadní díky vzdal a budoucí blahodárné působnosti její hojného požehnání Božího vyprošoval.“ Arcibiskup při té příležitosti věnoval také dar tisíc korun na potřeby MCM. *Tricet let Matice cyrilometodějské*, s. 36–37.

⁷⁵¹ Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 23, 31. 5. 1912, s. 2.

⁷⁵² ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3593, sign. SK5, kart. 1566, Arcibiskup Lev Skrbenský – Přehledy udělených darů (1916–1920), poděkování za finanční dar Matici cyrilometodějské, 19. 1. 1917, podepsání: F. Světlík – jednatel, R. Špaček – předseda, B. Bunža – pokladník.

⁷⁵³ Tamtéž, poděkování za finanční dar Matici cyrilometodějské, 19. 9. 1919, podepsán R. Špaček – předseda.

MCM označen za protektora tohoto spolku,⁷⁵⁴ ačkoliv ve spise vydaném v roce 1930 k 30. výročí MCM nebyl mezi oficiálními protektory uveden.⁷⁵⁵

Kontakty mezi arcibiskupem Skrbenským a Štanclem nejsou doposud archivně doloženy. Příčinou mohla být mj. i skutečnost, že Štancl stál v době dosazení Skrbenského na olomoucký arcibiskupský stolec mimo Matici cyrilometodějskou a ve školské otázce se tehdy zřejmě příliš neangažoval. Jediná doposud nalezená zmínka o obou těchto osobnostech současně se objevila pouze v jednom z pozdějších anonymních příspěvků uveřejněných v kroměřížském pokrokovém listu *Haná* v roce 1922, podle něhož se prý Skrbenský jako jediný z českých katolických biskupů veřejně ozval proti pokrokové československé vládě. Text pak pokračuje v dikci tehdejších anti-habsburských nálad, když tvrdí, že „*germanofil Skrbenský, Rakouskem protěžovaný, je ideál Štanclův a světlo katolického lidu v Kroměříži...*“.⁷⁵⁶ Jak se můžeme dočíst dále, cílem tohoto pamfletu bylo především představit rezignovaného arcibiskupa Skrbenského jako striktně proněmeckého církevního hodnostáře, který prý vede skrytý boj proti současnému arcibiskupovi Antonínu Cyrilu Stojanovi a Štancle k tomu používá jako svůj nástroj. Evidentně se však jednalo o konspiraci a pomluvu, která pro své argumenty neměla žádné reálné podklady.⁷⁵⁷

---

⁷⁵⁴ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3593, sign. SK5, kart. 1566, Arcibiskup Lev Skrbenský – Přehledy udělených darů (1916–1920), poděkování za finanční dar Matici cyrilometodějské, 19. 1. 1917, podepsáni: F. Světlík – jednatel, R. Špaček – předseda, B. Bunža – pokladník.

⁷⁵⁵ *Tricet let Matice cyrilometodějské*, s. 53. Podle tohoto dokumentu byli protektory MCM v roce 1930 pouze tehdejší arcibiskup L. Prečan a senátor M. Hruban. Nelze se přitom domnívat, že by v případě olomouckých arcibiskupů tato funkce platila pouze do okamžiku rezignace na jejich funkci, k čemuž v případě kardinála Skrbenského došlo v roce 1920. Podle § 17 stanov spolku byla totiž funkce protektora doživotní. Srov. ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3718, sign. ST101, kart. 1702, Arcibiskup A. C. Stojan – dokumenty náboženských a obecně prospěšných spolků (1895–1923), *Stanovy Matice Cyrillo-Methodějské*, 1907 (tisk), s. 6.

⁷⁵⁶ Mezi bratry. IV. In: *Haná*, roč. 14, č. 32, 9. 2. 1922, s. 3.

⁷⁵⁷ Skrbenský během svého působení na olomouckém arcibiskupském stolci protičesky nevystupoval. Prosazoval spíše smířlivou národnostní politiku (o čemž ostatně svědčí i okolnosti jeho přesunutí z Prahy do Olomouce) a vedle němčiny ovládal i češtinu. Antiklerikální tisk však proti němu v roce 1918 zahájil kampaň, v níž arcibiskupa obviňoval z nepřátelství vůči českému duchovenstvu a vůči jeho spravedlivým národním požadavkům. Tiskové útoky, které v tomto případě vedl olomoucký list *Pozor*, však arcibiskup nenechal bez odezvy, o čemž svědčí soudní spory, které s uvedeným periodikem vedl a při nichž jej zastupoval advokát Julius Ambros. JONOVÁ, Jitka. *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště pohledem Svatého stolce*. Uherské Hradiště 2013, s. 42–43, 63, 67–69. Je však zřejmé, že již před vznikem nového státu Skrbenskému přitěžovalo u části české veřejnosti jeho šlechtický původ, kvůli němuž byl často automaticky považován za věrného přívržence habsburské monarchie.

4.3.3 Antonín Cyril Stojan

Episkopát dalšího olomouckého arcibiskupa, Antonína Cyrila Stojana (1851–1923), který nastoupil do svého úřadu na jaře 1921, sice již nespadá do vymezeného časového rámce této práce, roli tohoto významného moravského duchovního ve vztahu k Štanclovi a k jeho školské otázce však nelze pominout, neboť oba tito kněží byli v kontaktu již o dvacet let dříve, než se Stojan stal arcibiskupem. Zatímco totiž s předchozími olomouckými arcibiskupy Štancl s největší pravděpodobností písemný styk neudržoval, v případě Stojana tomu bylo naopak.

4.3.3.1 Korespondence do začátku první světové války

V pozůstalosti tohoto arcibiskupa, která je součástí archivního fondu Arcibiskupství olomoucké, se totiž dochovalo celkem 33 dopisů, které Štancl Stojanovi napsal v letech 1901–1921.⁷⁵⁸ První z nich přitom spadají do doby, kdy byl Stojan ještě farářem v Dražovicích u Vyškova, poslední dva mu byly adresovány již jako arcibiskupovi olomouckému. Štancl psal tyto dopisy (s výjimkou prvního z nich) z pozice soukromé osoby, nikoliv jako funkcionář MCM, i když i s tímto spolkem měl Stojan písemný kontakt, a to jako činovník Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje. Ze spolkové korespondence se dochovaly především pozvánky pro Stojana na schůze MCM, informace o činnosti a žádosti o podporu pro tento spolek – vše z posledních let před první světovou válkou. V případě Štancla pak existují dva dopisy z roku 1921, které psal Stojanovi jako předseda místního odboru MCM v Kroměříži.⁷⁵⁹ Kopie nebo koncepty Stojanových odpovědí v uvedených sbírkách korespondence se však nedochovaly – ani v případě MCM, a bohužel ani u psaní od Štancla.

Více než polovinu dopisů z výše zmíněné soukromé korespondence poslal Štancl Stojanovi do konce roku 1907. Častý písemný kontakt pro toto období dosvědčuje již rok 1901, kdy Stojan obdržel od Štancla celkem pět listů. Z jejich obsahu lze vyčíst, že Štancl začal dražovickému faráři psát nejspíše z důvodů jeho významných kontaktů ve vysoké

---

⁷⁵⁸ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, Arcibiskup A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi dožadujícími se intervencí u státních a církevních úřadů (1875–1922), písmeno „Šr–Št“, soubor dopisů od A. Štancla.

⁷⁵⁹ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3690, sign. ST73, kart. 1594, Všeobecná korespondence týkající se Apoštolátu Cyrila a Metoděje a Cyrilometodějské matice (Korespondence A. C. Stojana), 1909–1923.

politice. Stojan byl totiž již od roku 1897 poslancem ve vídeňské Říšské radě a od roku 1900 pak také poslancem Moravského zemského sněmu v Brně. Je tedy zřejmé, že si Štancl od spolupráce se Stojanem sliboval propagaci školské otázky i záměrů nově založené MCM přímo ve vídeňských politických kruzích.⁷⁶⁰ Mimoto si byl Štancl vědom i toho, že pokud získá pro MCM podporu tohoto poslance a také dalších významných politických zástupců katolického tábora, posílí tím kredit i akceschopnost samotné MCM. Svědčí o tom obsah hned prvního dopisu z 19. března 1901, v němž jakožto místopředseda MCM zval Stojana na přednášku tohoto spolku a vyzýval jej také k agitaci ve vídeňském parlamentu: „*Račte též v parlamentě trochu o tom promluvit i naše pány poslance Dr. Žáčka, Skálu, Svozila, Vychodila vybidněte, aby přišli.*“⁷⁶¹

I v některých dalších dopisech z roku 1901 pak Štancl intervenoval ve prospěch MCM, když se zaměřil na otázku školských bratrů, resp. na zastoupení českých kandidátů v této kongregaci, kteří by později mohli přijít na Moravu. V dopise z 30. května 1901 vybízel Stojana, aby navázal kontakt se školskými bratry ve Vídni a pokusil se také najít nějaké vhodné mladé muže z Moravy, kteří by k nim mohli vstoupit: „*Konečně bych Vás, pane poslanče, prosil i o to, abyste nějaké styky navázal se školskými bratry ve Vídni a pamatoval na ně hodnými chlapci českými, jichž znáte při své rozsáhlé činnosti jistě legie. Snad by z mnohého byl hodný školní bratr a náš ideál česká katolická škola by byla cíli svému bližší.*“⁷⁶² O necelé tři týdny později, 16. června 1901, však Štancl Stojanovi psal, že se dozvěděl o tom, že Vídni je již pět školských bratrů české národnosti. Prozradila to prý jakási dáma z Vídně, která před nedávnou dobou sbírala v Olomouci peníze na školské bratry a tento její „konkurenční podnik“ pobouřil členy MCM, kteří také na tuto kongregaci pořádali sbírky. Podle zmíněné podporovatelky školských bratrů ale údajně jejich provinciál zdržuje založení samostatné české provincie. Štancl proto apeloval na Stojana: „*Račte tedy, veledůstojný pane doktore, si na některý den objednat provinciála z Vídně a tam s ním věc vyjednat. Morava ročně přispívá na ústavy jejich 1.500 kor. [...], je to jistě dvojnásobná měna proti té, kterou hradí samy Dolní Rakousy, máme tedy zřejmě právo na ně. Obracím se znovu k Vám, veledůstojný pane doktore, poněvadž jste Vy jediná naše ještě spása, na jiného spoléhati nemůžeme.*“⁷⁶³

---

⁷⁶⁰ Stojan skutečně později ve prospěch MCM intervenoval, např. při procesu schvalování nových stanov spolku po roce 1910. Viz pozn. 234.

⁷⁶¹ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi (1875–1922), dopis od A. Štancla, 19. 3. 1901, Olomouc.

⁷⁶² Tamtéž, dopis od A. Štancla, 30. 5. 1901, Olomouc.

⁷⁶³ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 16. 6. 1901, Olomouc.

Patrně v souvislosti s přeložením Štancla z Olomouce do Lubojat a ochabnutím činnosti MCM již korespondence z následujících let školskou otázkou nereflektovala. Obsahem dalších dopisů jsou tak spíše prosby o nejrůznější intervence, jak ve prospěch samotného Štancla,⁷⁶⁴ tak i pro některé farníky z jeho dalších působišť. V roce 1905 se např. Štancl přimlouval za dva hluchoněmé chlapce z Vážan u Kroměříže, aby se Stojan zasadil o jejich přijetí do některého moravského sociálního ústavu,⁷⁶⁵ následujícího roku pak zase Stojana prosil, aby podal na ministerstvo války žádost o propuštění jistého vojína z Bílan z vojenské služby domů,⁷⁶⁶ atd. Předmětem korespondence byla také rozličná politická a spolková činnost na Kroměřížsku – Štancl totiž se Stojanem spolupracoval na pořádání politických schůzí, na které byl dražovický farář zván jako přednášející.⁷⁶⁷

Od poloviny roku 1907 až do června 1918 (tedy na jedenáct let) však písemný kontakt mezi oběma duchovními téměř ustal. Důvodem absence dopisů z této doby (vedle varianty, že se ztratily) mohla být ta skutečnost, že Stojan od roku 1908 působil jako probošt kroměřížské kapituly, zatímco Štancl byl katechetou v nedalekém Prostějově a v roce 1914 se dokonce vrátil zpět do Kroměříže. Měl tedy daleko více příležitostí se se Stojanem potkávat osobně. Z uvedeného období se tedy dochoval pouze jediný dopis, který Štancl adresoval Stojanovi z Prostějova v květnu 1911. Kromě prosb o intervence v různých záležitostech obsahuje dopis také gratulaci ke Stojanovým šedesátým narozeninám: „[...] *ze srdce bych Vám přál, aby 30 let z Vás opadlo, abyste ještě hodně dlouho mohl zde působiti mezi námi a stal se také pevným Stojanem naší Matici C. M.*“⁷⁶⁸ V závěru dopisu pak ještě Štancl Stojana informoval, že hodlá podniknout cestu do Ruska a za tím účelem již také poslal list biskupovi v Saratově,⁷⁶⁹ nedostal však od něj žádnou odpověď. Z toho důvodu prosil Stojana, aby mu poskytl adresy českých kolonistů, kteří žili na Krymu a na Kavkaze.

---

⁷⁶⁴ Ještě v roce 1901 Štancl prosil Stojana o přimluvu při řešení jeho špatných platových podmínek coby suplenta na teologické fakultě v Olomouci. ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi (1875–1922), dopisy od A. Štancla, 30. 5. a 23. 6. 1901, Olomouc. V letech 1906–1907 zase žádal Stojana o pomoc s kladným vyřízením jeho žádosti o přijetí do armády, kde by Štancl působil ve funkci polního kuráta. Viz kap. 4.2 (úvod).

⁷⁶⁵ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi (1875–1922), dopis od A. Štancla, 13. 3. 1905, Kroměříž.

⁷⁶⁶ Tamtéž, dopisy od A. Štancla, 18. 3. a 22. 3. 1906, Kroměříž.

⁷⁶⁷ Tamtéž, dopisy od A. Štancla, 16. 7. 1904, 1. 12. 1904, 20. 12. 1905, Kroměříž.

⁷⁶⁸ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 24. 5. 1911, Prostějov.

⁷⁶⁹ Ruské město položené necelých 800 km jihovýchodně od Moskvy.

4.3.3.2 Další dopisy od roku 1918

Pravidelnou korespondenci začal Štancl se Stojanem vést opět od roku 1918, kdy se Stojan přestěhoval z Kroměříže do Olomouce, neboť byl jmenován sídelním kanovníkem tamní kapituly. První dva dopisy zaslal Štancl Stojanovi koncem června 1918.⁷⁷⁰ Kromě proseb o přímluvu v různých záležitostech se v obsahu druhého z nich objevuje také otázka zbudování katolického pedagogia a žádost o intervenci ve věci několik let se táhnoucího soudního sporu se sekretářem MCM Františkem Dolanským, v němž Štancl figuroval jako obžalovaný. Obě tato témata (katolické pedagogium a F. Dolanský) zmiňuje Štancl i v některých dalších dopisech, které Stojanovi později adresoval.⁷⁷¹

Z obsahu jednoho z uvedených listů, z 25. června 1918, je zajímavá jeho druhá část, z níž se dozvídáme, že Štancl měl v té době v úmyslu vstoupit do františkánského řádu, pro jehož ideály se nadchl. Stojanovi psal, že františkáni „*se u nás chystají do nového rozkvětu pod mladým, energickým a vysoce vzdělaným provinciálem.*“ A patrně v souvislosti s neúspěšnou realizací projektu katolického pedagogia dodává: „*Tam bych snad vykonal více než na svém zkrachovaném ústavě [...].*“ Štancl zároveň žádá Stojana o pomoc při ukončení svého soudního sporu s F. Dolanským, právě kvůli tomu, aby mohl co nejdříve vstoupit k františkánům: „*Máte v rukou uspišiti kat. renaissenci u nás tím, že bych odešel k františkánům a spolupomáhal plniti velké plány nynějšího provinciála. Mě byste nesmírně posloužil, našel bych konečně klidné působiště pro sebe a pokoj a mír po tolikých bouřích. Od našeho kléru nečekám nic, nemá potřebného vzdělání ani ideálního vzletu ani obětavosti, aby chtěl vybudovati něco, čeho třeba pro obnovu a obrodu křesťanství u nás. Je to úplný rozvrat, který z velké části vyléčiti mohou právě františkáni se svou prostotou a silnými sociálními prvky, jak je uložil sv. František do svého díla. Kde najdete více ideálnosti, než u františkánů, kteří opustili vše pro Krista a pyšní se chudobou svou? Kdo více miloval prostý dělný lid, kdo více bojoval za jeho práva než první františkáni?*“⁷⁷²

Další dva dopisy z července 1918 psal již Štancl z města Sepsiszentgyörgy v Sedmíhradsku, kde sloužil s jistým dominikánem P. Bakaczem jako polní kurát u c. k. armády. Z obsahu těchto listů vyplývá, že Štancl vícekrát prosil Stojana, aby

⁷⁷⁰ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi (1875–1922), dopisy od A. Štancla, 24. 6. a 25. 6. 1918, Kroměříž.

⁷⁷¹ Tamtéž, dopisy od A. Štancla, 7. 11. 1918, 19. 6. 1919, Kroměříž, 15. 9. 1921, Moravská Ostrava.

⁷⁷² Tamtéž, dopis od A. Štancla, 25. 6. 1918, Kroměříž.

u polního vikariátu podpořil písemnou žádost obou těchto kněží o zproštění vojenské služby a návrat domů. Měli se zde totiž věnovat pastorační službě vojínů, kteří byli vráceni z fronty, avšak těch nebylo, a proto se oba duchovní cítili v tomto místě zcela nepotřební.⁷⁷³

Zpět na Moravu se Štancl vrátil nejpozději v září 1918, jak dosvědčuje další z dopisů, odeslaný Stojanovi již opět z Kroměříže.⁷⁷⁴ Důležitý obsah měl však až Štanclův list ze 7. listopadu 1918, v němž apeluje na uskutečnění některých kroků v souvislosti se vznikem nového státu, především v oblasti katolické školy. Hned v úvodu píše: „*Nebylo by dobré už nyní zahájit podpisy po našem státě i na Slovensku proti vyhazovu náboženství ze škol anebo pro školu konfesionní? Pro poslední získáme protestanty a židy! Poslední jsou důležití v novém státě.*“⁷⁷⁵ Patrně v souvislosti s prosazováním myšlenky konfesionní školy Štancl dále navrhoval, aby byla ještě v roce 1918 uspořádána pouť Slováků na Velehrad, anebo tábory lidu za Hodonínem a Strážnicí. V Ružomberku, Trnavě a v Košicích měly být zase uspořádány schůze kněží atd. V další části dopisu pak Štancl se svým příznačným temperamentem burcuje: „*Jednota, ať se obrátí na sv. Otce, aby též se zastal církve české u Wilsona! Totéž ať se napíše do listů švýcarských, francouzských a italských. Nyní třeba dělati rámus! Ať se otrásá svět českými záležitostmi jako kdysi pod válečnými husitskými vozy! Bylo by zle, aby 5000–6000 volnomyšlenkářů znásilnilo 9 miliónů!*“ V závěru dopisu pak Štancl ještě přemítal o tom, že by snad bylo možné za zprostředkování některého z amerických biskupů dohodnout setkání prezidenta Wilsona s představiteli katolické strany v Československu. Poprvé se v korespondenci objevuje také úvaha, že by Štancl natrvalo odešel do zahraničí: „*Já se zanáším myšlenkou co nejdříve se odebrati do Ameriky a tam složit kosti své. Co zde? Všechnu mou práci zhatili mí vlastní spolubratři...*“⁷⁷⁶ V podobném duchu se nesl také obsah jednoho z dalších dopisů z října následujícího roku: „*Kdyby bylo možno útéci! I do Ameriky bych ještě šel, jen míti klid a věděti, že nebudu museti na stará kolena ještě jíti žebrotou. Pracovati dovedu a chci pracovati, jen klid ke práci potřebuju a chci. Tady jsem psanec u svých i u nepřátel.*“⁷⁷⁷ Podle dochované

---

⁷⁷³ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi (1875–1922), dopisy od A. Štancla, 5. 7. a 15. 7. 1918, Sepsiszentgyörgy (Sedmíhradsko).

⁷⁷⁴ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 21. 9. 1918, Kroměříž.

⁷⁷⁵ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 7. 11. 1918, Kroměříž.

⁷⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷⁷ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 22. 10. 1919, Kroměříž.

korrespondence uvažoval Štancl o odchodu do USA ještě i v roce 1921,⁷⁷⁸ nakonec k němu ale nikdy nedošlo.

V podobně bojovném duchu jako dopis z listopadu 1918 se nesl i obsah dalšího Štanclova listu z června 1919, v němž Stojanovi sděluje, že v souvislosti se sjezdem bohoslovců na Velehradě zde hodlá uspořádat schůzi, na níž budou veřejně zkritizováni hlavní představitelé reformního proudu katolického duchovenstva (z něhož později vznikla Církev československá): „*Mám v úmyslu svolati rozumné kleriky na Velehrad v souvislosti se sjezdem bohoslovců, aby tam se provedla očista oddělením Jidášů. Zvu k tomu msgr. Kordače, dr. Nováka, Sedláka, Valouška, dr. Šulce a Vás. Kroiheri, Zahradníci, Spisari a Pavlici nemohou býti vůdci kněžstva, to by znamenalo husitismus a protestantismus.*“⁷⁷⁹

Z obsahu dopisů, které Štancl adresoval Stojanovi na začátku dvacátých let, je mj. patrné, že jejich pisatel významně řešil otázku své vlastní budoucnosti a dalšího směřování. Zdá se, že Štancl procházel obdobím jakési nejistoty a nerozhodnosti, což se projevovalo i popisováním jeho dalších plánů a ambicí, z nichž se však v budoucnu téměř žádné neuskutečnily. Vedle zmíněných úvah o přestěhování se do USA se zde opět objevuje také myšlenka odchodu k františkánům, a to navzdory tomu, že Štancl získal v průběhu roku nové místo středoškolského profesora náboženství v Moravské Ostravě. Stojanovi k tomu psal: „*Stále se mi zdá, že nás kolem nového roku vyhodí ze škol, a proto se mi ani do Ostravy nechce. Tolik platit za stěhování a pak se stěhovati zase? Nejlépe by bylo, kdybyste mi vymohl pensi a já šel k františkánům.*“⁷⁸⁰ Dále se však můžeme dočíst, že Štancl usiloval také o místo vyučujícího na teologické fakultě: „*Dr. Hejčl mi pravil, že má snaha dostat se na fakultu není tak beznadějná. To mne jen tak asi lakoval, anebo si myslil, však ona ti to republika už poví, jak se tam dostaneš, až náboženství bude z veřejného života vyloučeno.*“⁷⁸¹ Kromě toho měl Štancl v té době úmysl habilitovat se v oboru sociologie,⁷⁸² což se mu však také nepodařilo.

V Ostravě, zdá se, nebyl Štancl na svém působišti příliš spokojený, protože brzy po příchodu do tohoto města psal Stojanovi (v listopadu 1920), že se neúspěšně ucházel o učitelské místo v Břeclavi, zároveň se ale také dozvěděl, že se snad uvolní učitelské místo v Uherském Hradišti. Při své učitelské práci v Ostravě si nejvíce stěžoval na výuku

---

⁷⁷⁸ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi (1875–1922), dopisy od A. Štancla, 10. 9. a 15. 9. 1921, Moravská Ostrava.

⁷⁷⁹ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 19. 6. 1919, Kroměříž.

⁷⁸⁰ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 13. 8. 1920, Kroměříž.

⁷⁸¹ Tamtéž.

⁷⁸² Tamtéž.

zdejších Židů: „Zde mám největší potíže se židy. Je to cháska! A mám je odpoledne od 3–5 hodin a mám jich ve třídě až 33! Ti mi ztrhají nervy úplně, pobudu-li zde déle. Musil bych si asi vzít dovolenou. Jsem také stále v nebezpečí, že rozčilen s některým židem se dostanu do prudšího konfliktu.“⁷⁸³ Skutečnost, že Štancl nechtěl nadále v Ostravě zůstat, dosvědčuje i další dopis rovněž z listopadu 1920, v němž Štancl prosí Stojana o přímluvu v případě jeho žádosti o místo v Uherském Hradišti, neboť tato věc vypadá nadějně.⁷⁸⁴

Poslední dva dochované Štanclovy dopisy v této sbírce pocházejí ze září 1921, tedy z doby, kdy byl Stojan již v úřadu arcibiskupa. Z jejich obsahu se dozvídáme, že se Štancl v té době ucházel o post kanovníka kolegiální kapituly v Kroměříži. Jeho záměrem bylo zřejmě získat finanční zajištění k tomu, aby se mohl intenzivněji věnovat agitační práci pro katolickou školu. Naděje na jeho jmenování však zřejmě poněkud snižoval jeho relativně nízký věk – nebylo mu ještě ani padesát let: „Hájím zásadu, že jen *ceteris paribus* smí a může rozhodovati stáří; vykonal-li a vytrpěl-li některý kněz více než já nebo aspoň tolik, kolik já, mějž si ten kanonikát! Nežádám ho pro své pohodlí, ale abych vybojoval kat. školu a upevnil kat. život na Kroměřížsku.“⁷⁸⁵ Štancl však nakonec se svou žádostí úspěšný nebyl.

Navzdory jeho dřívějším snahám vyměnit Ostravu za jiné působiště z uvedené korespondence vyplývá, že i na začátku školního roku 1921/1922 stále ještě vyučoval v Ostravě. Obdržel však nabídku jít učit na německé gymnázium do Znojma a je patrné, že se opět nacházel na jakési životní křižovatce, na níž vedle svých zájmů kladl „na misky vah“ také zájem katolické školy: „Nabízí se mi záměna do Znojma na něm. gymn. Mám ji přijmouti? Mám rozpracovanou školskou otázku, chci jeti do Ameriky a školy kat. je nám nejvýše třeba. Naši poslanci nechápou, bohužel, její obsah a MCM. spí.“ Do poznámky pod textem dopisu pak Štancl ještě mj. připsal: „Jeho excellence, nejdp. nuntius, se tolik zajímá o naše kat. školství, je to jistě dílo boží Prozřetelnosti. Českoslov. sekta se nezdolá, leda dobrou kat. školou.“⁷⁸⁶

Ačkoliv nakonec nevyšla ani nabídka působiště ve Znojmě, Štancl už v Ostravě dlouho nepobyl. Již od března 1922 začal totiž vyučovat jako profesor na gymnáziu v Hranicích. Zdá se také, že u něj došlo k jistému ujasnění v dalších plánech a cílech, neboť v Hranicích vydržel až do důchodového věku a v následujících letech se čím dál tím

---

⁷⁸³ ZAO, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 3700, sign. ST83, kart. 1674, A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi (1875–1922), dopis od A. Štancla, 10. 11. 1920, Moravská Ostrava.

⁷⁸⁴ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 25. 11. 1920, Moravská Ostrava.

⁷⁸⁵ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 15. 9. 1921, Moravská Ostrava.

⁷⁸⁶ Tamtéž, dopis od A. Štancla, 10. 9. 1921, Moravská Ostrava.

intenzivněji věnoval propagaci salesiánské kongregace, v jejímž pedagogickém působení spatřoval naději pro obnovu katolického ducha mezi chlapeckou mládeží. Protože se další korespondence s A. C. Stojanem již nedochovala, není v následující době o kontaktech tohoto arcibiskupa se Štanclem nic známo. Stojan však arcibiskupský úřad dlouho nezastával. Zemřel již 29. září 1923.

ZÁVĚR

Celou problematiku této práce bychom chtěli hodnotit ze dvou základních pohledů. Prvním je spíše obecná rovina a s ní související otázka, jaký měly ve své době reálný přínos aktivity takových školských spolků, jakým byla právě Matice cyrilometodějská, a v čem spočívaly také příčiny jejich případných neúspěchů? Je třeba si přiznat, že konkrétně výsledky činnosti MCM nelze hodnotit vždy jednoznačně kladně. Vedle nesporných úspěchů se totiž objevují i jisté rozpaky, především nad první dekadou existence tohoto uskupení. Vždyť spolek za prvních deset let své existence nesplnil prakticky žádný z cílů, které si při svém založení vytkl. Plně svou činnost rozvinul až v posledních letech před první světovou válkou, kdy se stal skutečně velkou a početnou celo-moravskou organizací se značným potenciálem pro realizaci svých plánů, což se projevilo i na výsledcích: Matice začala zřizovat své školy, měla svůj časopis, zahájila také vydavatelskou činnosti atd. Přibližně do roku 1910 však spolek ideově tápal a je otázkou, zda mělo smysl, aby byl v roce 1900 vůbec zakládán.

Domníváme se, že problém spočíval mj. v tom, že MCM chyběli v prvních letech skutečně iniciativní členové, kteří by se práci v její prospěch naplno věnovali. Dr. Štancl, který patřil dlouhodobě k horlivým činovníkům MCM, byl již záhy po jejím založení přesunut z Olomouce na jiná působiště, a práci v tomto spolku se tak nemohl intenzivněji věnovat. Bohužel se za něj nenašla žádná jiná náhrada, takže Matice byla v prvních letech ne příliš činným uskupením a její aktivity byly oživeny až kolem zmíněného roku 1910, kdy byl zřízen sekretariát a zároveň byla celkově zreformována koncepce spolku.

Dalším důvodem dílčích neúspěchů MCM byl také značný idealismus zakladatelů. Je patrné, že spolek si na počátku stanovil až příliš vysoké cíle, jejichž realizace se ztrácela v nedohlednu. Tento fakt v kombinaci s absencí organizačně schopných pracovníků pak mohl být i příčinou jisté frustrace u členů MCM. Přílišný idealismus však nebyl patrný jen u této korporace, ale také u dalších školských spolků v českých zemích. Je třeba přiznat, že ani v této práci zmiňovaný projekt katolického pedagogia v Čechách se školskými bratry větší příklon celého regionu ke katolicismu nepřinesl (a to ani v době první republiky), a pokud snad někde ano, není spojován právě s tímto ústavem. Výmluvným potvrzením této skutečnosti byl i fakt, že moravští studenti, kteří do pražského pedagogia odcházeli studovat, v době krize po roce 1918 odpadli od církve.

V neposlední řadě byla velkým problémem také neschopnost shodnout se na jednom cíli, najít společnou řeč a poté pro tento cíl svorně pracovat. Projevilo se to především ve zmíněných Štanclových sporech s některými funkcionáři Matice, nakonec i s celým výborem spolku a potažmo i v individuálním konfliktu s prostějovským farářem Karlem Dostálem-Lutinovem. Většinou zainteresovaných osob nelze upřít velké nasazení a zápal pro dobrou věc, které se však, žel, v kombinaci s neochotou ke kompromisu, stávaly spíše přítěží.

Zde se pak dostáváme do druhé roviny našeho závěrečného hodnocení, kdy je třeba podrobit kritice i samotnou osobnost ThDr. Augustina Štancla, jenž byl s MCM a propagací školské otázky na Moravě úzce spjat. V kontextu výše uvedeného je zřejmé, že toto hodnocení bude patrně ještě složitější. Štancl byl totiž člověkem velkých a smělých plánů, z nichž část nikdy nebyla uskutečněna, ať už pro nepříznivou situaci, nebo kvůli jejich velké personální náročnosti či nereálným finančním podmínkám. Při hodnocení činnosti tohoto školského pracovníka rovněž nelze pominout jeho osobnostní profil, jeho přímé, avšak někdy poněkud tvrdé a také konfliktní jednání, které mělo značný podíl na (někdy zbytečném) rozbití některých vztahů či projektů, na nichž se během života podílel. Zvláště pro období, které jsme mapovali v této práci, vyznívá jeho role v rámci zápasu o katolickou školu na Moravě přinejmenším kontroverzně. Jak tedy hodnotit přínos tohoto aktivního a angažovaného kněze?

Budeme-li posuzovat Štanclovo působení i nad časový rámec této disertace, můžeme konstatovat, že mezi všemi jeho aktivitami vyniká zejména velká angažovanost v propagaci řeholí věnujících se výchově a vzdělávání chlapecké mládeže. Štancl totiž v těchto korporacích a v jejich školské činnosti viděl do budoucna možnost obrody katolicismu v českých zemích, který byl značně zasažen vlnou sekularismu kulminující především v popřevratovém období po roce 1918. Po neúspěchu se školskými bratry začal po první světové válce propagovat salesiánskou řeholní společnost věnující se rovněž práci s mládeží. Až zde byla Štanclova agitační a organizační práce úspěšná, takže se nakonec s jeho přispěním podařilo salesiány v roce 1927 přivést do Fryštáku na Moravě, odkud se během následujících dvaceti let rozšířili na řadu dalších míst v českých zemích. I dnes, s odstupem času, lze tento jeho krok hodnotit jako velmi prozíravý a přínosný.

Jak jsme již dříve uvedli, Štancl participoval více či méně úspěšně také na dalších projektech zaměřených na podporu a propagaci katolické školy, mezi něž patřil např. tiskový apoštolát či dlouhodobá agitace pro vybudování katolického pedagogia v Olomouci, tedy snaha o jakousi „rekatolizaci“ učitelského stavu. Všechny tyto výše

uvedené snahy však měly jediný cíl – zabránit postupující sekularizaci v širokých vrstvách obyvatelstva českých zemí a zároveň zde opět probudit katolického ducha, který byl postupně ztrácen již v průběhu 19. století.

Jak už však bylo dříve zmíněno, je také třeba objektivně přiznat, že mnoho Štanclových záměrů a projektů se z nejrůznějších důvodů nepodařilo realizovat. Nemůžeme rovněž zastírat skutečnost, že Štancl byl poněkud nonkonformním typem osobnosti: sice zásadovým, zároveň však tvrdým, prudkým a výbušným člověkem, který často velmi zarputile prosazoval své zájmy. Nelze mu sice upírat velkou horlivost pro dobré a bohubilé cíle, avšak způsoby jeho jednání bohužel bývaly věci občas spíše ke škodě než k prospěchu. Tuto charakteristiku snad nejlépe dokládá úryvek z článku neznámého autora, který byl uveřejněn v listu *Pozorovatel* v roce 1912: „Znám osobně p. dr. Štancla a jsem přesvědčen, že měl subjektivně dobrý úmysl, ale dobrý úmysl sám není ještě všechno. Dobrý úmysl musí býti prováděn dobrými prostředky. Jest právě chybou p. dr. Štancla, že – jak sám o sobě [...] píše – hájí dobré věci vášnivě. To je odpor sám v sobě. Vášně nikdy, ani ve věcech náboženských, není věcí dobrou. A bije-li se kdo vášnivě za katolickou věc, ten ji sám poškozuje [...].“⁷⁸⁷

Tento pohled na působení A. Štancla však nezavdává příčinu k jednostrannému kritizování a negativnímu posuzování jeho osoby. Štanclovy povahové rysy, které do značné míry předznamenávaly některé nezdary jeho činnosti a byly také bezprostřední příčinou mnoha neúspěchů jeho kariéry coby školského pracovníka, je třeba brát jako danost, jako jednu z negativních stránek lidské povahy, s nimiž se musí potýkat každý člověk, který přišel na tento svět, a jichž nebyli ušetřeni ani největší církevní světci. Je zřejmé, že těchto svých chyb si byl vědom i sám Štancl a že se s nimi během svého života bezesporu snažil bojovat. Kromě toho je také patrné, že pod touto „tvrdou skořápkou“ se skrývala osobnost horlivého a ušlechtilými ideály prodchnutého kněze. Pročítáme-li totiž Štanclovu korespondenci, nebo hovoříme-li s lidmi, kteří ho ještě osobně pamatují, uvědomíme si, že Štancl byl především přímým, opravdovým a také zbožným člověkem, který se dokázal plně a nezištně nasadit pro tu věc, v níž viděl možnost budoucí obrody katolické církve a jejích členů.

Hodnocení přínosu této kněžské osobnosti pro katolický život na Moravě, resp. pro oblast podpory a propagace katolické školy proto sice nevyznívá jednoznačně, pokud bychom však měli A. Štancla hodnotit z hlediska jeho snahy, obětavosti, pracovitosti

---

⁷⁸⁷ Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 23, 29. 5. 1912.

a nadšení, můžeme si jenom přát, aby se podobné osobnosti, ochotné se plně nasadit a angažovat pro dobrou věc, objevovaly v české katolické církvi i v dnešní době.

Otázkou však zůstává, zda právě katolická škola byla onou prvotní a nejdůležitější příčinou vzestupu a pádu katolicismu v českých zemích. Nebyly zde snad některé další stejně důležité důvody postupné sekularizace společnosti, které hrály v tomto procesu stejnou nebo dokonce ještě významnější roli? Jsme si vědomi toho, že zodpovězení této otázky by bezpochyby vyžadovalo samostatnou studii, domníváme se však, že tzv. krize katolické školy, již se během svého života snažil čelit i Augustin Štancel, nebyla primární podstatou celého problému a její obnova by pokles religiozity společnosti patrně sama o sobě nezastavila. Celý tento výše nastíněný jev je podle našeho názoru jen součástí širšího sekularizačního procesu, který jsme zde sice v základních obrysech naznačili, avšak jehož analýza a reflexe bude podstatně složitější záležitostí a jistě překročí i rámec celé této práce.

SEZNAM PRAMENŮ, LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ

Prameny

Prameny archivní⁷⁸⁸

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Fond Arcibiskupství Olomouc:

Arcibiskup Theodor Kohn – Žádosti jednotlivců a institucí o udělení podpor a darů od arcibiskupského sekretariátu, 1900–1903, inv. č. 3503, sign. KH22, karton č. 1528.

Arcibiskup Lev Skrbenský – Přehledy udělených darů (1916–1920), inv. č. 3593, sign. SK5, kart. 1566.

Arcibiskup A. C. Stojan – Korespondence s jednotlivci a institucemi dožadujícími se intervencí u státních a církevních úřadů (1875–1922), písmeno „Šr–Št“, soubor dopisů od A. Štancla, inv. č. 3700, sign. ST83, karton č. 1674.

Arcibiskup A. C. Stojan – dokumenty náboženských a obecně prospěšných spolků (1895–1923), *Stanovy Matice Cyrillo-Methodějské*, 1907 (tisk), inv. č. 3718, sign. ST101, kart. 1702.

Zprávy o Matici CM z let 1927 až 1949 (aktový materiál), inv. č. 2710, karton č. 1511.

Fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc:

Katalog kněžstva diecéze z let 1884–1895, kniha č. 105.

Katalog kněžstva diecéze z let 1896–1914, kniha č. 106.

Seznam ordinovaných kněží, 1848–1911 (2. díl), kniha č. 115.

Fond Bohumil Zlámal:

Krátký nástin životopisu A. Štancla, inv. č. 1001, karton č. 63.

Jubileum let a práce (90 let Msgre dr. Augustina Štancla – koncept článku), inv. č. 1001, karton č. 63.

P. Fr. Ocásek – z vyprávění Msgra dr. Augustina Štancla, zapsal B. Zlámal 15. 11. 1961, inv. č. 938, karton č. 57.

Dr. Jos. Kachník – podle vzpomínek Dr. A. Štancla sepsal B. Zlámal, 20. 11. 1961, inv. č. 938, karton č. 57.

---

⁷⁸⁸ Pokud byly součástí uvedených archivních fondů také tištěné prameny, jsou zařazeny do tohoto seznamu. Ostatní tištěné prameny obsahuje samostatná část, kde jsou tyto prameny uvedeny spolu s odkazy na dobové články z tisku.

Záznam výpovědi A. Štancla o návštěvě u arcibiskupa Kohna, pořízen v Senohrabech 7.–8. 11. 1961, inv. č. 938, karton č. 57.

Fond Dostál-Lutinov Karel:

Jednota katolických tovaryšů Prostějov, doklady k afěře Augustina Štancla, inv. č. 983, karton č. 17.

Fond Katolicko-politická jednota Kroměříž:

Korespondence Jana Langa, redaktora „Míru“ v Kroměříži s děkanem Bedřichem Kaunem a Dr. Aug. Štanclem, inv. č. 5, karton č. 1.

Fond Krajský soud Olomouc I:

Soudní spis „Causa Světlík – Štancl“, 1914, sig. III – 916, č. 480.

Fond Ladislav Zamykal:

Korespondence s Augustinem Štanclem, inv. č. 128, karton č. 2.

Fond Univerzita Olomouc:

Matrika profesorů a posluchačů teologické fakulty, kniha č. 71.

Hlavní seznam posluchačů teologie, kniha č. 163.

Protokoly o vykonaných rigorózních zkouškách, kniha č. 320.

Státní oblastní archiv v Zámrsku

Fond Sběrka matrik Východočeského kraje:

Farní úřad římskokatolické církve Vysoké Mýto, matrika narozených, 1816–1826, sign. 2285⁷⁸⁹; matrika narozených, 1837–1848, sign. 2287⁷⁹⁰; matrika narozených, 1848–1860, sign. 2288⁷⁹¹.

Moravský zemský archiv v Brně

Fond Sběrka matrik:

Římskokatolický farní úřad Konice, sign. 9081, matrika narozených, 1880–1885.⁷⁹²

Římskokatolický farní úřad Kroměříž – sv. Mořic, sign. 7918, matrika oddaných, 1909–1928.⁷⁹³

---

⁷⁸⁹ Byla použita digitalizovaná verze přístupná na <https://familysearch.org/pal:/MM9.3.1/TH-1-19467-4179-29?cc=1804263&wc=13977949>.

⁷⁹⁰ Byla použita digitalizovaná verze přístupná na <https://familysearch.org/pal:/MM9.3.1/TH-1-19466-15441-14?cc=1804263&wc=13977951>.

⁷⁹¹ Byla použita digitalizovaná verze přístupná na <https://familysearch.org/pal:/MM9.3.1/TH-1-19467-2294-19?cc=1804263&wc=13977952>.

⁷⁹² Byla použita digitalizovaná verze přístupná na <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/5758/?strana=30>.

⁷⁹³ Byla použita digitalizovaná verze přístupná na <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/364/?strana=14>.

Římskokatolický farní úřad Prostějov – Povýšení sv. Kříže, sign. 9575, matrika narozených, 1911–1918, svazek XXVI.⁷⁹⁴

Fond Zemská školní rada – Brno:

Osobní spisy 1880–1934, ThDr. Augustin Štancl, karton č. 4837.

Státní okresní archiv Prostějov

Fond Farní úřad Povýšení sv. Kříže Prostějov (neinventarizovaný):

Farní kronika – „Memorandum o platnosti smlouvy uzavřené dne 26. března 1911 mezi spolkem katolických tovaryšů a Společností katolického domu v Prostějově“ (samostatná tištěná příloha přiřazená ke straně 58), sign. V. g.

Fond Spolek katolických tovaryšů Prostějov:

Tištěná brožura *50tileté jubileum spolků „Jana z Boha“ a katolických tovaryšů v Prostějově*, inv. č. HF 3.

Archiv Arcibiskupství olomouckého

Currenda constitorialis, anni 1894.

Currenda constitorialis, anni 1906.

Catalogus venerabilis cleri archidioecesis Olomucensis 1898.

Catalogus venerabilis cleri archidioecesis Olomucensis 1913.

Prameny tištěné, články z dobových periodik⁷⁹⁵

„Hrdina.“ In: *Národní listy*, roč. 54, č. 284, 16. 10. 1914.

„Pozor“ o schůzi Svozilově. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 15, 13. 4. 1906.

»Lid. noviny«. In: *Hlas* (deník), roč. 58, č. 69, 25. 3. 1906.

Boj o křesťanství. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 10, 9. 3. 1906.

Boj o náboženství na veřejné schůzi v Kroměříži. In: *Hlas. Týdeník pro lid*, roč. 58, č. 11, 16. 3. 1906.

Bratři Knechtlové a „osobnost do poměrů v Cyrillo-Methodějské Matici nejlépe zasvěcena.“ In: *Našinec*, roč. 49, č. 181, 5. 8. 1913.

Bratři Knechtlové v podezření z vědomí o krádeži. In: *Našinec*, roč. 49, č. 178, 1. 8. 1913.

Co je s Hospicem? In: *Ječmínek*, roč. 1, č. 27, 27. 3. 1909.

⁷⁹⁴ Byla použita digitalizovaná verze přístupná na <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/763/?strana=87>.

⁷⁹⁵ Seznam obsahuje zdroje, které byly použity pro tuto práci. Ostatní prameny, na které jsme pouze odkazovali, jsou uvedeny v poznámkovém aparátu.

Činnost Mat. Cyrillo-Method. v roce 1912. In: *Hanácký kraj*, roč. 13, č. 15, 5. 4. 1912.

Dává se na pokání? In: *Haná*, roč. 11, č. 153, 2. 9. 1919.

Deputace Spolku katolických tovaryšů. In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 16, 11. 2. 1913.

Die neugegründete Cyrill und Method-Matice. In: *Mährisches Tagblatt*, roč. 21, č. 147, 28. 6. 1900.

DOSTÁL-LUTINOV, Karel. Za Drem. Theodorem Kohnem. In: *Archa: revue pro katolickou kulturu*, roč. 4, 1916, č. 1, 2, 4, 11.

DOSTÁL-LUTINOV, Karel. Farář P. K. Dostál nebyl odsouzen. In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 3, 11. 1. 1913.

Dr. Perek nebyl odsouzen! In: *Ječmínek*, roč. 5, č. 16, 11. 1. 1913.

Dr. Štancl v Olomouci. In: *Našinec*, roč. 47, č. 138, 20. 6. 1911.

Farář P. K. Dostál nebyl odsouzen. In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 4, 14. 1. 1913.

Farář P. K. Dostál odsouzen. In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 2, 8. 1. 1913.

Farář prodává, co mu nepatří. In: *Stráž na Hané*, roč. 11, č. 69, 16. 9. 1910.

Hadí vojna. K událostem v klerikálním táboře. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 59, 29. 5. 1912.

Hlas lidu. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 13, 30. 3. 1906.

HRACHOVSKÝ, František. Každý katolík má býti členem Apoštolátu. In: *Věstník Matice cyrilometodějské*, roč. 4, č. 10–11, 1920.

Hrůzostrašná historie o krveprolévání a mordování spáchaném v Kroměříži na neděli 2. v Postě léta Páně 1906. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 11, 16. 3. 1906.

IX. valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 1, č. 1, 1913.

JUC Václavek contra dr. Štancl. In: *Pozor*, roč. 19, č. 116, 19. 6. 1912.

K odhalení pátera Štancla. In: *Hlas lidu*, roč. 29, č. 81, 20. 7. 1914.

K poměrům olomouckým. In: *Pozor*, roč. 7, č. 73, 28. 6. 1900.

K případu pí. Grmelové. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 56, 20. 5. 1912.

Kamarila v arcibiskupské residenci... In: *Pozor*, roč. 18, č. 5, 5. 1. 1911.

Katecheta ThDr. Aug. Štancl z Prostějova – odkomandován? In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 15, 8. 2. 1913.

Katolická politická Jednota. In: *Hanácký kraj*, roč. 11, č. 20, 13. 5. 1910.

Katolické spolky na obranu svého faráře. In: *Našinec*, roč. 47, č. 230, 8. 10. 1911.

Katolicko-politická jednota. In: *Hanácký kraj*, roč. 12, č. 10, 3. 3. 1911.

Katolický lide český! In: *Hlas*, roč. 62, č. 126, 1910, 5. 6. 1910.

Katolickým organisacím! In: *Našinec*, roč. 48, č. 40, 18. 2. 1912.

Klerikální msta. In: *Hlasy z Hané*, roč. 31, č. 88, 10. 7. 1912.

Klerikálové při práci. In: *Lidové noviny*, roč. 14, č. 71, 13. 3. 1906 (ranní vydání).

Krok ku předu. In: *Hanácký kraj*, roč. 10, č. 48, 27. 11. 1909.

Krveprolití na schůzi v Kroměříži. In: *Hlas lidu*, roč. 21, č. 21, 14. 3. 1906.

Který z obou kněží lže? In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 68, 19. 6. 1912.

MARTAN, Pavel. Veselá vojna. In: *Haná*, roč. 5, č. 8, 22. 2. 1913.

Matice Cyrillo-Methodějská v Olomouci. In: *Našinec*, roč. 45, č. 108, 11. 7. 1909.

Matice Cyrillo-Methodějská. Článek o M. C. M. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 21, 17. 5. 1912.

Matice Cyrillometodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 22, 7. 6. 1912.

Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 23, 31. 5. 1912.

Matice Cyrillo-Methodějská. K tomuto článku Dr. Štancla... In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 21, 17. 5. 1912.

Matice cyrillometodějská. In: *Pozor*, roč. 19, č. 148, 3. 8. 1912.

Matice cyrillometodějská. In: *Selské listy*, roč. 18, č. 71, 28. 6. 1900.

Mezi bratry. IV. In: *Haná*, roč. 14, č. 32, 9. 2. 1922.

Místní odbor M. C. M. v Prostějově. In: *Hanácký kraj*, roč. 27, č. 14, 29. 3. 1912.

Mnoho povyku. In: *Snaha*, roč. 3, č. 58, 28. 7. 1908.

Mgr. Dr. Kachník opravuje. In: *Pozor*, roč. 17, č. 241, 20. 12. 1910.

Na rozloučení. In: *Pozorovatel*, roč. 4, 1907, č. 40, 4. 10. 1907.

Náš kandidát Dr. Aug. Štancl, prof. v Prostějově. In: *Hanácký kraj*, roč. 12, č. 31, 9. 6. 1911.

Naše katolické ústavy. In: *Rodina a škola*, roč. 7, č. 1, 1929.

Nebezpečí na obzoru. In: *Pozor*, roč. 7, č. 71, 23. 6. 1900.

Nový bojovník. In: *Hanácký kraj*, roč. 12, č. 12, 17. 3. 1911.

O snahách, jež chtějí náboženství vyloučiti ze škol. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 8, 23. 2. 1906.

O účelu a záměrech Cyrillo-Methodějské matice v Olomouci. In: *Pozor*, roč. 7, č. 23, 13. 2. 1903.

Odkaz † předsedy MCM P. Ladisl. Zamykala. In: *Rodina a škola*, roč. 15, č. 7, 1937.

Odpověď „Míru“. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 4, 26. 1. 1906.

Olomoucké kanonikáty. In: *Selské listy*, roč. 23, č. 103, 16. 7. 1905.

Olomoucké zprávy. Volební schůze olomouckých klerikálů. In: *Selské listy*, roč. 29, č. 110, 16. 5. 1911.

Opět krádež v „Matici cyrillometodějské.“ In: *Pozor*, roč. 20, č. 147, 2. 8. 1913.

Opět krádež v Matici Cyrillo-Methodějské? In: *Pozor*, roč. 20, č. 145, 30. 7. 1913.

Opět Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Našinec*, roč. 36, č. 72, 29. 6. 1900.

Páni bratři mezi sebou. In: *Pozor*, roč. 20, č. 23, 3. 2. 1913.

PAPICA, Josef. K sedmdesátinám Dr. Mořice Hrubana, spoluzakladatele a protektora Matice CM. In: *Rodina a škola*, roč. 10, č. 10, 1932.

Pastýřský list. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 23, 8. 6. 1906.

Po 25 letech. In: *Rodina a škola*, roč. 3, č. 5, 1925.

Poslanec Antonín Urban †. In: *Našinec*, roč. 52, č. 72, 14. 2. 1916.

Pozorovatel. In: *Našinec*, roč. 48, č. 109, 12. 5. 1912.

Pozorovatel. In: *Našinec*, roč. 48, č. 114, 19. 5. 1912.

Pozorovatel. In: *Pozorovatel*, roč. 1, č. 1, 1. 10. 1904.

Pravda o Matici Cyrilometoděj. In: *Proudy: orgán politického spolku pokrokového v Olomouci a lidové strany pokrokové*, roč. 3, č. 58 (17. 7. 1914), 59 (21. 7. 1914), 60 (24. 7. 1914), 62 (28. 7. 1914).

Pro katolický Dům v Prostějově. In: *Ječmínek*, roč. 2, č. 16, 24. 11. 1909.

Proč rozmnožujeme počet časopisů? In: *Pozorovatel*, roč. 1, č. 1, 1. 10. 1904.

Prohlášení. In: *Ječmínek*, roč. 5, č. 10, 30. 11. 1912.

Prohlášení. In: *Našinec*, roč. 49, č. 275, 26. 11. 1913.

Prohlášení. In: *Pozor*, roč. 19, č. 172, 7. 9. 1912.

Prolhanost a násilnictví klerikální ve světle pravdy. In: *Pozor*, roč. 13, č. 59, 23. 3. 1906.

Promoce. In: *Hlas*, roč. 54, č. 20, 25. 1. 1902.

Prostějovský farář při práci. In: *Hlasy z Hané*, roč. 28, č. 34, 28. 3. 1909.

Prostějovský Savanarola na – ústupu. In: *Našinec*, roč. 50, č. 174, 28. 7. 1914.

Proti srsti. In: *Našinec*, roč. 48, č. 177, 6. 8. 1912.

Proti srsti. In: *Našinec*, roč. 48, č. 179, 8. 8. 1912.

Proti srsti. In: *Pozor*, roč. 19, č. 150, 6. 8. 1912.

První desetiletí trvání Odboru Matice cyrilometodějské v Kroměříži. In: *Rodina a škola*, roč. 9, č. 3, 1931.

Před ustavující valnou hromadou „Cyrillo-Methodějské Matice.“ In: *Pozor*, roč. 7, č. 72, 26. 6. 1900.

Předehra? In: *Pozor*, roč. 13, č. 52, 14. 3. 1906.

Přednáška. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 9, 2. 3. 1906.

Radniční prostějovské „Hlasy z Hané“. In: *Našinec*, roč. 49, č. 7, 10. 1. 1913.

Roztržka mezi klerikály. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 57, 22. 5. 1912.

Rozum Pozoristů. In: *Našinec*, roč. 36, č. 72, 29. 6. 1900.

Ruka Dra Kohna v Prostějově. In: *Ječmínek*, roč. 4, č. 47, 25. 5. 1912.

Sbíraly podpisy proti dp. faráři K. Dostálu Lutinovi. In: *Ječmínek*, roč. 5, č. 21, 15. 2. 1913.

Sedmero lží pátera Urbana. In: *Pozor*, roč. 13, č. 62, 28. 3. 1906.

Schůze matiční... In: *Věstník Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci*, roč. 3, č. 6, 1919.

Schůze Svozilova v Kroměříži. In: *Pozor*, roč. 13, č. 71, 9. 4. 1906.

Smíření v klerikálním táboře. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 61, 3. 6. 1912.

Sociologický učenec Dr. Kachník... In: *Pozor*, roč. 17, č. 247, 29. 12. 1910.

Soudní spor... In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 68, 19. 6. 1912.

Soukromoprávní smlouva. In: *Hlasy z Hané*, roč. 31, č. 33, 19. 3. 1912.

Společnost Katolického domu v Prostějově. In: *Ječmínek*, roč. 2, č. 40, 12. 2. 1910.

Spolek katolických tovaryšů. In: *Hlasy z Hané*, roč. 29, č. 103, 20. 9. 1910.

Spor Dra Štancla. In: *Ječmínek*, roč. 5, č. 12, 14. 12. 1912.

Spor faráře Dostála s katechetou P. Štanclem. In: *Hlas lidu*, roč. 28, č. 11, 29. 1. 1913.

Svatodušní „smíření“ v klerikálním táboře. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 67, 17. 6. 1912.

Šestý všeobecný sjezd katolíků československých v Olomouci. In: *Hanácký kraj*, roč. 12, č. 43, 18. 8. 1911.

Šlechtná osoba nejmenovaného dárce 12.000 korun „Matici Cyrillo-Methodějské. In: *Našinec*, roč. 39, č. 20, 15. 2. 1903.

ŠTANCL, Augustin. Česká salesiánská práce u nás za prvních 20 let. In: *Kalendář Matice cyrilometodějské na rok 1948*. Olomouc 1947.

ŠTANCL, Augustin. Katolický český učitelský ústav. In: *Našinec*, roč. 43, č. 40, 7. 4. 1907.

ŠTANCL, Augustin. Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 20, 10. 5. 1912.

ŠTANCL, Augustin. Matice Cyrillo-Methodějská. In: *Pozorovatel*, roč. 9, č. 22, 24. 5. 1912

ŠTANCL, Augustin. Prohlášení. In: *Našinec*, roč. 50., č. 244, 14. 10. 1914.

ŠTANCL, Augustin. Slavná redakce! In: *Hlasy z Hané*, roč. 32, č. 6, 18. 1. 1913.

ŠTANCL, Augustin. Už 29. rok. In: *Rodina a škola*, roč. 7, č. 1, 1929.

ŠTANCL, Augustin. Za jesuitou P. Jemelkou. In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 33, 17. 8. 1917.

ŠTANCL, Augustin. Za jesuitou P. Jemelkou. In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 34, 24. 8. 1917.

ŠTANCL, Augustin. Životopis arcibiskupa Kohna. In: *Pozorovatel*, roč. 14, č. 1, 5. 1. 1917.

ThDr. Štancl v Zábřeze. In: *Hlasy z Hané*, roč. 30, č. 60, 1. 6. 1911.

To tu ještě nebylo. In: *Hlasy z Hané*, roč. 29, č. 8, 22. 1. 1910.

Třicet let Matice cyrilometodějské v práci za křesťanskou výchovu a školu. Olomouc 1930.

Úmrtní oznámení – Mons. Augustin Štancl (uloženo na farním úřadu ve Fryštáku)

Upomínkový text s fotografií vydaný k pohřbu Mons. Augustina Štancla, 1962 (uloženo na farním úřadu ve Fryštáku).

URBAN, Antonín. Ještě jednou boj o náboženství 11. března v Kroměříži. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 13, 30. 3. 1906.

URBAN, Antonín. Boj o náboženství. 11. března v Kroměříži. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 11, 16. 3. 1906.

Ustavující schůze spolku katolického domu. In: *Hanácký kraj*, roč. 11, č. 7, 11. 2. 1910.

Ustavující valná hromada „Matice Cyrillo-Methodějské“ v Olomouci. In: *Našinec*, roč. 36, č. 71, 27. 6. 1900.

Ustavující valná hromada Cyrillo-Methodějské Matice. In: *Pozor*, roč. 7, č. 73, 28. 6. 1900.

V klerikálních organisacích je dělnictvo pouhým nášlapkem hierarchie. In: *Hlas lidu*, roč. 28, č. 57, 21. 5. 1913.

V záležitosti Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Našinec*, roč. 44, č. 90, 26. 7. 1908.

Valná hromada Cyrillo-Methodějské Matice Školské v Olomouci. In: *Hanácký kraj*, roč. 3, č. 8, 19. 7. 1902.

Valná hromada Matice cyrillo-methodějské. In: *Našinec*, roč. 42, č. 123, 19. 10. 1906.

Valná hromada Matice Cyrillo-Methodějské. In: *Našinec*, roč. 45, č. 101, 25. 6. 1909.

Valná hromada spolku katolických tovaryšů. In: *Ječmínek*, roč. 2, č. 87, 24. 9. 1910.

Valná hromada spolku Ludmila. In: *Hanácký kraj*, roč. 13, č. 8, 16. 2. 1912.

Všelicos. In: *Pozor*, roč. 20, č. 31, 13. 2. 1913.

Z Bezměrova. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 12, 23. 3. 1906.

Z Hospice. In: *Hanácký kraj*, roč. 11, č. 7, 11. 2. 1910.

Z Katolického domu. In: *Ječmínek*, roč. 2, č. 21, 11. 12. 1909.

Z městské rady. In: *Hanácký kraj*, roč. 14, č. 9, 21. 2. 1913.

Z obecnstva. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 10, 9. 3. 1906.

Z tábora černého. In: *Pozor*, roč. 20, č. 6, 9. 1. 1913.

Z tábora černých. In: *Hlas lidu*, roč. 27, č. 144, 16. 12. 1912.

Z venkova. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 12, 23. 3. 1906.

Za vdp. drem. Aug. Štanclem. In: *Pozorovatel*, roč. 4, 1907, č. 40, 4. 10. 1907.

Zasedání obecního výboru dne 4. dubna 1906. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 14, 6. 4. 1906.

Zasláno. In: *Našinec*, roč. 48, č. 112, 16. 5. 1912.

Ze Skaštic. In: *Pozorovatel*, roč. 3, č. 13, 30. 3. 1906.

Ze zákulisí černého tábora. Obchody Matice cyrillo-methodějské před soudem. In: *Pozor*, roč. 19, č. 231, 27. 11. 1912.

Žádáme slušně o uveřejnění této opravy. In: *Hlasy z Hané*, roč. 28, č. 38, 7. 4. 1909.

Živnostensko-katolický dům. In: *Hlasy z Hané*, roč. 28, č. 135, 8. 12. 1909.

Literatura⁷⁹⁶

„Jsem disgustován...“ *Vzájemná korespondence Sigismunda Ludvíka Boušky a Karla Dostála-Lutinova*. Ed. Pavel MAREK. Olomouc – Rosice: Gloria, 2002.

BALÍK, Stanislav a kol. *Český antiklerikalismus: zdroje, témata a podoba českého antiklerikalismu v letech 1848–1938*. Praha: Argo, 2015.

CERMAN, Ivo (ed.). *Habsburkové 1740–1918: vznikání občanské společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016.

DOKOUPIL, Antonín. *Dr. Leopold Prečan, arcibiskup olomoucký*. Olomouc 1934.

DRÁBEK, Jan (ed.). *Z časů nedlouho zašlých. Vzpomínky dr. Mořice Hrubana*. Řím – Los Angeles: Křesťanská akademie, 1967.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří – VYKOUPIL, Libor (eds.). *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*. Brno: CDK, 2006.

FISCHER, Richard. *Cesta mého života. III. díl, Olomouc od r. 1896–1918. Část první*. Olomouc 1936.

FISCHER, Richard. *České školství a Matice školská v Olomouci od r. 1872–1918. II*. Olomouc 1938.

FISCHER, Richard. *České školství a Matice školská v Olomouci od r. 1872–1918. (1. díl)*. Olomouc 1937.

FISCHER, Richard. *České školství a Matice školská v Olomouci od r. 1872–1918. (2. díl)*. Olomouc 1938.

HORÁK, Záboj. *Církev a české školství. Právní zajištění působení církvi a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha: Grada, 2011.

HORÁK, Záboj. *Církev a školství. Vybrané dokumenty ke studiu českého konfesního práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012.

JILÍK, Jiří a kol. *U Zlaté koruny: Příběh lékárny a lékárníka Josefa Stancla*. Uherské Hradiště: Petra, 2007.

JONOVÁ, Jitka. *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště pohledem Svatého stolce*. Uherské Hradiště: Historická společnost Starý Velehrad, 2013.

JONOVÁ, Jitka. Školské zákony v souvislosti s postupným rušením konkordátu z roku 1855. In: *E-Pedagogium*, 3, 2010.

JONOVÁ, Jitka. *Theodor Kohn (1845–1915). Kniže-arcibiskup olomoucký, titulární arcibiskup pelusijský*. Brno: CDK, 2015.

KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní soustava školství. Díl I*. Praha 1929.

---

⁷⁹⁶ Seznam obsahuje pouze literaturu, která byla použita pro tuto práci. Další zdroje, na které jsme jen odkazovali, jsou uvedeny v poznámkovém aparátu.

- KRYŠTŮFEK, František Xaver. *Dějiny církve katolické ve státech Rakousko-Uherských: s obzvláštním zřetelem k zemím Koruny České Díl 2*. Praha 1899.
- MAREK, Pavel – SOLDÁN, Ladislav. *Karel Dostál-Lutinov bez mýtů, předsudků a iluzí*. Třebíč: Arca JiMfa, 1998.
- MAREK, Pavel – TRAPL, Miloš. *Mons. František Světlík (1875–1949): nástin života a díla katolického politika a novináře*. Rosice: Gloria, 2001.
- MAREK, Pavel. *Český katolicismus 1890–1914. Kapitoly z dějin českého katolického tábora na přelomu 19. a 20. století*. Rosice: Gloria, 2003.
- MAREK, Pavel. *Prof. ThDr. Theodor Kohn: Život a dílo olomouc. arcibiskupa*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 1994.
- MINAŘÍKOVÁ, Heda. Přehled vývoje olomouckého nižšího a středního školství od poloviny 19. století do roku 1960. I. část (1850–1918). In: KAŇÁK, Bohdan (ed.). *Olomoucký archivní sborník 7*, Olomouc 2009.
- NĚMEC, Vít. *Augustin Štancl: kněz, katecheta, školský pracovník a průkopník salesiánského díla na Moravě*. Uherské Hradiště: Historická společnost Starý Velehrad, 2014.
- NĚMEC, Vít. Moravský školský spolek Matice cyrilometodějská. In: KUBATKOVÁ, Monika – GREGOROVÁ, Martina (ed.). *Konferencia z praktickéj teológie a religionistiky IV*. Ružomberok 2010, s. 197–218.
- NĚMEC, Vít. Před padesáti lety zemřel Mons. ThDr. Augustin Štancl. In: *OLDIN – Olomoucký arcidiecézní informátor*, roč. 22, č. 12, prosinec 2012.
- NĚMEC, Vít. Působení lidoveckých politiků v Matici cyrilometodějské v Olomouci. In: MAREK, Pavel (ed.). *Bílá místa v dějinách Československé strany lidové*. Olomouc – Rosice: Gloria, 2009, s. 127–135.
- NĚMEC, Vít. Sbližování mezi katolíky a evangelíky v období první ČSR v oblasti politiky a křesťanské výchovy. In: MAREK, Pavel a kol. *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno: CDK, 2011 (příspěvek v rámci kolektivní monografie, s. 461–473)
- OLEXÁK, Peter – CHALUPECKÝ, Ivan. Životopis biskupa Jána Vojtaššáka. In: *Studia Theologica Scepusiensia VI*. Spišské Podhradie 2003.
- PEHR, Michal a kol. *Cestami křesťanské politiky: biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích*. Praha: Akropolis, 2007.
- POJSL, Miloslav. *Počátky církevní správy na Moravě, biskupství a arcibiskupství v Olomouci*. Uherské Hradiště: Historická společnost Starý Velehrad, 2015.
- ŘEZNÍČEK, Josef (ed.). *František Světlík šedesátníkem*. Olomouc 1935.
- SCHULZ, Jindřich a kol. *Dějiny Olomouce*. Sv. 2. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009.
- Velký Olomouc: informace o jeho přítomném stavu a jeho významu*. Olomouc 1924.
- WANDRUSZKA, Adam a kol. *Die Habsburgermonarchie 1848–1918, Band IV: Die Konfessionen*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1995.

XAVER, Tomáš (red.). *Ročenka 2014. Vojenský historický archiv/Vojenský ústřední archiv Praha*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2015.

ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin. IX, Doba probuzenského katolicismu. 1.–2. část*. Olomouc 1970.

Elektronické zdroje

HENNEBERGOVÁ, Zuzana. *Katolická Charita na Prostějovsku*. Bakalářská práce, Brno 2013, Masarykova univerzita – Filozofická fakulta. V digitalizované podobě přístupná na: http://is.muni.cz/th/382856/ff_b/BAKALARSKA_PRACE.pdf, citováno 26. 1. 2017.

KOHOUT, Štěpán. *Dostál-Lutinov Karel 1882–1923 (1974)*. Elektronická verze inventáře ke stejnojmennému fondu uloženému v Zemském archivu v Opavě (pob. Olomouc), přístupná zde:

http://vade.archives.cz/vade/extdoc/217000010/uvody/1848_1597_dostal_lutinov_karel.pdf

Matrika oddaných (Trauungsbuch) farnosti Bruck an den Mur, 1862–1892, fol. 145. V digitalizované podobě přístupná na:

<http://matriken.graz-seckau.at/flashbook?id=8815&currentPage=145>, citováno 5. 3. 2016.

Matrika pokřtěných (Taufbuch) farnosti Bruck an den Mur, 1869–1880, fol. 88. V digitalizované podobě přístupná na:

<http://matriken.graz-seckau.at/flashbook?id=8808&currentPage=88>, citováno 5. 3. 2016.

MRÁZKOVÁ, Ludmila. *Provinciálát školských bratří Praha*. Praha 1958. Digitalizovaná kopie inventáře k fondu „Školští bratři – provinciálát, Praha“, uloženém v Národním archivu v Praze. Dostupná na:

<http://badatelna.eu/fond/298/reprodukce/?zaznamId=387183&reproId=546900>, citováno 10. 3. 2017.

P. František Žák – životopisný medailon. Dostupný na:

<http://www.jesuit.cz/vzpominka.php?id=167>, citováno 26. 3. 2017.

PETERA, Václav. *Géniové církve a vlasti*. Sv. 5. Digitalizované rukopisné dílo, heslo „Bedřich Kaun“, přístupné na:

<http://www.cdct.cz/petera/data/dil.V/pet.32.jpeg>, citováno 10. 12. 2016.

Překlady zákonů a nařízení ze Zákonníka říšského na rok 1868 pro Markrabství Moravské otištěných. Brno 1868. V elektronické podobě dostupné na:

<https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>, citováno 1. 4. 2017.

Překlady zákonů a nařízení ze Zákonníka říšského na rok 1869 pro Markrabství Moravské otištěných. Brno 1869. V elektronické podobě dostupné na:

<https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>, citováno 1. 4. 2017.

Věstník vlády zemské v markrabství Moravském. Ročník 1955. Oddělení první. Brno 1855.

V elektronické podobě dostupné na:

<https://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/ms.html>, citováno 1. 4. 2017.

Z historie obce Hrusice. Dostupné na:

<http://www.obec-hrusice.cz/index.php?nid=840&lid=CZ&oid=48454>, citováno 19. 2. 2014.

Ostatní materiály

Informace od Daniela Ramby z Letohradu o rodině jeho prababičky Pavly Štanclové, provdané Zimové, sestře Augustina Štancla, zaslané autorovi v elektronické podobě 8. 8. 2014.

VALENTOVÁ, Radka. *Pedagogický přínos učitelského ústavu kongregace Školských bratří ve Svatém Janu pod Skalou.* Bakalářská práce, Praha 2009 (Univerzita Karlova – Katolická teologická fakulta).

Zvukový záznam vzpomínek MUDr. Igora Stancla (příbuzného od ThDr. Augustina Štancla), pořízený 21. 3. 2012 v jeho bytě v Uherském Hradišti, ve vlastnictví autora.

Zvukový záznam vzpomínek MUDr. Igora Stancla, (příbuzného od ThDr. Augustina Štancla), pořízený 8. 8. 2013 v jeho bytě v Uherském Hradišti, ve vlastnictví autora.

SEZNAM ZKRATEK

FÚ – Farní úřad

MCM – Matice cyrilometodějská

MZA – Moravský zemský archiv

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

ZAO – Zemský archiv v Opavě

ANOTACE

Jméno: ThLic. Vít Němec

Název: Vznik a průběh zápasu o katolický charakter školství na Moravě před rokem 1918 na příkladu činnosti ThDr. Augustina Štancla

Tato disertační práce představuje fenomén zápasu o katolický charakter školství na Moravě v souvislosti s životními osudy a aktivitami ThDr. Augustina Štancla (1871–1962). Tento kněz se totiž již od svého mládí intenzivně věnoval organizační a publicistické činnosti ve prospěch ideálu katolické školy – obnovy katolického ducha na státních školách.

Důležitou roli v této oblasti hrála na Moravě Matice cyrilometodějská. Jednalo se o spolek, jež založil právě A. Štancl a který se stal základní platformou agitační činnosti tohoto kněze i dalších osob angažovaných v této oblasti. Zvláštní pozornost je v této disertaci věnována nejrůznějším úskalím a problémům doprovázejícím práci tohoto spolku, které byly nezdárcem spojeny právě s Augustinem Štanclem. Příkladem je nerealizovaný projekt zbudování katolického učitelského ústavu v Olomouci. Vedle činnosti v Matici cyrilometodějské popisuje práce také Štanclovy aktivity v jednotlivých farnostech, kde působil, a to především s ohledem na jeho kontakty s některými osobnostmi tehdejšího katolického života na Moravě.

Časový rámec tématu je vymezen léty 1900 (založení Matice cyrilometodějské) až 1918, kdy vznikl nový československý stát a v souvislosti s tím došlo ke změně politických, společenských i kulturních poměrů. Práce čerpá především z archivních pramenů uložených v Zemském archivu v Opavě, pobočce Olomouc (fondy Arcibiskupství Olomouc, Bohumil Zlámal, Krajský soud Olomouc) a také z dobového tisku (novin *Našinec*, *Pozorovatel*, *Hlas lidu*, *Pozor*, *Ječmínek*, *Hlasy z Hané*, *Selské listy*, *Hanácký kraj* a dalších).

Biografie ThDr. Augustina Štancla byla doposud odborně zpracována pouze autorem této práce (*Augustin Štancl. Kněz, katecheta, školský pracovník a průkopník salesiánského díla na Moravě*) a popisuje především Štanclovu činnost v období první Československé republiky. Dějinám školských spolků na Olomoucku před rokem 1918 se věnuje např. P. Marek ve své monografii *Český katolicismus 1890–1914*, cenné informace o tehdejší situaci v oblasti školství v tomto regionu poskytují paměti R. Fischera *Cesta mého života*. Školskou otázkou v rámci habsburské monarchie se pak zabývá např. jedna

z kapitol čtvrtého svazku díla *Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Die Konfessionen* (autor: A. Wandruszka et al.).

Předkládaná disertační práce je tedy příspěvkem k tématu zápasu o katolickou školu v českých zemích před rokem 1918. Jedná se o problematiku, jejíž počátek sahá až do druhé poloviny 19. století a která doposud stála spíše stranou pozornosti historiků.

Klíčová slova: Augustin Štancl, František Dolanský, Karel Dostál-Lutinov, katolická škola, katolická výchova, Kroměříž, Matice cyrilometodějská, Olomouc, Prostějov, školský pracovník, sekularizace školství, spolky, katolický učitelský ústav, Kongregace školských bratrů.

ABSTRACT

Name: ThLic. Vít Němec

Title: The origin and the process of a struggle for the Catholic character of the school system in Moravia before the year 1918 illustrated by the example of ThDr. Augustin Štancl's activity

This dissertation thesis deals with the phenomenon of the struggle for the Catholic character of the school system in Moravia in relation with the life story and activities of ThDr. Augustin Štancl (1871–1962). As a young priest, he devoted himself intensely into organisational and publishing activities, favouring the ideal of the Catholic school, with the aim to re-establish the Catholic spirit at state schools.

In Moravia, an important role in this field was played by the cultural organization called *Matice cyrilometodějská* (*The Matice Cyrillomethodiana*). Founded by A. Štancl himself, it became the main platform of campaigning activities not only for this priest, but also for his followers. Special attention in the thesis is given to multiple problems emerging during *The Matice's* work and which were most frequently associated with A. Štancl. An example of this can be illustrated on the project to construct a Catholic institute for teachers, which, unfortunately, remained unrealised. Besides Štancl's involvement in the *Matice cyrilometodějská* organization, the thesis also focuses on his activities in the parishes where he served during his life, particularly with regard to the

contacts he maintained with some of the leading figures of Catholic life in Moravia at that time.

The time frame of the topic spans the years 1900 (foundation of the *Matice cyrilometodějská* organization) to 1918, when the new Czechoslovak state was formed, leading to the changement of the political, social and cultural conditions. The work presented draws on archival sources from the Opava Land Archive, branch Olomouc (Olomouc Archbishopric Funds, Bohumil Zlámal, the District Court in Olomouc), and also on the period press (the newspapers *Našinec*, *Pozorovatel*, *Hlas lidu*, *Pozor*, *Ječmínek*, *Hlasy z Hané*, *Selské listy*, *Hanácký kraj* and others).

ThDr. Augustin Štancl's biography has only been approached systematically by the author of this thesis in the work called *Augustin Štancl. Kněz, katecheta, školský pracovník a průkopník salesiánského díla na Moravě* and describes mainly Štancl's activity in the times of the First Czechoslovak Republic. The history of school clubs in the Olomouc District before the year 1918 is treated by P. Marek in his monograph *Český katolicismus 1890–1914*. Valuable information about education in this region is provided in R. Fischer's memoir *Cesta mého života*. Education under the Habsburg Monarchy is described in one of the chapters of the work *Habsburgermonarchie 1848–1918. Die Konfessionen*, 4th volume (by the author A. Wandruszka and others).

The presented work is thus a contribution to the topic of the struggle for the Catholic school in the Czech Lands before the year 1918. The issues treated in the thesis date back to the second part of the 19th century and what is more, they have been, hitherto, rather neglected by historians.

Keywords: Augustin Štancl, František Dolanský, Karel Dostál-Lutinov, Catholic school, Catholic education, Kroměříž, Matice cyrilometodějská, Olomouc, Prostějov, school activist, secularisation of the school system, cultural organizations, the Catholic institute for teachers, The Institute of the Brothers of the Christian Schools.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1:

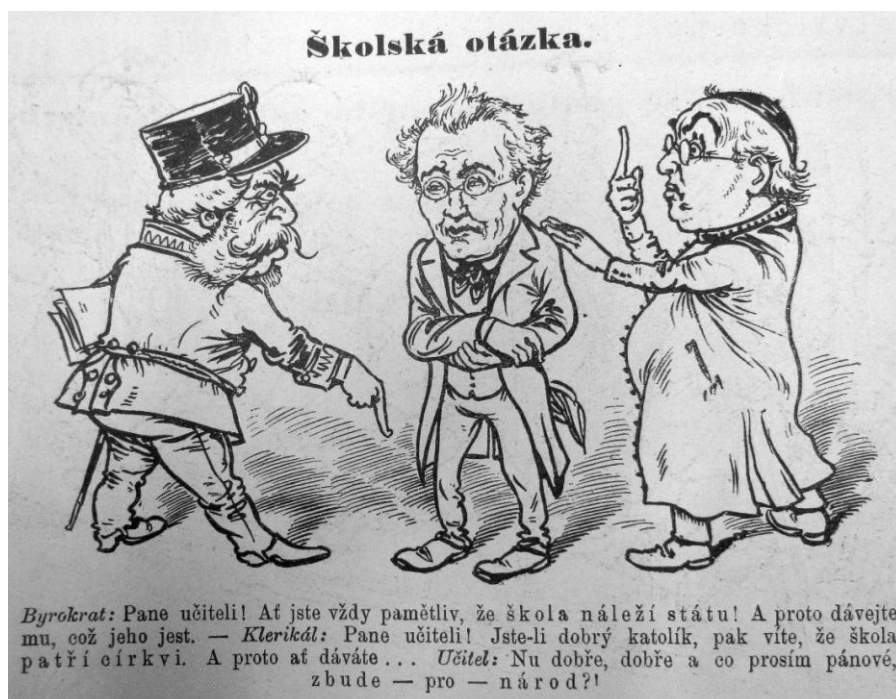
Augustin Štancl – základní životopisná data

1871	narozen v Bruck an den Mur ve Štýrsku (5. 10.)
kolem 1877	dostává se do Čáslavi, kde ho vychovávají jeho kmotři
1889	maturuje na gymnáziu ve Vysokém Mýtu
1889–1893	studium bohosloví v Olomouci
asi 1893	noviciát u benediktinů v pražských Emauzích (nedokončen)
1894	vrací se zpět na Moravu a je poslán do farnosti Liebental, kde vyučuje náboženství
1894	vysvěcen v Kroměříži na kněze (25. 11.)
1894–1897	kaplan a katecheta v Liebentalu u Bruntálu
1897–1901	vyučuje na bohoslovecké fakultě v Olomouci
1900	zakládá v Olomouci Matici cyrilometodějskou, školský spolek
1901–1902	administrátor v Lubojatech u Nového Jičína
1902	získává doktorát z teologie
1902–1907	kaplan u Panny Marie v Kroměříži
1907–1914	středoškolský profesor náboženství v Prostějově
1911	navštěvuje v Ehrenhausenu rezignovaného arcibiskupa T. Kohna
1914–1920	středoškolský profesor náboženství v Kroměříži
1918	polní kurát u vojska
1919	poprvé se setkává s řeholní společností salesiánů a začíná ji aktivně propagovat a podporovat
1920–1922	středoškolský profesor náboženství v Moravské Ostravě
1922–1930	středoškolský profesor náboženství v Hranicích
od roku 1923	šéfredaktorem věstníku <i>Rodina a škola</i>
září 1927	salesiáni přicházejí do českých zemí a usazují se v prvním domě, který se zásluhou Štancla podařilo zakoupit ve Fryštáku u Zlína
prosinec 1927	za zásluhy o české salesiánské dílo je mu udělen čestný titul papežský komoří s právem užívat titul monsignore
1930	odchází do penze a žije v Hranicích
1933	stěhuje se do Olomouce – Hejčína, kde si zakoupil dům
od roku 1938	předsedou Matice cyrilometodějské
1958	odchází do charitního domova v Senohrabech u Prahy
1962	umírá ve věku 91 let (21. 12.), pohřben ve Fryštáku u Zlína

Obrazové materiály

„Školní mlýnky v Čechách dle nejnovějších patentů.“ Karikatura v časopisu *Šípy* poukazující na pokusy germanizovat české školství a obnovit v něm vliv církve. (*Šípy*, roč. 1, č. 6, 1888).

„Školská otázka.“
Karikatura
v časopisu *Šípy*
kritizující snahu
státu a církve získat
hlavní kontrolu nad
školstvím.
(*Šípy*, roč. 1, č. 6,
1888).

Augustin Štancl, pravděpodobně v době bohosloveckých studií, asi po roce 1890. (soukromá sbírka MUDr. I. Stancla, CSc., Uherské Hradiště)

Prostějovský farář Karel Dostál Lutinov na fotografii z roku 1905. (MILÁČKOVÁ, M. (ed.). *Arcibiskup Theodor Kohn (1893–1904): Neklidný osud talentovaného muže*. Olomouc 2012.)

Augustin Štancl na nedatované fotografii, nejspíše z jeho prvních kněžských let, kolem roku 1900. (snímek zapůjčil Daniel Ramba z Letohradu)

Olomoucký arcibiskup Theodor Kohn. (MILÁČKOVÁ, M. (ed.). *Arcibiskup Theodor Kohn (1893–1904): Neklidný osud talentovaného muže*. Olomouc 2012.)

ThDr. Augustin Štancl v mladším věku, nedatovaná fotografie s vlastnoručním podpisem. (soukromá sbírka MUDr. Igora Stancla, CSc., Uherské Hradiště)

Mons. František Světlík (1875–1949) v pozdějším věku. (www.langhans.cz)

Augustin Štancl (první sedící zprava) jako vojenský kaplan v době první světové války, fotografie je asi z roku 1918. (snímek zapůjčil Daniel Ramba z Letohradu)

Náhrobek Mons. Augustina Štancla (a P. Ignáce Stuchlého – prvního českého salesiána) na fryštáckém hřbitově. U Mons. Štancla je uvedeno chybné datum úmrtí (19. 12.), správně má být 21. 12. (foto autor, 2009)